

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Jednostka Organizacyjna Samorządu Województwa Łódzkiego

91-302 Łódź, ul. Snycerska 8
tel. 42 203 48 00, 42 203 48 01, fax 42 203 48 17
e-mail: info@rcpslodz.pl; www.rcpslodz.pl

Przyjęto

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2023

Opracował Wydział ds. Badań i Analiz

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

STARSZY SPECJALISTA Główny specjalista

[Signature]
Edyta Żmurkowska

[Signature]
Magdalena Blaszczyk

Starszy Inspektor

[Signature]
Marta Beczkowska

ŁÓDŹ 2024

Wicemarszałek
Województwa Łódzkiego

[Signature]
Agnieszka Rys

DYREKTOR

Kierownik
Wydziału ds. Badań i Analiz
Regionalnego Centrum
Polityki Społecznej w Łodzi

[Signature]
Anna Bujwicka

[Signature]
Katarzyna Maciołek

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW.....	4
WPROWADZENIE.....	5
I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2023	9
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA	19
1. Stan i prognozy ludności.....	19
2. Aktywność ekonomiczna ludności.....	25
3. Sytuacja społeczna w regionie.....	29
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	32
1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej.....	32
1.1. Korzystający ogółem	32
1.2. Korzystający ze świadczeń	35
1.3. Powody udzielenia pomocy i wsparcia	41
2. Świadczenia z pomocy społecznej.....	45
2.1. Świadczenia pieniężne (zasiłki)	45
2.2. Świadczenia niepieniężne (usługi)	51
2.2.1. Praca socjalna.....	51
2.2.2. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności	56
2.2.3. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze.....	61
2.2.4. Pozostałe usługi.....	65
2.3. Inne rodzaje pomocy i świadczeń	68
3. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami	76
4. Usamodzielnienie	85
IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW	92
1. Rodziny	93
2. Dzieci i młodzież	94

3. Osoby starsze.....	99
4. Osoby z niepełnosprawnościami.....	105
5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.....	109
V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK	117
VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA	129
VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI	138
SŁOWNICZEK.....	140
BIBLIOGRAFIA	176
ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA ROK 2023 (WERSJA NIEDOSTĘPNA CYFROWO).....	179
ANEKS2: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA ROK 2023 (WERSJA DOSTĘPNA CYFROWO)	184

WYKAZ SKRÓTÓW

BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
CIS	Centrum integracji społecznej
DDP	Dzienny dom pomocy
DPS	Dom pomocy społecznej
EFŚ	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
KIS	Klub integracji społecznej
MOPR	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
MOPS	Miejski ośrodek pomocy społecznej
OPS	Ośrodek pomocy społecznej
OWES	Ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe centrum pomocy rodzinie
PES	Podmioty ekonomii społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
POW	Placówka opiekuńczo-wychowawcza
PS	Przedsiębiorstwo społeczne
PUP	Powiatowy urząd pracy
PWD	Placówka wsparcia dziennego
RCPS	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
ŚDS	Środowiskowy dom samopomocy
WTZ	Warsztat terapii zajęciowej
ZAZ	Zakład aktywności zawodowej
ZPCh	Zakład pracy chronionej

WPROWADZENIE

Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego sporządzana jest corocznie zgodnie z wymogami ustawowymi, określonymi w art. 16 a ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Zgodnie z zapisami ustawy do kompetencji jednostek samorządu terytorialnego – na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim – należy „przygotowanie analizy zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej”.

W aspekcie przedmiotowym zasoby obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej, bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. Uwzględniają również – w myśl ustawy – osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.

Analiza w postaci oceny zasobów pomocy społecznej przedstawiana jest do dnia 30 kwietnia przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu. Na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty, samorząd województwa opracowuje i przedstawia ocenę zasobów do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa i do dnia 31 lipca wojewodzie. Uwzględnia w niej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii w zakresie polityki społecznej.

Na poziomie operacyjnym sporządzenie oceny zasobów pomocy społecznej związane jest z gromadzeniem i opracowywaniem danych statystycznych przekazywanych przez wszystkie jednostki organizacyjne pomocy społecznej działające w obszarze województwa (lokalne i powiatowe) na przeznaczonym do tego celu formularzu, drogą elektroniczną za pośrednictwem programu informatycznego – Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS).

Uzyskane dane – poddane analizie – wraz z danymi pochodzącymi z aplikacji CeSAR MRPiPS oraz z innych źródeł (m.in. ze sprawozdania MRiPS-03, MRiPS-05, MRiPS-06, sprawozdania z realizacji programu „Posiłek w domu i w szkole”) służą do sporządzenia zbiorczego raportu w postaci Oceny zasobów pomocy społecznej za dany rok.

Ocena zasobów pomocy społecznej począwszy od 2020 roku przeprowadzana jest w oparciu o nowe narzędzie do agregowania danych (formularz OZPS). Narzędzie to wypracowano w 2019 w ramach projektu pn. „Narzędzie agregowania i monitorowania danych w obszarze włączenia społecznego” realizowanego w partnerstwie przez ówczesne Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, współfinansowanego ze środków PO WER 2014-2020. Pozwala ono na automatyczne pobieranie danych z aplikacji dziedzinowych oraz baz zewnętrznych, dzięki czemu umożliwia tworzenie spójnego raportu zawierającego gotowe zestawienia i analizy.

Dokument pn. „Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2023” zawiera informacje pochodzące z następujących źródeł danych:

- ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej przekazanych przez poszczególne samorządy gminne i powiatowe, które na poziomie JST wypełniane były danymi z:
 - systemów zewnętrznych – zasilanie komórek formularza OZPS następowało z systemów informatycznych CeSAR, CAS (dane dotyczące m.in. obszarów pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, pieczy zastępczej), bazy danych MEN-SIO, baz danych GUS;
 - systemów wewnętrznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, tj. z aplikacji dziedzinowych wykorzystywanych przez te jednostki w ramach bieżącej działalności (np. POMOST, TT-Pomost) oraz na podstawie danych własnych jednostek (m.in. ewidencje, raporty, wyniki badań);
- z aplikacji CeSAR MRPiPS, za pośrednictwem której (na etapie tworzenia raportu wojewódzkiego) pozyskiwano dane źródłowe gromadzone m.in. w ramach sprawozdań rocznych z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach (MRiPS-03) oraz sprawozdań dotyczących wybranych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i innych jednostek pomocy społecznej oraz zatrudnienia w systemie pomocy społecznej (MRiPS-06), a także dane pochodzące ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- z innych sprawozdań, m.in. ze sprawozdania dotyczącego placówek zapewniających całodobową opiekę i wsparcie (MRiPS-05);
- z rejestrów prowadzonych przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi, w tym z: „Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego”, „Rejestru domów pomocy społecznej funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego”, „Rejestru miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, noclegowniach oraz ogrzewalniach”, „Rejestru jednostek organizacyjnych, którym nadano status centrum integracji społecznej” oraz „Rejestru klubów integracji społecznej w województwie łódzkim”.

Dane obrazujące poszczególne zjawiska z obszaru pomocy społecznej pochodzą z:

- 177 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym,

- 21 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatowym,
- 3 jednostek terytorialnych realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym i o zasięgu powiatowym.

Pierwszy rozdział opracowania zawiera syntetyczny opis kluczowych wniosków płynących z Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2023, które stanowią podstawę opracowania prezentowanych w tej części raportu rekomendacji.

W części drugiej zamieszczono opis aktualnej sytuacji demograficznej i społecznej w województwie łódzkim. Źródło prezentowanych danych stanowią w większości dane publikowane przez Główny Urząd Statystyczny (m.in. Bank Danych Lokalnych), a także dane pochodzące ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W rozdziale pierwszym i drugim, odwołując się do danych ze statystyki publicznej, zaprezentowano najbardziej aktualne wartości (dane GUS według stanu na dzień 31.12.2023 r.) Ze względu na terminarz zasilania danych statystycznych, nie wszystkie wartości w ramach opisywanych zjawisk dostępne były dla roku 2023. W takich przypadkach wskazano wartości najbardziej aktualne (tj. za rok 2022 lub 2021).

Trzecia część opracowania zawiera charakterystykę osób i rodzin korzystających z różnych form wsparcia oferowanych przez system pomocy społecznej wraz z powodami udzielenia wsparcia oraz szczegółową analizę przyznawanych świadczeń, w tym pieniężnych oraz niepieniężnych (usług) skierowanych do poszczególnych grup odbiorców, w szczególności: usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, pracy socjalnej, wspierania rodziny przeżywającej trudności. Omówiono kwestie związane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób z niepełnosprawnościami oraz pomocą przyznawaną na usamodzielnienie. Analizując powyższe zagadnienia odniesiono się do kwestii właściwości kompetencyjnych gmin i powiatów oraz uwzględniono zróżnicowanie terytorialne występowania poszczególnych zjawisk.

W rozdziale czwartym charakterystyce poddano infrastrukturę pomocy i wsparcia oferującą usługi poszczególnym grupom klientów pomocy społecznej, tj.: rodzinom, dzieciom i młodzieży, osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Opis dotyczy zarówno podaży, jaki i popytu na usługi oferowane przez podmioty takie jak: placówki specjalistycznego poradnictwa i ośrodki interwencji kryzysowej, placówki wsparcia dziennego, podmioty pieczy zastępczej, w tym rodzinnej oraz instytucjonalnej, domy pomocy społecznej, dzienne domy pomocy, środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady

aktywności zawodowej, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, mieszkania wspomagane oraz treningowe, a także noclegownie, schroniska dla osób bezdomnych i ogrzewalnie. Zaprezentowano w szczególności informacje dotyczące liczby oferowanych miejsc, łącznej liczby osób korzystających ze wsparcia poszczególnych jednostek, liczby osób zamieszkujących ośrodki, a także liczby osób w nich umieszczonych i oczekujących na przyjęcie do placówek.

Rozdział piąty zawiera charakterystykę kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim, kadry jednostek składających się na zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia oraz zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, jednostek działających w zakresie reintegracji oraz rehabilitacji społecznej i zawodowej, a także mieszkań chronionych.

W szóstej części raportu zaprezentowano informacje oraz dane dotyczące środków finansowych wydatkowanych przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

Rozdział siódmy opracowania poświęcony jest analizie współpracy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecania podmiotom trzeciego sektora realizacji zadań publicznych.

Opracowanie uzupełniono o aneks zawierający tabelaryczne podsumowanie najważniejszych informacji dotyczących zasobów pomocy społecznej w województwie łódzkim za rok 2023 w perspektywie porównawczej do roku 2021 i 2022.

I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2023

WNIOSKI:

1. W 2023 roku województwo łódzkie zamieszkiwało niespełna **2,4 mln osób**. W skali kraju łódzkie zajmowało 6. miejsce pod względem liczby ludności. W województwie łódzkim obserwowany jest spadek liczby ludności o utrwalonym trendzie. Tendencja ta została pogłębiona przez rozwój pandemii COVID-19, której skutki były nadal odczuwane w 2023 roku.
2. W województwie łódzkim obserwowany jest szczególnie intensywny proces **starzenia się społeczeństwa** (co dotyczy w szczególności kobiet, które żyją przeciętnie dłużej, niż mężczyźni). Struktura wiekowa ludności województwa podlega niekorzystnym zmianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym.
3. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim jest stosunkowo stabilna. W 2023 roku blisko 55,0% mieszkańców w wieku 15-89 lat stanowiły osoby pracujące, niewiele ponad 2,0% to osoby bezrobotne, natomiast udział osób biernych zawodowo wynosił 43,0%.
4. **Stopa bezrobocia rejestrowanego** osiągnęła na koniec 2023 roku wartość **5,4%**, co stanowiło spadek o 0,1 p. proc. w stosunku do roku 2022. Szczególnie niekorzystną sytuację pod względem poziomu bezrobocia obserwowano w powiecie opoczyńskim, pajęczańskim i kutnowskim.
5. **Wśród ogółu bezrobotnych** zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie łódzkim w 2023 roku **39,2% stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok** (spadek o 3,8 p. proc. w porównaniu do roku 2022).
6. W 2023 roku w zasobach gmin województwa łódzkiego pozostawało ok. **69,3 tys. mieszkań komunalnych**, z czego 7,0% (4,8 tys.) stanowiły mieszkania socjalne. **Na mieszkania socjalne oczekiwało w roku oceny 5,7 tys. osób** (o 1,4 tys. mniej niż rok wcześniej).
7. W województwie łódzkim w 2023 roku **z pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR**, przyznawanego na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz innych przepisów, zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji, skorzystało łącznie **119,8 tys. osób**, co stanowi około **5,1% ogółu ludności**

województwa łódzkiego. Liczba mieszkańców korzystających ze wsparcia (po okresie intensywnego spadku obserwowanego w ciągu ostatnich ośmiu lat) utrzymała się na poziomie zbliżonym do obserwowanego rok wcześniej. Zjawisko to stanowiło efekt wystąpienia dwóch przeciwstawnych tendencji – z jednej strony wynikało ze **spadku** liczby osób korzystających z takich form pomocy, jak zasiłki celowe, zasiłki rodzinne, praca socjalna czy schronienie, z drugiej zaś wiązało się ze **wzrostem** skali korzystania z innych rodzajów wsparcia – w szczególności usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych), darmowego posiłku, interwencji kryzysowej, a także ze świadczeń kierowanych do osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów (w szczególności zasiłków i świadczeń pielęgnacyjnych oraz dofinansowań udzielanych w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej).

8. Pomocą udzielaną **wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej** (tj. w postaci świadczeń z pomocy społecznej oraz pracy socjalnej) objęto w 2023 roku w województwie łódzkim **53,7 tys. rodzin** (o około 1,8 tys. mniej niż w roku 2022) liczących łącznie **99,7 tys. osób**.
9. W 2023 roku pomocą w formie **świadczeń** objęto ponad **44,0 tys. rodzin** (o niespełna 1,0 tys. mniej niż w roku 2022) liczących łącznie **80,6 tys. osób**.
10. Łączna liczba osób, którym w 2023 roku przyznane zostało **świadczenie z pomocy społecznej**, wyniosła **56,3 tys. osób** (47,0% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia) – o około 600 osób mniej niż rok wcześniej. Liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu **zmniejszeniu**.
11. W województwie łódzkim obserwowany jest wyraźny **spadek wskaźnika deprivacji lokalnej¹**, który zmniejszył się z blisko 4,9% w roku 2014 do 2,6% w roku 2023.
12. Najbardziej **rozpowszechnioną formą** wsparcia w województwie łódzkim są **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły w 2023 roku **65,4%** ogółu osób, którym przyznano świadczenie, jednak ich liczba (36,8 tys. osób) była niższa o około 0,9 tys. osób niż w roku 2022. Ze **świadczeń niepieniężnych** skorzystało w tym okresie **41,0%** wszystkich świadczeniobiorców (blisko 23,2 tys. osób – podobnie, jak w roku poprzednim).
13. W 2023 roku kontynuowane było stopniowe zmniejszanie skali **długotrwałego pozostawania w systemie świadczeń**. W roku 2023 udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców wyniósł **50,0%** (w roku 2022 było to 52,0%).

¹ Stosunek liczby osób pobierających świadczenia pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców (w %).

14. W strukturze świadczeniobiorców dominowały osoby w wieku produkcyjnym, a ich udział był wyraźnie wyższy wśród mężczyzn (63,0%) niż wśród kobiet (48,6%). Udział osób w wieku produkcyjnym korzystających ze świadczeń **zmniejszył się znacznie wśród kobiet (spadek o blisko 4 p. proc.)**, podczas gdy w przypadku mężczyzn odnotowano niewielką zmianę.
15. Do **najczęstszych powodów** przyznawania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2023 roku należały: **długotrwała lub ciężka choroba** (56,2% rodzin), **ubóstwo**, **niepełnosprawność** (po 41,2%), **bezrobocie** (37,5%) oraz **bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (17,1%). W porównaniu do roku 2022 odnotowano wzrost udziału rodzin otrzymujących pomoc z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz z powodu bezzadności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, a także z tytułu niepełnosprawności. W ujęciu długookresowym (od 2013 roku) obserwowany jest spadek znaczenia ubóstwa i bezrobocia wśród powodów udzielania wsparcia oraz zwiększanie skali korzystania z pomocy w związku z długotrwałą lub ciężką chorobą oraz (w mniejszym stopniu) z niepełnosprawnością.
16. Z tytułu głównych powodów przyznawania wsparcia w 2023 roku w województwie łódzkim udzielono łącznie blisko **4,3 mln świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych)**. Liczba ta była nieznacznie niższa niż w roku 2022 (o około 34,0 tys.).
17. **Świadczeniem pieniężnym**, którego w 2023 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób, był **zasiłek celowy** – objęto nim 55,3% świadczeniobiorców. Liczba ta była jednocześnie o 0,7 tys. osób mniejsza niż w roku 2022. Największą część zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu” (ponad 75,0% osób pobierających zasiłek celowy).
18. Istotną pozycję w świadczeniach rodzinnych zajmują **zasiłki rodzinne wraz z dodatkami**. W 2023 roku z tej formy pomocy korzystało **średnio w miesiącu niespełna 30,0 tys. rodzin** – przeciętnie o 6,0 tys. rodzin mniej niż w roku 2022.
19. W województwie łódzkim w 2023 roku z **jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka** skorzystało niespełna **7,0 tys.** osób. Liczba ta ulega systematycznemu **zmniejszeniu** ze względu na **malejącą liczbę urodzeń** oraz stosunkowo niską kwotę kryterium dochodowego, ograniczającą dostęp do świadczenia.
20. Najczęściej udzielanym w 2023 roku w województwie łódzkim świadczeniem opiekuńczym kierowanym do osób z niepełnosprawnościami był **zasiłek pielęgnacyjny**. W roku oceny udzielono **655,5 tys. tego rodzaju świadczeń** na łączną kwotę ponad 141,5 mln zł (o ponad 19 tys. świadczeń i 4,0 mln zł więcej niż w roku 2022).

21. W 2023 roku w województwie łódzkim udzielono również **159,1 tys. świadczeń pielęgnacyjnych** na łączną kwotę blisko 388,0 mln zł (o ok. 16,0 tys. świadczeń i blisko 87,0 mln zł więcej niż w roku 2022).
22. W 2023 roku w województwie łódzkim nastąpił **spadek liczby rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym**, które objęto **pracą socjalną (43,3 tys. rodzin** liczących łącznie 79,3 tys. osób; o ponad 1,7 tys. rodzin mniej niż rok wcześniej). Rodziny te skupiały 3,4% ludności województwa (w roku 2022 było to 3,5%).
23. W 2023 roku w województwie łódzkim realizowano **1257 kontraktów socjalnych, którymi objęto 1411 osób** (o 11 więcej niż w roku 2022). Kontrakty realizowane w województwie łódzkim w 2023 roku w zdecydowanej większości (70,0%) dotyczyły rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin.
24. W 2023 roku województwie łódzkim pracę socjalną prowadzono w oparciu o **67 projektów socjalnych** (o 39 więcej niż przed rokiem), którymi objęto **1192 osoby**. Liczba uczestników projektów zwiększyła się o około 35 osób, co sugeruje częściowy powrót do realizacji projektów w mniej licznych grupach.
25. Istotną pozycją w ramach **świadczeń niepieniężnych** jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im **darmowego posiłku**. Wsparciem tym objęto w 2023 roku **14,9 tys. osób** (podobnie, jak rok wcześniej), tj. ponad 26,0% wszystkich osób, którym przyznane zostało świadczenie z pomocy społecznej.
26. W 2023 roku z **usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych** skorzystało łącznie blisko **6,9 tys. osób** (niemal 1,4 mln świadczeń na łączną kwotę **38,7 mln zł**) – o 514 osób więcej niż przed rokiem. **Usługami specjalistycznymi** objęto **103 osoby**, a ze specjalistycznych usług dla osób z **zaburzeniami psychicznymi** skorzystało w roku oceny **155 osób** (wartości nieznacznie wyższe do zeszłorocznych).
27. W łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2023 roku wsparcia w postaci **poradnictwa specjalistycznego** udzielono **2,8 tys. rodzin** liczącym łącznie **6,4 tys. osób**, co stanowi niewielki wzrost (o 64 rodziny) w porównaniu do roku 2022.
28. Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2023 roku **429 rodzin liczących łącznie 925 osób** (1,0% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń). W roku 2023 wsparciem w tej formie objęto o 158 rodzin więcej niż w roku 2022.
29. W 2023 roku w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało 231 asystentów rodziny (o 3 więcej niż rok

wcześniej), którzy swoim wsparciem objęli 2,0 tys. rodzin (liczba na podobnym poziomie co w 2022 roku).

30. W 2023 roku odnotowano spadek liczby osób objętych **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych (136 osób** w roku oceny wobec 166 w roku 2022).
31. W 2023 roku kwota **dofinansowania** zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami **ze środków PFRON i środków własnych powiatów** wyniosła w województwie łódzkim **102,6 mln zł** i była wyższa niż w roku poprzednim o 14,8 mln zł.
32. Wartość dofinansowania **związanego z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** w województwie łódzkim w 2023 roku wyniosła **8,9 mln zł** (o 1,0 mln zł mniej w porównaniu do roku 2022). Wsparcie w tej formie otrzymało ponad **1,9 tys. osób** (o 243 osoby więcej niż przed rokiem).
33. W 2023 roku wartość dofinansowania na **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny** wyniosła w województwie **22,1 mln zł** (o 4,4 mln zł więcej niż przed rokiem). Z pomocy w tej formie skorzystało **14,2 tys. osób** (o 458 osób mniej).
34. Wartość dofinansowania **turnusów rehabilitacyjnych** w województwie łódzkim w 2023 roku wyniosła **13,1 mln zł** (o 1,7 mln zł więcej niż w roku poprzednim). Pomocą w postaci dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych objęto **7,6 tys. osób** (o 391 osób więcej niż w roku 2022).
35. W ramach programu „Aktywny samorząd” w 2023 roku w województwie łódzkim udzielono **1,9 tys. świadczeń** na łączną kwotę blisko **11,2 mln zł**. Liczba i kwota świadczeń nieznacznie wzrosła w porównaniu do poziomu zeszłorocznego.
36. W 2023 roku w województwie łódzkim wielkość pomocy pieniężnej na **usamodzielnienie** wyniosła blisko **7,2 mln zł** (o około 0,1 mln wyższa niż w roku poprzednim). Największą część świadczeń w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznano osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej (66,0%), około 31,0% stanowiła pomoc finansowa dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, a zaledwie 3,0% świadczeń przyznano pełnoletnim osobom opuszczającym inne instytucje.
37. W 2023 roku w województwie łódzkim funkcjonowało łącznie **175 publicznych i niepublicznych podmiotów świadczących poradnictwo specjalistyczne** (tyle samo co rok wcześniej).
38. Wśród jednostek świadczących wsparcie dla dzieci i młodzieży w województwie łódzkim w 2023 roku odnotowano: 102 placówki wsparcia dziennego (o 2 mniej niż w roku

- ubiegłym), 83 placówki opiekuńczo-wychowawcze (o 4 więcej), 2 781 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej (o 45 więcej). Ponadto, w województwie zatrudnionych było 107 koordynatorów pieczy zastępczej (o 7 mniej niż przed rokiem).
39. W 2023 roku na terenie województwa łódzkiego funkcjonowały **54 domy pomocy społecznej** (o jeden mniej niż rok wcześniej). Z ich usług w ciągu roku **skorzystało łącznie 6611 osób** (o około 40 więcej niż rok wcześniej). Liczba osób zamieszkujących DPS (5746 w roku 2023) nadal utrzymywała się wyraźnie na niższym poziomie niż przed rokiem 2020, tj. przed wybuchem epidemii COVID-19, która w znaczny sposób zaburzyła funkcjonowanie tych placówek.
40. Wśród innych placówek oferujących wsparcie i pomoc głównie osobom starszym w 2023 roku odnotowano m.in.: **40 dziennych domów pomocy** (o 1 mniej niż w roku 2022) oraz **291 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów** (o 28 więcej).
41. Ośrodki oferujące wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim w 2023 roku to m.in.: **50 środowiskowych domów samopomocy** (o 1 więcej niż przed rokiem), **42 warsztaty terapii zajęciowej** (liczba bez zmian w porównaniu z 2022 rokiem) oraz **8 zakładów aktywności zawodowej** (tyle samo, co w roku poprzednim).
42. Wśród innych jednostek oferujących wsparcie grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym w 2023 roku należy wymienić: **1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** (tak samo, jak w roku 2022), **2 centra integracji społecznej** (jedno aktywne i jedno z zawieszoną działalnością), **7 klubów integracji społecznej** (tyle samo, co rok wcześniej), **99 mieszkań treningowych i wspomaganych** (o 12 więcej) oraz **schroniska dla osób bezdomnych, noclegownie i ogrzewalnie**.
43. W 2023 roku w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było niespełna **3,5 tys. pracowników** (wartość niższa o blisko 600 osób niż w 2022), z czego 7,0% stanowiła kadra kierownicza (228 osób), 36,0% – pracownicy socjalni (1256 osób), 11,0% pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne (383 osoby), a 47,0% – pozostali pracownicy (1627 osób).
44. W 2023 roku **kryteria ustawowe dotyczące wymaganej liczby pracowników socjalnych** zostały **spełnione przez 131 gmin** województwa łódzkiego (sumarycznie o 5 mniej niż w roku poprzednim), a w przypadku 46 gmin co najmniej jeden warunek ustawowy nie został spełniony.
45. Wskaźnik obrazujący **stopień specjalizacji pracowników socjalnych** w 2023 roku wyniósł w województwie łódzkim **49,1%** (wartość niższa o 2,5 p. proc. niż w roku 2022).

46. **Wydatki poniesione w 2023 roku na zadania realizowane w ramach polityki społecznej** w województwie łódzkim wyniosły ponad **2,8 mld zł**. Kwota ta **zmałała** w porównaniu do roku 2022 o 36,7% (około 1,7 mld zł). Zjawisko to związane jest głównie ze stopniowym przenoszeniem obsługi wypłat świadczenia wychowawczego w ramach programu „Rodzina 500 plus” z samorządów gminnych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (począwszy od 2022 roku).
47. W **strukturze wydatków** poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w 2023 roku dominowały wydatki ponoszone na pomoc społeczną (46,5%), w dalszej kolejności znalazły się wydatki na wsparcie rodzin (44,3%), natomiast środki finansowe na ochronę zdrowia, pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej oraz edukacyjną opiekę wychowawczą stanowiły łącznie 9,2% wszystkich wydatków.
48. **Współpracę z organizacjami pozarządowymi** w 2023 roku zadeklarowało około 1/3 ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego.

REKOMENDACJE:

W 2023 roku w województwie łódzkim obserwowano dalszą stabilizację sytuacji w obszarze pomocy społecznej następującą po dynamicznym okresie związanym z wybuchem epidemii COVID-19, która wywołała szereg zaburzeń w funkcjonowaniu systemu wsparcia i przyczyniła się do pogorszenia ogólnego stanu psychicznego ludności oraz eskalacji niekorzystnych zjawisk w obszarze społecznym.

W roku oceny nastąpiło zahamowanie tendencji spadkowych dotyczących korzystania z wielu usług społecznych świadczonych w regionie. Na stosunkowo stałym poziomie utrzymała się ogólna liczba osób korzystających z pomocy i wsparcia, przy czym zjawisko to stanowiło efekt występowania odmiennych tendencji w różnych obszarach wsparcia. Wyraźne spadki liczby osób korzystających z pomocy w województwie łódzkim odnotowano w przypadku niektórych świadczeń pieniężnych, w szczególności zasiłków celowych przyznawanych osobom w trudnej sytuacji życiowej w celu zaspokojenia niezbędnych potrzeb bytowych oraz zasiłków rodzinnych udzielanych rodzinom w trudnej sytuacji materialnej, a także w ramach takich form wsparcia, jak praca socjalna czy schronienie. Po raz kolejny zmniejszył się również odsetek osób długotrwale pozostających w systemie świadczeń z pomocy społecznej, co również należy uznać za tendencję pozytywną.

W przypadku innych rodzajów usług skala udzielonego wsparcia zwiększyła się w porównaniu do lat ubiegłych. Dotyczyło to w szczególności stale rozwijanych w regionie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych oraz świadczonych w miejscu zamieszkania dla osób

z zaburzeniami psychicznymi, z których łącznie w roku oceny skorzystało o 8% więcej mieszkańców województwa wymagających tego rodzaju wsparcia. Zwiększyła się również liczba osób (głównie dzieci i młodzieży z regionu), którym zapewniono dostęp do darmowego posiłku. Większa skala wsparcia obserwowana była także w przypadku specjalistycznej pomocy udzielanej rodzinom przeżywającym trudności (głównie w formie interwencji kryzysowej), a także w zakresie świadczeń kierowanych do osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów. Zwiększeniu uległa w szczególności liczba i łączna kwota zasiłków i świadczeń pielęgnacyjnych przyznawanych w związku ze sprawowaniem opieki nad osobami z niepełnosprawnością oraz liczba i wartość dofinansowań udzielanych w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej.

Zarówno skutki rozwoju epidemii doświadczane po 2020 roku, jak i kryzys związany z inwazją Rosji na Ukrainę w 2022 roku, zwróciły uwagę na ważność działań podejmowanych w ramach polityki społecznej, w tym w obszarach wymagających szczególnego wsparcia. Aktualnym wyzwaniem dla polityki społecznej jest ukierunkowanie wszelkich działań realizowanych przez poszczególne jednostki na skuteczne i efektywne rozwiązywanie problemów społecznych i integrację środowiska lokalnego. Niezwykle istotną kwestią jest również systematyczny spadek zatrudnienia w ramach kadry realizującej usługi społeczne, w tym w szczególności wśród pracowników socjalnych. Zjawisko to może doprowadzić do znacznych niedoborów odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, zaburzyć ciągłość realizacji pracy społecznej w regionie i obniżyć jej jakość. Zbyt powolny jest również rozwój kadry wykonującej usługi opiekuńcze – w szczególności w obliczu wyzwań związanych z procesem deinstytucjonalizacji usług społecznych.

Kształt polityki społecznej w regionie niezmiennie określają procesy demograficzne, takie jak m.in.: ujemny przyrost naturalny, malejąca dzietność czy wzrost przeciętnej długości życia. Generują one wyzwania nie tylko w obszarze rozwoju usług opiekuńczych czy zdrowotnych, ale z uwagi na swoje szerokie spektrum konsekwencji zmuszają do zmian również w tak odległych wydawałoby się obszarach, jak polityka energetyczna czy architektura (projektowanie uniwersalne).

Wyzwania z zakresu szeroko rozumianej pomocy społecznej wymagają wielostronnego podejścia wzmacnianego poprzez dobrze zaplanowaną koordynację działań na wielu płaszczyznach. Konieczna jest kontynuacja działań zmierzających do profesjonalizacji kadry, poprawy warunków pracy pracowników systemu pomocy społecznej, standaryzacji usług, a także ich rozwoju zgodnie z wyzwaniami procesu deinstytucjonalizacji (przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki lokalnej).

W związku z powyższymi zjawiskami oraz wyzwaniem stojącymi przed polityką społeczną, a także mając na uwadze wnioski i rekomendacje formułowane przez przedstawicieli poszczególnych jednostek organizacyjnych pomocy i wsparcia funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w ramach corocznej oceny w zakresie pomocy społecznej, rekomenduje się:

- Prace na rzecz **poprawy warunków pracy kadr służb społecznych**, wśród której obserwowany jest znaczny ubytek i duża rotacja. Problem narasta od wielu lat, a brak działań w tym obszarze powoduje m.in. obniżenie płynności działania systemu wsparcia, a także może doprowadzić do obniżenia jakości świadczonych usług. Działania jakie należy podjąć to w szczególności stworzenie odpowiednich warunków organizacyjnych i finansowych zachęcających do podejmowania pracy w zawodzie pracownika socjalnego oraz wsparcie procesu profesjonalizacji kadr służb społecznych umożliwiające podnoszenie kwalifikacji i umiejętności zawodowych, w tym osiąganie kolejnych stopni specjalizacji. Istotną kwestią jest również stworzenie systemu wsparcia pomagającego przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu oraz pomoc w organizacji i finansowaniu **superwizji** pracowników służb społecznych. Konieczna jest też współpraca na poziomie wojewódzkim z uczelniami, gdyż konieczne jest wykształcenie nowych kadr przygotowanych do pracy w pomocy społecznej.
- **Wsparcie małych gmin** poprzez dostarczanie wiedzy i narzędzi do realizacji zadań z zakresu polityki społecznej; wsparcia wymagają nie tylko ośrodki pomocy społecznej, ale również władze gmin, często nieposiadające pełnej wiedzy na temat wyzwań w obszarze polityki społecznej, jak i generowanych przez nie potrzeb;
- Wspieranie inicjatyw oraz **wdrażanie innowacyjnych rozwiązań**, które zwiększają efektywność wsparcia poprzez indywidualizację, kompleksowość i długofalowość działań na rzecz poszczególnych grup docelowych o zróżnicowanych potrzebach;
- **Zabezpieczenie wsparcia osobom samotnym, starszym oraz z niepełnosprawnością** poprzez rozwój usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania oraz poszerzenie oferty środowiskowych form opieki, takich jak dzienne domy pomocy, środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy, a także wolontariat;
- **Rozwój poradnictwa, poradnictwa specjalistycznego, interwencji kryzysowej** oraz wszelkich innych form mających na celu wsparcie mieszkańców województwa w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej i poprawie zdrowia psychicznego. Na potrzebę rozwoju tego rodzaju usług wskazuje m.in. wzrastająca liczba samobójstw wśród dzieci oraz rosnąca liczba porad udzielanych przez telefon zaufania;

- **Wzmocnienie działań na rzecz rozwoju asystentury rodzinnej** (szczególnie z uwagi na ograniczenie źródeł finansowania tego typu wsparcia) poprzez zwiększanie liczby wysokowykwalifikowanej i dobrze opłacanej kadry pracującej z rodziną niewydolną wychowawczo (asystent rodziny) mający na celu uniknięcie umieszczania dzieci w pieczy zastępczej;
- **Rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej**, szczególnie jej zawodowych form, m.in. poprzez promocję rodzicielstwa zastępczego służącą pozyskaniu kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych, zagwarantowanie rodzinom zastępczym odpowiedniego wsparcia, m.in. w formie „szybkiej ścieżki” dostępu do usług medycznych w tym zwłaszcza specjalistycznych (m.in. do psychiatrii dziecięcego, neurologa dziecięcego, ortopedy); wsparcie samorządów w procesie deinstytucjonalizacji (również poprzez pomoc w wykorzystaniu środków UE przeznaczonych na wzmocnienie potencjału rodzicielstwa zastępczego);
- **Tworzenie nowych mieszkań wspomaganych i treningowych**, w tym treningowych oraz interwencyjnych dla osób czasowo nie posiadających miejsca zamieszkania (np. dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej czy ofiar przemocy);
- Rozwój i wzmocnienie **współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz wsparcie rozwoju ekonomii społecznej w regionie**;
- **Rozwój projektowania uniwersalnego** oraz stosowanie **nowoczesnych rozwiązań projektowych** pozwalających na modyfikowanie lub łączenie różnych funkcji w budynkach w zależności od istniejących potrzeb (np. możliwość adaptacji budynku przedszkola na ośrodek wsparcia dziennego, dom pomocy społecznej lub inne przeznaczenie wynikające ze zmian w strukturze społeczno-demograficznej określonego obszaru).

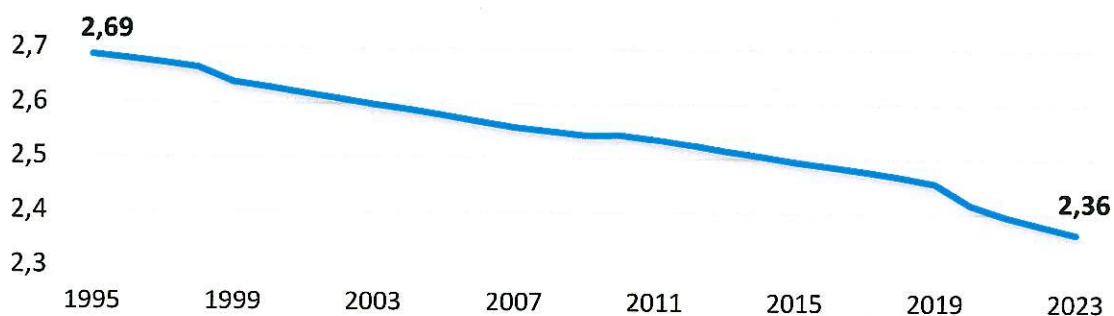
Rekomendowane zadania są niezbędnym krokiem na drodze do przekształcania systemu pomocy o charakterze interwencyjnym w system pomocy społecznej o charakterze wspierającym. Zmiana systemowa w tym obszarze musi być oparta nie tylko na nowym podejściu w myśleniu o pomocy społecznej jako istotnym elemencie polityki społecznej, ale musi być wzmocniona przez nowe możliwości wsparcia i oddziaływania społecznego. Kreowanie wskazanego podejścia i dążenie do poprawy skuteczności działań w pomocy społecznej przyczyni się ostatecznie do rozwoju całej społeczności lokalnej.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA

1. Stan i prognozy ludności

Województwo łódzkie obejmuje 177 gmin, z czego 18 to gminy miejskie (w tym 3 miasta na prawach powiatu), 125 to gminy wiejskie, a 34 – miejsko-wiejskie. Łącznie zamieszkuje je około 2,36 mln osób, z czego niemal 62% stanowią mieszkańcy miast. Według stanu w dniu 31.12.2023 roku, województwo zamieszkiwało **2,36 mln osób**². Pod względem liczby ludności, województwo łódzkie znajdowało się niezmiennie na 6 pozycji w kraju.

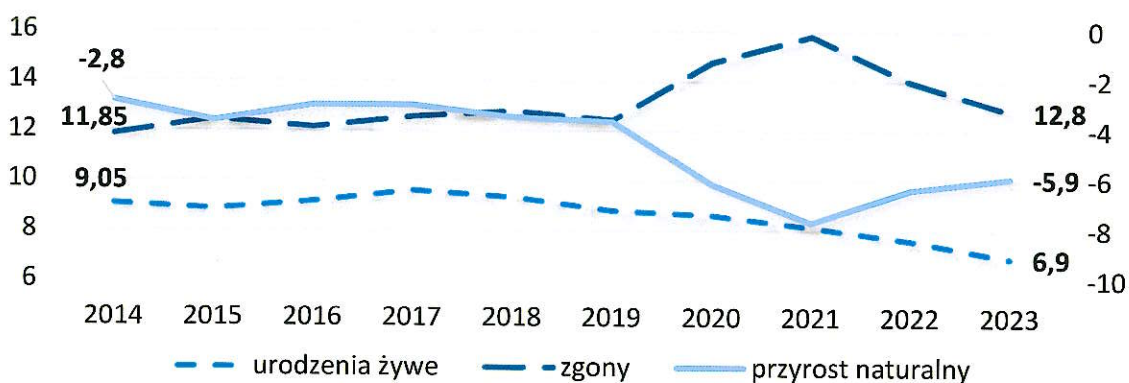
Rysunek 1. Liczba mieszkańców województwa łódzkiego (w mln osób) w latach 1995-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W województwie łódzkim obserwowane jest zjawisko depopulacji o utrwalonym trendzie. W 2023 roku liczba mieszkańców województwa łódzkiego była niższa o ok. 16,0 tys. osób (około 0,7%) w porównaniu do stanu z roku 2022, natomiast w latach 1995-2023 liczba ta zmniejszyła się o ponad 325,2 tys. osób, co stanowi spadek o 12,1%.

Rysunek 2. Liczba zgonów i urodzeń żywych (lewa oś; w tys. osób) oraz przyrost naturalny (prawa oś; w tys. osób) w województwie łódzkim w latach 2014 - 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

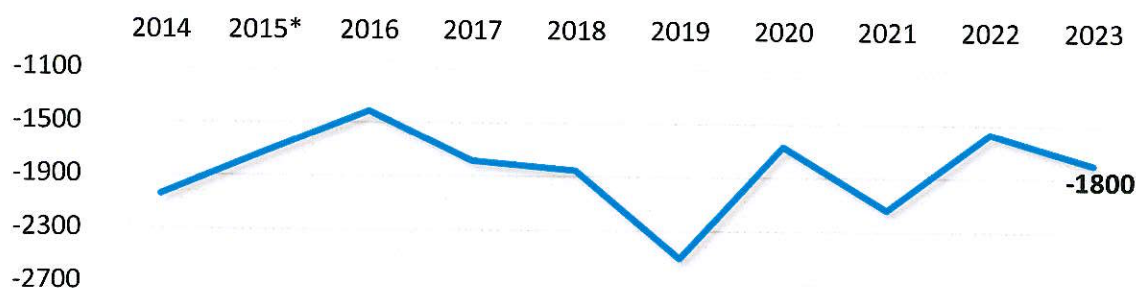
² Źródło: GUS, Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2023 r. Stan w dniu 31 grudnia, Warszawa 2024. Dane pochodzące z powyższego źródła obejmują informacje o stanie ludności opracowane na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z dnia 31.03.2021 r.

W 2023 roku w województwie łódzkim urodziło się o prawie 14 tys. osób mniej niż zmarło (około 16,4 tys. urodzeń żywych wobec 30,4 tys. zgonów), a stopa przyrostu naturalnego (tj. wartość ubytku naturalnego przeliczona na 1000 mieszkańców) wyniosła -5,9 (przy wartości dla Polski wynoszącej -3,6). W zestawieniu województw pod względem przyrostu naturalnego pozycja łódzkiego w 2023 roku nie uległa zmianie – nadal pozostaje na przedostatnim miejscu w kraju, wyprzedzając województwo świętokrzyskie.

[illegible]

Podobnie, jak w przypadku przyrostu naturalnego, również ogólne saldo migracji (wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały) przyjmuje w województwie łódzkim wartości ujemne. W 2023 roku w związku ze zmianą miejsca zamieszkania lub pobytu województwo łódzkie opuściło 1,8 tys. osób. Wartości z ostatnich lat są zróżnicowane, wahają się między ok. 1,4 tys. w 2016 roku a 2,5 tys. w 2019 roku. W roku oceny z województwa odpłynęło o 230 osób więcej niż w roku ubiegłym.

Rysunek 4. Saldo migracji w województwie łódzkim w latach 2014-2023

* Brak danych nt. salda migracji zagranicznych na pobyt stały. Wartość wskaźnika obejmuje wyłącznie saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Jednym z najważniejszych negatywnych zjawisk obserwowanych w województwie łódzkim jest proces starzenia się społeczeństwa. Struktura wiekowa ludności województwa łódzkiego ulega niekorzystnym przemianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym (w 2023 roku ich udział wynosił 17,1%; około 405 tys. osób) oraz (w większym stopniu) w wieku produkcyjnym (57,0%; około 1346,4 tys. osób), a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym (w 2023 roku 25,9%; ponad 611 tys. osób)³. Podobna tendencja obserwowana jest w całym kraju, przy czym w porównaniu do struktury wiekowej ludności w Polsce sytuacja demograficzna w województwie łódzkim prezentuje się zdecydowanie mniej korzystnie. Wskaźnik obciążenia demograficznego, tj. liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym, wyniósł w 2023 roku 45,4 wobec 44,4 w roku 2022.

Rysunek 5. Struktura ludności według wieku produkcyjnego (w %) w województwie łódzkim i w Polsce w latach 2013 i 2023

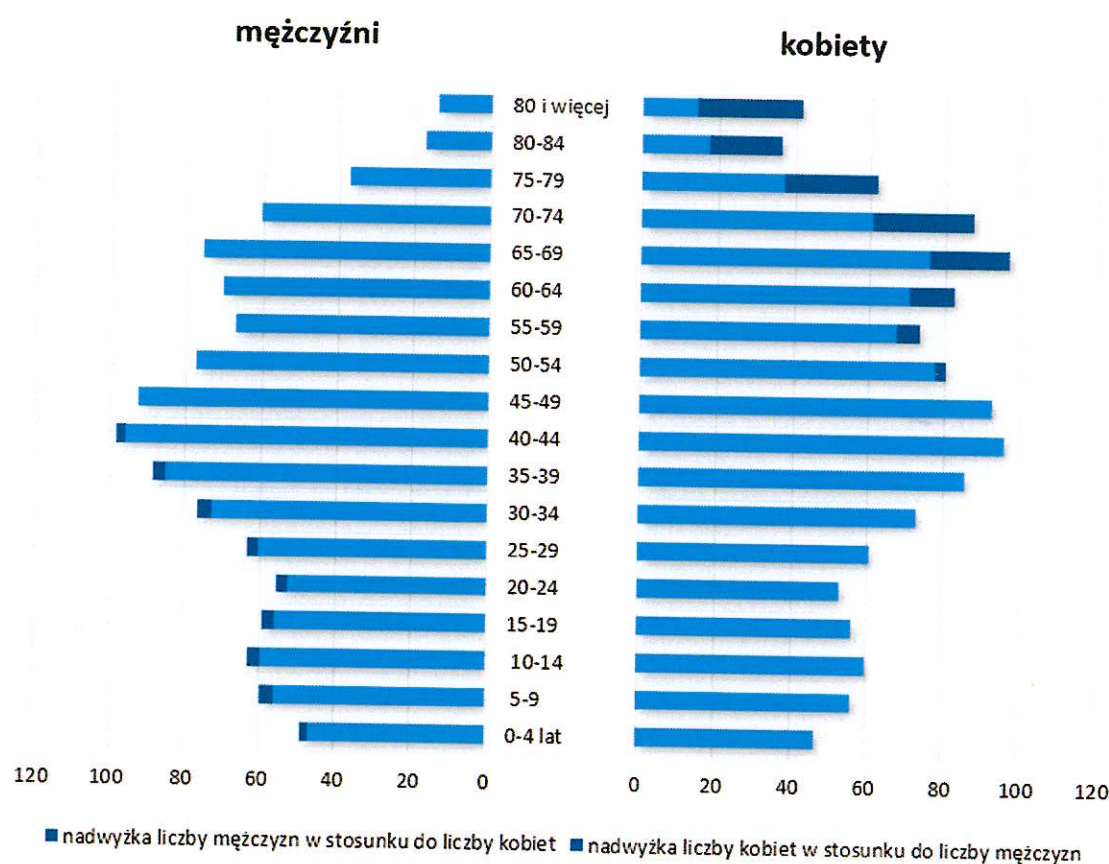

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

³ BDL GUS. Wiek przedprodukcyjny: do 17 lat, wiek produkcyjny: mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat, wiek poprodukcyjny: mężczyźni w wieku 65 lat i więcej i kobiety w wieku 60 lat i więcej.

W 2023 roku w strukturze wiekowej ludności dominowały osoby w wieku 40-44 lata (8,2%), 45-49 lat (7,8%) oraz 35-39 lat (7,4%). Niemniej jednak stosunkowo wysokie były również odsetki ludności w starszych grupach wiekowych, w tym przede wszystkim wśród kobiet. W 2023 roku łączny udział kobiet w wieku powyżej 75. roku życia wynosił 11,3%, podczas gdy wśród mężczyzn odsetek ten ukształtował się na poziomie 6,1%. Jednocześnie począwszy od grupy wiekowej obejmującej osoby pomiędzy 50. a 54. rokiem życia, widoczna jest wyraźna nadwyżka liczby kobiet w stosunku do liczby mężczyzn. Zjawisko starzenia się społeczeństwa województwa łódzkiego dotyczy zatem w szczególności kobiet. Wynika to przede wszystkim z dłuższego przeciętnego trwania życia wśród kobiet, niż ma to miejsce wśród mężczyzn. Ponadto w województwie łódzkim dysproporcja ta jest szczególnie silna (80 lat przeciętnie dla kobiet wobec niespełna 72,1 lat dla mężczyzn⁴). Odwrotna sytuacja niż w przypadku osób starszych obserwowana jest w młodszych grupach wiekowych – wśród osób w wieku do 44. roku życia w 2023 roku występowała nadwyżka liczby mężczyzn w stosunku do liczby kobiet, przy czym przewaga ta była niewielka.

Rysunek 6. Struktura ludności według wieku i płci (w tys. osób) w województwie łódzkim w 2023 roku

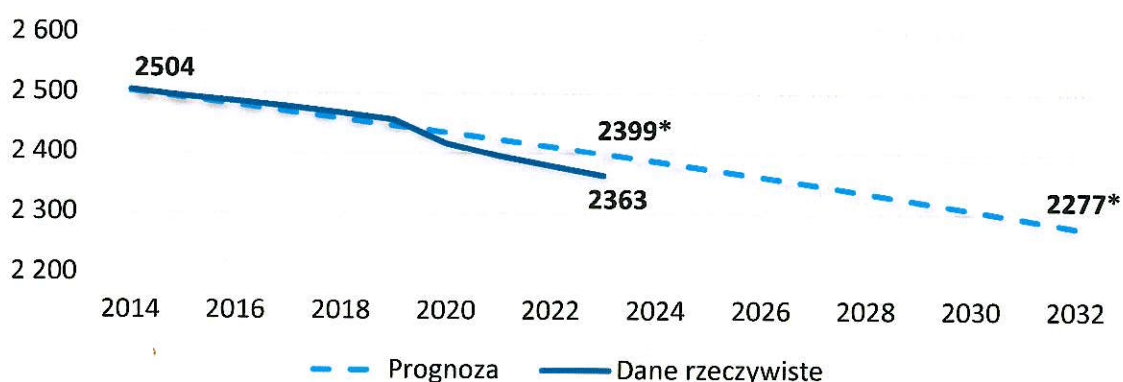

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

⁴ Wartości za 2022 rok; dane za 2023 rok nie były dostępne w momencie sporządzania raportu.

Zgodnie z prognozą ludności na lata 2014-2050 opracowaną przez GUS w 2014 roku, tendencja spadkowa liczby ludności w województwie łódzkim będzie się pogłębiała. Przewidywania wskazują, że populacja mieszkańców województwa zmniejszy się do poziomu niespełna 2,0 mln osób w 2050 roku. Należy przy tym zaznaczyć, że z uwagi na epidemię COVID-19, która spowodowała znaczny ubytek ludności w regionie ze względu na wysoki poziom śmiertelności z powodu tej choroby, liczba mieszkańców województwa już w 2020 roku osiągnęła wartość znacznie niższą, niż przewidywana i w kolejnych trzech latach utrzymywała się na obniżonym poziomie. W związku z powyższym istnieje ryzyko, że populacja osób zamieszkujących województwo łódzkie zmniejszy się jeszcze bardziej, niż wskazywały na to prognozy.

Rysunek 7. Prognozowana i rzeczywista liczba ludności w województwie łódzkim w latach 2014-2032 (w tysiącach osób)

Znakiem * oznaczono wartości prognozowane.

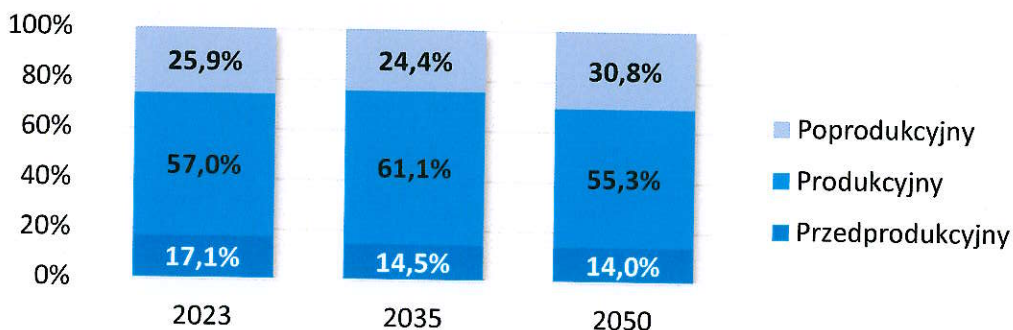
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W 2023 roku mediana wieku⁵ ludności w województwie łódzkim wyniosła 41,2 roku dla mężczyzn (przy czym 41,9 roku w miastach i 40,3 roku na wsi) oraz 44,4 roku dla kobiet (45,8 roku w miastach i 42,4 roku na wsi).

Dodatkowo, w województwie łódzkim zwiększać się będzie liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej wieku emerytalnego) – do 2050 roku liczba osób w tej grupie ma wzrosnąć o około 4 tysiące (0,7%) w porównaniu z rokiem 2023. Powyższe zjawisko jest szczególnie negatywne w połączeniu z przewidywanym spadkiem liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym (o około 241,2 tysiąca osób; 17,9%) oraz przedprodukcyjnym (o prawie 126,2 tysiąca osób; 31,2%).

⁵ Mediana wieku (wiek środkowy) – parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa badanej populacji już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

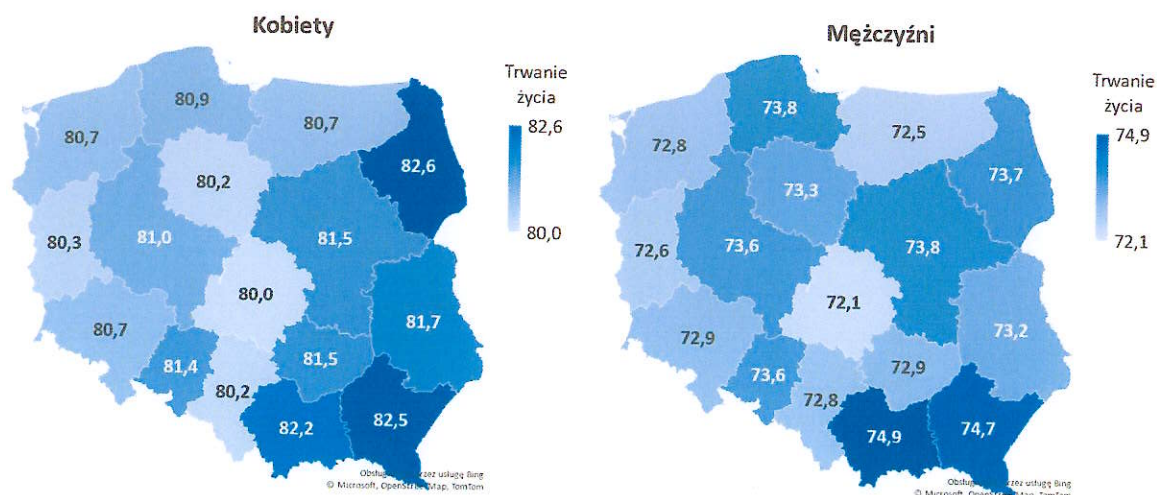
Rysunek 8. Prognozowana struktura ludności według grup wieku (w %) w województwie łódzkim w roku 2035 i 2050 (2023 – dane rzeczywiste)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Przeciętne trwanie życia mieszkańców województwa łódzkiego⁶ jest krótsze niż średnio w kraju. W Polsce w 2022 roku⁷ przeciętne trwanie życia kobiet wynosiło 81,1 roku, zaś mężczyzn – 73,4 roku (dane GUS), podczas gdy w województwie łódzkim wartości te ukształtowały się na poziomie, odpowiednio: **80 roku oraz 72,1 roku**. Pod względem przeciętnego trwania życia zarówno mężczyzn jak i kobiet województwo łódzkie zajęło ostatnie miejsce wśród wszystkich województw.

Rysunek 9. Przeciętne trwanie życia kobiet i mężczyzn (w latach) w 2023 roku w przekroju województw w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

⁶ Przeciętne dalsze trwanie życia osób w momencie narodzin.

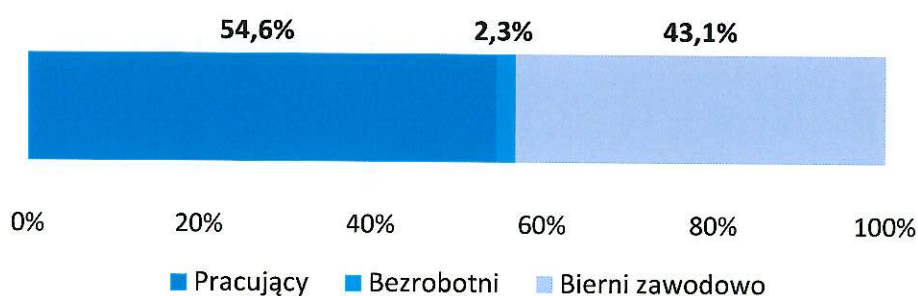
⁷ Dane za 2023 rok nie były dostępne w momencie opracowywania raportu.

2. Aktywność ekonomiczna ludności

Z punktu widzenia sytuacji na rynku pracy ludność (w wieku od 15 lat do 89 lat⁸) dzieli się na pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo, przy czym pracujący i bezrobotni tworzą zbiorowość aktywnych zawodowo. Do kategorii pracujących zalicza się natomiast osoby wykonujące pracę najemną, prowadzące własną działalność gospodarczą, rolników prowadzących własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne, a także osoby, które nieodpłatnie pomagały w prowadzeniu gospodarstwa rolnego lub innej rodzinnej działalności gospodarczej. W Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), a także w Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań (NSP), aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji respondenta w badanym tygodniu.

W 2023 roku⁹ ludność aktywna zawodowo stanowiła w województwie blisko 57,0% populacji w wieku 15-89 lat¹⁰ (1,1 mln osób), natomiast bierni zawodowo – niewiele ponad 43,0% tej zbiorowości (841,0 tys. osób). Zdecydowana większość (96,0%) aktywnych zawodowo to osoby pracujące, natomiast bezrobotni stanowili około 4,0% mieszkańców województwa łódzkiego w wieku 15–89 lat (44,0 tys. osób). Struktura ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim jest stosunkowo stabilna, a obserwowane wahania przyjmują głównie charakter sezonowy.

Rysunek 10. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej (w %) w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rozpatrując aktywność ekonomiczną mieszkańców województwa według płci, na uwagę zasługuje odmienna struktura aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn. Wśród mężczyzn obserwowano stosunkowo wysoki udział osób pracujących (blisko 63,0% w IV kwartale 2023 roku – 578,0 tys. osób), podczas gdy odsetek pracujących kobiet ukształtował się na

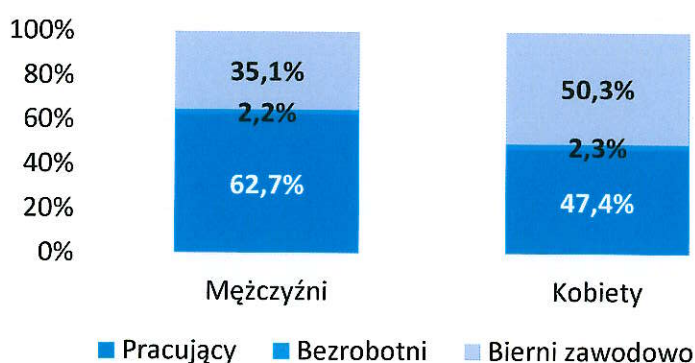
⁸ Zgodnie z założeniami Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

⁹ Stan w IV kwartale.

¹⁰ Źródłem danych do analiz w zakresie aktywności ekonomicznej ludności (poza bezrobociem rejestrowanym) są dane pochodzące z badania BAEL, w związku z czym analizy te odnoszą się do aktywności ekonomicznej ludności w wieku 15 – 89 lat.

poziomie niespełna niewiele ponad 47,0% (487,0 tys. osób). Jednocześnie udział biernych zawodowo w populacji mężczyzn był o około 15,0 p. proc. niższy, niż wśród kobiet. Zjawisko to wynika m.in. z dłuższego trwania życia i niższej granicy wieku emerytalnego kobiet, a tym samym ich większego udziału wśród osób w wieku poprodukcyjnym. Istotnym czynnikiem jest także nadal często obserwowana wśród kobiet rezygnacja z pracy lub z poszukiwania zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania opieki nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi. Odsetek osób bezrobotnych w przypadku obu płci był zbliżony (nieco wyższy wśród kobiet).

Rysunek 11. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej i płci (w %) w województwie łódzkim w 2023 roku (IV kwartał)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza kluczowych wskaźników bezrobocia rejestrowanego dla województwa łódzkiego w latach 2014-2023 wskazuje na wyraźny spadek liczby osób zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotne. Liczba ta wzrosła nieznacznie w 2020 roku, czego przyczyną było najprawdopodobniej wprowadzenie ograniczeń w działaniu niektórych gałęzi gospodarki w związku z wystąpieniem epidemii COVID-19 w Polsce. W kolejnych dwóch latach sytuacja uległa poprawie i liczba bezrobotnych zmniejszyła się do 53,2 tys. osób w roku 2023.

Wzrostowi liczby osób bezrobotnych w 2020 roku towarzyszył również wzrost wartości stopy bezrobocia rejestrowanego obrazującej udział bezrobotnych w populacji osób aktywnych zawodowo. W końcu 2023 roku stopa bezrobocia w województwie uległa obniżeniu osiągając poziom zbliżony do obserwowanego w 2019 roku. Jej wartość dla województwa łódzkiego wyniosła 5,4% i była o 0,8 p. proc. niższa od zaobserwowanej w końcu roku 2020, ale także aż o 6,4 p. proc. niższa od wartości odnotowanej w końcu roku 2014. Jednocześnie stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim kształtuje się na zbliżonym poziomie jak średnia dla kraju (łódzkie – 5,4%; Polska – 5,1%).

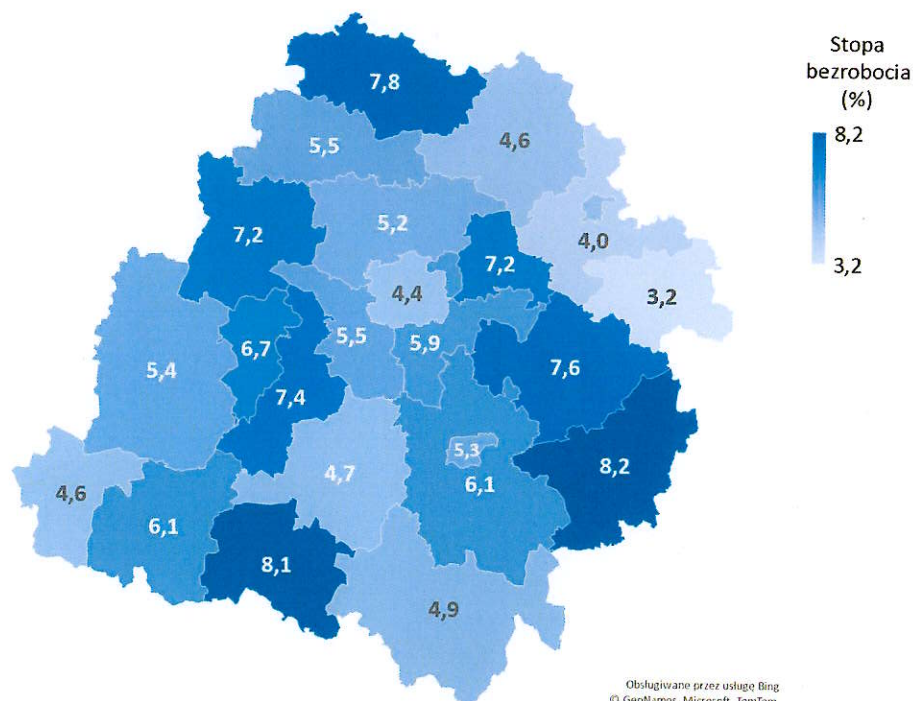
Rysunek 12. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W przekroju powiatów występują znaczne różnice w wielkości stopy bezrobocia rejestrowanego. Najwyższy poziom tego zjawiska obserwowany był m.in. w powiecie opoczyńskim, pajęczańskim i kutnowskim, najniższy zaś w powiatach zlokalizowanych w północno-wschodniej części województwa oraz w jego stolicy.

Rysunek 13. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku

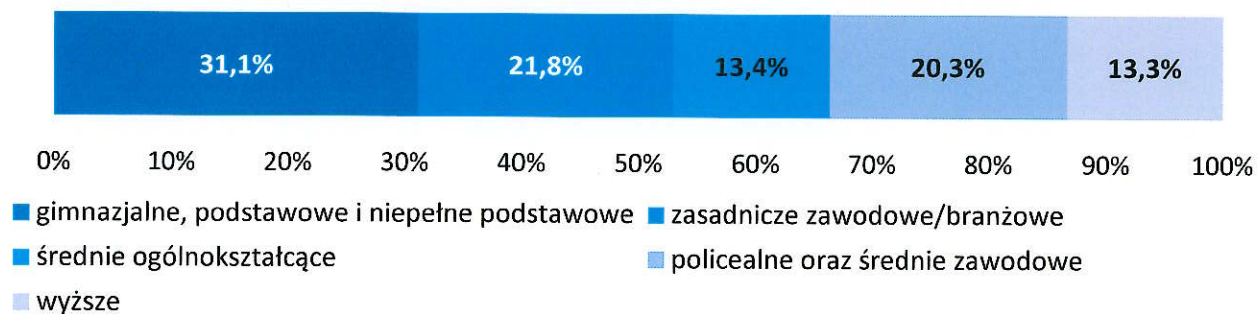

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Jednocześnie ryzyko pozostawania w stanie bezrobocia jest większe wśród osób posiadających niższy poziom wykształcenia. Wśród osób bezrobotnych w województwie łódzkim w 2023 roku dominowały osoby legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym lub

niższym (aż 31,1%). Relatywnie najmniejszy odsetek bezrobotnych stanowiły osoby posiadające wykształcenie średnie ogólnokształcące (ok. 13,4% wszystkich bezrobotnych) oraz wyższe (13,3%).

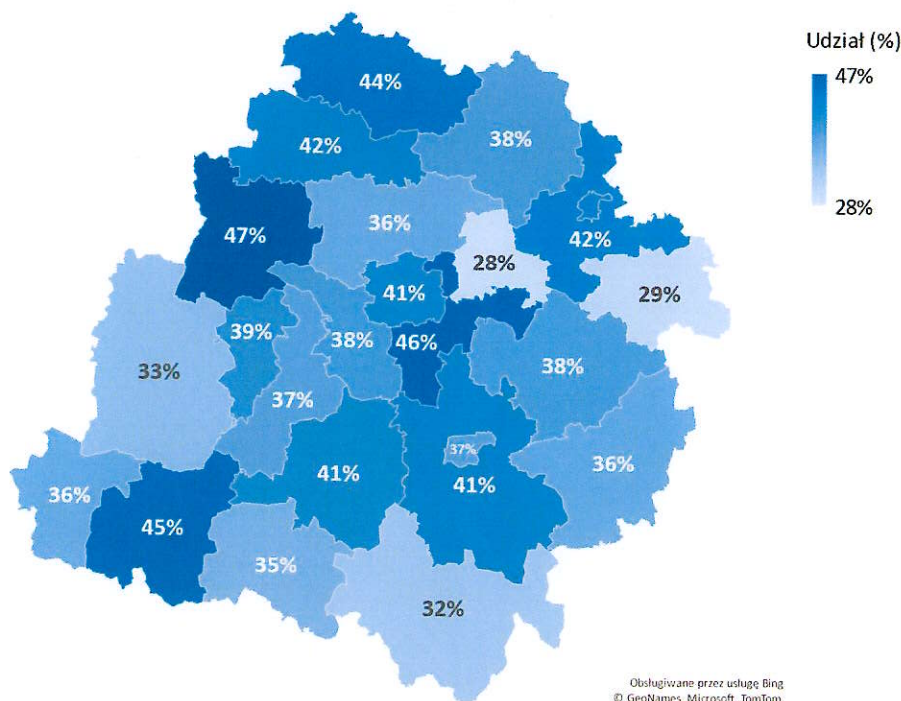
Rysunek 14. Struktura bezrobotnych według wykształcenia (w %) w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie łódzkim w 2023 roku 39,2% stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok.

Rysunek 15. Udział bezrobotnych zarejestrowanych pozostających bez pracy dłużej niż rok w ogóle bezrobotnych (w %) w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

[Signature]

Najbardziej niepokojącą sytuację pod tym względem obserwowano w powiecie poddębickim, łódzkim wschodnim i wieluńskim, gdzie osoby długotrwale bezrobotne stanowiły odpowiednio 47,2%, 46,0% oraz 45,1% wszystkich osób pozostających bez pracy. Najniższy udział osób długotrwale bezrobotnych odnotowano w powiecie brzezińskim, gdzie odsetek osób pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż rok w stosunku do ogółu osób bezrobotnych wynosił jedynie 27,6%.

3. Sytuacja społeczna w regionie

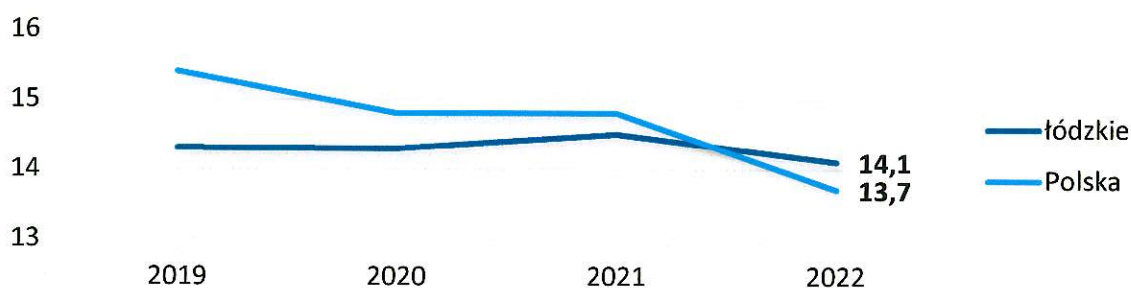
Wskaźniki zasięgu ubóstwa

W statystyce publicznej do 2019 roku publikowano dane z zakresu ubóstwa ekonomicznego dla poszczególnych województw w podziale na trzy wskaźniki: wskaźnik ubóstwa ustawowego, wskaźnik ubóstwa skrajnego oraz wskaźnik ubóstwa relatywnego. Od 5 lat wartość tych wskaźników udostępniana jest wyłącznie dla całej Polski.

Dla poziomu województw udostępniony został natomiast wskaźnik zasięgu ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych. Wskaźnik ten wyliczany jest jako odsetek osób, których dochód ekwiwalentny do dyspozycji (po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych) jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w danym kraju. Wyliczany jest on na podstawie danych z Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności.

W 2022 roku¹¹ w województwie łódzkim 14,1% mieszkańców posiadało dochód poniżej granicy ubóstwa. Wartość ta zmalała w porównaniu z rokiem ubiegłym o 0,4 p. proc., ale przewyższyła średnią dla kraju wynoszącą 13,7% osób ubogich w ogóle społeczeństwa.

Rysunek 16. Wskaźnik zasięgu ubóstwem w województwie łódzkim (w %) w latach 2019-2022*

* Brak danych dla 2023 roku w momencie opracowywania niniejszego raportu.

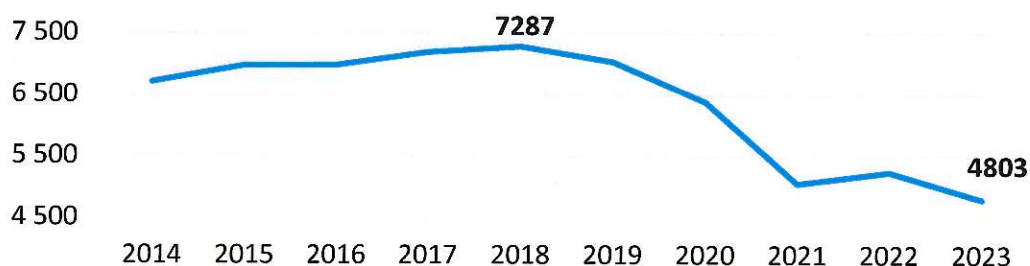
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

¹¹ Brak danych dla 2023 roku w momencie opracowywania niniejszego raportu.

Infrastruktura społeczna

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2023 roku w zasobach gmin województwa łódzkiego pozostawało **69,3 tys. mieszkań komunalnych** (o około 1,6 tys. mniej niż w roku poprzednim), spośród których blisko 7,0% stanowiły lokale socjalne (4,8 tys. mieszkań). W roku oceny kontynuowana była tendencja spadkowa liczby mieszkań socjalnych w województwie, obserwowana od 2018 roku.

Rysunek 17. Liczba mieszkań socjalnych (lokali) w województwie łódzkim w latach 2014-2023

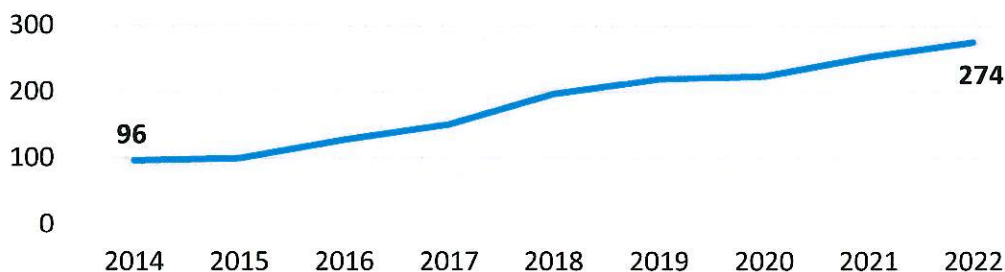
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Na mieszkanie socjalne w województwie łódzkim w 2023 roku oczekiwało ponad 5,7 tys. osób, co oznacza znaczący spadek liczby oczekujących w porównaniu do roku 2022 (o blisko 1,4 tys. osób). Zgodnie z przewidywaniami na rok 2024, liczba osób czekających na przyznanie mieszkania socjalnego w województwie łódzkim powinna pozostać na zbliżonym poziomie.

W województwie łódzkim w 2022 roku¹² funkcjonowały **274 placówki oferujące 10,7 tys. miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3**. W ciągu ostatniej dekady liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w regionie zwiększyła się blisko trzykrotnie. Na każde 1000 dzieci w wieku poniżej 3 lat w 2022 roku przypadało około 136 miejsc w żłobkach (w 2021 roku było to średnio 158 miejsc). W omawianych placówkach przebywało łącznie prawie 15,1 tys. dzieci (około 1,2 tys. dzieci więcej niż rok wcześniej), co stanowiło 19,0% wszystkich dzieci w wieku do 3. roku życia mieszkających w województwie łódzkim.

¹² Brak danych za 2023 rok w momencie opracowywania niniejszego raportu.

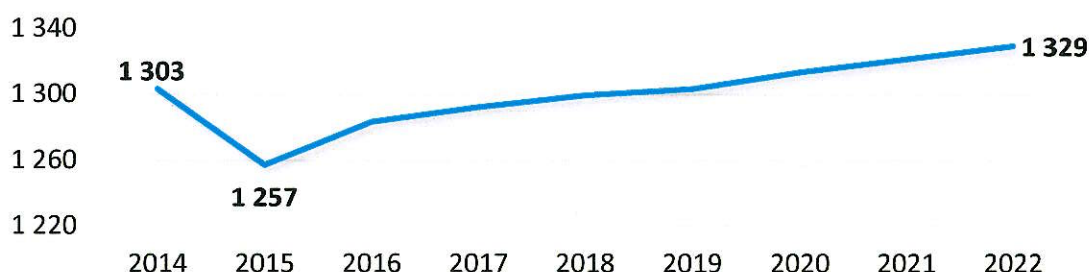
Rysunek 18. Łączna liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba przedszkoli¹³ w województwie łódzkim podlegała w latach 2014-2022¹⁴ tendencji wzrostowej, która została okresowo zahamowana w roku 2015 (spadek do poziomu 1257 obiektów w związku z likwidacją oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych). W kolejnych latach tendencja wzrostowa była kontynuowana, w wyniku czego liczba przedszkoli w województwie zwiększyła się do 1329 w roku 2022. Do placówek tych uczęszczało blisko 89,3 tys. dzieci.

Rysunek 19. Liczba przedszkoli w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

¹³ Łącznie z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach podstawowych, zespołami wychowania przedszkolnego oraz punktami przedszkolnymi (cały okres) oraz przedszkolami specjalnymi.

¹⁴ Brak danych za 2023 rok w momencie opracowywania niniejszego raportu.

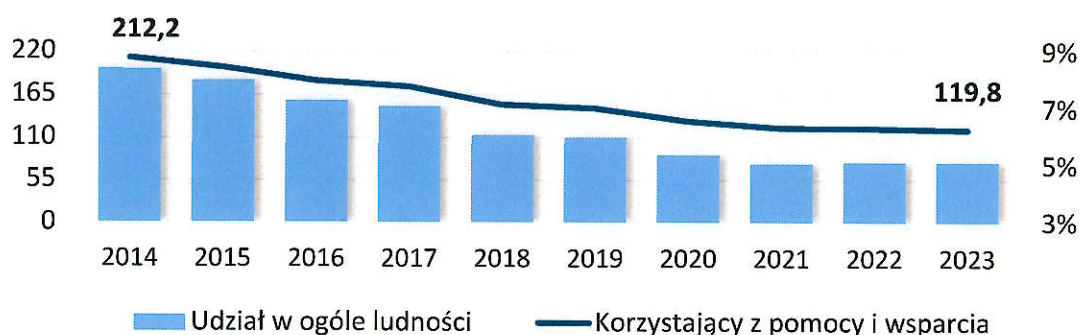
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA

1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej

1.1. Korzystający ogółem

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie oferują mieszkańcom bardzo szerokie wsparcie. Jednostki te świadczą pomoc na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz innych przepisów. Wsparcie udzielane jest zarówno na podstawie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji czy przeprowadzania wywiadu środowiskowego. W województwie łódzkim w 2023 roku z **pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR skorzystało łącznie 119,8 tys. osób**¹⁵ (o blisko 2,0 tys. osób mniej niż przed rokiem), co stanowiło **5,1% ogółu ludności województwa łódzkiego** (podobnie, jak w dwóch poprzednich latach).

Rysunek 20. Liczba (w tys. osób; lewa oś) i udział w ogólnej liczbie ludności (w %; prawa oś) korzystających z pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Od 2015 roku w województwie łódzkim obserwowany był systematyczny spadek zarówno liczby, jak i udziału korzystających z pomocy i wsparcia w województwie. Szczególnie wyraźne zmniejszenie skali korzystania przez mieszkańców województwa łódzkiego

¹⁵ Liczba ta obrazuje rzeczywistą liczbę osób korzystających z różnego rodzaju świadczeń społecznych (zleconych i własnych) bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania. **Obejmuje pomoc udzieloną na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz innych przepisów.**

Liczba ta obejmuje osoby 1) objęte wsparciem na podstawie ustawy o pomocy społecznej, w tym wyłącznie pracą socjalną, a także osoby objęte poradnictwem specjalistycznym oraz skierowane oraz umieszczone w domach pomocy społecznej; 2) osoby objęte wsparciem w postaci skierowań do centrów i klubów integracji społecznej oraz prac społecznie użytecznych; 3) osoby otrzymujące w OPS pomoc w formie dodatku mieszkaniowego lub dodatku energetycznego; 4) osoby, które uzyskały pomoc w ramach środków EFS; 5) osoby otrzymujące pomoc i wsparcie w PCPR na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej (osoby niepełnosprawne korzystające ze świadczeń, np. w ramach środków PFRON; dzieci przebywające w pieczy zastępczej oraz usamodzielniani wychowankowie; osoby korzystające ze wsparcia punktu interwencji kryzysowej).

Skala korzystania z pomocy i wsparcia różni się w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. W największym stopniu ze świadczeń i usług oferowanych przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie działające w regionie w 2023 roku korzystali mieszkańcy powiatu tomaszowskiego, brzezińskiego i wieluńskiego – wsparciem objęto około 9,0% zamieszkującej tam ludności. Stosunkowo wysokie natężenie tego zjawiska odnotowano również w powiecie rawskim (7,9%) oraz kutnowskim (7,6%). Najrzadziej z pomocy świadczonej przez poszczególne jednostki korzystali mieszkańcy miast na prawach powiatu (Łodzi, Piotrkowa Trybunalskiego i Skierniewic) oraz powiatów centralnych – łódzkiego wschodniego, tomaszowskiego i zgierskiego (w każdym przypadku mniej niż 4,0% mieszkańców).

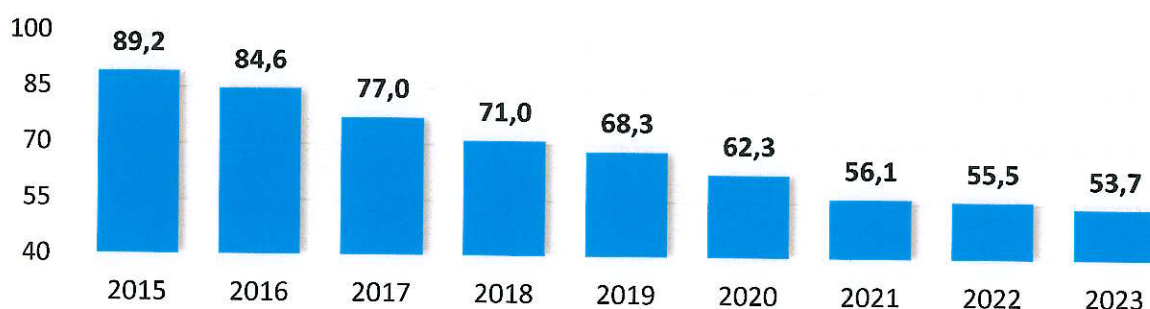
Map of Poland showing the share of the population aged 65 and over by voivodeship in 2019. The map uses a blue color scale where darker shades represent higher percentages. The highest shares are in Lublin (9.1%) and Świętokrzyskie (9.0%), while the lowest is in Lubuskie (2.6%).

Voivodeship	Share (%)
Lublin	9.1%
Świętokrzyskie	9.0%
Opole	7.9%
Podlaskie	7.6%
Łódź	6.9%
Województwo Świętokrzyskie	6.9%
Województwo Łódzkie	6.8%
Województwo Śląskie	6.8%
Województwo Wielkopolskie	6.5%
Województwo Mazowieckie	6.3%
Województwo Lubuskie	6.3%
Województwo Pomorskie	6.2%
Województwo Zachodniopomorskie	5.5%
Województwo Lubuskie	5.2%
Województwo Lubelskie	4.9%
Województwo Łódzkie	4.2%
Województwo Mazowieckie	4.0%
Województwo Wielkopolskie	3.3%
Województwo Lubuskie	3.0%
Województwo Lubuskie	2.6%

W 2023 roku **pomocą udzielaną wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej**¹⁶ objęto w województwie łódzkim **53,7 tys. rodzin liczących łącznie 99,7 tys. osób**. Liczba korzystających ze wsparcia udzielanego w tej formie (tj. w postaci świadczeń oraz pracy socjalnej) z roku na rok jest coraz mniejsza. W 2023 roku z takiej pomocy skorzystało o 35,5 tys. rodzin mniej niż w roku 2015, a łączna liczba osób w rodzinach objętych tą formą wsparcia była mniejsza aż o 102,0 tys. osób.

Rysunek 22. Liczba rodzin (w tys. osób) objętych pomocą na podstawie ustawy o pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2023

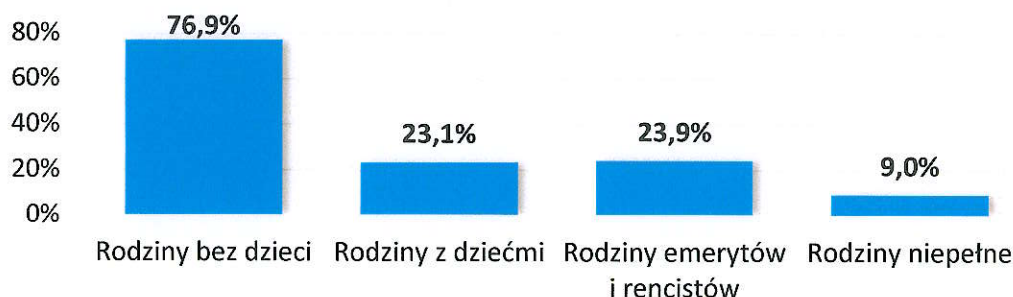
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-03.

Wśród rodzin objętych pomocą wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej (w postaci świadczeń oraz pracy socjalnej) wyraźną większość stanowiły rodziny jednoosobowe (62,7%). Ich udział w ogóle wspieranych rodzin zwiększył się w porównaniu do roku 2022 o około 2,0 p. proc., co przełożyło się na spadek odsetka rodzin wieloosobowych korzystających z pomocy społecznej przewidzianej w ustawie (do 37,3%). Spośród wszystkich rodzin zdecydowanie najwięcej było rodzin bez dzieci (blisko 77,0%; niespełna 41,3 tys. rodzin), a rodziny z dziećmi stanowiły niewiele ponad 23,0% wszystkich rodzin objętych świadczeniami pomocy społecznej (13,2 tys. rodzin). Podobny był udział rodzin emerytów i rencistów (niespełna 24,0%; 12,8 tys. rodzin), natomiast najmniej liczną kategorię stanowiły rodziny niepełne – 9,0% (4,8 tys. rodzin)¹⁷.

¹⁶ Kategoria obejmuje pomoc udzielaną w postaci świadczeń z pomocy społecznej przyznawanych w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę oraz źródło finansowania (świadczenia pieniężne i niepieniężne) oraz pomoc udzielaną wyłącznie w postaci pracy socjalnej.

¹⁷ Jedna rodzina mogła zostać zaklasyfikowana do więcej niż jednego typu. Za rodzinę niepełną należy uznać rodzinę, w której skład wchodzi jedno z rodziców (matka lub ojciec) z dzieckiem (z dziećmi). Za rodzinę emerytów i rencistów należy uznać rodzinę, w której wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest emerytura lub renta.

Rysunek 23. Odsetek rodzin (w %) korzystających z pomocy społecznej według typu rodziny¹⁸ w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-03.

1.2. Korzystający ze świadczeń

W 2023 roku pomocą w formie **świadczeń z pomocy społecznej**¹⁹ objęto w województwie łódzkim niewiele ponad **44,0 tys. rodzin** liczących łącznie 80,6 tys. członków (o niespełna 1,0 tys. rodzin mniej niż w roku 2022). Łączna **liczba osób, którym w 2023 roku przyznano decyzją świadczenie z pomocy społecznej, wyniosła 56,3 tys. osób**, co stanowi blisko 47,0% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia. Liczba ta była w 2023 roku jedynie nieznacznie niższa od odnotowanej rok wcześniej (o około 600 osób), podczas gdy w latach ubiegłych jej spadki były o wiele wyższe i wynosiły od 3,0 tys. do nawet 11,0 tys. osób rocznie. Sumarycznie, w 2023 roku łączna liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej była niższa o ponad 66,0 tys. osób niż w roku 2014. Zmiany te przełożyły się na **wyraźny spadek wskaźnika deprivacji lokalnej**²⁰, który w 2023 roku osiągnął poziom 2,6%. Niemniej jednak wartość ta była jednocześnie nieznacznie wyższa (o 0,02 p. proc.) od odnotowanej rok wcześniej.

Wartość wskaźnika deprivacji lokalnej różniła się w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. Najwyższy poziom tego zjawiska w 2023 roku odnotowano w powiecie tomaszowskim, gdzie osoby pobierające świadczenia pomocy społecznej stanowiły 6,9% wszystkich mieszkańców powiatu. Stosunkowo wysokie wartości tego wskaźnika odnotowano również w powiecie rawskim i łęczyckim (między 3,6% a 4,0%

¹⁸ Odsetki rodzin poszczególnych typów nie sumują się do 100%, ponieważ jedna rodzina mogła zostać zaklasyfikowana do więcej niż jednego typu.

¹⁹ Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania. Świadczenia przyznawane na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

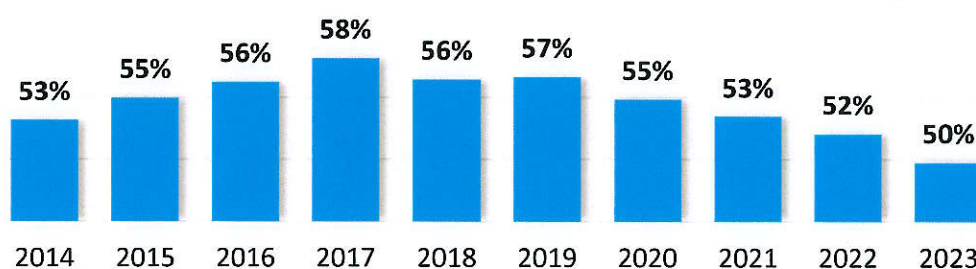
²⁰ Wskaźnik ten obrazuje stosunek liczby osób pobierających świadczenia pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców (w %).

Rysunek 24. Wskaźnik deprywacji lokalnej w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku (w %)

W przekroju powiatowym największy odsetek świadczeniobiorców objętych świadczeniami pieniężnymi odnotowano (niezmiennie w stosunku do roku 2022) w powiecie zgierskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim (77,0%), a także w powiecie łódzkim wschodnim (72,0%). Jednocześnie w powiatach tych obserwowano najniższe udziały osób korzystających z pomocy niepieniężnej (między 31,0% a 35,0%). Odmiennie sytuacja kształtowała się w powiatach opoczyńskim, rawskim, a także sieradzkim, gdzie proporcje między udziałem osób otrzymujących wsparcie pieniężne i niepieniężne były wyrównane i oscylowały wokół 50,0%.

Rysunek 26. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w latach 2014-2023

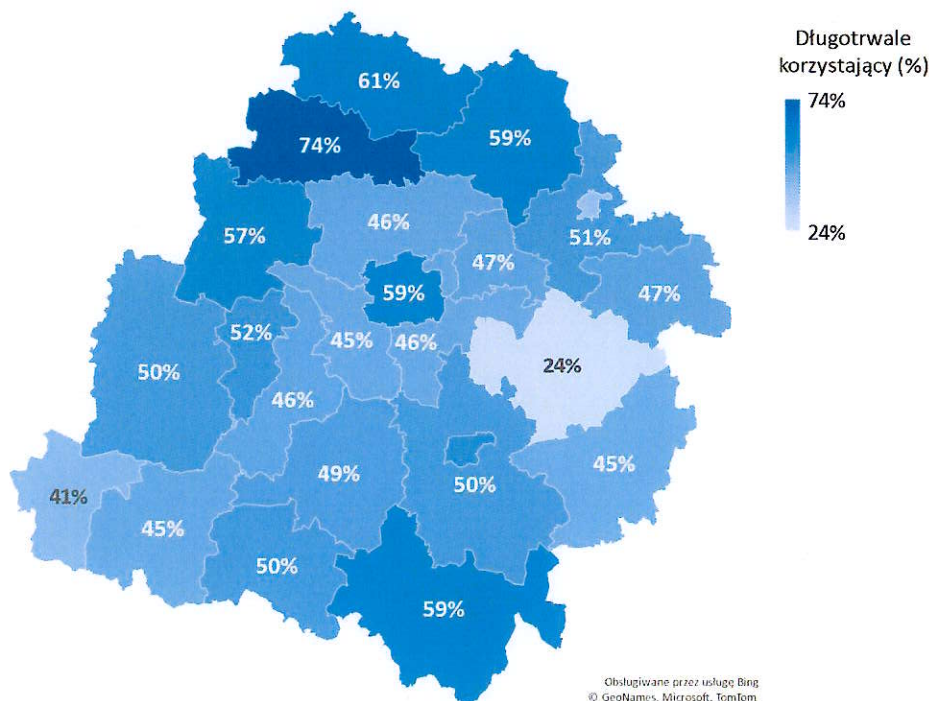

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w województwie łódzkim uległ w 2023 roku kolejnemu obniżeniu i osiągnął poziom niespełna 50,0%. Wartość ta podlega od 2017 roku spadkowi, a zatem obserwowane jest stopniowe zmniejszanie skali **długotrwałego pozostawania w systemie**. Zgodnie z danymi ze sprawozdań przekazywanych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w roku 2024 poziom tego zjawiska ulegnie stabilizacji na zbliżonym poziomie.

Osoby długotrwale korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej w połowie powiatów województwa łódzkiego stanowili ponad połowę wszystkich świadczeniobiorców. Największy udział tych osób w roku oceny (tak, jak w latach poprzednich) odnotowano w powiecie łęczyckim (74,3%), a także w powiecie kutnowskim (ponad 61,0%) oraz łowickim, radomszczańskim i w Łodzi (między 58,0% a 59,0%). Najmniejszy odsetek osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej wśród świadczeniobiorców odnotowano w powiecie tomaszowskim (około 24,0%) oraz w Skierniewicach (36,6%).

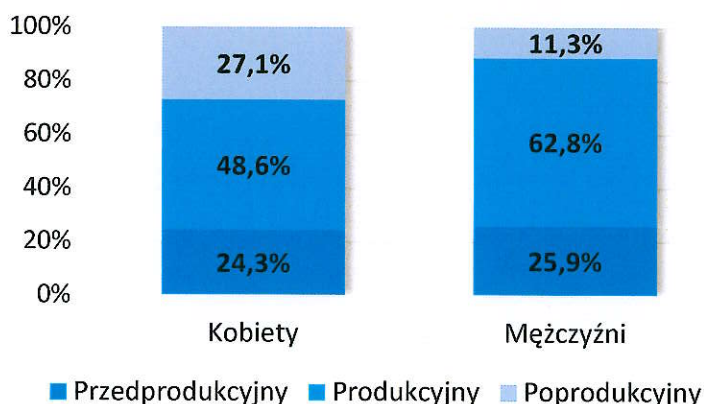
Rysunek 27. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2023 rok.

W strukturze świadczeniobiorców ze względu na wiek i płeć niezmiennie dominowały w województwie łódzkim osoby **w wieku produkcyjnym**, przy czym ich udział był wyraźnie wyższy wśród mężczyzn (blisko 63,0%) niż wśród kobiet (48,6%). Jednocześnie, odsetek kobiet w wieku aktywności zawodowej pobierających świadczenia uległ znacznemu zmniejszeniu w porównaniu z rokiem poprzednim (spadek o blisko 4 p. proc.), podczas gdy wśród mężczyzn spadek ten był marginalny. Odwrotna sytuacja obserwowana była wśród osób **w wieku poprodukcyjnym**, gdzie obserwowano wyraźną nadwyżkę kobiet korzystających ze świadczeń w porównaniu do mężczyzn oraz widoczny wzrost ich udziału w porównaniu do roku 2022 (o blisko 3 p. proc.). Osoby **w wieku przedprodukcyjnym** stanowiły w 2023 roku średnio niewiele ponad 25,0% wszystkich świadczeniobiorców (przy czym częściej byli to mężczyźni).

Rysunek 28. Struktura osób pobierających świadczenia według wieku i płci w województwie łódzkim w 2023 roku (w %)

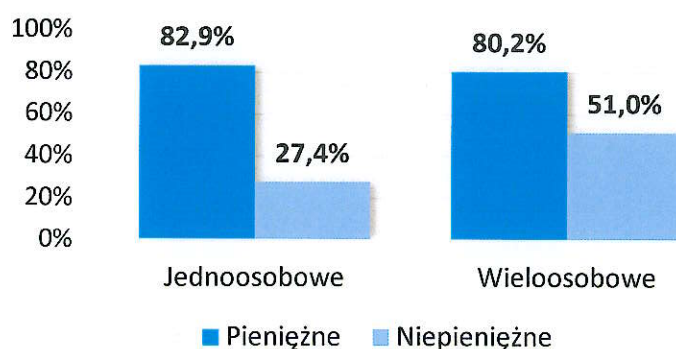

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Rozkład poszczególnych rodzajów świadczeń w zależności od liczby osób w rodzinie wskazuje, że w województwie łódzkim ze świadczeń pieniężnych korzysta podobna część rodzin jednoosobowych (w 2023 roku blisko 83,0%), jak i wieloosobowych (około 80,0%).

Ze świadczeń niepieniężnych natomiast wyraźnie częściej korzystają rodziny wieloosobowe – wsparciem w tej formie objęto 51,0% rodzin wieloosobowych z terenu województwa objętych pomocą społeczną, a ich udział był o około 4,0 p. proc. wyższy niż rok wcześniej. Wśród rodzin jednoosobowych wsparcia niepieniężnego udzielono tylko 27,4% wszystkich świadczeniobiorców.

Rysunek 29. Odsetek rodzin (w %) pobierających świadczenia według liczby osób w rodzinie²¹ w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

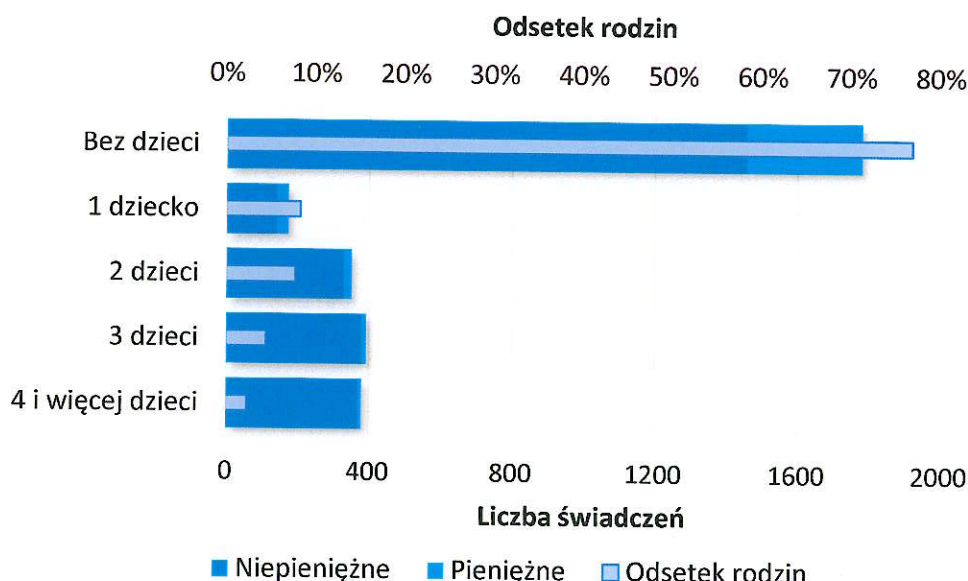
Biorąc pod uwagę skład rodzin (bez dzieci; z dziećmi) i liczbę dzieci w rodzinach objętych świadczeniami w województwie łódzkim, największej liczby świadczeń w 2023 roku

²¹ Odsetki rodzin korzystających z poszczególnych typów świadczeń nie sumują się do 100%, ponieważ jedna rodzina mogła skorzystać z obu rodzajów świadczeń.

udzielono rodzinom bez dzieci (1,78 mln świadczeń), a w dalszej kolejności rodzinom z trojgiem dzieci (blisko 394,0 tys. świadczeń) oraz z co najmniej czworgiem dzieci (381,0 tys. świadczeń). Stosunkowo najmniej świadczeń udzielono rodzinom posiadającym jedno dziecko (blisko 174,0 tys. świadczeń). Skala udzielania świadczeń odpowiadała zatem udziałowi poszczególnych typów rodzin w strukturze świadczeniobiorców.

Należy przy tym zaznaczyć, że w 2023 roku zmalała (po raz kolejny) częstość korzystania ze świadczeń pomocy społecznej przez rodziny bez dzieci – w porównaniu do roku 2022 roku rodzinom tym udzielono o ponad 53,0 tys. świadczeń mniej. Odmiennie sytuacja kształtowała się wśród rodzin z większą liczbą dzieci, gdzie liczba świadczeń uległa wyraźnemu zwiększeniu.

Rysunek 30. Liczba świadczeń wypłaconych rodzinom (w tys. zł) i odsetek rodzin korzystających ze świadczeń według ich składu (w %) w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Niezależnie od liczby dzieci w rodzinach korzystających ze świadczeń, stosunkowo największą część stanowiły świadczenia niepieniężne, przy czym ich udział w ogóle udzielonych świadczeń był wyraźnie wyższy w rodzinach z większą liczbą dzieci (około 97,0% w rodzinach z co najmniej trojgiem dzieci w porównaniu do 81,0%-82,0% w rodzinach z jednym dzieckiem lub bez dzieci).

1.3. Powody udzielenia pomocy i wsparcia

Do najczęstszych powodów udzielania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2023 roku należały: **długotrwała lub ciężka choroba** (pomocy udzielono **56,2%** rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej²²; łącznie 24,7 tys. rodzin), **ubóstwo** oraz **niepełnosprawność** (w obu przypadkach **41,2%** spośród rodzin otrzymujących świadczenia; odpowiednio 18,2 tys. i 18,1 tys. rodzin;), **bezrobocie** (**37,5%**; 16,5 tys. rodzin) oraz **bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (**17,1%**; 7,5 tys. rodzin). Inne, rzadziej występujące powody udzielania wsparcia, to alkoholizm (8,9%; 3,9 tys. rodzin), potrzeba ochrony macierzyństwa (8,2%; 3,6 tys. rodzin), bezdomność (4,4%; 1,9 tys. rodzin) oraz trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (2,3%; 1,0 tys. rodzin).

Struktura głównych powodów udzielania pomocy w województwie łódzkim w 2023 roku jest zbliżona do obserwowanej w poprzednim roku. Niemniej jednak w roku oceny odnotowano wyraźny wzrost udziału rodzin otrzymujących wsparcie z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby (o 2,5 p. proc. w stosunku do roku 2022) oraz – odmiennie niż w latach ubiegłych – z powodu bezzadności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (o 1,4 p. proc.).

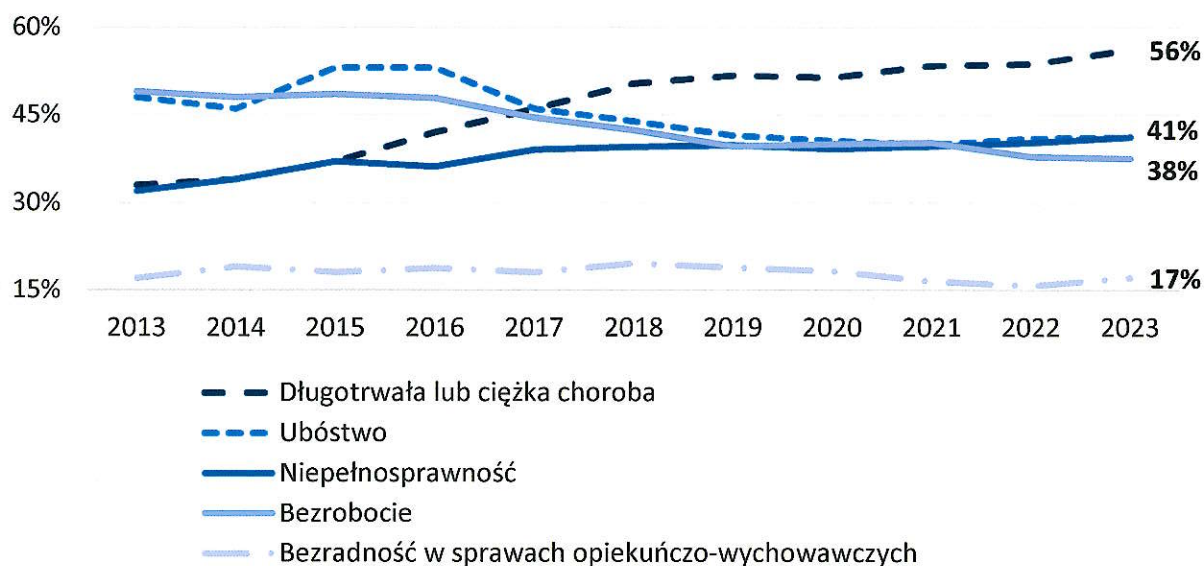
W niewielkim stopniu zwiększył się również odsetek rodzin otrzymujących pomoc z tytułu niepełnosprawności (o 1,0 p. proc.), natomiast wśród pozostałych powodów obserwowane były nieznaczne zmiany tego udziału.

Biorąc pod uwagę zmiany długookresowe, również obserwowany jest znaczący wzrost znaczenia długotrwałej lub ciężkiej choroby w strukturze powodów udzielania wsparcia – w porównaniu do roku 2013 udział rodzin korzystających z pomocy społecznej ze względu na powyższe zjawiska zwiększył się o ponad 23,0 p. proc. Zwiększeniu o ponad 9,0 p. proc. uległ także odsetek rodzin otrzymujących wsparcie z tytułu niepełnosprawności. W okresie ostatniego dziesięciolecia zmniejszyła się natomiast skala korzystania przez rodziny z województwa łódzkiego ze wsparcia w powodu bezrobocia (o ponad 11,0 p. proc.) oraz (w mniejszym stopniu) z tytułu ubóstwa (spadek o blisko 7,0 p. proc.). Udział rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego utrzymuje się w długim okresie na względnie stałym poziomie.

²² Podane wartości nie sumują się do 100% ze względu na fakt, iż jedna rodzina mogła zostać objęta pomocą z kilku powodów.

Rysunek 31. Główne powody udzielenia pomocy i wsparcia rodzinom w województwie łódzkim latach 2013-2023 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Sytuacja w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego **pod względem głównych powodów udzielania pomocy społecznej** była w 2023 (podobnie, jak w latach ubiegłych) bardzo zróżnicowana:

- z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby stosunkowo najczęściej świadczeń udzielano rodzinom mieszkającym w Łodzi (wspartych z tego tytułu zostało 73,4% spośród wszystkich rodzin objętych pomocą) oraz w powiecie bełchatowskim (blisko 70,0%), a także w powiatach pabianickim i zgierskim (ponad 64,0%). Powód ten pojawiał się najrzadziej wśród rodzin otrzymujących wsparcie w powiecie sieradzkim (około 31,0%) oraz poddębickim i tomaszowskim (37,0% - 38,0% rodzin);
- pomocy z powodu ubóstwa stosunkowo najczęściej udzielano rodzinom zamieszkującym powiat łęczycki i brzeziński (odpowiednio 66,2% i 63,1% rodzin objętych wsparciem) oraz łowicki i zgierski (około 58,0%). Relatywnie najrzadziej ze wsparcia z tytułu ubóstwa korzystali mieszkańcy powiatu tomaszowskiego (zaledwie 21,0%), a także pączęwskiego i miasta Łodzi (między 31,0% a 33,0%);
- niepełnosprawność częściej niż w innych powiatach stanowiła powód udzielenia pomocy i wsparcia w Piotrkowie Trybunalskim (48,6% rodzin otrzymało pomoc z tego tytułu) oraz w powiecie łódzkim wschodnim i piotrkowskim (około 46,0% rodzin). Stosunkowo niewielkie odsetki rodzin korzystających z pomocy z powodu niepełnosprawności odnotowano w powiecie sieradzkim (niepełna 29,0% rodzin otrzymujących wsparcie) oraz pączęwskim (31,0%);

- z tytułu bezrobocia najczęściej pomocy i wsparcia udzielano rodzin z powiatu łęczyckiego (blisko 56,0%) oraz ze Skierniewic (52,0%), natomiast najrzadziej powód ten odnotowywano wśród rodzin zamieszkujących powiat rawski (niespełna 26,0%) oraz łaski, radomszczański i pabianicki (około 29,0%);
- z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego wsparcia zdecydowanie najczęściej udzielano rodzin w powiecie brzezińskim (ponad 51,0% rodzin objętych pomocą), najrzadziej zaś w powiecie skierniewickim (około 10,0% rodzin) oraz w Łodzi (11,6%).

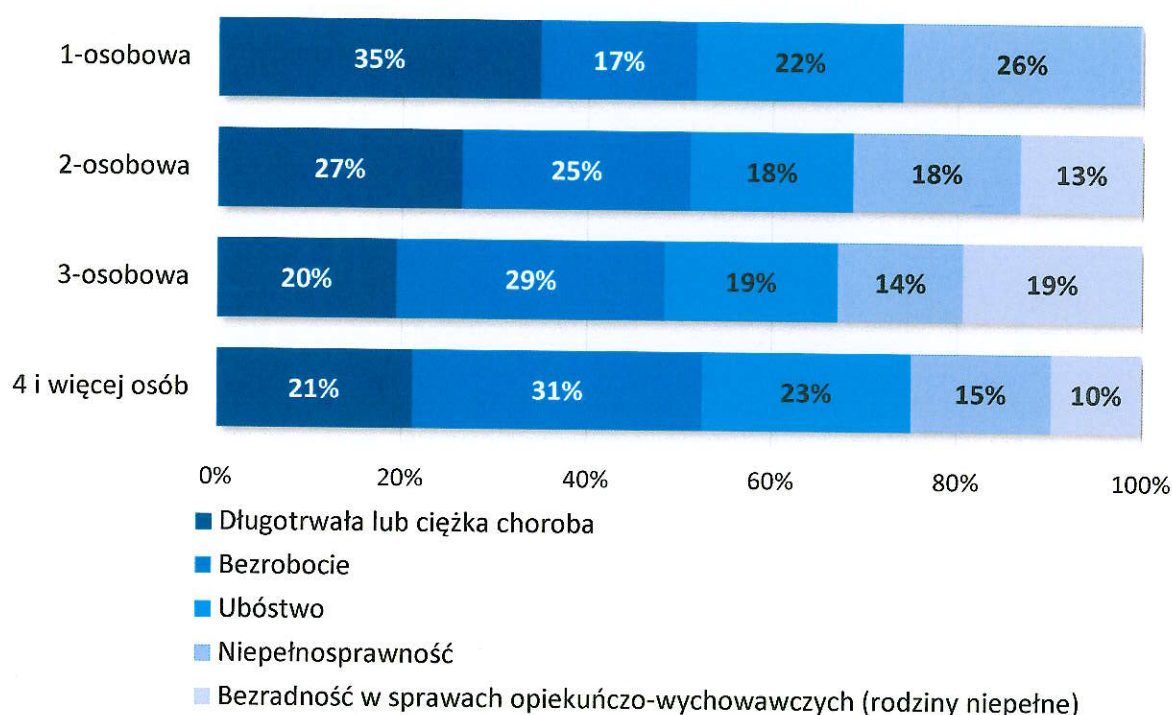
Jednocześnie niektóre z problemów stanowiących relatywnie rzadkie powody udzielania wsparcia w skali całego województwa, były **wyraźnie zauważalne wśród korzystających z pomocy społecznej w poszczególnych powiatach**. W szczególności należy wskazać na następujące zjawiska:

- pomoc z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa była udzielana stosunkowo dużej części rodzin w powiecie skierniewickim (blisko 20,0% rodzin objętych wsparciem) oraz rawskim i opoczyńskim (około 17,0%), a także w powiatach wieruszowskim i sieradzkim (niespełna 16,0%);
- zdecydowanie częściej niż w innych powiatach pomocy z powodu alkoholizmu udzielano w powiecie zduńskowolskim (w 2023 roku wsparcia z tego tytułu udzielono ponad 19,0% rodzin objętych pomocą) oraz w powiecie bełchatowskim i skierniewickim (między 14,0% a 15,0% rodzin);
- relatywnie częściej niż w innych powiatach wsparcia z powodu bezdomności udzielano w Łodzi (7,1% rodzin) oraz w powiecie łowickim (6,2%), a także w powiecie brzezińskim (5,2%) oraz zduńskowolskim i radomszczańskim (średnio 4,7%);
- pomocy z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w 2023 roku w największym stopniu udzielono rodzinom objętym wsparciem w Piotrkowie Trybunalskim oraz Skierniewicach (około 4,0%) oraz w powiecie łódzkim wschodnim (3,6%).

Rozkład głównych powodów udzielania pomocy w poszczególnych typach rodzin pobierających świadczenia (jednoosobowych i wieloosobowych) był zbliżony, przy czym można zaobserwować silniejsze występowanie niektórych z nich w zależności od liczby osób w rodzinie. **Pomoc z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby stosunkowo najczęściej udzielana była rodzinom jednoosobowym** (wsparcie z tego powodu otrzymało 35,0% takich rodzin). Taka sama sytuacja miała miejsce w przypadku wsparcia **z powodu niepełnosprawności** – w 2023 roku otrzymało ją aż 27,0% rodzin jednoosobowych. **Skala**

pomocy z tytułu bezrobocia wzrastała wraz z liczebnością rodziny – udzielono jej 17,0% rodzin jednoosobowych, natomiast w przypadku rodzin liczących co najmniej 4 osoby wartość ta przekroczyła 31,0%. Z powodu ubóstwa pomocy udzielono podobnej części rodzin niezależnie od liczby osób wchodzących w jej skład, przy czym większą skalę tego problemu można było zaobserwować zarówno w rodzinach co najmniej 4-osobowych, jak i jednoosobowych. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (dotycząca w tym przypadku tylko rodzin niepełnych) w największym stopniu obserwowana była w rodzinach 3-osobowych.

Rysunek 32. Struktura rodzin pobierających świadczenia z pomocy społecznej według głównych powodów udzielenia wsparcia w województwie łódzkim w 2023 roku

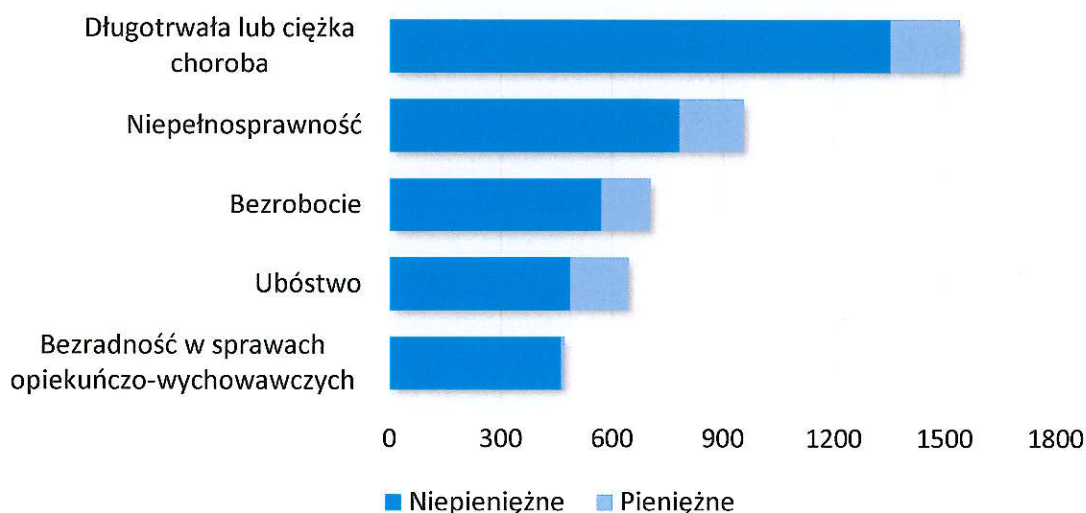

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Z tytułu głównych powodów przyznawania wsparcia, w 2023 roku w województwie łódzkim udzielono łącznie ponad 4,3 mln świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych). Liczba ta była nieznacznie wyższa niż w roku 2022 (o około 34,0 tys. świadczeń).

W roku oceny największą liczbę świadczeń z pomocy społecznej przyznano z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby (ponad 1,5 mln) oraz niepełnosprawności (niepełna 1,0 mln). Z powodu bezrobocia udzielono 700 tys. świadczeń, a z tytułu ubóstwa – blisko 646 tys. świadczeń. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych stanowiła podstawę udzielenia ponad 470,0 tys. świadczeń.

Rysunek 33. Liczba udzielonych świadczeń (w tys.) według głównych powodów ich przyznania w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W przypadku każdego z głównych powodów przyznania pomocy, stosunkowo największą część stanowiły świadczenia niepieniężne – ich udział w strukturze pomocy udzielonej w 2023 roku wyniósł 85,0% (podobnie, jak rok wcześniej). Odsetek świadczeń pieniężnych w ogóle przyznanych świadczeń w 2023 roku był największy w przypadku wsparcia udzielanego z tytułu niepełnosprawności (24,0%) oraz ubóstwa i bezrobocia (w obu przypadkach 18,0%-19,0%). Pomoc pieniężna udzielana z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby stanowiła 12,0% łącznego wsparcia, a z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – zaledwie 2,0%.

2. Świadczenia z pomocy społecznej

Świadczenia z pomocy społecznej dzielą się na pieniężne i niepieniężne. Świadczenia te udzielane są przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego – ośrodki pomocy społecznej (gminne oraz miejskie), a także miejskie ośrodki pomocy rodzinie realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym.

2.1. Świadczenia pieniężne (zasiłki)

Świadczeniem pieniężnym, którego w 2023 roku udzielono największej liczbie osób w województwie łódzkim, był **zasiłek celowy – objęto nim 55,3% wszystkich osób, którym decyzją przyznano świadczenie**. Stosunkowo duży odsetek świadczeniobiorców

w województwie łódzkim (**31,0%**) objęty został **zasiłkiem okresowym**, natomiast świadczeniem udzielanym stosunkowo najrzadziej był **zasiłek stały** – w 2023 roku przyznano go **21,7% świadczeniobiorców**.

Tabela 1. Świadczenia pieniężne w województwie łódzkim w 2023 roku

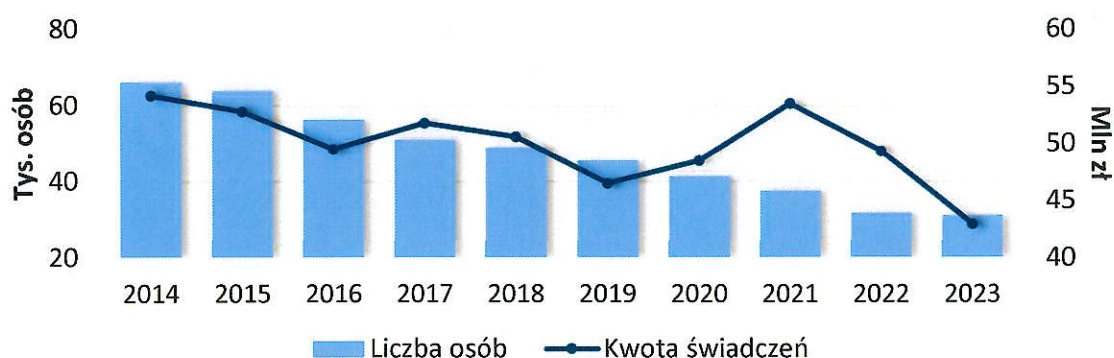
	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Udział w ogóle świadczeniobiorców*	Kwota świadczeń w złotych
Zasiłek stały	12 231	21,7%	72 533 833
Zasiłek okresowy	17 450	31,0%	39 020 148
Zasiłek celowy	31 133	55,3%	42 968 113

*Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ świadczeniobiorcy mogą mieć przyznany więcej niż jeden zasiłek.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2023 roku **zasiłkami celowymi**, które przyznawane są w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu posiłku lub żywności, leków i leczenia, opał, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu oraz kosztów pogrzebu, **objęto łącznie 31,9 tys. osób**. Stanowi to liczbę o około 8,0 tys. osób mniejszą niż w roku 2022. **Łączna kwota świadczeń** w ramach zasiłku celowego w roku oceny wyniosła **blisko 43,0 mln zł**.

Rysunek 34. Liczba osób, którym przyznano zasiłek celowy (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Znaczną część zasiłków celowych stanowią zasiłki przyznawane **na zakup posiłku lub żywności** w ramach rządowego programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu”²³. W 2023 świadczenie takie przyznano **23,5 tys. osób** (tj. ponad 75,0% osób pobierających zasiłek celowy), z czego blisko 6,2 tys. osób mieszkało na wsi, a kwota udzielonych świadczeń wyniosła 31,8 mln zł. Łącznie w województwie łódzkim tą formą wsparcia objęto blisko **42,0 tys. osób** wchodzących w skład **23,0 tys. rodzin** (w tym ponad 6,0 tys. mieszkających na wsi). Obok zasiłków celowych w ramach programu przyznawano również pomoc w formie posiłku (więcej na ten temat w części dotyczącej świadczeń niepieniężnych) oraz **świadczenia rzeczowe** w postaci produktów żywnościowych. W 2023 roku świadczeń rzeczowych udzielono 1,4 tys. rodzin liczącym łącznie ponad 2,3 tys. osób, a ich wartość wyniosła blisko 600 tys. zł.

Spośród wszystkich zasiłków celowych około 15,0% stanowiły **specjalne zasiłki celowe**, przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobom albo rodzinom o dochodach przekraczających kryterium dochodowe. Zasiłki takie w 2023 roku przyznano ponad **4,7 tys. mieszkańcom** województwa łódzkiego, a ich łączna kwota wyniosła **3,0 mln zł**. Wartości te były porównywalne do obserwowanych rok wcześniej (i w obu tych latach o wiele niższe, niż w roku 2021), co wskazuje na stałe zmniejszenie zapotrzebowania na pomoc świadczoną w tej formie po złagodzeniu sytuacji wywołanej epidemią COVID-19.

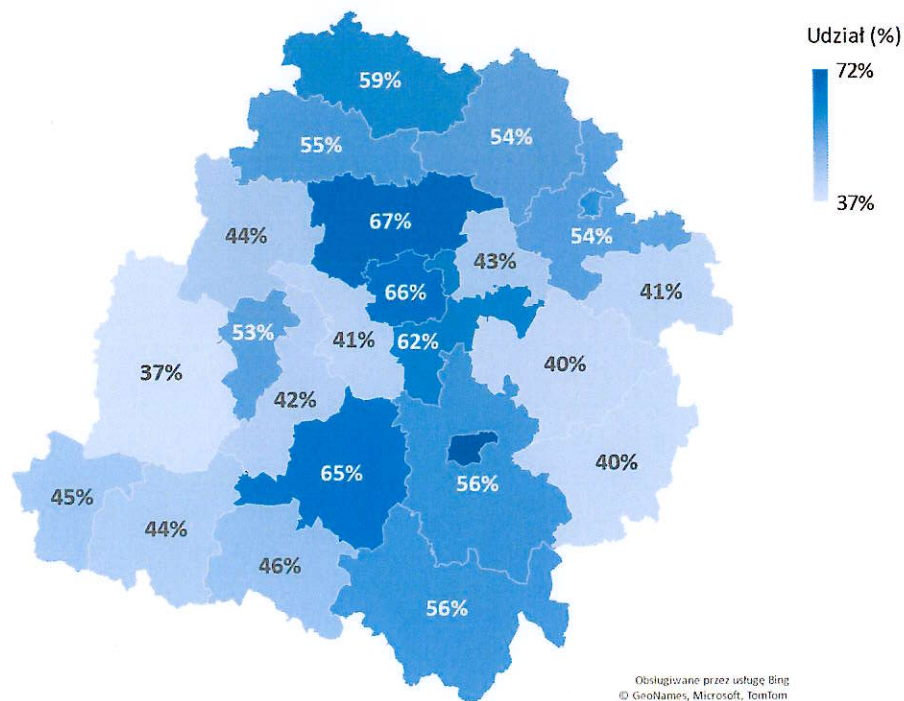
Średnia kwota świadczeń przyznanych w ramach zasiłku celowego w przeliczeniu na osobę, której został on udzielony, wyniosła w 2023 roku w województwie łódzkim 1 380,15 zł i była niższa o około 168 zł, niż w roku 2022.

W przekroju powiatowym największy odsetek świadczeniobiorców z przyznanym zasiłkiem celowym odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (70,0%) oraz w powiecie zgierskim (67,0%). Stosunkowo wysokie wartości tych udziałów odnotowano również w powiecie bełchatowskim oraz w Łodzi (około 65,0%). Najmniejszy udział osób objętych omawianym świadczeniem obserwowano natomiast wśród świadczeniobiorców w powiecie sieradzkim (37,0%) oraz tomaszowskim i opoczyńskim (40,0%).

²³ Z dniem 1 stycznia 2019 roku wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023 zastąpił obowiązujący wcześniej wieloletni program wspierania finansowego gmin w zakresie żywienia "Pomoc państwa w zakresie żywienia" na lata 2014-2020. Więcej o programie w podrozdziale 2.2.

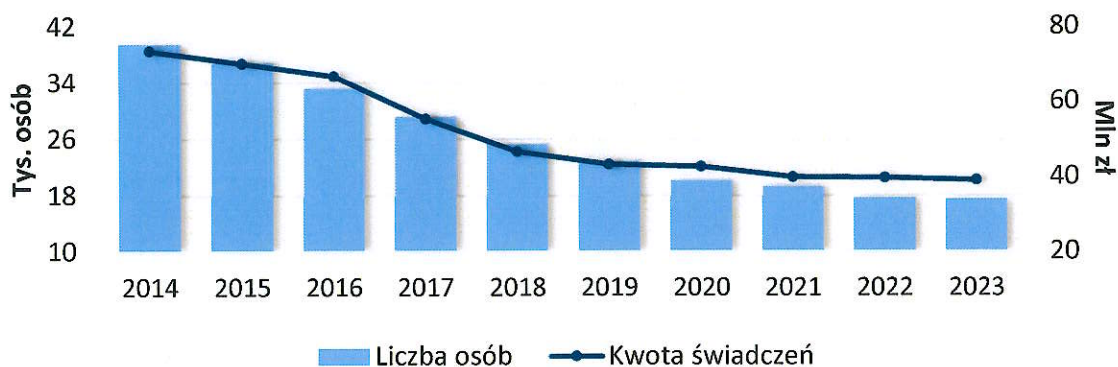
Rysunek 35. Udział osób, którym przyznano zasiłek celowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Liczba osób, którym w 2023 roku w województwie łódzkim przyznano **zasiłek okresowy** wyniosła niespełna **17,5 tys. osób**, a **łączna kwota świadczeń** osiągnęła wartość **39,0 mln zł**. Obie powyższe wartości były zbliżone do obserwowanych rok wcześniej, co wskazuje na względną stabilizację w zakresie skali udzielania zasiłków okresowych mieszkańcom województwa.

Rysunek 36. Liczba osób, którym przyznano zasiłek okresowy (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

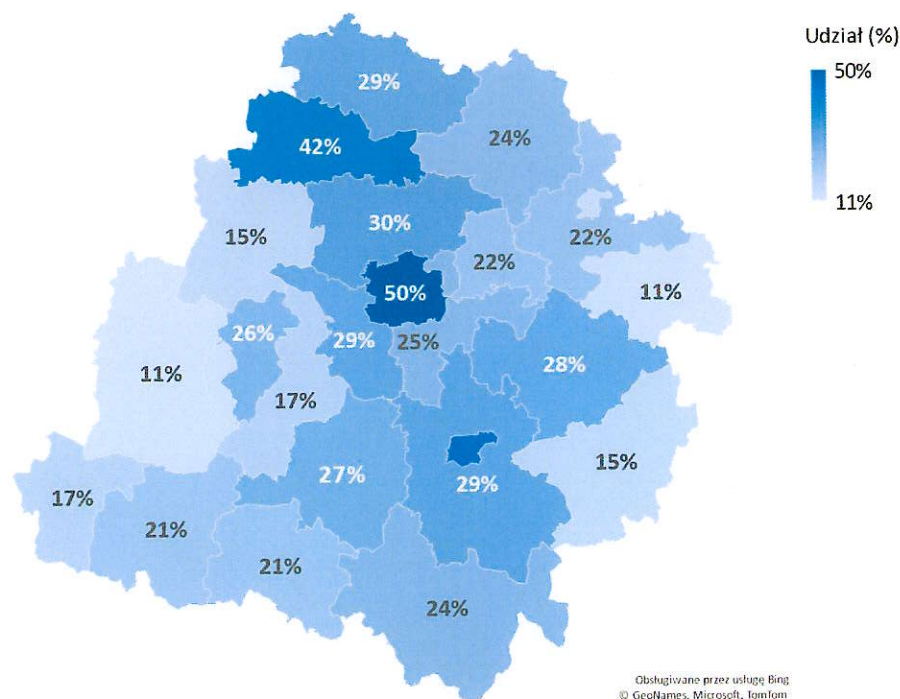
W strukturze zasiłków okresowych w województwie łódzkim dominują świadczenia przyznawane **z tytułu bezrobocia** – w roku oceny świadczenia tego udzielono **10,5 tys. osób**

(o 0,4 tys. osób mniej niż rok wcześniej), co stanowiło 60,0%²⁴ spośród wszystkich osób otrzymujących zasiłek okresowy. Łączna kwota świadczeń wyniosła **26,4 mln zł**. Liczebność pozostałych grup świadczeniobiorców pobierających zasiłki okresowe z tytułu trzech kolejnych najczęstszych powodów ich udzielania była w 2023 roku bardzo zbliżona i wynosiła odpowiednio:

- w przypadku zasiłku z **tytułu niepełnosprawności** – ponad **3,3 tys. osób** (19,2% osób objętych zasiłkami okresowymi); łączna kwota 3,3 mln zł;
- w przypadku zasiłku z **tytułu długotrwałej choroby** – niespełna **3,3 tys. osób** (18,7%); łączna kwota 4,4 mln zł;
- w przypadku zasiłku z **innych niż wyżej wymienione powodów** – niecałe **3,3 tys. osób** (18,7% pobierających zasiłki okresowe); łączna kwota 4,8 mln zł.

Odsetek korzystających z zasiłków okresowych z tytułu możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego był marginalny (objęto nim 55 osób).

Rysunek 37. Udział osób, którym przyznano zasiłek okresowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku (w %)

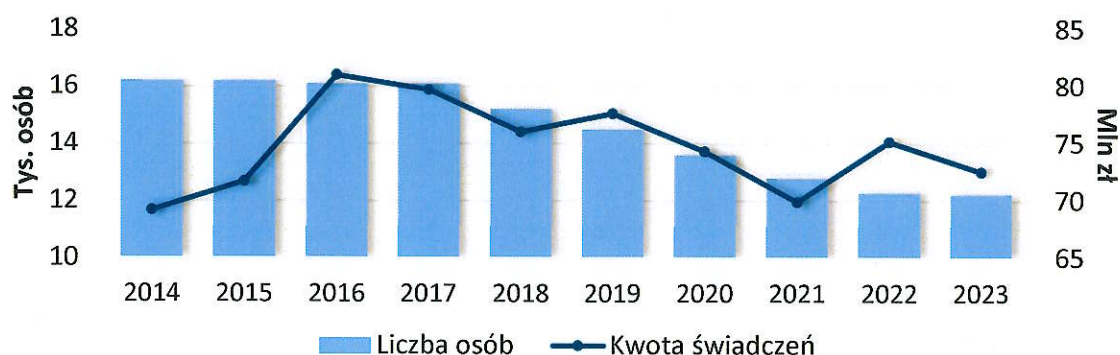
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

²⁴ Podane odsetki nie sumują się do 100% ze względu na fakt, iż jednej osobie może zostać przyznany zasiłek okresowy z więcej niż jednego powodu.

W przekroju powiatowym zasiłki okresowe relatywnie najczęściej wypłacane były świadczeniobiorcom w Łodzi (ponad 50,0%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (46,0%), najrzadziej zaś korzystały z nich osoby objęte świadczeniami w powiecie sieradzkim i rawskim (około 11,0%) oraz w Skierniewicach (niewiele ponad 12,0%).

Świadczeniem udzielanym stosunkowo najrzadziej był **zasiłek stały**, który w 2023 roku przyznany został **12,2 tys. osób**, co stanowi 21,7% wszystkich świadczeniobiorców. Liczba osób obejmowanych omawianym świadczeniem podlega w województwie łódzkim systematycznemu spadkowi, przy czym w roku oceny odnotowano jej względną stabilizację. Pomimo znaczącego spadku liczby osób pobierających zasiłek stały, **kwota wypłacanych świadczeń** w województwie łódzkim utrzymuje się na względnie wysokim poziomie (**72,5 mln zł** w roku oceny). W województwie łódzkim w zdecydowanej większości (90,0%) zasiłki stałe przyznawano osobom samotnie gospodarującym (11,0 tys. osób), natomiast osoby pozostające w rodzinie stanowiły około 10,0% objętych tą formą wsparcia (niespełna 1,3 tys. osób).

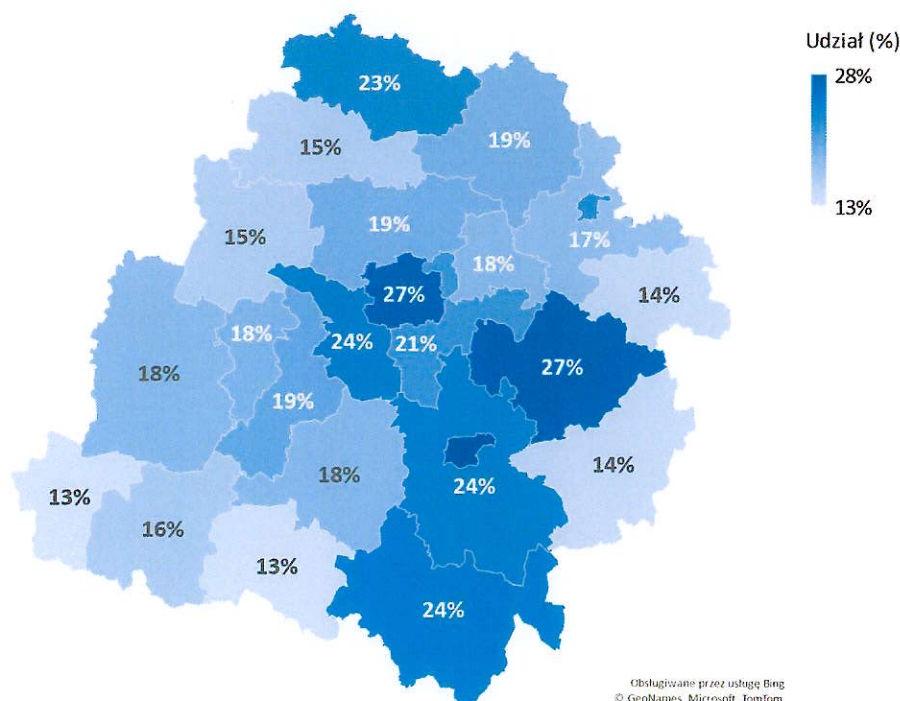
Rysunek 38. Liczba osób, którym przyznano zasiłek stały (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Najwyższe odsetki świadczeniobiorców otrzymujących zasiłek stały w ogóle osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej w 2023 roku odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (28,0%) oraz w Łodzi i w powiecie tomaszowskim (w obu przypadkach 27,0%). Stosunkowo najmniej świadczeniobiorców korzystało z zasiłków stałych w powiecie pajęczańskim i wieruszowskim (13,0%).

Rysunek 39. Udział osób, którym przyznano zasiłek stały w ogóle świadczeniobiorców w powiatach w 2023 roku (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

2.2. Świadczenia niepieniężne (usługi)

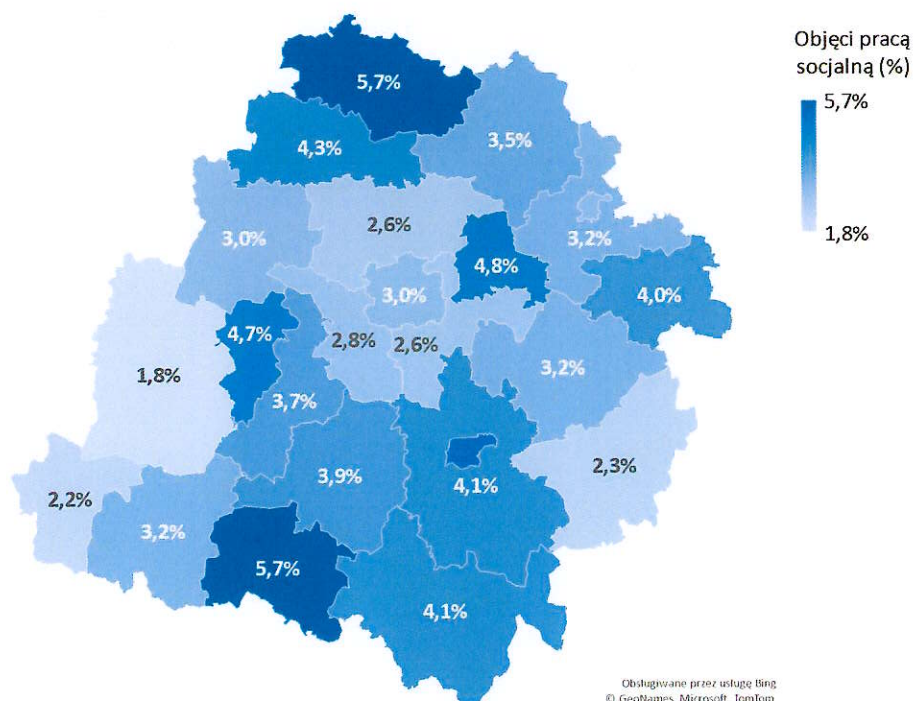
Świadczenia niepieniężne stanowią usługi pomocy społecznej²⁵ świadczone przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego w ramach zadań własnych (głównie) oraz zleconych.

2.2.1. Praca socjalna

Praca socjalna to główna forma wsparcia świadczona przez pracowników socjalnych z ośrodków pomocy społecznej na rzecz osób narażonych na wykluczenie społeczne. Dotyczy to osób w różnych sytuacjach kryzysowych, bezrobotnych, doświadczających bezdomności czy cudzoziemców. Jej celem jest wspieranie jednostek i rodzin w odzyskiwaniu lub wzmocnieniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie właściwych ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających osiągnięciu tego celu.

²⁵ Do świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej należą również m.in. usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi te zostały szerzej omówione w rozdziale 3. poświęconym różnym rodzajom usług z pomocy społecznej (podrozdział 3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze).

Rysunek 40. Odsetek liczby osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia w postaci pracy socjalnej, w ogólnej liczbie ludności w województwie łódzkim w 2023 roku (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPIPS oraz BDL GUS.

W 2023 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci pracy socjalnej objęto **43,3 tys. rodzin liczących łącznie 79,3 tys. osób**, co stanowiło **3,4% ludności województwa łódzkiego** (w roku 2022 było to 3,5%). W województwie łódzkim obserwowana jest wyraźna tendencja spadkowa liczby osób objętych tą formą wsparcia – w porównaniu do roku 2022 była ona mniejsza o ponad 1,7 tys. rodzin liczących łącznie 4,6 tys. członków, a w porównaniu do roku 2017 – o około 20,0 tys. rodzin (liczących ponad 48,0 tys. osób).

W przekroju powiatowym największy odsetek mieszkańców objętych pracą socjalną w 2023 roku odnotowano w powiecie pąckim i kutnowskim, gdzie liczba osób w rodzinach korzystających z tej formy pomocy stanowiła 5,7% (w obu przypadkach). Stosunkowo wysokie wartości tego odsetka zaobserwowano również w Piotrkowie Trybunalskim (5,1%), a także w powiecie brzezińskim i zduńskowolskim (około 5,0%). Najmniejszy udział osób objętych pracą socjalną obserwowano natomiast wśród mieszkańców powiatu sieradzkiego (1,8%) oraz wieruszowskiego i opoczyńskiego (2,2%).

Jedno z kluczowych narzędzi wykorzystywanych przez pracowników socjalnych w pracy z klientami ośrodków pomocy społecznej stanowi **kontrakt socjalny**. W 2023 roku

w województwie łódzkim realizowano łącznie **1257 kontraktów socjalnych**²⁶. Łącznie w ciągu całego roku **objętych nimi było 1411 osób**²⁷ (około 2,5% wszystkich świadczeniobiorców). Zarówno liczba kontraktów, jak i osób je realizujących, utrzymała się na poziomie zbliżonym do obserwowanego rok wcześniej.

Rysunek 41. Kontrakty socjalne w województwie łódzkim w latach 2017-2023

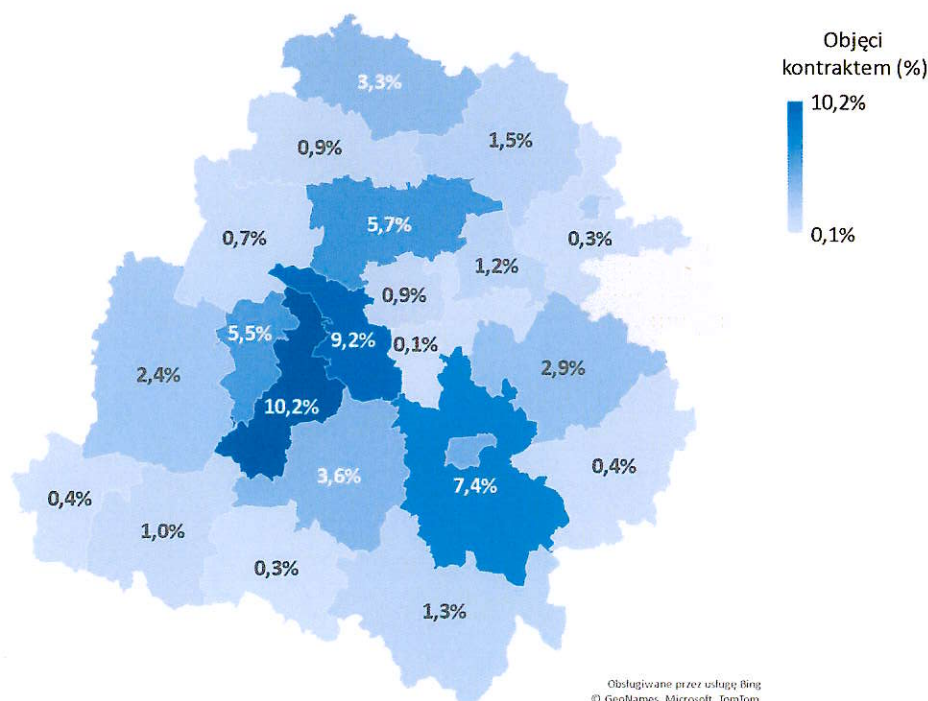
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kontrakty socjalne dzielą się na dwie kategorie: zawierane w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin (część A) oraz zawierane z osobami będącymi w szczególnej sytuacji na rynku pracy (część B). Uwzględniając powyższy podział należy wskazać, że kontrakty socjalne realizowane w województwie łódzkim w zdecydowanej większości (około 70,0%) dotyczą rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej. Niemniej jednak ich udział w ogólnej liczbie kontraktów ulega systematycznemu zmniejszeniu, co wskazuje na wzrost znaczenia kontraktów zawieranych w związku z trudną sytuacją na rynku pracy (szczególnie w ostatnich trzech latach). Zjawisko to może mieć związek m.in. z epidemią COVID-19 i wywołanymi przez nią negatywnymi skutkami w obszarze aktywności zawodowej.

²⁶ Liczba realizowanych kontraktów socjalnych odnosi się do faktu prowadzenia z daną osobą/rodziną pracy socjalnej w oparciu o kontrakt. Wszystkie pisemne umowy zawarte z daną osobą/rodziną w ciągu roku wykazane zostały jako jeden kontrakt socjalny.

²⁷ Liczba osób objętych kontraktami socjalnymi jest większa niż liczba zawartych kontraktów z uwagi na fakt, iż jeden kontrakt socjalny może zostać zawarty z więcej niż jedną osobą (np. z kilkoma członkami rodziny).

Rysunek 42. Udział osób objętych kontraktami socjalnymi w liczbie świadczeniobiorców w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2023 roku w województwie łódzkim największy odsetek świadczeniobiorców, z którymi realizowano kontrakty socjalne, odnotowano w powiecie łaskim, pabianickim i piotrkowskim – w powiatach tych kontraktami objęto od 7,4% do 10,2% osób, którym decyzją przyznano świadczenie. Stosunkowo najmniejszą część osób otrzymujących świadczenia objęto kontraktami w powiatach: łódzkim wschodnim, skierniewickim oraz pajęczańskim. W roku oceny kontrakty socjalne nie były realizowane wyłącznie w powiecie rawskim.

Innym narzędziem pracy z klientem pomocy społecznej jest **projekt socjalny**. Jest to zbiór działań w ramach pracy socjalnej oraz innych form aktywizacji, skupionych na poprawie sytuacji życiowej osób, rodzin i określonych grup. Kluczowym elementem w realizacji projektu socjalnego jest jego plan, który obejmuje m.in. określenie celów, środków działania oraz szczegóły realizacji.

Odmienne, niż miało to miejsce w przypadku kontraktów socjalnych, liczba projektów socjalnych realizowanych w województwie łódzkim uległa zwiększeniu. W 2023 roku pracę socjalną prowadzono w oparciu o **67 projektów socjalnych**²⁸, podczas gdy rok wcześniej było ich zaledwie 28. Pomimo wzrostu liczby projektów, liczba ich uczestników pozostała na zbliżonym poziomie (1192 osoby w roku 2023 w stosunku do 1158 osób w roku 2022), co

²⁸ Zasady zawierania projektów socjalnych są analogiczne, jak w przypadku kontraktów socjalnych.

sugeruje częściowy powrót do realizacji projektów w mniej licznych grupach. Podobnie, jak w roku 2022, praca socjalna w oparciu o to narzędzie prowadzona była jedynie w czterech powiatach województwa, przy czym największą liczbę ich uczestników odnotowano w powiecie zduńskowolskim (626 osób; 7 projektów) oraz pajęczańskim (462 osoby; 5 projektów). W 2023 roku realizację projektów socjalnych odnotowano również w powiecie bełchatowskim oraz w Łodzi. Jednocześnie w stolicy województwa praca realizowana w oparciu o projekty socjalne przyjmowała charakter najbardziej indywidualny (53 projekty realizowane były przez 65 osób).

Odmiany kontraktu socjalnego stanowią **indywidualne programy**, tj.:

- indywidualny program zatrudnienia socjalnego;
- indywidualny program wychodzenia z bezdomności;
- indywidualny program integracji cudzoziemców;
- indywidualny program usamodzielniania;
- program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie²⁹.

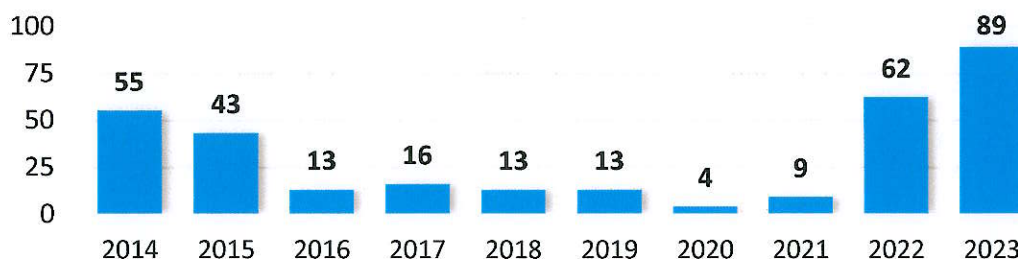
W 2023 roku w województwie łódzkim **kontynuowany był wzrost liczby osób korzystających z indywidualnego programu integracji cudzoziemców**, zapoczątkowany w 2022 roku.

W roku oceny programem tym objęto 89 osób (o 27 osób więcej niż rok wcześniej), podczas gdy w latach 2016-2021 było to średnio zaledwie około 10 osób. Sytuacja ta wiąże się ze zwiększoną skalą napływu cudzoziemców w związku z rosyjskim atakiem zbrojnym na Ukrainę i trwającymi na jej terenie od 2022 roku działaniami wojennymi. Wsparcie w ramach programów integracji cudzoziemców udzielane było głównie przez miejski ośrodek pomocy rodzinie w Łodzi (67 osób objętych programem) oraz – w znacznie mniejszej skali – w Skierniewicach (9 osób), a także przez powiatowe centra pomocy rodzinie w powiecie tomaszowskim, kutnowskim, zgierskim, pabianickim, wieluńskim i brzezińskim.

²⁹ Program omówiony w części dotyczącej wspierania rodziny przeżywającej trudności.

Rysunek 43. Liczba osób korzystających z indywidualnego programu integracji cudzoziemców w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

2.2.2. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności

Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to kompleksowy zestaw działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do właściwego pełnienia tych funkcji. Obowiązek prowadzenia takich działań spoczywa głównie na władzach lokalnych, zarówno na poziomie gminnym, jak i powiatowym. Na szczeblu gminy władze samorządowe zapewniają rodzinom wsparcie głównie w formie pracy bezpośredniej lub pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Rodziny mogą otrzymać pomoc od instytucji i organizacji działających na rzecz dzieci i rodzin, takich jak ośrodki poradnictwa specjalistycznego, placówki wsparcia dziennego, grupy wsparcia dla rodzin czy asystenci rodziny. Wsparcie obejmuje w szczególności konsultacje i poradnictwo specjalistyczne, terapie i mediacje, usługi dla rodzin z dziećmi (w tym opiekuńcze i specjalistyczne), a także pomoc prawną i działalność grup wsparcia. Pracę z rodziną prowadzi się również w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

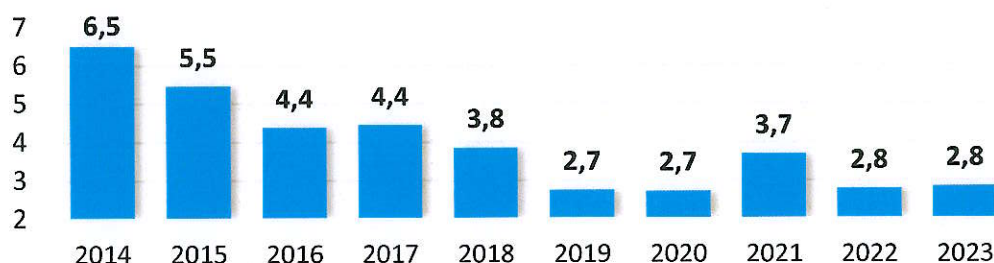
Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych, pomoc społeczna zobowiązana jest świadczyć **poradnictwo specjalistyczne**. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi³⁰, w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin)³¹ w 2023 roku tego rodzaju wsparcia udzielono **2,8 tys. rodzin liczącym łącznie 6,4 tys. osób**, co stanowiło **5,0%**

³⁰ Sprawozdanie roczne MRIPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach. Dane wygenerowane z aplikacji CeSAR MRPiPS.

³¹ Wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego poza ośrodkami pomocy społecznej udzielane jest również przez wydzielone w tym celu jednostki organizacyjne o zasięgu powiatowym (ponadgminnym). Placówki tego typu zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (Rozdział IV. Infrastruktura pomocy i wsparcia mieszkańców).

wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej³² (w roku 2022 odsetek ten wynosił 6,2%) i niespełna 0,3% ogółu mieszkańców województwa.

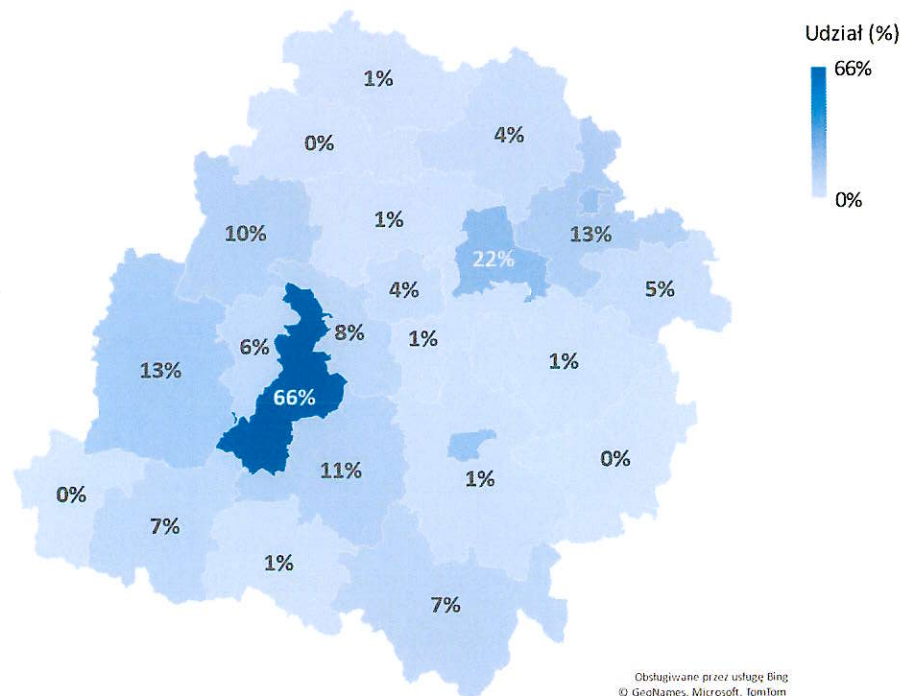
Rysunek 44. Liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim w latach 2014-2023 (w tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Skala udzielania rodzinom poradnictwa przez ośrodki pomocy była zbliżona do obserwowanej w ostatnich latach. Wyjątek w tym zakresie stanowił rok 2021, kiedy ze względu na eskalację niekorzystnych zjawisk w obszarze społecznym związaną z epidemią COVID-19, liczba rodzin objętych tą formą wsparcia była wyraźnie wyższa.

Rysunek 45. Udział rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym w ogóle rodzin korzystających ze świadczeń w województwie łódzkim w 2023 roku

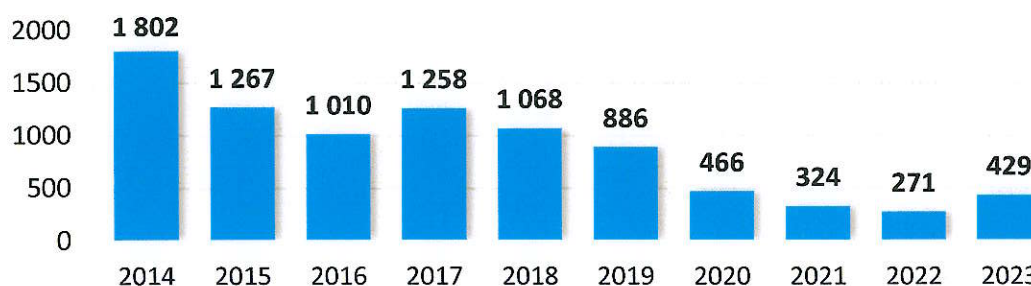
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

³² Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomocy udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Zdecydowanie najczęściej wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego udzielane było rodzinom w powiecie łaskim – w 2023 roku objęto nim ponad 66,0% rodzin korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej. Stosunkowo dużo rodzin skorzystało z takiego wsparcia również w powiecie brzezińskim (ponad 22,0%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim i Skierniewicach (około 18,0%). Najniższe odsetki rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym występowały w powiatach: łęczyckim, wieruszowskim, tomaszowskim, łódzkim wschodnim, zgierskim oraz pajęczańskim (poniżej 1,0% rodzin korzystających ze świadczeń). W powiecie opoczyńskim nie odnotowano rodzin korzystających z tego rodzaju wsparcia.

W 2023 roku natychmiastową specjalistyczną pomocą w postaci **interwencji kryzysowej** (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin)³³ objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej **429 rodzin liczących łącznie 925 osób**, co stanowi około 1,0% wszystkich rodzin, które korzystały ze świadczeń pomocy społecznej³⁴. Liczba ta uległa wyraźnemu zwiększeniu w stosunku do dwóch poprzednich lat, osiągając poziom zbliżony do wartości odnotowanej w roku 2020. W roku oceny wsparciem w formie interwencji kryzysowej objęto **158 rodzin więcej** niż w roku 2022.

Rysunek 46. Liczba rodzin korzystających z interwencji kryzysowej w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Interwencją kryzysową objęto głównie rodziny korzystające z pomocy społecznej w powiecie sieradzkim (blisko 8,0%; 133 rodziny) oraz łowickim i brzezińskim (ponad 5,0%; odpowiednio 42 i 33 rodziny). Udział rodzin objętych interwencją był stosunkowo wysoki również w Skierniewicach (ponad 4,0%; 32 rodziny). W pozostałych powiatach skala udzielania tego

³³ Wsparcie w postaci interwencji kryzysowej udzielane jest również przez wydzielone w tym celu jednostki organizacyjne o zasięgu powiatowym (ponadgminnym). Placówki tego typu zostały omówione w dalszej części raportu (Rozdział IV. Infrastruktura pomocy i wsparcia mieszkańców).

³⁴ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomocy udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

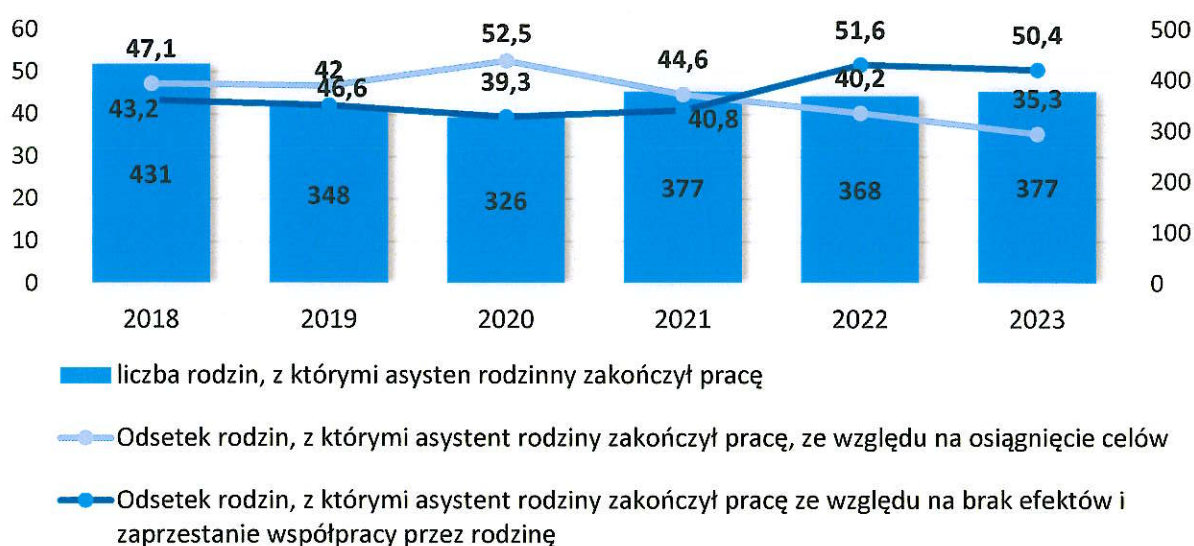
rodzaju wsparcia w 2023 roku była niewielka (w większości korzystało z niej poniżej 2,0% rodzin) lub nie świadczone go wcale (7 powiatów).

W sytuacji, gdy rodzina doświadcza problemów opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny może zawnioskować o przydzielenie jej wsparcia w postaci **asystenta rodziny**. Zatrudnienie asystentów rodziny jest dla gminy na ogół zadaniem fakultatywnym, a obligatoryjny charakter przybiera tylko w przypadku, gdy sąd zobowiąże rodzinę do pracy z asystentem na podstawie art. 109 § 2 pkt. 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2020 r. poz. 1359).

W 2023 roku w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało średnio **231 asystentów rodziny** (wzrost o 3 średnio zatrudnione osoby w stosunku do 2022), którzy swoim wsparciem objęli 2,0 tys. rodzin, stanowiących 3,8% ogółu rodzin objętych pomocą w formie świadczeń (spadek w stosunku do 2022 roku o 0,6 p. proc. i o 1 p. proc. w stosunku do 2021 roku). Systematycznie wzrasta odsetek rodzin zobowiązanych do współpracy z asystentem przez sąd. W 2023 roku już nieco ponad co czwarta rodzina objęta została tego rodzaju wsparciem w wyniku interwencji sądu.

Liczba asystentów rodziny wzrosła w stosunku do 2022 roku (o 3 asystentów rodziny), przy utrzymującej się średniej liczbie rodzin korzystających z jego usług przypadających na jednego asystenta (w 2023 roku średnia ta wyniosła 9 rodzin, w 2022 roku również 9, natomiast w 2021 roku było to 8 rodzin).

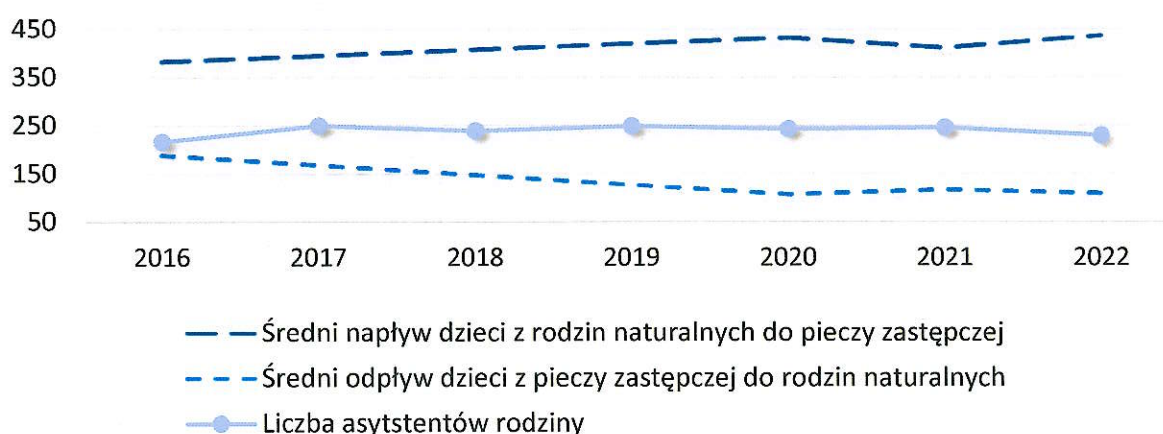
Rysunek 47. Odsetek rodzin kończących pracę z asystentem rodziny z powodu osiągnięcia celu bądź brak efektów w ogóle rodzin, z którymi asystent zakończył pracę w województwie łódzkim w latach 2018-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2023 roku utrzymał się **trend spadkowy dotyczący odsetka rodzin kończących pracę z asystentem rodziny z powodu osiągnięcia celów** (w roku oceny nastąpił spadek o 5 p. proc. w stosunku do 2022 i o 9 p. proc. w stosunku do 2021 roku). Tendencji tej towarzyszył nieznaczny spadek odsetka rodzin kończących pracę z asystentem ze względu na brak efektów oraz zaprzestanie współpracy przez rodzinę - w 2023 roku wyniósł on już 50,4% (spadek o 1 p. proc w stosunku do 2022 roku).

Rysunek 48. Średni napływ i odpływ dzieci do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych w latach 2016-2023 w województwie łódzkim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2023 roku nieznacznie wzrósł poziom liczby dzieci z pieczy zastępczej powracających do rodzin naturalnych. Jednocześnie w roku oceny liczba dzieci napływających do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych utrzymała się na porównywalnym do 2022 roku poziomie (wzrost o 3 osoby w stosunku do 2022 roku).

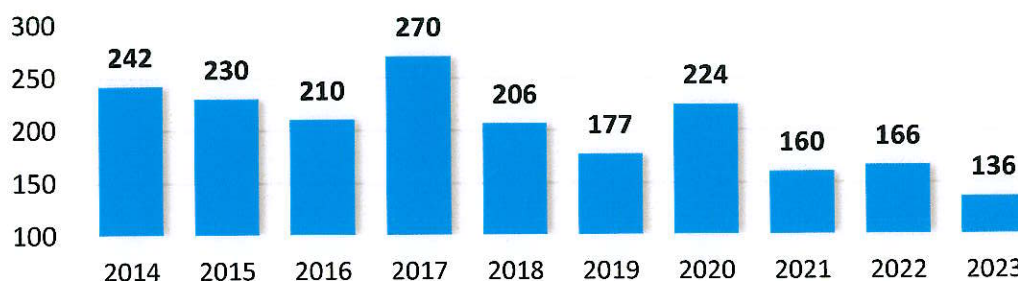
Wsparcie rodziny przeżywającej trudności opiekuńczo-wychowawcze stanowi podstawę idei procesu deinstytucjonalizacji, w myśl której, dzieci powinny wychowywać się w rodzinach. Jedną z form pomocy w sytuacji, gdy rodzina przeżywa trudności opiekuńczo-wychowawcze jest asystent rodziny, którego zadaniem jest udzielenie takiego wsparcia, aby zapewnić dziecku bezpieczne warunki do rozwoju. Trudno jest ocenić, bez przeprowadzenia pogłębionych badań, efektywność tego wsparcia, zauważyć należy jednak negatywną zmianę, polegającą na obserwowanej przez lata rosnącej tendencji do umieszczania dzieci w pieczy, przy jednoczesnym znaczącym spadku liczby asystentów rodziny.

Wsparcie rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oferowane jest również przez rodziny wspierające, które pomagają rodzinom w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. W 2023 roku, podobnie jak rok

wcześniej, w województwie łódzkim nie funkcjonowała żadna rodzina wspierająca. Należy również nadmienić, że 17,5% gmin województwa łódzkiego w 2023 roku nie zatrudniała żadnego asystenta rodziny.

Jednostki pomocy społecznej udzielają pomocy także osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. Jedną z metod pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie (realizowaną na poziomie powiatowym) jest objęcie ich **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych**. W 2023 roku programami tymi **objęto łącznie 136 osób** z terenu 6 łódzkich powiatów. Liczba ta systematycznie się zmniejsza – w okresie ostatniej dekady (nie licząc okresowych wzrostów w roku 2017 i 2020) liczba osób realizujących omawiane programy zmniejszyła się o ponad 40,0%.

Rysunek 49. Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Najwięcej osób objętych programami w 2023 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) odnotowano w Łodzi (89 osób). Pracę z osobami stosującymi przemoc w rodzinie w oparciu o program realizowano również w Skierniewicach (14 osób), w powiecie łowickim (11 osób), bełchatowskim i zgierskim (po 9 osób), a także w powiecie poddębickim (4 osoby).

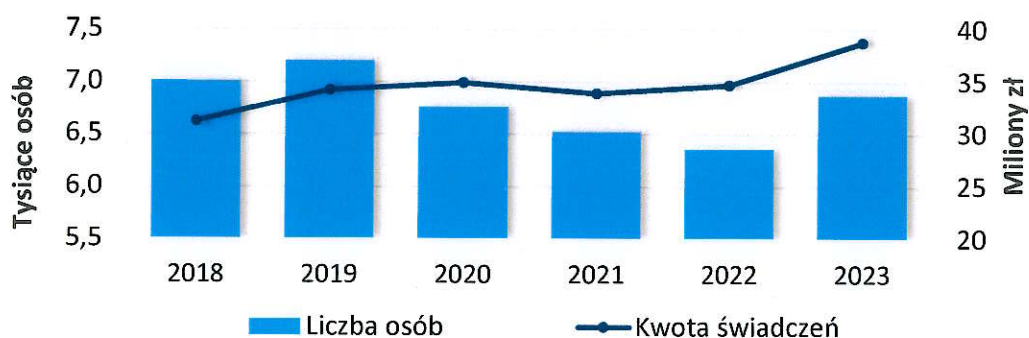
2.2.3. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze

Wśród wsparcia, jakie mieszkańcom regionu oferują ośrodki pomocy społecznej, znajdują się **usługi opiekuńcze**, w tym **specjalistyczne usługi opiekuńcze** (zadanie własne gmin). Usługi te stanowią świadczenia niepieniężne i kierowane są do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innych przyczyn.

W 2023 roku z tego rodzaju usług **skorzystało łącznie prawie 6,9 tys. osób**, którym udzielono **niemal 1,4 mln świadczeń na łączną kwotę 38,7 mln zł**. Należy przy tym zaznaczyć, że skala świadczenia usług opiekuńczych w województwie łódzkim uległa wyraźnemu zwiększeniu – liczba osób korzystających z tej formy wsparcia w roku oceny była wyższa aż o 514 osób w

porównaniu do roku 2022. W efekcie usługami opiekuńczymi (łącznie) objęto 12,2% ogółu świadczeniobiorców, podczas gdy rok wcześniej udział ten był niższy i wynosił 11,2%.

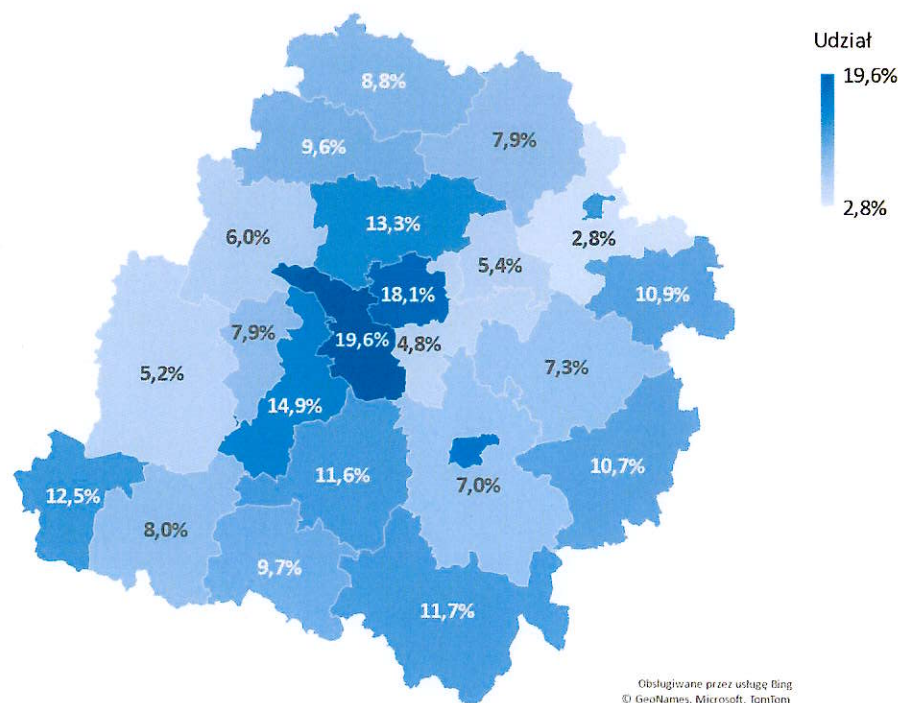
Rysunek 50. Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2018-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Znaczne zmniejszenie liczby osób objętych usługami opiekuńczymi obserwowane w województwie łódzkim w latach 2018-2022 związane było głównie z negatywnymi skutkami epidemii COVID-19. Sytuacja epidemiczna w znacznym stopniu zaburzyła dotychczasowe funkcjonowanie systemu pomocy społecznej oraz istotnie ograniczyła możliwość świadczenia usług społecznych. Po złagodzeniu jej oddziaływania poziom świadczenia usług, w tym opiekuńczych, zaczął stopniowo powracać do poziomu sprzed epidemii.

Rysunek 51. Udział osób korzystających z usług opiekuńczych (łącznie) w ogóle świadczeniobiorców w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

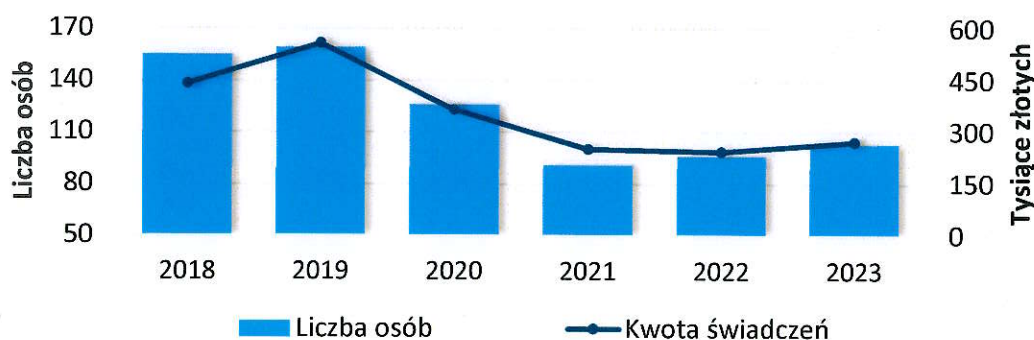
W przekroju powiatowym największą liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych (łącznie) w 2023 roku odnotowano w Łodzi (objęto nimi 2,6 tys. osób), a także w powiecie zgierskim (502 osoby), radomszczańskim (415 osób) oraz pabianickim (401 osób). Stosunkowo mało osób skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: skierniewickim (20), brzezińskim (43) oraz łódzkim wschodnim (61).

Jednocześnie w 2023 roku w największym stopniu wsparciem w postaci usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, objęto świadczeniobiorców z powiatu pabianickiego – skorzystało z nich blisko 20,0% spośród wszystkich osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej. Stosunkowo wysoki odsetek świadczeniobiorców objętych tym rodzajem usług odnotowano również w Łodzi (ponad 18,0%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (blisko 17,0%). Najrzadziej z usług opiekuńczych korzystali natomiast świadczeniobiorcy z powiatu skierniewickiego i łódzkiego wschodniego (poniżej 5,0%).

Skala korzystania ze **specjalistycznych usług opiekuńczych** jest w województwie łódzkim stosunkowo niewielka. W 2023 roku usługami tymi objęto **103 mieszkańców**, a łączna kwota udzielonych świadczeń wyniosła **271,5 tys. złotych**. Obie wartości były nieznacznie wyższe od obserwowanych w roku poprzednim, co wskazuje na **powolny rozwój tego rodzaju usług w regionie**. Jednocześnie wraz ze wzrostem zarówno liczby osób korzystających z usług

specjalistycznych, jak i łącznej kwoty ponoszonej na ich realizację, w województwie łódzkim następuje **spadek liczby udzielanych świadczeń** (w 2023 roku było ich aż o 1,8 tys. mniej, niż w roku 2022). Zjawisko to jest niepokojące, gdyż może świadczyć o **spadku realnego wymiaru wsparcia**, w szczególności w następstwie zmniejszania liczby godzin świadczonych usług w związku z wysokimi (i rosnącymi) kosztami ich realizacji.

Rysunek 52. Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi (osoby; lewa oś) i kwota świadczeń (w tys. zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2018-2023

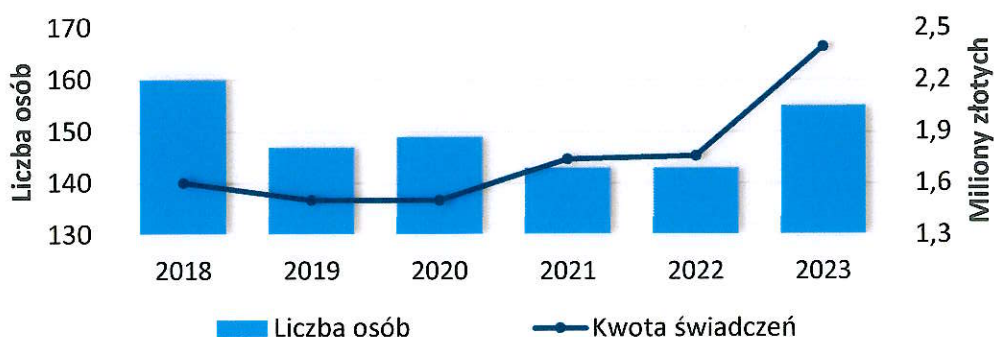

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2023 roku specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone na terenie 8 powiatów (w 2022 roku było ich 9). Korzystali z nich świadczeniobiorcy z powiatów: bełchatowskiego (71 osób), tomaszowskiego (14 osób), kutnowskiego (5 osób), pączęńskiego i rawskiego (4 osoby), łowickiego, piotrkowskiego i sieradzkiego (od 1 do 2 osób).

Kolejną formą wsparcia są **specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi** świadczone w miejscu zamieszkania, których organizacja należy do zadań zleconych gminy z zakresu administracji rządowej. Przeznaczone są one dla osób chorujących psychicznie (wykazujących zaburzenia psychiatryczne), z upośledzeniem umysłowym oraz osób wykazujących inne poważne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga takiej formy pomocy i opieki niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

Rysunek 53. Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi (osoby; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2018-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W roku oceny z pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi skorzystało w województwie łódzkim **łącznie 155 osób** z terenu 15 powiatów, co stanowi widoczny wzrost w porównaniu do lat ubiegłych. Zwiększeniu uległa również łączna kwota przeznaczona na świadczenie powyższych usług, **osiągając w roku 2023 poziom blisko 2,3 mln złotych** wobec niespełna 1,8 mln złotych w roku 2022 zł. Powyższe zmiany pozwalają spodziewać się **dalszego zwiększania skali świadczenia omawianych usług** w województwie w kolejnych latach.

Najczęściej z omawianych usług (podobnie, jak przed rokiem) korzystali mieszkańcy powiatu kutnowskiego i łodzi (odpowiednio 38 i 26 osób), a także Piotrkowa Trybunalskiego (15 osób) oraz powiatu tomaszowskiego (13 osób) i powiatu bełchatowskiego (12 osób).

Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi w roku oceny nie były świadczone w gminach następujących powiatów: łaskiego, łęczyckiego, łódzkiego wschodniego, opoczyńskiego, sieradzkiego, wieluńskiego, wierszowskiego, zduńskowolskiego oraz zgierskiego.

2.2.4. Pozostałe usługi

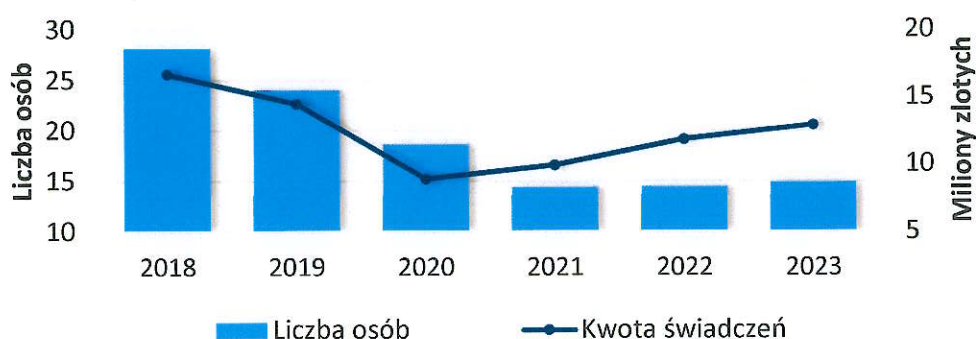
Ważną formą wsparcia mieszkańców województwa łódzkiego jest **zapewnienie dostępu do darmowego posiłku**. Świadczenie to przyznawane jest głównie w ramach wieloletniego programu „Posiłek w szkole i w domu”. Przewiduje on wsparcie finansowe dla gmin w udzielaniu pomocy w trzech formach: 1) darmowego posiłku, 2) świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz 3) świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Celem Programu jest zapewnienie posiłku dzieciom i młodzieży (w tym umożliwienie spożywania przez uczniów gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej), a także objęcie pomocą osób dorosłych, zwłaszcza osób starszych, chorych, z niepełnosprawnością lub samotnych. Dofinansowaniem mogą

zostać objęte zarówno posiłki wydawane w stołówkach, jak i dowożone do domów. Program przewiduje również wsparcie finansowe na poprawę standardu już działających stołówek lub organizację nowych miejsc przeznaczonych do spożywania posiłków.

Z danych przekazywanych w ramach sprawozdawczości krajowej przez ośrodki pomocy społecznej (sprawozdanie MRiPS-03) wynika, iż w województwie łódzkim w roku 2023 **wsparciem w formie posiłku objęto łącznie prawie 14,9 tys. osób** (ponad 26,0% osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej). **Całkowita kwota udzielonych świadczeń** wyniosła **12,9 mln złotych** i była wyższa o ponad 1,0 mln złotych niż w roku 2022.

W województwie podtrzymany został zatem wzrostowy trend liczby osób korzystających z darmowego posiłku, obserwowany po 2021 roku.

Rysunek 54. Liczba osób korzystających z posiłku (osoby; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2018-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W przekroju powiatowym niezmiennie największy odsetek osób korzystających z darmowego posiłku w ogóle świadczeniobiorców odnotowano w powiecie sieradzkim (blisko 51,0%). Stosunkowo wysokie wartości tego odsetka występowały także w powiecie rawskim (blisko 48,0%) oraz łowickim (46,0%). Najniższy udział świadczeniobiorców objętych darmowym posiłkiem obserwowano natomiast w dwóch miastach powiatowych – Piotrkowie Trybunalskim (13,5%) oraz w Łodzi (niespełna 15,0%).

Niemal wszystkie osoby korzystające z posiłku zostały objęte wsparciem **w ramach programu „Posiłek w szkole i w domu”** (95,0%; 14,1 tys. osób)³⁵. Osoby te w większości korzystały z posiłku w formie pełnego obiadu (blisko 60,0%; blisko 8,5 tys. osób) lub jednego gorącego dania (41,5%; 5,8 tys. osób). Najrzadziej korzystano z posiłku w formie jedynie mleka oraz bułki / kanapki (0,7%; 103 osoby)³⁶. W ramach programu w 2023 roku

³⁵ Sprawozdanie z realizacji programu "Posiłek w szkole i w domu" za 2023 r. dla województwa łódzkiego.

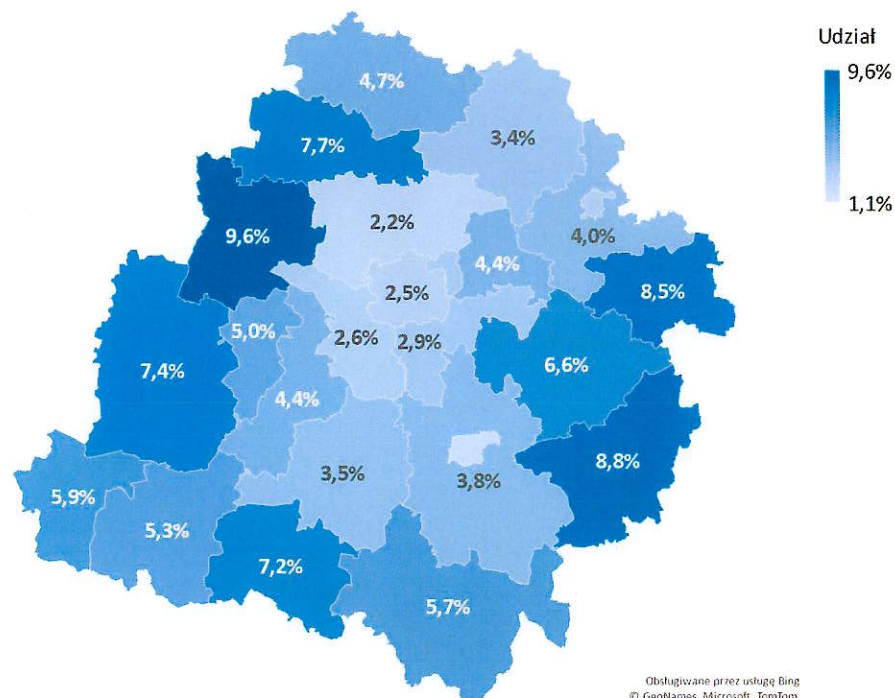
³⁶ Podane odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ jedna osoba mogła zostać objęta pomocą w różnej formie.

w województwie łódzkim wydano ponad **1,6 mln posiłków** o łącznej wartości **12,0 mln złotych** (w ramach programu dofinansowywano ponad połowę tych kosztów).

Wśród wszystkich osób korzystających z pomocy w formie posiłku – niezależnie od źródła jego finansowania – **zdecydowanie największą grupę stanowią dzieci i młodzież**. W 2023 roku darmowymi posiłkami objęto około **13,0 tys. dzieci** (o prawie 400 więcej niż rok wcześniej), które stanowiły 92,0% wszystkich osób objętych tą formą wsparcia. Jednocześnie w województwie łódzkim **wzrasta udział dzieci i młodzieży korzystającej z posiłków w ogóle osób w wieku poniżej 18 lat** zamieszkujących województwo łódzkie. W 2023 roku **odsetek ten wyniósł 3,2%**, podczas gdy w roku 2022 było to 3,0%, a w roku 2021 – 2,9%.

W województwie łódzkim widoczne jest wyraźne zróżnicowanie udziału dzieci i młodzieży korzystającej z pomocy w formie posiłku w poszczególnych powiatach. W 2023 roku (podobnie, jak w roku poprzednim) relatywnie najrzadziej z darmowych posiłków korzystały dzieci z powiatów zlokalizowanych w centralnej części województwa, częściej zaś pomocą w tej formie obejmowano dzieci i młodzież zamieszkującą powiaty ościenne (w szczególności poddębicki, opoczyński i rawski).

Rysunek 55. Udział dzieci korzystających z darmowego posiłku w ogóle osób w wieku poniżej 18 lat (w %) w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPIPS oraz GUS BDL.

Kolejną formą świadczenia niepieniężnego jest **odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej**. Do wnoszenia opłaty zobowiązana jest gmina, z terenu której osoba została

skierowana do domu pomocy społecznej. Wysokość opłaty stanowi różnicę między średnim kosztem utrzymania w DPS a opłatami wnoszonymi przez mieszkańca domu i/lub jego małżonka, zstępnych lub wstępnych. W 2023 roku w województwie łódzkim powyższe świadczenie przyznane zostało **5135 osobom** (132 osobom więcej niż w roku poprzednim), co stanowiło ponad 9,0 % wszystkich świadczeniobiorców. **Łączna kwota świadczeń** wyniosła **blisko 188,0 mln złotych** i była wyższa o około 24,0 mln złotych niż w roku 2022. W przekroju powiatowym największy udział świadczeniobiorców, którym samorządy opłaciły pobyt w domu pomocy społecznej, odnotowano w trzech miastach powiatowych oraz w powiecie pabianickim (między 13,0% a 18,0% świadczeniobiorców).

Kolejne trzy typy świadczeń niepieniężnych, tj. wsparcie w formie schronienia, zapewnienia ubrania oraz sprawienia pogrzebu udzielane były stosunkowo rzadko.

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRiPS-03, z pomocy w formie **schronienia** (na podstawie wydanej decyzji) w 2023 roku w województwie łódzkim skorzystało łącznie **761 osób** (o 90 osób mniej niż rok wcześniej), a **łączna kwota świadczeń** wyniosła niespełna **5,8 mln złotych**. Z powyższej formy wsparcia w największym stopniu (podobnie, jak w roku poprzednim) korzystali świadczeniobiorcy w powiecie kutnowskim (7,8%; 225 osób). Pomoc w tej formie otrzymała również stosunkowo duża liczba osób w powiecie radomszczańskim (3,3%; 116 osób), a także zduńskowolskim i w Piotrkowie Trybunalskim (niewiele ponad 40 osób). Najmniejszą skalę korzystania z powyższego wsparcia odnotowano w powiatach: łowickim, łódzkim wschodnim, rawskim i pabianickim – pomocą w formie schronienia na podstawie wydanej decyzji objęto tam mniej niż 0,5% wszystkich świadczeniobiorców. W dwóch miastach na prawach powiatu – Łodzi oraz Skierniewicach – nie odnotowano w 2023 roku osób mających przyznane takie świadczenie.

Pomoc w postaci **sprawienia pogrzebu** przyznana została **422 rodzinom**, przy czym ze wsparcia w tej formie korzystały głównie rodziny z Łodzi (242). W przypadku 24 rodzin z terenu całego województwa udzielone świadczenie dotyczyło sprawienia pogrzebu osobie bezdomnej.

W 2023 roku z pomocy w formie zapewnienia ubrania w województwie łódzkim skorzystały zaledwie 2 osoby.

2.3. Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Gminy (OPS) i miasta na prawach powiatu (MOPR) oferują mieszkańcom szereg innych rodzajów pomocy i świadczeń niż wymienione wyżej świadczenia pieniężne i niepieniężne³⁷.

³⁷ Świadczenia przyznawane przez powiatowe centra pomocy rodzinie w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem zostały omówione w dalszej części opracowania.

W grupie świadczeń **skierowanych do rodzin** znajdują się m.in.:

- zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych,
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka,
- świadczenie z funduszu alimentacyjnego.

Zasiłki rodzinne wraz z dodatkami przysługują rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka bądź osobie uczącej się. Mają one na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Przyznanie zasiłku rodzinnego jest zależne od uzyskiwanego dochodu (spełniania tzw. kryterium dochodowego). **Zasiłek rodzinny** przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę (albo dochód osoby uczącej się) nie przekracza kwoty 674 zł netto, a w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności – jeżeli nie przekracza kwoty 764 zł. Wysokość zasiłku rodzinnego wynosi miesięcznie³⁸:

- 1) 95,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia;
- 2) 124,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5. roku życia do ukończenia 18. roku życia;
- 3) 135,00 zł na dziecko w wieku powyżej 18. roku życia do ukończenia 24. roku życia.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki, m.in. z tytułu urodzenia dziecka, samotnego wychowywania dziecka, wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, rozpoczęcia roku szkolnego oraz podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

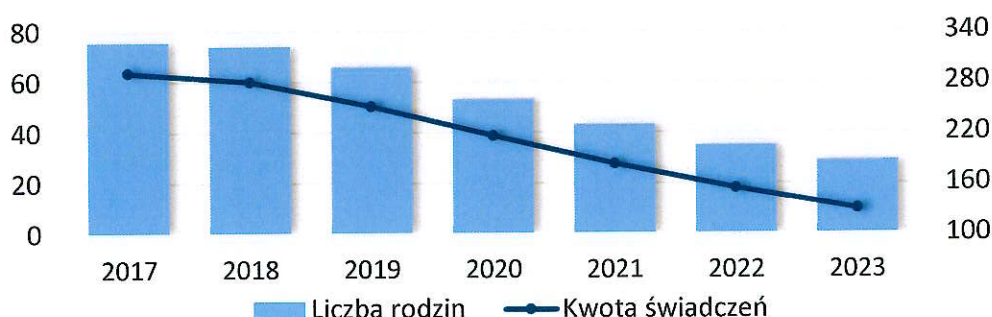
W 2023 roku w województwie łódzkim **z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami korzystało średnio w miesiącu niespełna 30 tysięcy rodzin**³⁹. Łączna kwota przeznaczona w roku oceny na wypłatę zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami w województwie łódzkim wyniosła około **130,0 mln zł**. Liczba rodzin korzystających z tej formy wsparcia ulega systematycznemu zmniejszeniu – w roku 2023 zasiłki rodzinne oraz dodatki do nich pobierało średnio w miesiącu o 6,0 tys. rodzin mniej niż w roku 2022 i ponad 46,0 tys. rodzin mniej, niż w roku 2017.

³⁸ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5, 9, 11a, 12a, 13, 15; <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-rodzinny> (12.05.2023).

³⁹ Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami.

Rysunek 56. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami (w tys.; lewa oś) oraz łączna kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w latach 2017-2023⁴⁰

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2023 roku największą średniomiesięczną liczbę rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami – około 5,0 tys. – odnotowano w Łodzi, przy czym liczba ta była aż o 1,0 tys. mniejsza niż rok wcześniej. Zmniejszona skala udzielania powyższego świadczenia widoczna była również w dwóch kolejnych powiatach charakteryzujących się stosunkowo dużą liczbą rodzin korzystających z tej formy wsparcia, tj. w powiecie tomaszowskim i sieradzkim (niewiele ponad 2,0 tys. rodzin). Najmniejszą liczbę rodzin pobierających zasiłki rodzinne odnotowano natomiast w Skierniewicach (332 rodziny) oraz w powiecie skierniewickim i brzezińskim (około niewiele ponad 500 rodzin).

⁴⁰ Spadku liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami nie należy wiązać z wypłatą świadczenia wychowawczego z uwagi na fakt, że świadczenie to nie jest uwzględniane w dochodach członków rodzin.

[illegible]

Porównanie odsetka rodzin korzystających z tego rodzaju wsparcia w ogóle mieszkańców poszczególnych powiatów województwa łódzkiego wskazuje natomiast, że w największym stopniu ze świadczeń w postaci zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami korzystały rodziny zamieszkujące powiat opoczyński i rawski (przeciętnie w miesiącu świadczenia wypłacano średnio 20 rodzinom na 1000 mieszkańców powiatu) oraz tomaszowskim, sieradzkim i wieluńskim (średnio 18-19 rodzin). Stosunkowo najrzadziej ze świadczeń rodzinnych korzystały natomiast rodziny zamieszkujące Skierniewice oraz Łódź (średnio 7-8 rodzin na 1000 mieszkańców), a także powiat łódzki wschodni (średnio 9 rodzin).

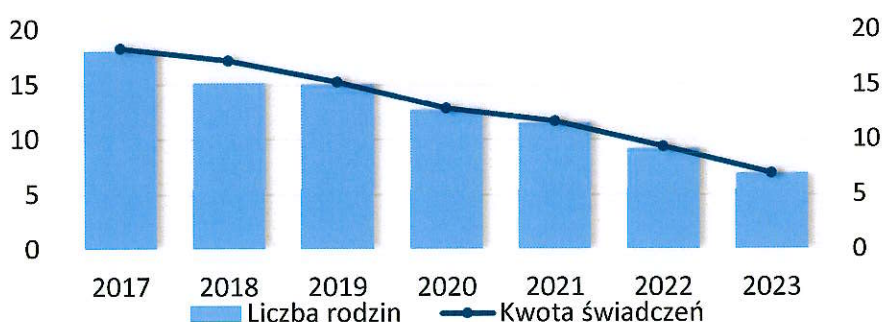
⁴¹ Świadczenie to jest niezależne od zasiłku rodzinnego, tzn. nie jest tożsame z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka.

71

w województwie łódzkim z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka skorzystało łącznie w ciągu roku niespełna **7,0 tys. rodzin**. Kwota udzielonych świadczeń wyniosła około 7,0 mln zł. W związku z malejącą liczbą urodzeń, obserwowaną zarówno w województwie łódzkim, jak i w skali całego kraju, a także ze względu na stosunkowo niską kwotę kryterium dochodowego, po przekroczeniu której zapomoga nie jest wypłacana (szczególnie w obliczu rosnącego poziomu wynagrodzeń, za którym nie podąża odpowiednia waloryzacja kwot w ramach kryterium), liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi ulega systematycznemu zmniejszeniu⁴³.

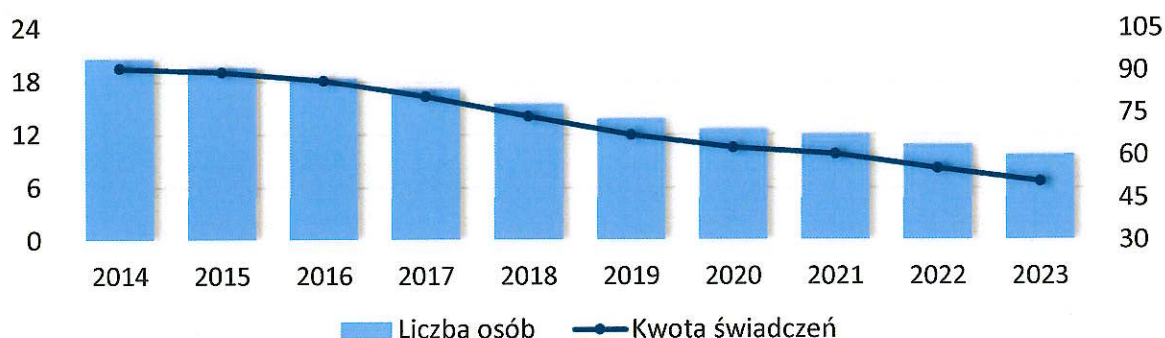
Rysunek 58. Liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka (w tys.; lewa oś) oraz łączna kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w latach 2017-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Świadczeniem kierowanym do rodzin jest również **świadczenie z funduszu alimentacyjnego**. Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty, jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna.

Rysunek 59. Liczba osób objętych świadczeniem alimentacyjnym (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

⁴³ Spadku liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami nie należy wiązać z wypłatą świadczenia wychowawczego z uwagi na fakt, że świadczenie to nie jest uwzględniane w dochodach członków rodzin.

W 2023 roku w województwie łódzkim ze świadczenia z funduszu alimentacyjnego korzystało około **9,7 tys. osób** (o blisko 1,2 tys. osób mniej niż w roku 2022) z **6610 rodzin**. **Kwota świadczeń** osiągnęła wartość niespełna **51,0 mln złotych** (o 4,7 mln złotych mniej niż w roku poprzednim). Wyraźny spadek liczby osób i rodzin objętych tym świadczeniem jest obserwowany w województwie łódzkim od dekady.

Kolejną grupę wśród innych rodzajów pomocy i świadczeń stanowią świadczenia **kierowane do osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów**, tj. **świadczenia opiekuńcze**, w tym:

- zasiłek pielęgnacyjny,
- specjalny zasiłek opiekuńczy,
- świadczenie pielęgnacyjne.

Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej⁴⁴, w 2023 roku w województwie łódzkim udzielono blisko **820,0 tys. świadczeń opiekuńczych na łączną kwotę 532,3 mln złotych**.

Najczęściej udzielanym w województwie łódzkim świadczeniem opiekuńczym jest **zasiłek pielęgnacyjny**, przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Kwota zasiłku pielęgnacyjnego jest systematycznie zwiększana: w okresie styczeń – październik 2018 roku wynosiła ona 153,00 zł miesięcznie, a od listopada 2018 roku do końca października 2019 roku wzrosła do 184,42 zł. Z dniem 1 listopada 2019 roku kwota zasiłku pielęgnacyjnego została zwiększona do poziomu 215,84 zł miesięcznie i od tej pory nie uległa zmianie⁴⁵. Kolejna waloryzacja kwoty świadczenia planowana jest na II połowę 2024 roku.

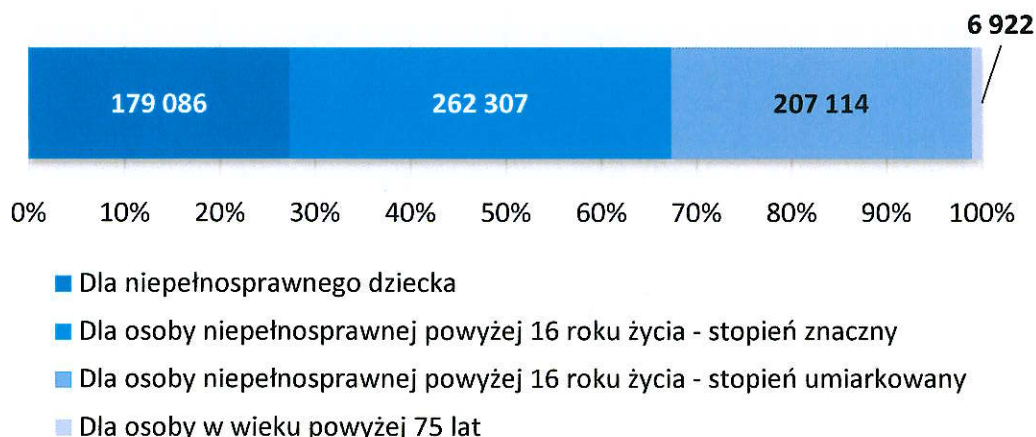
W 2023 roku w całym województwie łódzkim udzielono blisko **655,5 tys. świadczeń w formie zasiłku pielęgnacyjnego** (o blisko 20,0 tys. więcej niż w roku poprzednim) **na łączną kwotę ponad 141,5 mln. złotych** (o około 4,0 mln złotych więcej niż w roku 2022).

⁴⁴ Dane z aplikacji CeSAR MRPiPS.

⁴⁵ <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-pielagnacyjny> (12.05.2023).

Rysunek 60. Struktura i liczba przyznanych zasiłków pielęgnacyjnych w województwie łódzkim w 2023 roku według odbiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W strukturze zasiłków pielęgnacyjnych przyznawanych w województwie łódzkim w 2023 roku (podobnie, jak w poprzednich latach) dominowały zasiłki dla osób niepełnosprawnych w wieku powyżej 16 roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności – osobom tym udzielono 40,0% zasiłków pielęgnacyjnych. Około 32,0% zasiłków przyznanych zostało osobom niepełnosprawnym w wieku powyżej 16 lat o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, w przypadku których niepełnosprawność powstała do ukończenia 21. roku życia, a 27,0% – niepełnosprawnym dzieciom. Osoby, które ukończyły 75. rok życia stanowią niezmiennie najmniej liczną grupę odbiorców tego typu wsparcia – od 2021 roku osobom tym przyznawanych jest zaledwie 1,1% wszystkich zasiłków pielęgnacyjnych udzielanych w województwie łódzkim.

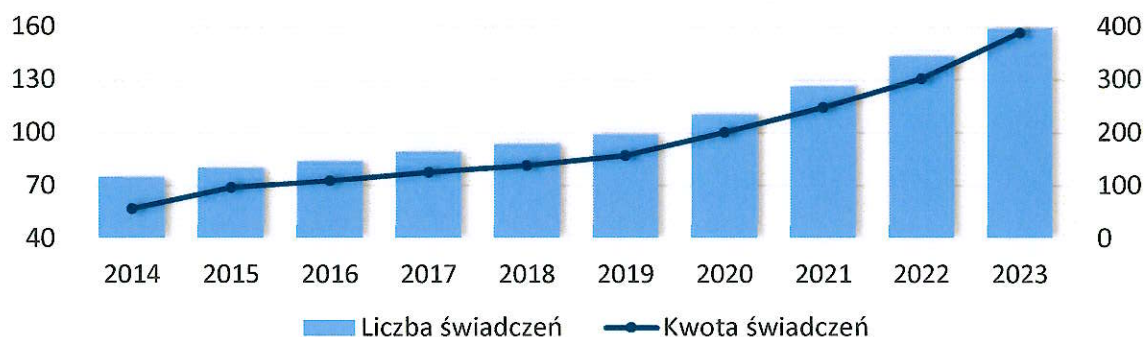
Kolejne ze świadczeń – **świadczenie pielęgnacyjne** – przysługuje matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną oraz innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności. W dniu 1 stycznia 2024 roku w życie weszły przepisy zmieniające warunki przyznawania powyższego świadczenia w związku z wprowadzeniem nowego świadczenia skierowanego do osób z niepełnosprawnością – wspierającego. W związku z powyższym począwszy od 2024 roku świadczenie to mogą otrzymać osoby, które sprawują opiekę nad osobami z niepełnosprawnościami w wieku do

ukończenia 18. roku życia. Niemniej jednak do końca 2023 roku świadczeń tych udzielano bez względu na wiek osób pozostających pod opieką⁴⁶.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje niezależnie od dochodów rodziny, a jego kwota podlega regularnej waloryzacji w oparciu o procentowy wskaźnik wzrostu minimalnego wynagrodzenia za pracę. Jego wysokość w 2023 roku wyniosła 2458,00 zł miesięcznie, podczas gdy jeszcze w 2016 roku było to zaledwie 1300,00 zł⁴⁷.

W 2023 roku w województwie łódzkim udzielono **159,1 tys. świadczeń pielęgnacyjnych** na łączną kwotę blisko **388,0 mln zł**. Tym samym liczba udzielonych świadczeń była wyższa o blisko 16,0 tys., a ich kwota o niemal 87,0 mln zł w porównaniu z rokiem 2022.

Rysunek 61. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln zł; prawa oś) świadczeń pielęgnacyjnych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kolejnym typem świadczenia jest **specjalny zasiłek opiekuńczy**, przyznawany osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa oraz współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub rezygnują z pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Przyznanie świadczenia zależne jest od dochodu (wysokość kryterium dochodowego na poziomie 764,00 zł netto w przeliczeniu na osobę). Do końca października 2018 roku wysokość specjalnego zasiłku opiekuńczego wynosiła 520 zł miesięcznie, natomiast od 1 listopada 2018 roku jego wysokość wzrosła do 620 zł.⁴⁸

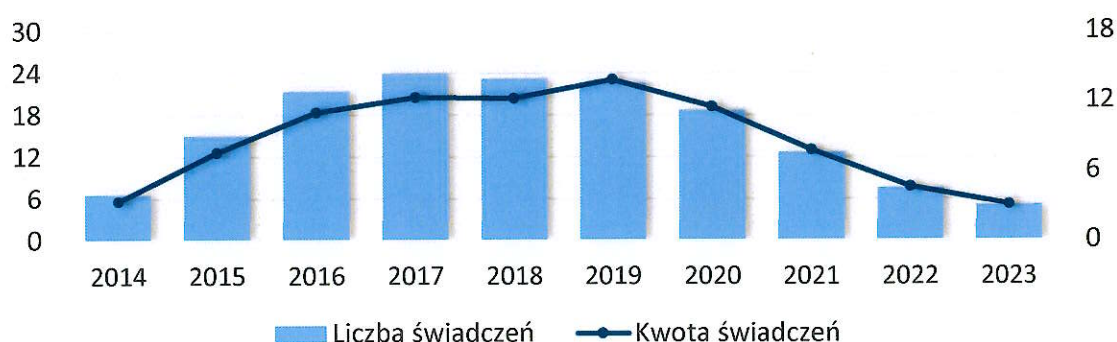
⁴⁶ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/swiadczenie-pielagnacyjne-od-1-stycznia-2024-r--nowe-zasady> (22.05.2024).

⁴⁷ Opracowano na podstawie: <https://www.profinfo.pl/blog/swiadczenie-pielagnacyjne-od-2024-dla-kogo-ile-wynosi-jak-sie-ubiegac/> (12.05.2023).

⁴⁸ Źródło: <https://www.gov.pl/web/rodzina/specjalny-zasilek-opiekunczy---zasady-obowiazujace-do-31-grudnia-2023-r> (27.05.2024).

W 2023 roku po raz kolejny odnotowano spadek liczby specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielanych świadczeniobiorcom, który nastąpił po okresie jej początkowego wzrostu i stabilizacji w latach 2014-2019. W roku oceny w województwie łódzkim przyznanych zostało zaledwie **5,0 tys. świadczeń** (o 2,5 tys. świadczeń mniej niż w roku 2022). **Łączna kwota udzielonych zasiłków wyniosła niewiele ponad 3,0 mln zł**, a zatem była niższa o 1,5 mln zł w porównaniu z rokiem poprzednim.

Rysunek 62. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln zł; prawa oś) specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2023

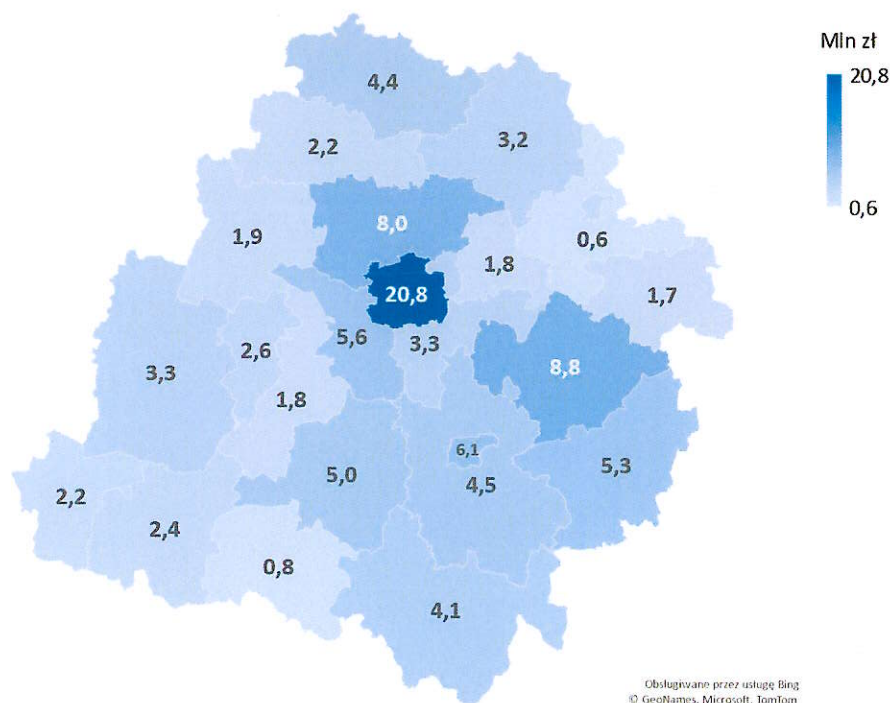
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

3. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami realizowane są przez samorząd powiatowy.

Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami jest **dofinansowywana ze środków PFRON oraz środków własnych powiatów**. W 2023 roku łączna kwota tego dofinansowania wyniosła w województwie łódzkim prawie **102,6 mln zł** i była wyższa o około 14,8 mln zł niż w roku poprzednim.

Rysunek 63. Ogólna kwota dofinansowania w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami (w mln zł) w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku

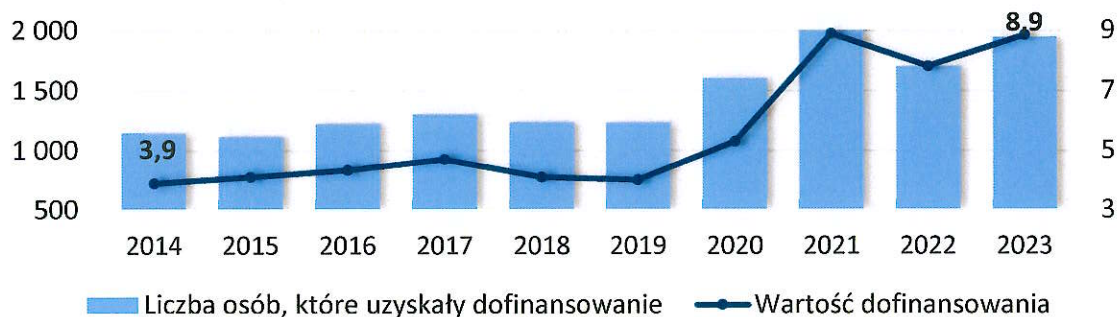

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2023 rok.

W przekroju powiatowym najwyższe wartości dofinansowań udzielonych w 2023 roku odnotowano w Łodzi (20,8 mln zł), a także w powiatach tomaszowskim (8,8 mln zł), zgierskim (8,0 mln zł) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (6,1 mln zł). Najniższych łącznych dofinansowań na działania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami udzielono w powiecie, pajęcząskim i skierniewickim (poniżej 1,0 mln zł).

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 Nr 123 poz. 776 z późn. zm.) do działań przyczyniających się do umożliwienia osobom z niepełnosprawnościami uczestnictwo w życiu społecznym zalicza się likwidowanie barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, a także związanych z komunikowaniem się i dostępem do informacji.

Rysunek 64. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w województwie łódzkim w latach 2014-2023

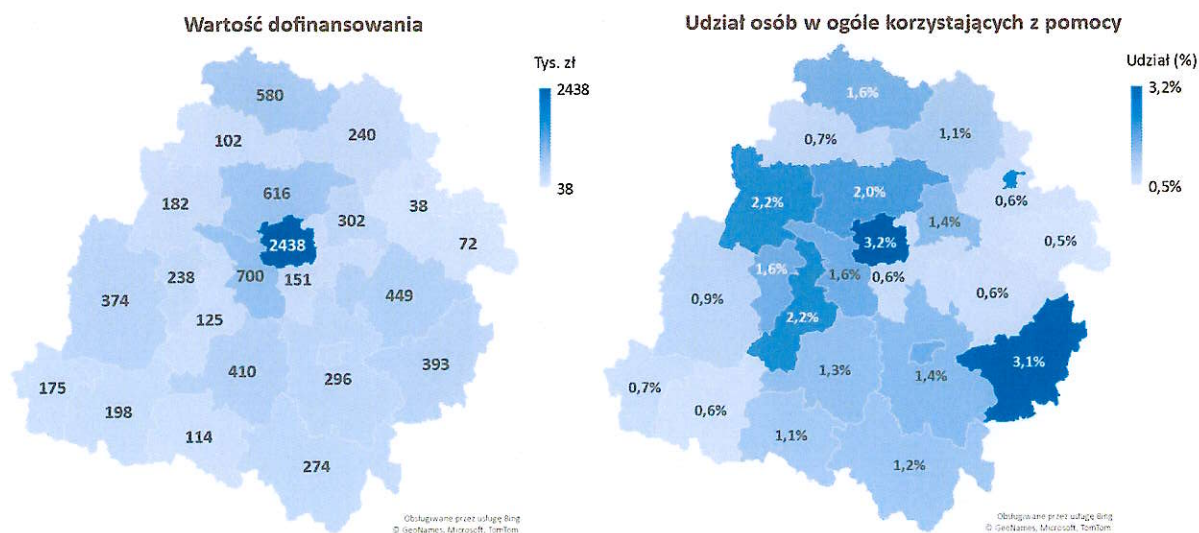

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W 2023 roku **dofinansowanie związane z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** otrzymało w województwie łódzkim **1945 osób**, a **wartość dofinansowania** powyższych działań wyniosła **8,9 mln zł** (8,6% łącznego dofinansowania zadań w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnością). W roku 2023, zgodnie z zeszłorocznymi przewidywaniami, nastąpił wzrost liczby osób, które otrzymały dofinansowanie na powyższe działania, jak i wartości dofinansowania (o odpowiednio: 243 osoby i ponad 1,04 mln złotych w porównaniu do roku poprzedniego). W kolejnym roku (2024) przewidywany jest ponowny wzrost liczby beneficjentów tego typu wsparcia (o 5,6%) oraz wartości dofinansowań (o około 15,1% w stosunku do roku 2023).

Najwyższą wartość dofinansowań związanych z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w przekroju powiatów województwa łódzkiego odnotowano w Łodzi – łączną kwotę w wysokości 2,4 mln zł przyznano 626 osobom. Stosunkowo wysokie łączne kwoty dofinansowania odnotowano również w powiatach: pabianickim (prawie 700 tys. zł udzielone 131 osobom), zgierskim (616,3 tys. zł udzielone 129 osobom) oraz kutnowskim (580,4 tys. zł przyznane 111 osobom). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w skierniewickim (około 37,7 tys. zł). Jednocześnie udział osób, które otrzymały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy społecznej w 2023 roku był najwyższy w Łodzi (3,2%) i w powiecie opoczyńskim (3,1%), natomiast najniższe wartości tego udziału odnotowano w powiecie rawskim (0,5%).

Rysunek 65. Wartość dofinansowania na likwidację barier (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku

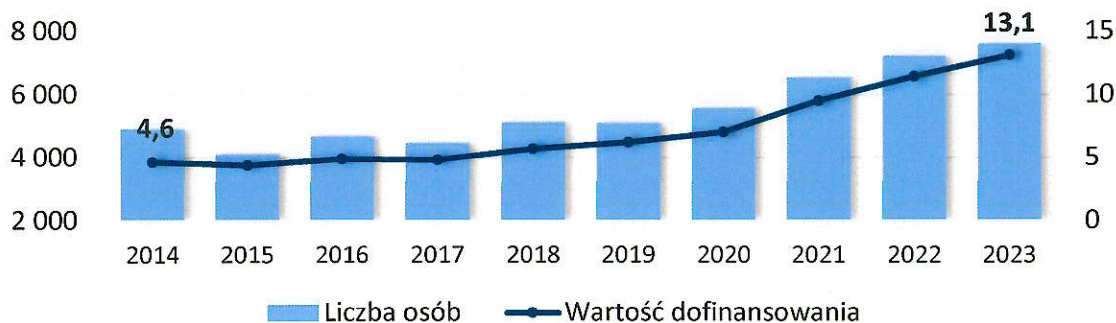

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2023 rok.

Jedną z form aktywnej rehabilitacji osób niepełnosprawnych połączoną z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, są **turnusy rehabilitacyjne**.

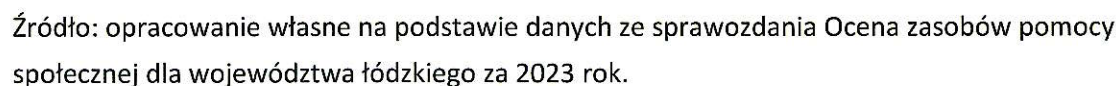
W 2023 roku pomoc w zakresie dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych uzyskało w województwie łódzkim **7610 osób**, a łączna **wartość** udzielonego wsparcia wyniosła **13,1 mln zł**. Obie powyższe wartości były wyższe od odnotowanych w roku poprzednim (odpowiednio o: 391 osób i 1,7 mln zł) i zarazem najwyższe od 2014 roku.

Rysunek 66. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

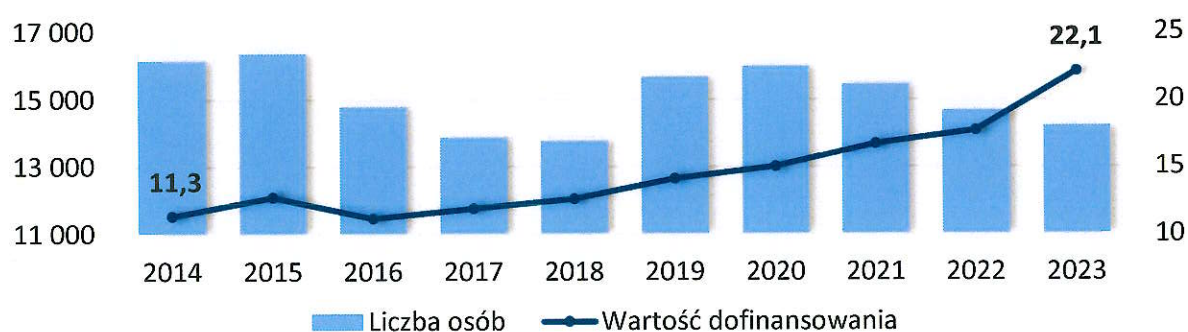
Rysunek 67. Wartość dofinansowania na turnusy rehabilitacyjne (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku

Kolejnym działaniem realizowanym w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami, które jest dofinansowywane ze środków PFRON oraz środków własnych powiatów, jest **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny**. W 2023 roku pomoc na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny uzyskało w województwie łódzkim **14215 osób**

(jest to o 458 osób mniej niż w roku ubiegłym). **Wartość dofinansowania** na zakup niezbędnych środków, przedmiotów i sprzętu rehabilitacyjnego przyznawanego w województwie podlega wyraźnej tendencji wzrostowej – w 2023 roku zwiększyła się do poziomu **22,1 mln zł**. Zgodnie z przewidywaniami, w 2024 roku liczba osób korzystających z omawianego wsparcia wzrośnie o 9% w porównaniu do wartości odnotowanej w roku oceny, a poziom dofinansowania zwiększy się o około 15,0%.

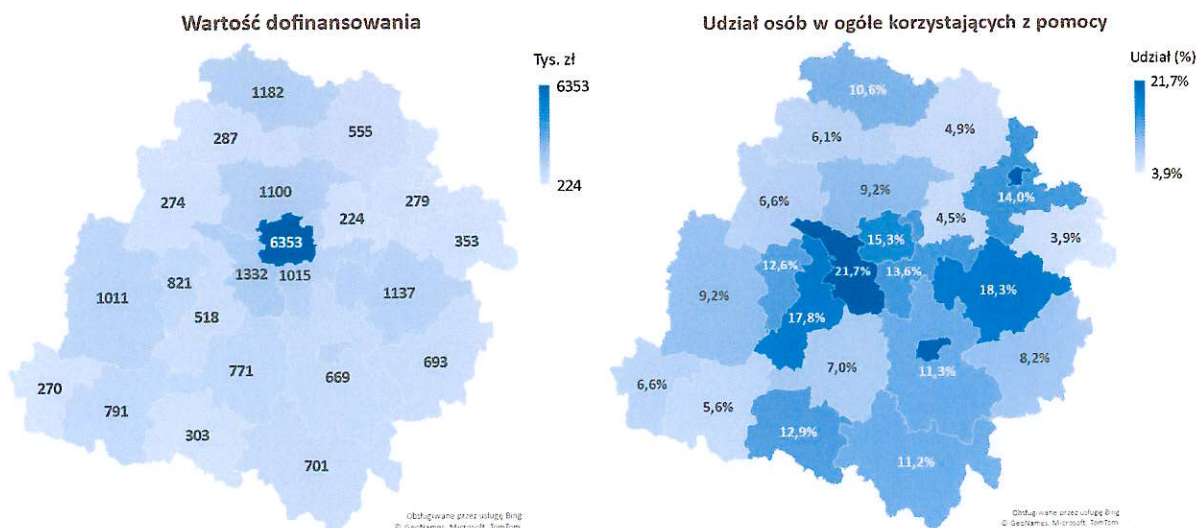
Rysunek 68. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Najwyższą łączną wartość dofinansowań na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w przekroju powiatów województwa łódzkiego odnotowano w Łodzi – wsparcie w wysokości ponad 6,3 mln zł przyznano prawie 3 tys. osób. Stosunkowo wysokie łączne kwoty dofinansowań odnotowano również w powiatach: pabianickim (ponad 1,3 mln zł przyznany blisko 1,8 tys. osób) oraz kutnowskim (1,2 mln zł przyznane 736 osobom). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiecie brzezińskim (224,4 tys. zł udzielone 123 osobom) oraz wieruszowskim (269,8 tys. zł udzielone 144 osobom) i poddębickim (około 273,7 tys. zł udzielone 176 osobom).

Rysunek 69. Wartość dofinansowania na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2023 rok.

Jednocześnie udział osób, które otrzymały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy i wsparcia w 2023 roku był najwyższy w powiecie pabianickim (osoby z przyznanym dofinansowaniem stanowiły tam 21,7% mieszkańców korzystających z pomocy społecznej), a także w Piotrkowie Trybunalskim (21,4%) i Skierniewicach (21,3%), natomiast najniższe wartości tego udziału odnotowano w powiecie rawskim (osoby, którym przyznano dofinansowanie stanowiły 3,9% ogółu korzystających z pomocy i wsparcia) i brzezińskim (4,5%).

Wsparcie w zakresie likwidacji barier ograniczających społeczne i zawodowe funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością przewidziano również w ramach pilotażowego programu „Aktywny samorząd” finansowanego ze środków PFRON, który realizowany jest przez poszczególne samorządy powiatowe. W 2023 roku w ramach programu przewidziano wsparcie na realizację działań w ramach dwóch modułów⁴⁹:

- **Moduł I:** likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową, w tym: bariery transportowej, barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym, barier w poruszaniu się oraz pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej (dziecka przebywającego w żłobku lub przedszkolu albo pod inną tego typu opieką), adresowana do osób ze znacznym lub

⁴⁹ Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2023 roku – Załącznik do uchwały nr 14/2023 Zarządu PFRON z dnia 2 lutego 2023 r.

umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, którzy są przedstawicielem ustawowym lub opiekunem prawnym dziecka. Wśród zadań realizowanych w ramach wymienionych obszarów znajdujących się w module I wskazano m.in. pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości itp. W treści poszczególnych zadań wskazano także dokładne grupy osób, do których będą adresowane.

- **Moduł II:** pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym.

Rysunek 70. Liczba świadczeń (lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) przyznanych w ramach programu "Aktywny samorząd" w województwie łódzkim w latach 2014-2023

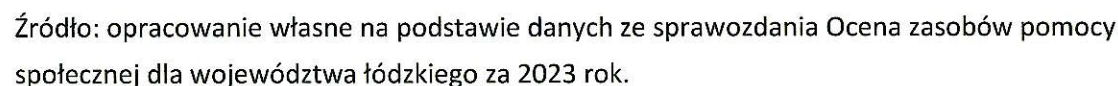

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

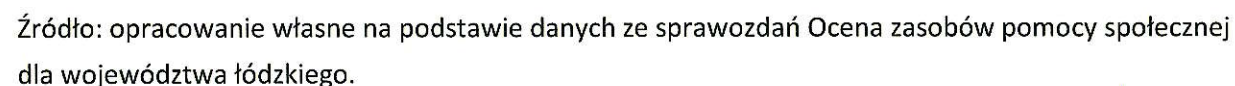
W 2023 roku w województwie łódzkim w ramach programu „Aktywny samorząd” udzielono **1894 świadczenia na łączną kwotę blisko 11,2 mln zł**. W latach 2021-2022 nastąpił wyraźny spadek liczby świadczeń, po czym w 2023 roku odnotowano wzrost o 12% w porównaniu z rokiem ubiegłym, natomiast łączna kwota przyznanego dofinansowania utrzymuje się na względnie wysokim poziomie. Zjawisko to wynika m.in. z sukcesywnego zwiększania przez PFRON budżetu na realizację programu. Przewiduje się, że w roku 2024 wartość dofinansowania w województwie łódzkim wzrośnie o około 12,0%.

W przekroju powiatów województwa łódzkiego najwyższą łączną wartość dofinansowań udzielonych na realizację zadań w ramach programu „Aktywny samorząd” odnotowano w łodzi – wsparcie w łącznej wysokości ponad 2,9 mln zł wypłacono w ramach 450 świadczeń. Stosunkowo wysokie kwoty dofinansowań odnotowano również w powiecie radomszczańskim (779,9 tys. zł przyznane w ramach 146 świadczeń) oraz tomaszowskim (679,2 tys. zł; 232 świadczenia) i łódzkim wschodnim (611,6 tys. zł; 62 świadczenia). Najniższą wartość wsparcia udzielonego w ramach programu odnotowano natomiast w powiecie skierniewickim (łączne dofinansowanie w wysokości 85,5 tys. zł przyznano

Rysunek 71. Liczba świadczeń przyznanych w ramach programu "Aktywny samorząd" w powiatach województwa łódzkiego w 2023 roku

Rysunek 72. Liczba dofinansowanych imprez (lewa oś) i wartość dofinansowania (w tys. zł; prawa oś) w zakresie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w województwie łódzkim w latach 2014-2023

W 2023 roku organizację wydarzeń w obszarze sportu, kultury, rekreacji i turystyki skierowanych do osób z niepełnosprawnościami dofinansowano w 20 powiatach, przy czym największą ich liczbę odnotowano w powiecie pabianickim (27 imprez, w których udział wzięło 1179 niepełnosprawnych uczestników), w powiecie sieradzkim (26 imprez; 1462 niepełnosprawnych uczestników) oraz w Łodzi (23 imprezy dla 1903 niepełnosprawnych uczestników).

Ostatnią z omawianych form wsparcia jest **dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika** ze środków PFRON, które ma za zadanie umożliwić bądź też uprościć osobie niepełnosprawnej codzienne funkcjonowanie, a także kontakty z otoczeniem. W 2023 roku w województwie łódzkim dofinansowania powyższych usług udzielono jedynie w Piotrkowie Trybunalskim. Łączna wartość dofinansowania wyniosła blisko 5,8 tys. zł.

4. Usamodzielnienie

Pomoc na usamodzielnienie przysługuje osobom pełnoletnim opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze. Pomoc ta może zostać przyznana na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie lub zagospodarowanie⁵⁰.

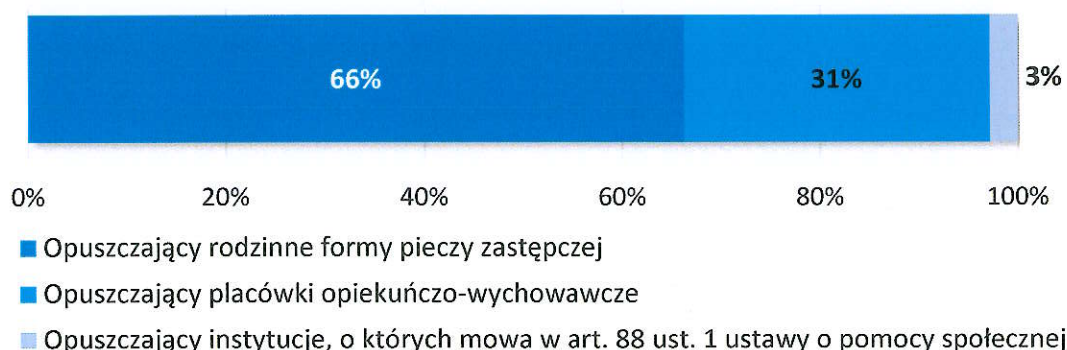
Warunkiem przyznania pomocy na usamodzielnienie jest realizacja indywidualnego programu usamodzielniania⁵¹.

Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie w 2023 roku wyniosła blisko **7,2 mln zł** i była o 0,1 mln zł wyższa niż w roku 2022.

⁵⁰ Jedna osoba może otrzymać więcej niż jeden rodzaj pomocy (zasady przyznawania pomocy na usamodzielnienie opisano w słowniczku pod hasłem „Usamodzielnienie”). Osobom usamodzielnianym może zostać również udzielona pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych lub w uzyskaniu zatrudnienia, przy czym pomoc ta nie obejmuje wsparcia finansowego. W związku z powyższym, a także ze względu na niewielką skalę udzielania tego typu wsparcia, kategorie te zostały pominięte w szczegółowej analizie.

⁵¹ W przypadku osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą warunek ten dotyczy wyłącznie pomocy na kontynuowanie nauki i pomocy w usamodzielnieniu. Więcej informacji w słowniczku pod hasłem „Indywidualny plan usamodzielniania”.

Rysunek 73. Udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w województwie łódzkim w roku 2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego i danych z systemu CeSAR MRPiPS.

Biorąc pod uwagę udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w ogólnej puli pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, największą ich część stanowiły świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (66,0%). Około 31,0% świadczeń przyznanych zostało osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze, natomiast pomoc finansowa dla pełnoletnich osób opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, stanowiła zaledwie 3,0% wszystkich świadczeń. Struktura kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych pozostaje w województwie łódzkim względnie stała z okresowymi odchyleniami – w okresie ostatnich lat (łącznie z rokiem oceny) widoczny jest nieznaczny wzrost udziału wsparcia udzielanego osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy.

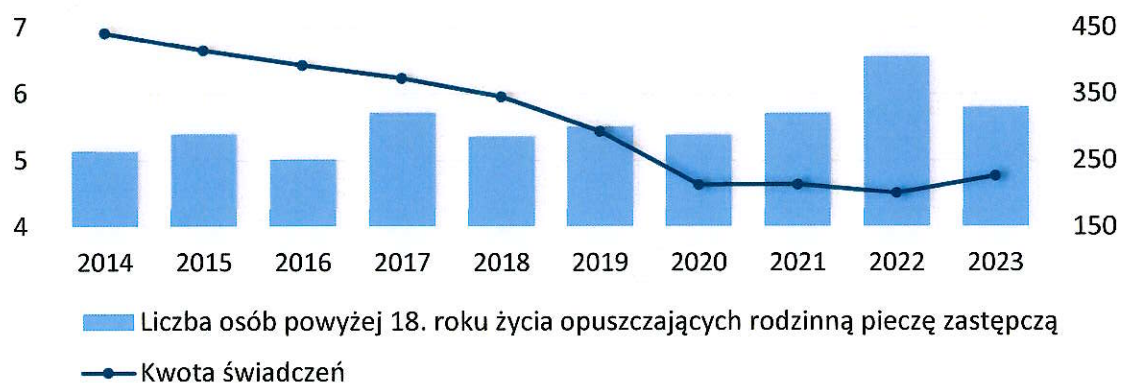
Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej

W ramach pomocy dla osób usamodzielnianych, pełnoletnim osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej w województwie łódzkim udzielono w 2023 roku łącznie **3,2 tys. świadczeń**⁵² (około 270 świadczeń miesięcznie) **na kwotę blisko 4,7 mln zł**. Liczba świadczeń udzielonych omawianej grupie osób była najniższa w okresie ostatnich pięciu lat poprzedzających rok oceny – przyznano ich o 6,0 tys. mniej niż w roku 2018. Wyraźnemu spadkowi w ostatniej dekadzie (szczególnie w latach 2014-2020) podlegała również łączna kwota świadczeń przyznawanych osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej, przy czym od roku 2021 tendencja ta uległa zahamowaniu. Niemniej jednak stosunkowo niskiej liczbie oraz kwocie wypłacanych świadczeń towarzyszyła relatywnie duża (w porównaniu do wcześniejszych lat) liczba pełnoletnich osób opuszczających rodziny

⁵² Dotyczy wyłącznie wsparcia finansowego.

zastępcze oraz rodzinne domy dziecka⁵³. Zjawisko to może sugerować, że skala wsparcia dla omawianej grupy osób jest niewystarczająca w stosunku do istniejących potrzeb.

Rysunek 74. Kwota świadczeń na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (w mln zł; lewa oś) oraz liczba osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą (osoby; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2023

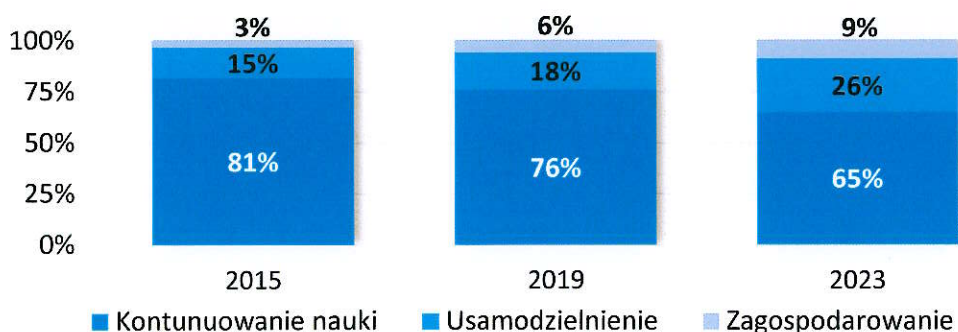

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2014-2017) i danych z systemu CeSAR MRPiPS (dane za lata 2018-2023).

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej przeznaczone są głównie na kontynuowanie nauki – w 2023 roku stanowiły one 65,0% wszystkich świadczeń. Kwota przeznaczona na pomoc w usamodzielnianiu obejmowała 26,0% wszystkich świadczeń, a pomoc pieniężna na zagospodarowanie – około 9,0%. W strukturze świadczeń udzielanych omawianej grupie osób widoczny jest wyraźny spadek udziału świadczeń przyznawanych na kontynuowanie nauki na rzecz rosnącego udziału pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, a także (w mniejszym stopniu) na zagospodarowanie.

⁵³ Kategoria ta uwzględnia osoby powyżej 18. roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej, założyły własne gospodarstwo domowe lub opuściły rodzinne formy pieczy zastępczej z innych powodów, w tym ze względu na uchylenie postanowienia o umieszczeniu w pieczy zastępczej.

Rysunek 75. Struktura świadczeń w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej według typu świadczenia (w %) w roku 2015, 2019 i 2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2015-2017) i danych z systemu CeSAR MRPIPS (dane za lata 2018-2023).

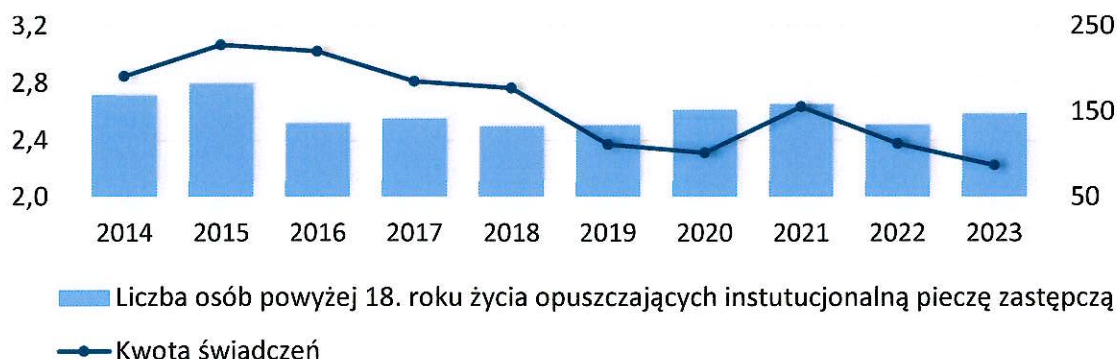
Pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze

Osobom usamodzielnianym, które opuściły instytucjonalną pieczę zastępczą w województwie łódzkim, **udzielono w 2023 roku łącznie 2,4 tys. świadczeń⁵⁴** (około 200 świadczeń miesięcznie), co w porównaniu z okresem pięciu wcześniejszych lat stanowi najniższą wartość (w latach 2018-2022 udzielano średnio 3,1 tys. świadczeń rocznie). **Łączna kwota świadczeń** na usamodzielnienie wypłaconych osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze **wyniosła w 2023 roku 2,2 mln zł**. Jednocześnie kwota ta uległa zmniejszeniu w porównaniu do roku poprzedniego roku, podczas gdy ogólna liczba pełnoletnich osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą⁵⁵ uległa w roku oceny ponownemu zwiększeniu.

⁵⁴ Dotyczy wyłącznie wsparcia finansowego.

⁵⁵ Kategoria ta uwzględnia osoby powyżej 18. roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej, założyły własne gospodarstwo domowe lub opuściły instytucjonalną pieczę zastępczą z innych powodów, w tym ze względu na uchylenie postanowienia o umieszczeniu w pieczy zastępczej.

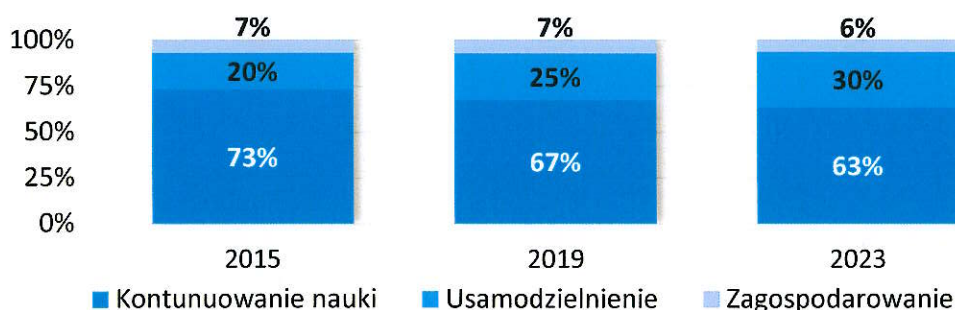
Rysunek 76. Kwota świadczeń na usamodzielnienie dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze (w mln zł; lewa oś) oraz liczba osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą (osoby; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2014-2018) i danych z systemu CeSAR MRPiPS (dane za lata 2018-2023).

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznawane osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze w województwie łódzkim w 2023 roku w większości (w 63,0%) dotyczyły pomocy na kontynuowanie nauki. Około 30,0% świadczeń stanowiła pomoc pieniężna na usamodzielnienie, a 9,0% – na zagospodarowanie. W strukturze świadczeń wypłacanych osobom usamodzielnianym, które opuszczają instytucjonalną pieczę zastępczą, zaobserwować można wyraźny spadek udziału świadczeń na kontynuowanie nauki (o 10,0 p. proc. w porównaniu do roku 2016) na rzecz wzrostu pomocy pieniężnej na usamodzielnienie. Udział pomocy na zagospodarowanie utrzymuje się na względnie stałym poziomie (około 6,0% - 7,0%).

Rysunek 77. Struktura świadczeń w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą według typu świadczenia (w %) w roku 2015, 2019 i 2023

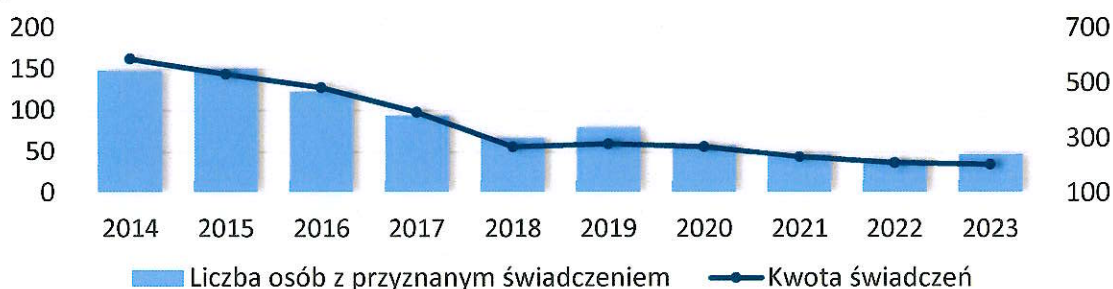

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2015-2018) i danych z systemu CeSAR MRPiPS (dane za lata 2019-2023).

Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje

W 2023 roku pomoc pieniężną na usamodzielnienie dla dorosłych opuszczających instytucje wymienione w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej **przyznano 47 osobom**, a **łączna kwota świadczeń wyniosła 203,5 tys. zł**. W województwie łódzkim obserwowany jest systematyczny spadek zarówno liczby osób otrzymujących powyższe wsparcie, jak i jego wartości.

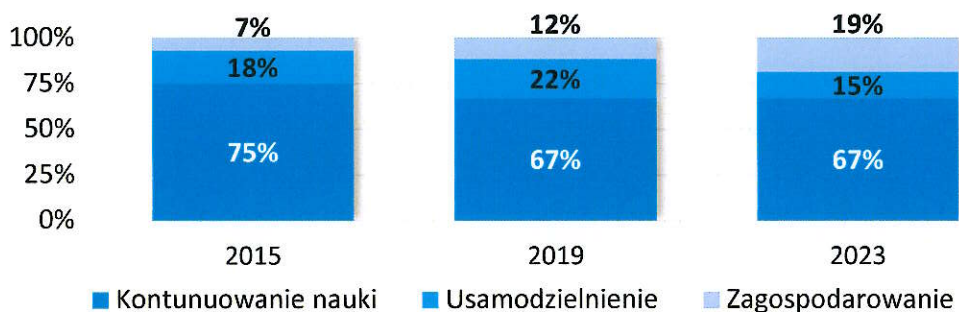
Rysunek 78. Liczba pełnoletnich osób opuszczających inne instytucje, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w tys. zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznawane osobom opuszczającym omawiane instytucje przeznaczone są głównie na kontynuowanie nauki – w 2023 roku stanowiły one 67,0% wszystkich udzielonych świadczeń. Grupie tej udzielono jednocześnie stosunkowo największego (w porównaniu do osób opuszczających pieczę zastępczą) wsparcia na zagospodarowanie rzeczowe, które obejmowało aż 19,0% udzielonych świadczeń. Kwota przeznaczona na pomoc w usamodzielnianiu stanowiła 15,0% łącznej wartości świadczeń.

Rysunek 79. Struktura świadczeń (w %) w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających inne instytucje według typu świadczenia w roku 2015, 2019 i 2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za lata 2014-2018 i danych z systemu CeSAR MRPiPS (dane za lata 2018-2023).

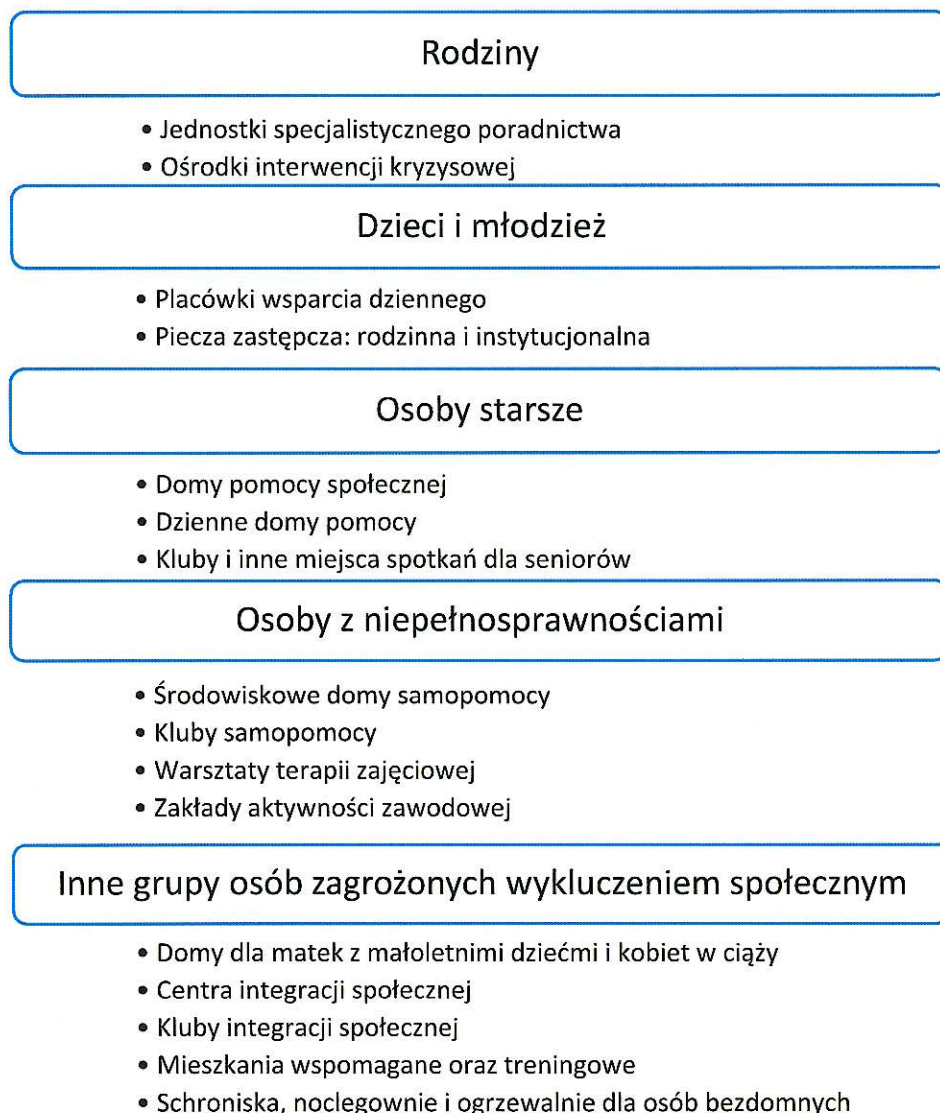
Struktura świadczeń wypłacanych osobom opuszczającym instytucje wymienione w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej jest stosunkowo stabilna, przy czym widoczny jest stopniowy wzrost udziału wsparcia udzielanego na zagospodarowanie.

IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW

W poniższym rozdziale przedstawiono opis stanu infrastruktury pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców. Zaprezentowano informacje dotyczące liczby wybranych typów ośrodków oferujących wsparcie (w zależności od dostępności danych), ich potencjału (w szczególności dostępnych miejsc), a także efektywności (liczby osób korzystających z pomocy oferowanej przez poszczególne rodzaje placówek oraz oczekujących na możliwość skorzystania z potencjału opisywanych instytucji). Większość aktualnych danych zaprezentowano w odniesieniu do poprzednich pomiarów oraz w stosunku do wartości prognoz na rok 2024 (jeśli były one dostępne). Dane pochodzą ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej oraz z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Rysunek 80. Podział infrastruktury pomocy i wsparcia według odbiorców

Źródło: opracowanie własne.

1. Rodziny

Rodziny znajdujące się w stanie kryzysu mogą otrzymać pomoc m.in. w postaci poradnictwa specjalistycznego lub interwencji kryzysowej. Wsparcie takie, poza udzielanym w ośrodkach pomocy społecznej, zapewniane jest także przez wydzielone w tym celu **jednostki organizacyjne o zasięgu powiatowym (ponadgminnym)⁵⁶ – placówki specjalistycznego poradnictwa oraz ośrodki interwencji kryzysowej.**

Najpełniejsze źródło informacji na temat podmiotów świadczących usługi poradnictwa specjalistycznego oraz interwencji kryzysowej w województwie łódzkim stanowi **Rejestr jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego** prowadzony i publikowany corocznie przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi. Zgodnie z powyższym rejestrem⁵⁷, na terenie województwa w 2023 roku (stan na 14 września) funkcjonowało łącznie **175 publicznych i niepublicznych podmiotów świadczących poradnictwo specjalistyczne** (tyle samo, co rok wcześniej). Wśród usług oferowanych przez omawiane jednostki wyróżnić można m.in.: terapię rodzinną dla osób, rodzin naturalnych, małżeństw lub rodzin zastępczych i adopcyjnych, terapię uzależnień, konsultacje w zakresie przeciwdziałania przemocy, porady prawne, wsparcie psychologiczne i pomoc pedagogiczną.

W wykazie ŁUW uwzględnione są **nie tylko podmioty posiadające status placówki specjalistycznego poradnictwa** (których zgodnie z Rejestrem było **118**, z czego 65 to ośrodki świadczące specjalistyczne poradnictwo rodzinne), ale również jednostki nie posiadające takiego statusu, udzielające specjalistycznego wsparcia (57 podmiotów). Ponadto, w rejestrze wojewódzkim uwzględniono instytucje różnego typu, zarówno o zasięgu gminnym, jak i powiatowym, w tym m.in.: poradnie psychologiczno-pedagogiczne, poradnie terapii uzależnień, ośrodki przeciwdziałania przemocy w rodzinie, centra medyczne, punkty konsultacyjne i informacyjno-konsultacyjne, punkty nieodpłatnej pomocy prawnej, stowarzyszenia i fundacje, a także ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki wsparcia czy ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie.

⁵⁶ Jednostki organizacyjne realizujące zadania własne lub zlecone z zakresu administracji rządowej, prowadzone przez jednostkę samorządową szczebla powiatowego lub na jej zlecenie.

⁵⁷ Obwieszczenie nr 14/2023 Wojewody Łódzkiego z dnia 29 czerwca 2023 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2023 roku, <https://www.gov.pl/attachment/91661c89-1602-4eac-ac6c-426ae5462a4c> [20.05.2024].

2. Dzieci i młodzież

Placówki wsparcia dziennego

Pomoc społeczna oferuje rodzinom wsparcie m.in. poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w formie dziennej. Według danych ze sprawozdania WRiSPZ-G2 w województwie łódzkim w 2023 roku (stan w II półroczu) funkcjonowały **102 placówki wsparcia dziennego** (w tym 3 o zasięgu ponadgminnym), co oznacza, że ich liczba po chwilowym wzroście w 2021 roku ponownie spada. W placówkach tych dostępnych było 2 844 miejsc (o 166 mniej niż rok wcześniej i łącznie o 297 niż w 2021 roku), a przeciętna liczba umieszczonych w nich dzieci (obliczana dla placówek o zasięgu gminnym jako suma liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki) zmniejszyła się w 2023 roku o około 4,0% w stosunku do 2022 roku i wyniosła 1 786 dzieci. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi, 41 placówek wsparcia dziennego prowadzonych było przez jednostki samorządu terytorialnego, a 61 – przez inne podmioty niż gmina lub powiat.

Najwięcej placówek wsparcia dziennego zlokalizowanych było w Łodzi (30), a także w Skierniewicach (10), Piotrkowie Trybunalskim (7) oraz w powiecie łaskim (6). Wśród 177 gmin województwa łódzkiego jedynie 35 posiadało na swoim terenie placówkę wsparcia dziennego, a aż 142 gminy nie organizowały na swoim terenie tego rodzaju wsparcia. Niemniej jednak zauważalna jest poprawa sytuacji w tym zakresie – w 2020 roku placówki tego typu nie funkcjonowały na terenie 151 gmin. Placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym zlokalizowane były niezmiennie na terenie powiatu tomaszowskiego, gdzie funkcjonowały aż 2 tego typu podmioty, oferujące 75 miejsc. W 2022 roku na terenie powiatu łowickiego powstała nowa placówka o zasięgu ponadgminnym, jednakże liczba oferowanych przez nią miejsc spadła w 2023 do 30 (na początku swojej działalności – w 2022 roku oferowała ich ponad dwukrotnie więcej – 64).

Ponad połowa placówek wsparcia dziennego funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego prowadzona była w formie opiekuńczej (62), natomiast w formie specjalistycznej prowadzone były 33 placówki. Ponadto w II połowie 2023 roku w województwie działało 7 placówek prowadzonych w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (o 4 więcej niż rok wcześniej – liczba ta powróciła do poziomu z 2021 roku), zlokalizowanych na terenie powiatu skierniewickiego (gmina Kowiesy) i łaskiego (gmina Łask).

Łącznie w 2023 roku gminy i powiaty na wydatki bieżące placówek wsparcia dziennego przeznaczyły łącznie blisko 14,3 mln (o 1,3 mln więcej niż w roku 2022) wliczając w to wydatki z innych niż budżet gminy czy powiatu źródeł, ale pozyskane przez gminę (np. środki z UE lub budżetu państwa).

Pieczna zastępcza

Organizacja wsparcia realizowanego poprzez system tzw. pieczy zastępczej sprawowanej nad dzieckiem w przypadku niemożności zapewnienia opieki i wychowania przez rodziców biologicznych należy do zadań własnych powiatu. Piecza zastępcza sprawowana jest w dwóch formach: rodzinnej oraz instytucjonalnej.

Na instytucjonalną pieczę zastępczą składają się placówki opiekuńczo-wychowawcze (domy dziecka) oraz regionalne ośrodki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne. W struktury rodzinnej pieczy zastępczej wchodzi natomiast rodziny zastępcze – spokrewnione, niezawodowe oraz zawodowe (w tym specjalistyczne dla: małoletnich matek, dzieci niepełnosprawnych, nieletnich oraz pełniące funkcję pogotowia rodzinnego) oraz rodzinne domy dziecka.

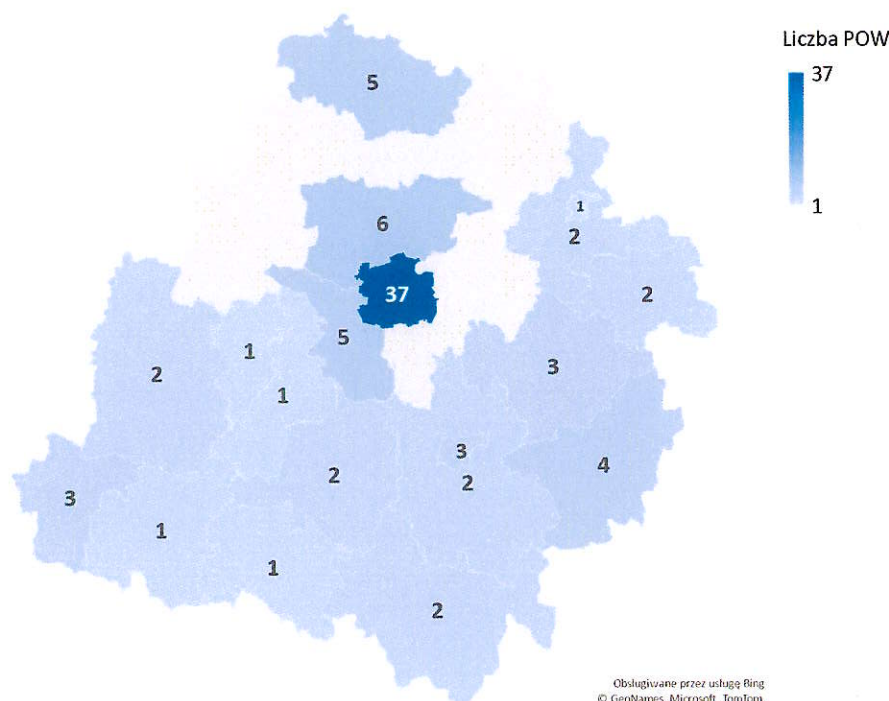
Rysunek 81. Schemat pieczy zastępczej

Źródło: opracowanie własne.

Na koniec 2023 roku w województwie łódzkim, w ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej, funkcjonowały **83 placówki opiekuńczo-wychowawcze** oferujące łącznie **1015 miejsc** (wzrost dokładnie o 54 miejsca). Przeciętna liczba dzieci umieszczonych w placówkach w 2023 roku wyniosła 1 185 . Większość placówek opiekuńczo-wychowawczych (59 POW) funkcjonowało jako jednostki publiczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, natomiast pozostałe 24 prowadzone były przez podmioty zewnętrzne na zlecenie powiatu lub miasta na prawach powiatu.

Rysunek 82. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim w 2023 roku

Wyróżnia się 4 typy placówek opiekuńczo-wychowawczych: socjalizacyjne, interwencyjne, rodzinne i specjalistyczno-terapeutyczne⁵⁸. Z danych pochodzących z aplikacji CeSAR MRPiPS wynika, iż liczebność poszczególnych placówek pod koniec 2023 roku przedstawiała się następująco:

- **49** placówek typu **socjalizacyjnego**, oferujących **675** miejsc;
- **25** placówek typu **rodzinnego**, oferujących **200** miejsc;
- **9** placówek typu **interwencyjnego**, oferujących **125** miejsc;

⁵⁸ Suma poszczególnych typów placówek jest wyższa niż łączna liczba placówek opiekuńczo wychowawczych, gdyż pomimo zmiany ustawy (art. 101 pkt 3 ustawy o WRISPZ) nadal funkcjonują placówki opiekuńczo-wychowawcze łączące zadania placówek różnego typu (z wyłączeniem typu rodzinnego).

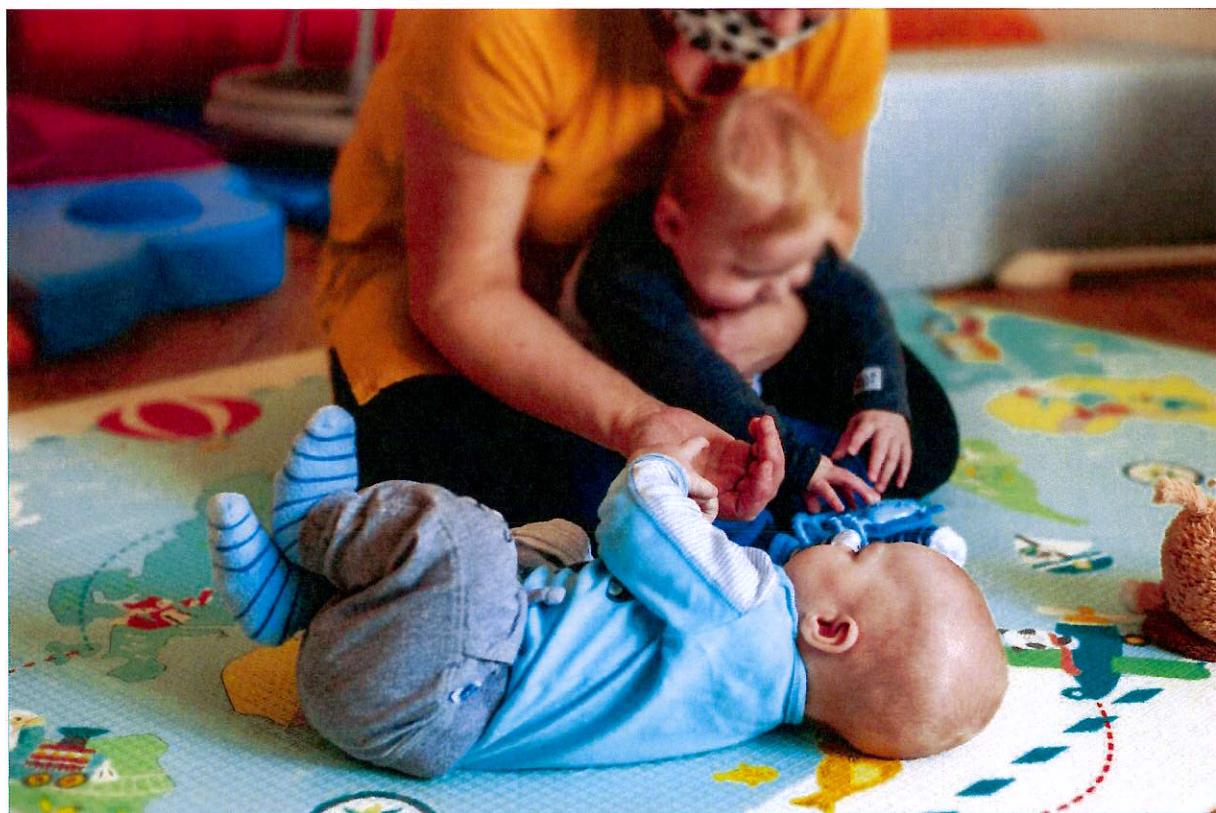

- 2 placówki typu **specjalistyczno-terapeutycznego**, oferujące **15** miejsc.

Na terenie Województwa Łódzkiego funkcjonuje Interwencyjny Ośrodek Preadopcyjny „Tuli-Luli” prowadzony przez Fundację Gajusz na zlecenie Samorządu Województwa Łódzkiego. Ośrodek jest aktualnie jedną z trzech w kraju (po województwie mazowieckim i śląskim), tego typu instytucjonalną formą pieczy zastępczej. Ośrodek posiada 20 miejsc organizacyjnych dla dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W 2023 r. Ośrodek zapewnił opiekę, wychowanie, pomoc medyczną i rehabilitację łącznie 39 dzieciom (w tym 23 nowo umieszczonym w roku 2023). W 2023 r. Ośrodek opuściło łącznie 28 dzieci.

Główny cel działalności ośrodka to jak najszybsze przywrócenie dzieciom rodziny – albo poprzez umożliwienie powrotu do rodziców biologicznych albo powierzenie rodzinie adopcyjnej lub zastępczej.

Rysunek 83. Ośrodek preadopcyjny Tuli-Luli

Źródło: materiały własne RCPS w Łodzi.

W województwie łódzkim w 2023 roku, podobnie jak w latach ubiegłych, nie funkcjonowała żadna regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna.

Na koniec 2023 roku w województwie łódzkim funkcjonowało łącznie **2 781 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej**, w tym:

- **1 754 spokrewnionych rodzin zastępczych** (63% ogółu rodzinnej pieczy zastępczej), w których przebywało co najmniej 2 247 dzieci;
- **806 rodzin zastępczych niezawodowych** (29%), w których przebywało co najmniej 999 dzieci;
- **161 rodzin zastępczych zawodowych** (6%), w których przebywało co najmniej 433 dzieci, w tym:
 - 91 rodzin zastępczych zawodowych tzw. zwykłych, w których przebywało co najmniej 270 dzieci;
 - 28 rodzin zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, w których przebywało co najmniej 101 dzieci;
 - 42 rodziny zastępcze zawodowe specjalistyczne, w których przebywało co najmniej 70 dzieci;
- **60 rodzin prowadzących rodzinne domy dziecka** (2%), w których przebywało co najmniej 373 dzieci.

Spokrewnione i niezawodowe rodzin zastępcze funkcjonowały w 2023 roku w każdym powiecie województwa łódzkiego. Najwięcej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem pod koniec roku funkcjonowało w mieście Łodzi (543 rodziny), w powiecie zgierskim (107) oraz powiecie kutnowskim (89), natomiast najmniej w powiecie brzezińskim (14) i pączęciańskim (16 rodzin). W przypadku rodzin zastępczych niezawodowych najwięcej z nich funkcjonowało również w Łodzi (236 rodzin), a najmniej w powiecie bełchatowskim (2) i wieruszowskim (9). Najwięcej rodzin zastępczych zawodowych także było w Łodzi (76). W 2023 roku żadnej rodziny zastępczej zawodowej (bez względu na rodzaj) na swoim terenie nie posiadał tylko powiat pączęciański.

Najmniej rozbudowaną formą rodzinnej pieczy zastępczej, funkcjonującą tylko w części łódzkich powiatów, były w 2023 roku (podobne, jak w latach ubiegłych) rodzinne domy dziecka. Na swoim terenie tego typu podmioty rodzinnej pieczy zastępczej posiadało 16 z 24 łódzkich powiatów. Przeciętnie w 2023 roku **na 1 rodzinny dom dziecka przypadało 6 dzieci**. Najwięcej rodzinnych domów dziecka funkcjonowało w mieście Łodzi (34), natomiast pozostałe powiaty prowadzące tego rodzaju instytucję posiadały na swoim terenie od 1 do maksymalnie 4 rodzinnych domów dziecka.

Według danych pozyskanych z aplikacji CeSAR za 2023 rok, w województwie łódzkim liczba koordynatorów pieczy zastępczej zmniejszyła się o 7 osób w stosunku do roku ubiegłego. Od lat odnotowuje się wahania zatrudnienia w poszczególnych kwartałach roku

sprawozdawczego. Jest to niepokojące zjawisko wymagające osobnej analizy, gdyż fluktuacje skutkować mogą m.in. brakiem ciągłości działań i spadkiem jakości świadczonego wsparcia. W 2023 roku w województwie łódzkim zatrudnionych było **107 koordynatorów pieczy zastępczej**.

3. Osoby starsze

Domy pomocy społecznej

Zgodnie z danymi ze sprawozdania MRiPS-05⁵⁹, w 2023 roku na terenie województwa łódzkiego funkcjonowały **54 publiczne domy pomocy społecznej** (o 1 placówkę mniej niż rok wcześniej). Wszystkie spośród powyższych jednostek to placówki ponadgminne, które w większości prowadzone były przez samorządy powiatowe (47 placówek). Podmiotom zewnętrznym powierzono prowadzenie 7 placówek tego typu.

Dodatkowo, zgodnie z rejestrem Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi⁶⁰, w roku oceny w regionie działało **15 niepublicznych domów pomocy społecznej** prowadzonych przez podmioty prywatne, fundacje i stowarzyszenia. Placówki te zlokalizowane były na terenie 9 powiatów⁶¹.

Domy pomocy społecznej oferują wsparcie nie tylko osobom wymagającym całodobowej opieki ze względu na wiek⁶², ale również innym grupom odbiorców. **Placówki publiczne** funkcjonujące w 2023 roku w województwie łódzkim przeznaczone były dla:

- osób w podeszłym wieku – 3 placówki;
- osób przewlekle somatycznie chorych – 15 placówek;
- osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych – 9 placówek;
- osób przewlekle psychicznie chorych – 17 placówek;
- dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – 6 placówek;
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 1 placówka;

⁵⁹ Sprawozdanie zawierające wybrane informacje o domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym, powiatowym i regionalnym oraz o placówkach całodobowej opieki prowadzonych w ramach działalności gospodarczej i statutowej.

⁶⁰ Źródło: <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/rejestr-domow-pomocy-spoecznej-funkcjonujacych-na-terenie-wojewodztwa-lodzkiego-w-2023-roku> [29.05.2024].

⁶¹ Ze względu na brak dostępu do szczegółowych sprawozdań z działalności powyższych podmiotów, nie podlegają one analizie w ramach OZPS.

⁶² Przeważająca część mieszkańców domów pomocy społecznej to osoby w wieku poprodukcyjnym, tj. w wieku powyżej 60 lat w przypadku kobiet i powyżej 65 lat dla mężczyzn (w województwie łódzkim na koniec 2023 roku osoby te stanowiły 62,0% wszystkich mieszkańców publicznych DPS).

- osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 2 placówki;
- innych odbiorców, zgodnie z art. 56a, ust. 2 i 3 ustawy o pomocy społecznej – 1 placówka.

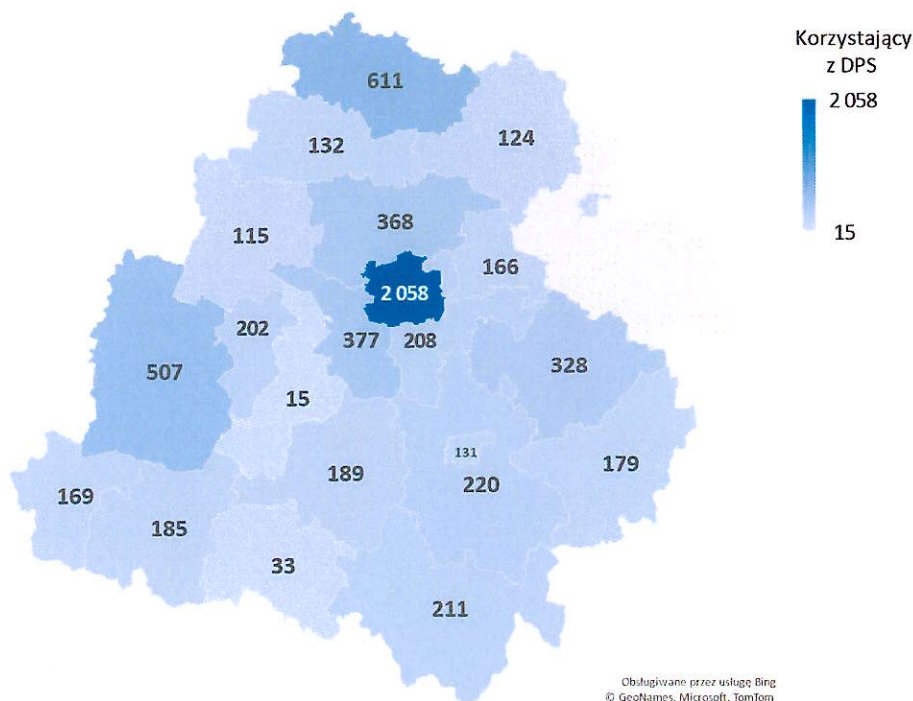
Domy pomocy społecznej w województwie znajdowały się **na terenie 22 powiatów** – tak, jak w latach ubiegłych, podmioty te nie funkcjonowały jedynie w powiatach rawskim i skierniewickim. W przekroju terytorialnym największa liczba domów pomocy społecznej – 14 – zlokalizowana była w stolicy województwa. Jednocześnie liczba ta zmniejszyła się o 1 placówkę w związku z likwidacją DPS przy ul. Narutowicza 114 w Łodzi, jaka nastąpiła z końcem 2022 roku. Placówkę rozwiązano ze względu na zły stan techniczny budynku, w którym się znajdowała, a mieszkańców przeniesiono do trzech innych domów pomocy na terenie miasta, dysponujących wolnymi miejscami. Stosunkowo duża liczba DPS-ów zlokalizowana była również w powiecie kutnowskim (6) oraz zgierskim (4), natomiast na terenie pozostałych powiatów funkcjonowały od 1 do maksymalnie 3 (a najczęściej 2) jednostek tego typu.

W ciągu całego 2023 roku z opieki i wsparcia oferowanego przez domy pomocy społecznej w województwie łódzkim **skorzystało łącznie 6611 osób⁶³** (o około 40 więcej niż w roku 2022). Placówki te oferowały **6034 miejsca** (o 100 mniej w porównaniu z rokiem poprzednim).

⁶³ Liczba osób, które skorzystały z usług DPS w ciągu roku nie jest równoznaczna z liczbą ich mieszkańców (wg stanu z początku lub z końca roku) – korzystający to każda osoba, która zamieszkiwała w DPS w ciągu roku, niezależnie od czasu przebywania w placówce. Dane dotyczące łącznej liczby osób korzystających z pomocy i wsparcia oferowanego przez domy pomocy społecznej pochodzą ze sprawozdań zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej. W sprawozdaniu MRiPS-05 informacja ta nie występuje.

Rysunek 84. Łączna liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2023 roku

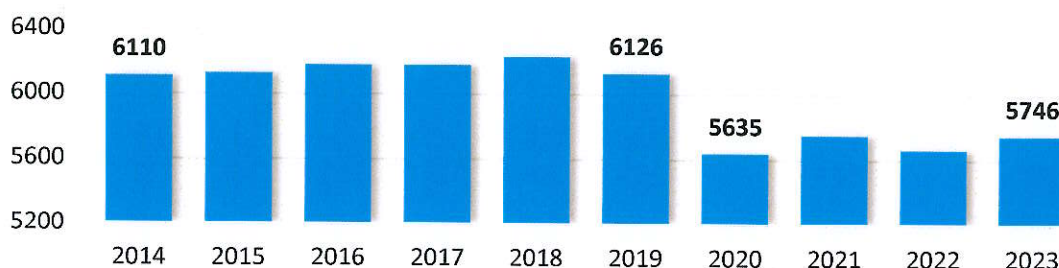
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2023 rok.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2023 roku, **liczba mieszkańców domów pomocy społecznej** w województwie łódzkim wynosiła **5746 osób**, a zatem była większa o 85 osób w porównaniu do stanu w końcu poprzedniego roku. Liczba osób zamieszkujących DPS nadal utrzymywała się na wyraźnie niższym poziomie niż w okresie poprzedzającym wybuch epidemii COVID-19 (2020 rok) – wywołującej szereg zaburzeń w funkcjonowaniu tych placówek, przy czym można zaobserwować jej ponowny nieznaczny wzrost.

Łącznie w ciągu całego 2023 roku do domów pomocy społecznej funkcjonujących w regionie **przyjętych** zostało więcej mieszkańców (1131 osób), niż z nich **odeszło** (978 osób). Jednocześnie zdecydowana większość spośród osób przyjętych do DPS w roku oceny (około 94,0%) to osoby **umieszczone** w nich po raz pierwszy⁶⁴. Wśród osób, które opuściły omawiane placówki w roku sprawozdawczym, zdecydowana większość zmarła (88,0%; 861 osób). Pozostałe osoby zostały przeniesione do innych placówek lub powróciły do rodziny. Najrzadziej (w niewiele ponad 3,0% przypadków) następowało usamodzielnianie się mieszkańców domów pomocy społecznej.

⁶⁴ Kategoria ta nie obejmuje m.in. osób relokowanych pomiędzy poszczególnymi placówkami DPS.

Rysunek 85. Liczba mieszkańców domów pomocy społecznej wg stanu na dzień 31 XII w województwie łódzkim w latach 2014-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-05.

W końcu 2023 roku **struktura mieszkańców domów pomocy społecznej** według typu placówek, w których osoby te przebywały, przedstawiała się następująco:

- 190 osób zamieszkiwało domy dla osób w podeszłym wieku;
- 1817 osób przebywało w domach dla osób przewlekle somatycznie chorych;
- 711 osób zamieszkiwało domy dla osób w podeszłym wieku oraz przewlekle somatycznie chorych;
- 2023 osoby przebywały w domach dla osób przewlekle psychicznie chorych;
- 437 osób zamieszkiwało domy dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 49 osób przebywało w domach dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 212 osób zamieszkiwało w domach dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 307 osób przebywało w domu dla innych odbiorców (zgodnie z art. 56a, ust. 2 i 3 ustawy o pomocy społecznej).

Według stanu na koniec 2023 roku, w strukturze wiekowej mieszkańców domów pomocy społecznej w województwie łódzkim przeważały osoby w wieku poprodukcyjnym (3567 osób), stanowiące 62,0% wszystkich osób korzystających z opieki oferowanej przez te placówki. Około 38,0% mieszkańców DPS stanowiły osoby w wieku produkcyjnym (2165 osób), natomiast liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zamieszkujących domy pomocy społecznej była marginalna (14 osób). Jednocześnie **15,5%** spośród wszystkich mieszkańców domów pomocy społecznej w województwie łódzkim (**886 osób**) stanowiły **osoby nie opuszczające łóżek**. Wartość ta uległa zwiększeniu w porównaniu do roku 2022 (o blisko 1 p. proc.).

W końcu 2023 roku **na umieszczenie w domu pomocy społecznej** w województwie łódzkim **oczekiwały 133 osoby**. Rok oceny był zatem pierwszym po pandemii, w którym odnotowano nieznaczny wzrost zainteresowania pobytem w omawianych placówkach (w latach 2020-2022 liczba osób oczekujących na umieszczenie w DPS systematycznie malała). Największy odsetek stanowiły osoby oczekujące na pobyt w placówkach dla osób przewlekle somatycznie chorych (40,0%) oraz dla osób przewlekle psychicznie chorych (31,0%). Jednocześnie, oczekujący na umieszczenie w DPS stanowili około 11,0% osób wymagających tego rodzaju wsparcia⁶⁵, co wskazuje na niepełne zaspokojenie potrzeb w tym zakresie. Niemniej jednak, pomimo większej niż w poprzednich latach liczby wniosków o umieszczenie w domach pomocy społecznej, placówki funkcjonujące w województwie łódzkim dysponowały w końcu 2023 roku łącznie **288 wolnymi miejscami**. Należy zatem stwierdzić, że **dostępność miejsc w DPS-ach w regionie jest większa, niż istniejące zapotrzebowanie**. Zjawisko to dotyczy wszystkich typów placówek, niezależnie od grupy osób, dla której są przeznaczone.

Dzienne domy pomocy

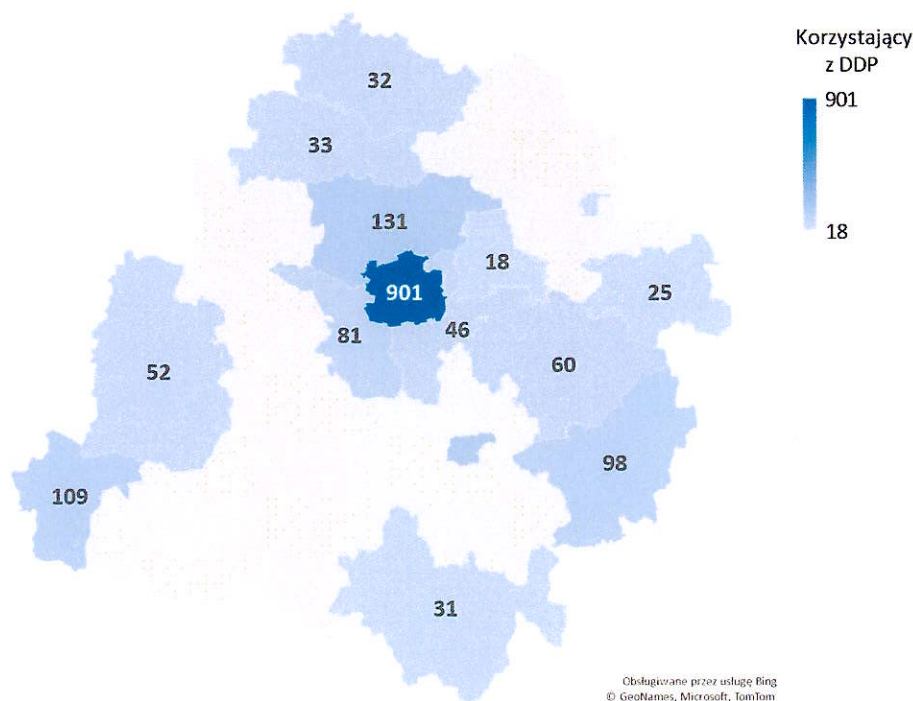
Dzienne domy pomocy stanowią ośrodki wsparcia przeznaczone głównie dla nieaktywnych zawodowo osób w wieku powyżej 60 lat. Zgodnie z danymi pozyskanymi w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w tym pochodzącymi z bazy CeSAR MRPiPS, w 2023 roku w całym województwie łódzkim funkcjonowało **40 tego typu jednostek** (o jedną mniej niż w roku 2022). Ośrodki te w większości prowadzone były przez samorząd terytorialny (35 przez samorząd gminny i 2 przez samorząd powiatowy), a prowadzenie pozostałych trzech zostało zlecone podmiotom zewnętrznym. Placówki tego typu funkcjonowały na terenie 15 powiatów, w tym w 3 miastach na prawach powiatu, przy czym największą ich liczbę odnotowano w Łodzi (19 ośrodków).

Dzienne domy pomocy funkcjonujące w województwie łódzkim dysponowały w 2023 roku **1669 miejscami** (o 120 mniej niż w roku 2022), z których w ciągu całego roku **skorzystały łącznie 1804 osoby** (o blisko 180 osób mniej, niż rok wcześniej). W przekroju powiatowym zdecydowanie najwięcej osób korzystało z usług omawianych placówek w Łodzi, a w dalszej kolejności w Piotrkowie Trybunalskim, powiecie zgierskim oraz wieruszowskim. Wśród powiatów, na terenie których funkcjonowały dzienne domy pomocy, najmniejsza liczba korzystających z tego typu jednostek odnotowana została w powiecie brzezińskim i rawskim. Jednocześnie w 2024 roku przewidywany jest ponowny wzrost zarówno liczby miejsc, jak i liczby osób korzystających ze wsparcia oferowanego przez dzienne domy pomocy.

⁶⁵ Kategoria ta obejmuje łączną liczbę osób umieszczonych w DPS w ciągu roku oraz oczekujących na umieszczenie w tych placówkach.

Rysunek 86. Łączna liczba osób korzystających z dziennych domów pomocy w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2023 rok.

Wsparcie w zakresie rozwoju sieci dziennych domów pomocy, a także klubów seniora, realizowane jest m.in. poprzez program wieloletni "Senior+" na lata 2021-2025⁶⁶. W ramach programu jednostki samorządu terytorialnego mogą ubiegać się o środki finansowe na tworzenie, prowadzenie i zapewnienie miejsc w ośrodkach wsparcia dla osób starszych „Senior+”. Działalność bieżąca Dziennych Domów „Senior+” powinna polegać na realizacji podstawowych usług mających na celu udzielanie pomocy w czynnościach dnia codziennego, na zapewnieniu minimum jednego posiłku, w szczególności gorącego oraz innych usług wspomagających, dostosowanych do potrzeb seniorów. Usługi w ramach Dziennych Domów świadczone są przez co najmniej 8 godzin dziennie w dni robocze. Kluby „Senior+” powinny zapewniać tygodniowo co najmniej 20-godzinną ofertę usług, a ich działalność polega na motywowaniu seniorów do działań na rzecz samopomocy i działań wolontarystycznych na rzecz innych osób⁶⁷.

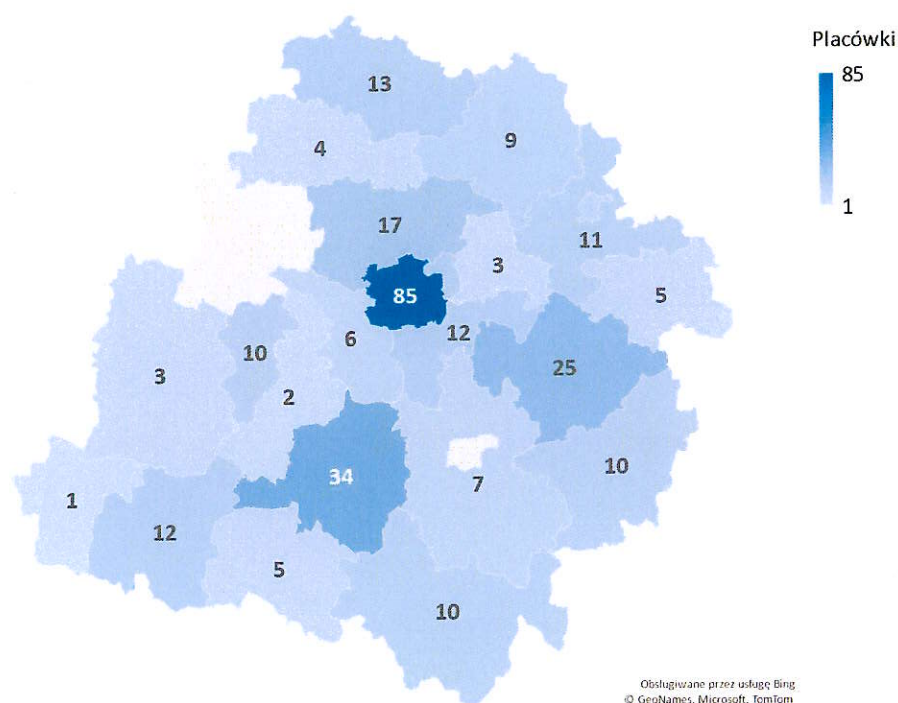
Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów

⁶⁶ Program jest kontynuacją programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020 funkcjonującego do 2017 roku pod nazwą Program Wieloletni „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020.

⁶⁷ Portal senior.gov: https://senior.gov.pl/program_senior_plus/pokaz/544 [29.05.2024].

Wśród innych form dziennej pomocy skierowanej do osób starszych znajdują się **kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów**. W 2023 roku w województwie funkcjonowało **291 placówek** tego typu, a zatem aż o 28 jednostek więcej niż rok wcześniej. Liczba klubów dla seniorów w regionie systematycznie wzrasta – od 2015 roku ich liczba zwiększyła się łącznie o 110 placówek. W roku oceny najwięcej miejsc spotkań dla seniorów (85) funkcjonowało w Łodzi, a także w powiatach: bełchatowskim (34), tomaszowskim (25) oraz zgierskim (17). Powiat wieruszowski dysponował tylko jednym takim miejscem, natomiast w powiecie poddębickim oraz w Piotrkowie Trybunalskim nie odnotowano w 2023 roku żadnej takiej placówki. W 2024 roku przewidywany jest dalszy rozwój sieci klubów dla seniorów w województwie łódzkim.

Rysunek 87. Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2023 rok.

4. Osoby z niepełnosprawnościami

Środowiskowe domy samopomocy

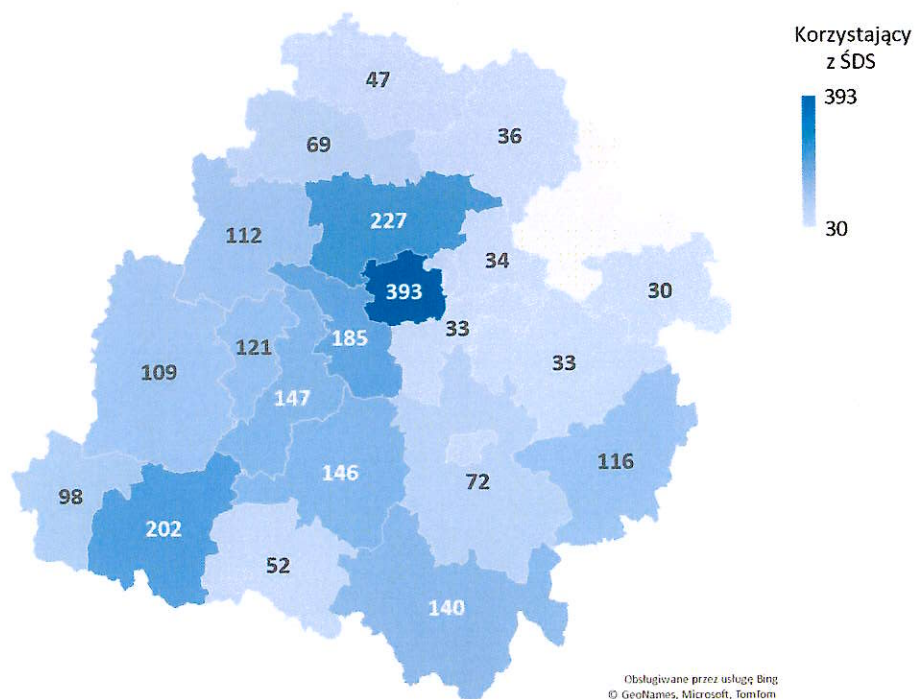
Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami oferowane jest przez kilka rodzajów instytucji. Jedną z nich są **środowiskowe domy samopomocy** będące ośrodkami wsparcia dziennego pobytu, które są przeznaczone dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych

intelektualnie. W ośrodkach tych mogą być również prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRiPS-06, w województwie łódzkim w 2023 roku znajdowało się 50 środowiskowych domów samopomocy, a zatem o 1 placówkę więcej niż rok wcześniej. Wśród omawianych jednostek 26 placówek prowadzonych było przez samorządy gminne, 9 przez samorządy powiatowe, natomiast prowadzenie 15 zlecono podmiotom niepublicznym. Jednocześnie dwie spośród omawianych jednostek udostępniały łącznie 15 miejsc całodobowych okresowego pobytu.

Środowiskowe domy samopomocy funkcjonowały w 2023 roku na terenie **22 powiatów** (brak ośrodków w powiecie skierniewickim oraz w Skierniewicach). Największa liczba środowiskowych domów samopomocy zlokalizowana była w Łodzi (7 jednostek) oraz na terenie powiatu zgierskiego i wieluńskiego (w każdym przypadku 5 jednostek). W powiecie pabianickim znajdowały się 4 takie ośrodki, a na terenie pozostałych powiatów – od 1 do 3 jednostek tego typu.

Rysunek 88. Łączna liczba osób korzystających ze środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2023 rok.

Jak wynika ze sprawozdań zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy funkcjonujące w województwie łódzkim oferowały

w roku oceny **2170 miejsc** (o ponad 100 więcej w porównaniu do roku 2022), a z oferowanych przez nie usług **skorzystały w ciągu całego roku łącznie 2424 osoby** (o 60 więcej niż przed rokiem). Na przyjęcie do środowiskowych domów samopomocy **oczekiwały w końcu 2023 roku łącznie 244 osoby**, a zatem nieznacznie więcej, niż rok wcześniej (w roku 2022 było to 230 osób). Oznacza to, że około 21,0% osób wymagających umieszczenia w tego rodzaju placówkach (tj. łącznej liczby osób przyjętych w ciągu roku oraz oczekujących), nie zostało do nich przyjętych. Sytuacja ta wskazuje, że skala wsparcia świadczonego przez środowiskowe domy samopomocy nie pokrywa w pełni istniejących potrzeb, a usługi te powinny być dalej rozwijane na terenie województwa.

Kluby samopomocy

Kluby samopomocy oferują częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osobom, które wymagają wsparcia ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność. Prowadzone są również kluby samopomocy dedykowane osobom z zaburzeniami psychicznymi.

Zgodnie z danymi ze sprawozdania MRiPS-06, w 2023 roku w województwie łódzkim funkcjonowało łącznie **15 klubów samopomocy**. Jednostki te oferowały **352 miejsca**, z których **skorzystało w ciągu roku łącznie 389 osób**. Kluby samopomocy funkcjonujące w regionie udzielały wsparcia na terenie 7 powiatów. Najwięcej osób skorzystało z usług powyższych podmiotów w Łodzi (161), a także w powiecie radomszczańskim (76 osób) oraz łęczyckim i zduńskowolskim (w obu przypadkach ponad 40 osób).

Jednocześnie **5 spośród powyższych** jednostek stanowiły **kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi** (jedna placówka więcej, niż w roku poprzednim). Ośrodki te zlokalizowane były w Łodzi (4 jednostki) oraz w Witoni (powiat łęczycki; 1 jednostka). Łącznie powyższe podmioty dysponowały 145 miejscami, z których w roku oceny skorzystało 176 osób (o 40 więcej, niż w roku 2022).

Warsztaty terapii zajęciowej

Kolejną instytucją oferującą wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej są **warsztaty terapii zajęciowej**. Zgodnie z wykazem WTZ opracowanym na podstawie zestawienia publikowanego przez Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych⁶⁸ oraz danych RCPS w Łodzi⁶⁹, w województwie łódzkim

⁶⁸ Źródło: <https://niepelnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej> [29.05.2024]. Ostatni dostępny dokument wg stanu na dzień 31.12.2019 r.

⁶⁹ Aktualizowane bazy pochodzące z badania jednostek rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz reintegracji osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim przeprowadzonego przez RCPS w Łodzi w 2021 roku.

w 2023 roku funkcjonowały **42 warsztaty terapii zajęciowej**. Dostęp do tego rodzaju wsparcia mieli mieszkańcy większości powiatów regionu poza powiatem pączęzańskim oraz skierniewickim, gdzie nie odnotowano funkcjonowania tego typu jednostek. Największa liczba warsztatów terapii zajęciowej znajdowała się w Łodzi (9), natomiast na terenie pozostałych powiatów znajdowało się od 1 do maksymalnie 3 (powiat zgierski i opoczyński) tego typu placówek.

Zgodnie z danymi pozyskanymi w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w roku oceny w zajęciach organizowanych przez warsztaty terapii zajęciowej funkcjonujące na terenie województwa łódzkiego **uczestniczyło 1820 osób**. Liczba ta była zbliżona do odnotowanej w roku 2022. Zgodnie z prognozą przewidywane jest jej utrzymanie na zbliżonym poziomie również w roku 2024.

Zakłady aktywności zawodowej

Zakłady aktywności zawodowej (ZAZ) stanowią jeden z elementów infrastruktury wsparcia aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami (w tym osób z zaburzeniami psychicznymi). Zgodnie z danymi RCPS w Łodzi oraz Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych⁷⁰, w końcu grudnia 2023 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **8 zakładów aktywności zawodowej**. Wszystkie podmioty prowadziły swoją działalność na terenie miast, a zlokalizowane były w następujących powiatach:

1. ZAZ w Łodzi Caritas Archidiecezji Łódzkiej z siedzibą w Łodzi (miasto Łódź);
2. ZAZ „Dobry Start” w Łodzi Towarzystwa Przyjaciół Niepełnosprawnych z siedzibą w Łodzi (miasto Łódź);
3. ZAZ Argenta w Łodzi Fundacji Aktywni w Pracy z siedzibą w Warszawie (miasto Łódź);
4. ZAZ „Zdrowa Kuchnia” w Jedliczu Towarzystwa Przyjaciół Niepełnosprawnych z siedzibą w Łodzi (powiat zgierski);
5. ZAZ w Łowiczu z filią w Tuszynie Stowarzyszenia Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” (powiat łowicki, powiat łódzki wschodni);
6. ZAZ w Wieruszowie Stowarzyszenia Integracyjnego „Klub Otwartych Serc” z siedzibą w Wieruszowie (powiat wieruszowski);

Efektem realizacji badania jest raport pn. „Rehabilitacja społeczna i zawodowa oraz reintegracja osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim” autorstwa D. Podgórskiej-Jachnik i E. Żmurkow, <https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/produkt/rehabilitacja-spoeczna-i-zawodowa-oraz-reintegracja-osob-z-niepelnosprawnościami-w-wojewodztwie-lodzkiem/>.

⁷⁰ Dane przekazywane przez wojewodów dotyczące stanu zatrudnienia w zakładach aktywności zawodowej, stan na koniec grudnia 2022 r., <https://niepelnosprawni.gov.pl/p,85,dane-dotyczace-zakladow-aktywnosci-zawodowej> [29.05.2023].

7. ZAZ w Rawie Mazowieckiej Rawsko-Bialskiej Spółdzielni Socjalnej „Nadzieja i Praca” z siedzibą w Rawie Mazowieckiej (powiat rawski);
8. ZAZ „Balcerów” w Balcerowie Stowarzyszenia Rodziców i Opiekunów Dzieci Niepełnosprawnych „Wspólna Troska” z siedzibą w Skierniewicach (powiat skierniewicki).

O ile na koniec 2022 roku województwo łódzkie zajmowało środkową pozycję wśród wszystkich województw pod względem liczby podmiotów tego typu, to w końcu 2023 roku znajdowało się na jednym z ostatnich miejsc (czwartym od końca) – za województwem opolskim, lubuskim i pomorskim. Powodem tej sytuacji jest uruchomienie nowych ZAZ-ów w województwach, w których liczba tych podmiotów była zbliżona do obserwowanej w regionie, oraz jednocześnie niskie tempo powstawania omawianych jednostek w województwie łódzkim (ostatnim rokiem, kiedy odnotowano utworzenie nowego ZAZ-u w regionie był rok 2020, a wcześniej – rok 2018).

Zgodnie z danymi Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, w końcu 2023 roku w ZAZ funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego **zatrudnionych było 349 osób z niepełnosprawnością** (co stanowiło ponad 77,0% łącznego zatrudnienia w tych jednostkach), w tym **213 osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności** (61,0% zatrudnionych OzN) oraz **136 osób ze stopniem umiarkowanym** (39,0%). Jednocześnie, blisko **74,0% pracowników z orzeczeniem o niepełnosprawności** zatrudnionych w ZAZ – **257 osób** – to osoby ze **schorzeniami specjalnymi**, takimi jak: choroba Parkinsona, stwardnienie rozsiane, paraplegia, tetraplegia, hemiplegia, znaczne upośledzenia widzenia (ślepotą) oraz niedowidzenie, głuchota i głuchoniemota, nosicielstwo wirusa HIV oraz choroba AIDS, epilepsja, przewlekłe choroby psychiczne, upośledzenie umysłowe, miastenia, późne powikłania cukrzycy⁷¹. Znacznie mniejszy udział w zatrudnieniu w zakładach aktywności zawodowej miały **osoby niewidome**, które stanowiły **3,4% pracowników** z niepełnosprawnością (12 osób).

5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Poza jednostkami opisanymi we wcześniejszych częściach opracowania, w województwie łódzkim funkcjonują również podmioty oferujące wsparcie innym grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, m.in. osobom bezrobotnym, matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, osobom będącym w kryzysie bezdomności czy cudzoziemcom. Jednocześnie niektórych jednostek i ośrodków wsparcia nie można jednoznacznie przypisać do konkretnej grupy odbiorców pomocy ze względu na fakt, że udzielają one wsparcia szerokiemu gronu beneficjentów.

⁷¹ PFRON, <https://www.pfron.org.pl/pracodawcy/wplaty-obowiazkowe/wysokosc-wplat/> [29.05.2024].

Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży

W województwie łódzkim w 2023 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) funkcjonował **1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży**, zlokalizowany na terenie Łodzi. Ośrodek ten dysponował **60 miejscami**, a z oferowanych przez niego usług w ciągu całego roku **skorzystało 130 osób**.

Centra integracji społecznej

Zgodnie z rejestrem jednostek posiadających status centrum integracji społecznej, prowadzonym przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi⁷², w województwie łódzkim obecnie były 2 centra, przy czym aktywne było tylko **centrum integracji społecznej znajdujące się w Łodzi**, tj. Centrum Integracji Społecznej MEA w Łodzi przy Fundacji UWOLNIENIE. Drugie centrum – z siedzibą w Radomsku – tymczasowo zawiesiło swoją działalność.

Działalność CIS MEA skoncentrowane jest na rozwiązywaniu problemów związanych z wykluczeniem społecznym oraz ich negatywnymi konsekwencjami poprzez zapewnienie pomocy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, których sytuacja życiowa uniemożliwia lub ogranicza uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

W 2023 roku w zajęciach prowadzonych przez centrum integracji społecznej **udział wzięły 43 osoby**. W ramach reintegracji społecznej uczestnicy zajęć prowadzonych w centrum m.in. rozwijają umiejętności interpersonalne, umiejętności współpracy w grupie, komunikację werbalną i niewerbalną, naukę przyjmowania i dawania informacji zwrotnych. Biorą również udział w treningach asertywności, kreatywności i twórczości oraz szkoleniach motywacyjnych. W ramach rozwoju osobistego i aktywizacji zawodowej uczą się m.in. budowania pozytywnej samooceny, nabywania umiejętności poruszania się po rynku pracy, zachowania podczas rozmowy kwalifikacyjnej i autoprezentacji przed pracodawcą⁷³.

Kluby integracji społecznej

Kluby integracji społecznej stanowią ośrodki wsparcia dziennego pobytu, które przeznaczone są dla osób wymagających częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność. Zgodnie z rejestrem klubów integracji społecznej w województwie łódzkim prowadzonym przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi⁷⁴, w regionie działało **7 klubów integracji społecznej** (stan na kwiecień 2022 r.). Placówki te zlokalizowane były na terenie Łodzi (1 ośrodek), powiatu zgierskiego (2

⁷² Źródło: <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/centra-integracji-spoecznej> [29.05.2024].

⁷³ Źródło: <http://www.es.rcpslodz.pl/index.php/miasto-lodz/51-centrum-integracji-spoecznej-mea> [28.05.2024].

⁷⁴ Źródło: <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/kluby-integracji-spoecznej> [28.05.2024].

ośrodki – w Zgierzu i Aleksandrowie Łódzkim), a także w powiatach: pabianickim (Pabianice), radomszczańskim (Radomsko), sieradzkim (Błaszki) i tomaszowskim (Tomaszów Mazowiecki). Wszystkie ośrodki prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. W zajęciach organizowanych przez kluby integracji społecznej w 2023 roku **uczestniczyło łącznie 387 osób.**

Mieszkania treningowe oraz wspomagane

Istotną formę wsparcia stanowią mieszkania wspomagane i treningowe, które do końca października 2023 roku funkcjonowały pod nazwą mieszkań chronionych⁷⁵. Zastąpienie tego terminu dwoma odrębnymi podyktowane było przyjęciem „Strategii rozwoju usług społecznych. Polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)”⁷⁶, która stanowiła podstawę przeprowadzonej w połowie 2023 roku nowelizacji ustawy o pomocy społecznej⁷⁷.

Mieszkania treningowe i wspomagane stanowią formę pomocy społecznej, która przygotowuje osoby w nich przebywające – przy wsparciu specjalistów – do prowadzenia niezależnego życia lub wspiera te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Pomoc w tej formie może być udzielona osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki.

Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2023 roku w województwie łódzkim znajdowało się **99 mieszkań treningowych oraz wspomaganych**⁷⁸. Liczba ta po raz kolejny uległa zwiększeniu (o 12 jednostek w porównaniu do roku 2022), co wskazuje na systematyczny rozwój tej sieci wsparcia w województwie łódzkim. Mieszkania te najczęściej prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego – głównie gminy (około 72,0% przypadków) – rzadziej zaś ich prowadzenie było zlecane innym podmiotom.

Zdecydowaną większość spośród omawianych mieszkań – 70,0% – stanowiły mieszkania wspomagane, przeznaczone w szczególności dla osób z niepełnosprawnością fizyczną lub z zaburzeniami psychicznymi oraz dla osób w podeszłym wieku lub przewlekle chorych. W 69

⁷⁵ Podmioty prowadzące mieszkania chronione zostały zobowiązane nowymi przepisami do ich przekształcenia w mieszkania treningowe lub wspomagane najpóźniej do końca kwietnia 2024 r.

⁷⁶ Uchwała nr 135 Rady Ministrów z 15 czerwca 2022 r. (M.P. z 2022 r. poz. 767).

⁷⁷ Zmiany wprowadzone ustawą z 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw.

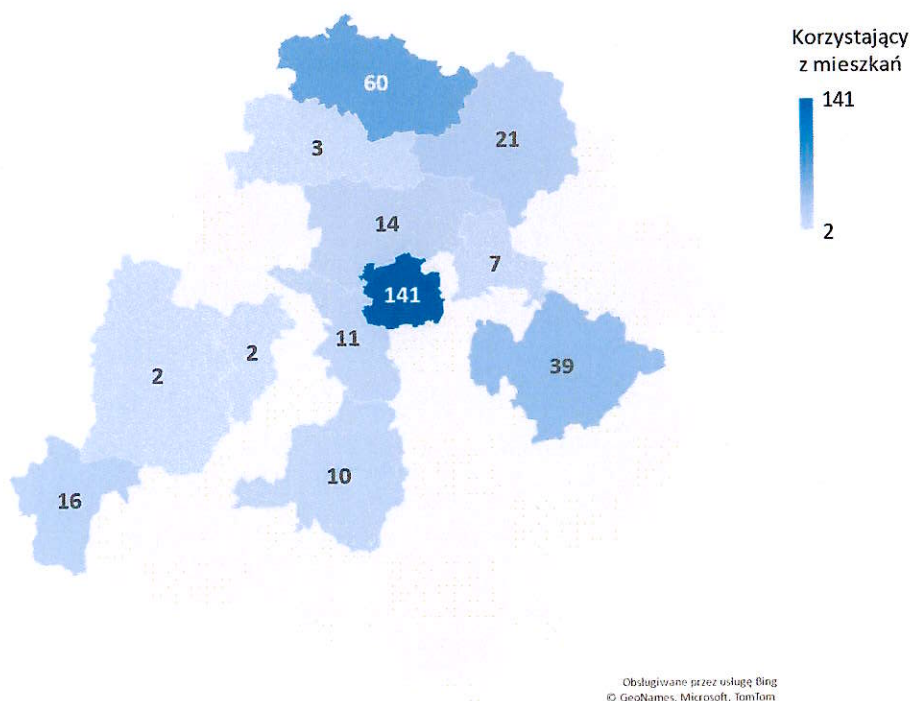
⁷⁸ Ze względu na fakt, że nie istnieje jedna spójna baza zawierająca informację na temat liczby mieszkań chronionych w województwie łódzkim, podaną wartość należy traktować jako orientacyjną. Wskazana liczba mieszkań treningowych i wspomaganych została oszacowana na podstawie informacji zawartych w aplikacji CeSAR MRPiPS, dla których źródłem danych było sprawozdanie MRiPS-06, oraz w oparciu o dane ze sprawozdania OZPS, a także na podstawie informacji dostępnych na stronach internetowych poszczególnych gmin, powiatów i jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

mieszkaniach tego typu funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego świadczone były usługi bytowe, praca socjalna oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu i realizacji kontaktów społecznych, mające na celu utrzymanie lub rozwijanie niezależności osób na poziomie ich psychofizycznych możliwości.

Pozostałe 30 jednostek funkcjonowało jako **mieszkania treningowe**, w których poza usługami bytowymi i pracą socjalną, zapewniana jest nauka w obszarze rozwijania lub utrwalania niezależności, sprawności w zakresie samoobsługi oraz pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, co ma na celu umożliwić prowadzenie niezależnego życia.

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2023 roku w mieszkaniach treningowych i wspomaganych znajdujących się w regionie dostępnych było **269 miejsc**, a z oferowanych przez nie usług skorzystało w ciągu roku **łącznie 326 osób**. Należy przy tym zaznaczyć, że liczba korzystających uległa znacznemu zwiększeniu w porównaniu do roku 2022 – była ona o 73 osoby wyższa – co należy wiązać m.in. z coraz większą liczbą działających mieszkań. O rozwoju sieci mieszkań wspomaganych i treningowych świadczy również wyraźny wzrost liczby osób przyjmowanych do omawianych placówek (w 2023 roku umieszczono w nich 291 osób, podczas gdy w poprzednim roku było ich o połowę mniej), któremu towarzyszył spadek liczby osób oczekujących na miejsce w mieszkaniu. W efekcie osoby oczekujące na umieszczenie w tego rodzaju podmiotach stanowiły w 2023 roku zaledwie 4,6% wszystkich osób wymagających tego rodzaju wsparcia (tj. przyjętych i czekających na przyjęcie).

Rysunek 89. Liczba osób korzystających z mieszkań wspomaganych i treningowych w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2023 rok.

Z pomocy w formie mieszkań treningowych i wspomaganych w roku oceny korzystali mieszkańcy 12 powiatów. W największym stopniu wsparcie to było rozwijane w powiecie kutnowskim, na terenie którego od 2011 roku funkcjonuje Kompleks Terapeutyczno-Integracyjny „Wspólny dom” w Kutnie, dysponujący 32 mieszkaniami⁷⁹. W 2020 roku w Kutnie zakończono realizację kolejnego projektu tego typu, który obejmował oddanie do użytku dodatkowych 22 mieszkań w zmodernizowanym budynku przy ul. Majdany⁸⁰. Z usług oferowanych przez powyższe podmioty skorzystało w 2023 roku 60 mieszkańców powiatu kutnowskiego. W Łodzi, pomimo mniejszej liczby mieszkań (22), liczba osób z nich korzystających (łącznie 141 osób) była największa wśród wszystkich powiatów. Wynika to z faktu, że poszczególne mieszkania zlokalizowane na terenie Łodzi przeznaczone są dla większej liczby użytkowników (zazwyczaj dysponują między trzema a sześcioma miejscami, podczas gdy w Kutnie są to głównie lokalne jednoosobowe). Zjawisko to może wiązać się również z większą rotacją mieszkańców. Stosunkowo dużą liczbę osób korzystających

⁷⁹ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kutnie, <http://mops.kutno.pl/index.php?go=news&id=124> [28.05.2024 r.]

⁸⁰ Źródło: <https://panoramakutna.pl/zdjecia-pierwsze-rodziny-wprowadzily-sie-na-majdany-zobacz-mieszkania-wspomagane/> [28.05.2024].

z mieszkań wspomaganych i treningowych odnotowano także w powiecie tomaszowskim (39) i łowickim (21).

Schroniska, noclegownie i ogrzewalnie dla osób bezdomnych

Schronienie dla osób znajdujących się w kryzysie bezdomności udzielane jest poprzez przyznanie tymczasowego miejsca w schronisku dla osób bezdomnych albo w noclegowni.

Schronisko dla osób bezdomnych zapewnia całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny. Dodatkowo w 2018 roku wprowadzono nowy typ placówki, jakim jest **schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi**, przeznaczone dla osób bezdomnych, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej pomocy i opieki innych osób w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W **noclegowni** zapewniane jest osobom bezdomnym tymczasowe schronienie w postaci miejsca noclegowego, umożliwiającego spędzenie nocy w warunkach gwarantujących ochronę życia i zdrowia. Schronienie osobom bezdomnym zapewnia się również w formie **ogrzewalni**, która umożliwia interwencyjny, bezpieczny pobyt w ogrzewanych pomieszczeniach wyposażonych co najmniej w miejsca siedzące.

Według danych ze sprawozdania MRiPS-06 oraz zgromadzonych w sprawozdaniach z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2023 roku osoby znajdujące się w kryzysie bezdomności **z tymczasowego schronienia** udzielanego w różnych typach jednostek korzystały na terenie **10 powiatów** województwa łódzkiego, przy czym⁸¹:

- **w 11 schroniskach dla osób bezdomnych** funkcjonujących na terenie **7 powiatów**: bełchatowskiego, pabianickiego, poddębickiego, tomaszowskiego, zgierskiego oraz na terenie Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego (żadne z powyższych schronisk **nie oferowało usług opiekuńczych**);
- **w 4 noclegowniach**⁸² działających na terenie **4 powiatów**: kutnowskiego (Kutno), łowickiego (Łowicz), pabianickiego (Pabianice) oraz zgierskiego (Aleksandrów Łódzki);

⁸¹ Ze względu na brak informacji dotyczącej liczby ośrodków udzielających schronienia osobom znajdującym się w kryzysie bezdomności w zmodyfikowanym formularzu OZPS (funkcjonującym od 2018 roku) oraz niepełną informację na temat tej liczby w sprawozdaniu MRiPS-06, podane wartości należy traktować jako orientacyjne. Wskazane liczby placówek poszczególnych typów zostały oszacowane na podstawie danych zawartych w sprawozdaniu MRiPS-06 oraz w sprawozdaniu OZPS, a także na podstawie informacji dostępnych na stronach internetowych poszczególnych gmin, powiatów i jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

⁸² Należy mieć na uwadze, że ze względu na brak jasnych objaśnień definicyjnych w sprawozdawczości, terminy „noclegownia” oraz „schronisko dla osób bezdomnych” są nadal często stosowane zamiennie. W związku z tym podane wartości odnoszące się do liczby placówek powyższych dwóch typów należy traktować jako przybliżone.

- **w 3 ogrzewalniach** funkcjonujących na terenie **3 powiatów**: kutnowskiego (Kutno), sieradzkiego (Sieradz) oraz zgierskiego (Aleksandrów Łódzki).

Łącznie we wszystkich placówkach, które w 2023 roku udzielały osobom bezdomnym schronienia w województwie łódzkim, dostępne były **754 miejsca**. W ciągu całego roku ze wsparcia oferowanego przez poszczególne typy placówek skorzystało odpowiednio: **w schroniskach dla osób bezdomnych – 978 osób, w noclegowniach – 208 osób, w ogrzewalniach – 207 osób**. Wartości te wskazują na ponowny **wzrost liczby osób korzystających** z tymczasowego schronienia w omawianych placówkach funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego.

Należy przy tym zaznaczyć, że powyższe dane nie dają pełnego obrazu wsparcia oferowanego osobom bezdomnym w zakresie tymczasowego schronienia. Zgodnie z informacją zawartą w „Rejestrze miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, noclegowniach oraz ogrzewalniach” prowadzonym przez Łódzki Urząd Wojewódzki, w województwie łódzkim w październiku 2023 roku⁸³ zarejestrowane były łącznie **134 jednostki oferujące tymczasowe schronienie, które dysponowały ponad 5,0 tys. miejsc**. Na jednostki te składało się:

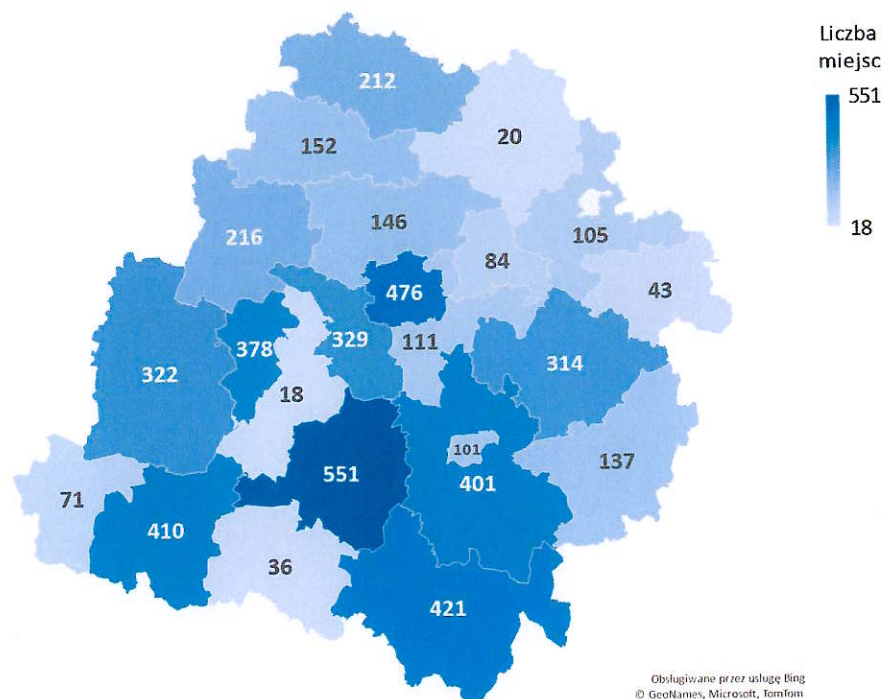
- **113 schronisk dla osób bezdomnych** (w tym 7 z usługami opiekuńczymi) oferujących blisko 4,7 tys. miejsc;
- **16 noclegowni** – 343 miejsca;
- **5 ogrzewalni** – 64 miejsca.

Zgodnie z rejestrem, placówki te funkcjonowały na terenie wszystkich powiatów województwa łódzkiego poza Skierniewicami.

⁸³ Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/rejestr-miejsc-w-ktorych-gminy-wojewodztwa-lodzkiego-udzielaja-tymczasowego-schronienia-w-schroniskach-dla-osob-bezdomnych-z-uslugami-opiekunczymi-noclegowniach-oraz-ogrzewalniach-pazdziernik-2023> [28.05.2024].

Rysunek 90. Liczba miejsc w placówkach udzielających tymczasowego schronienia w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Rejestru miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, noclegowniach oraz ogrzewalniach”, stan w październiku 2023 r., ŁUW w Łodzi.

V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK

W niniejszym rozdziale zaprezentowano dane dotyczące zatrudnienia w następujących:

1) jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, w tym w szczególności:

- ośrodkach pomocy społecznej;
- powiatowych centrach pomocy rodzinie;
- miejskich ośrodkach pomocy rodzinie;

2) zasobach instytucjonalnych pomocy i wsparcia:

- domach pomocy społecznej;
- ośrodkach wsparcia, w tym w szczególności:
 - środowiskowych domach samopomocy,
 - dziennych domach pomocy,

3) zasobach instytucjonalnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej:

- placówkach wsparcia dziennego,
- placówkach opiekuńczo-wychowawczych;

4) jednostkach działających w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami:

- warsztatach terapii zajęciowej,

oraz w mieszkaniach treningowych i wspomaganych, stanowiących niepieniężne świadczenie z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

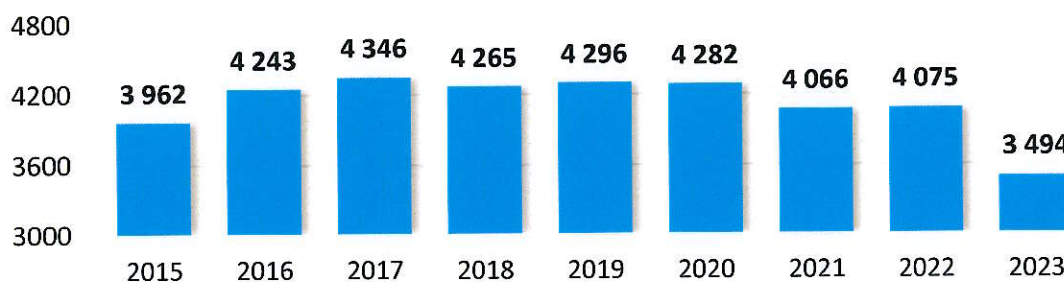
Jednostki organizacyjne pomocy społecznej – ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy rodzinie, regionalny ośrodek polityki społecznej

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowią osoby pracujące w ośrodkach pomocy społecznej (szczebel gminny), powiatowych centrach pomocy rodzinie (szczebel powiatowy), miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym) oraz regionalnych ośrodkach polityki społecznej (szczebel wojewódzki), zatrudnione na podstawie umowy o pracę, niezależnie od obszaru wykonywanych zadań (np.: pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, piecza zastępcza). Do kadry wliczone są też osoby zatrudnione w ramach środków UE. Dane obrazujące zatrudnienie dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2023 roku.

W 2023 roku w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było niespełna **3,5 tys. pracowników**, a zatem aż **o blisko 600 osób mniej** niż w roku 2022. Jednym z powodów tego stanu rzeczy było przeniesienie obsługi świadczenia wychowawczego przyznawanego w ramach programu „Rodzina 500 plus” z samorządów gminnych – w których wypłatą świadczenia zajmowały się gminne i miejskie ośrodki pomocy społecznej – do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Proces ten został zapoczątkowany w styczniu 2022 roku i trwał do czerwca, kiedy to wypłatę świadczenia wychowawczego w całości przejął ZUS. W efekcie część ośrodków, w których nie było możliwości oddelegowania pracowników zajmujących się obsługą omawianego świadczenia do wykonywania innych obowiązków lub przesunięcia ich do innych komórek organizacyjnych, zmuszonych było zredukować zatrudnienie w swoich jednostkach.

Drugim istotnym powodem zmniejszania się liczby pracowników jednostek pomocy społecznej w województwie łódzkim – w szczególności pracowników socjalnych – są niezadowalające warunki pracy, w tym w wymiarze finansowym. Pracownicy ci – mimo wszystkich niedogodności i trudów związanych z wykonywanym zawodem oraz ogromnej odpowiedzialności, jaka na nich spoczywa – są bardzo nisko opłacani (w połowie 2022 r. zarabiali oni średnio od 2350 zł do niecałych 3 tys. złotych netto)⁸⁴. Sytuacja ta sprawia, że wykwalifikowani pracownicy rezygnują z pracy w ośrodkach pomocy społecznej na rzecz lepiej płatnej pracy, a chętnych na wolne miejsca nie ma. W efekcie realizacja zadań pomocy społecznej jest bardzo utrudniona. Wyrazem niezadowolenia pracowników wykonujących zawody pomocowe była m.in. seria protestów przeprowadzonych przez pracowników socjalnych w połowie 2022 roku, które miały zwrócić uwagę władz samorządowych i centralnych na trudną sytuację tej grypy zawodowej.

Rysunek 91. Liczba osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2023

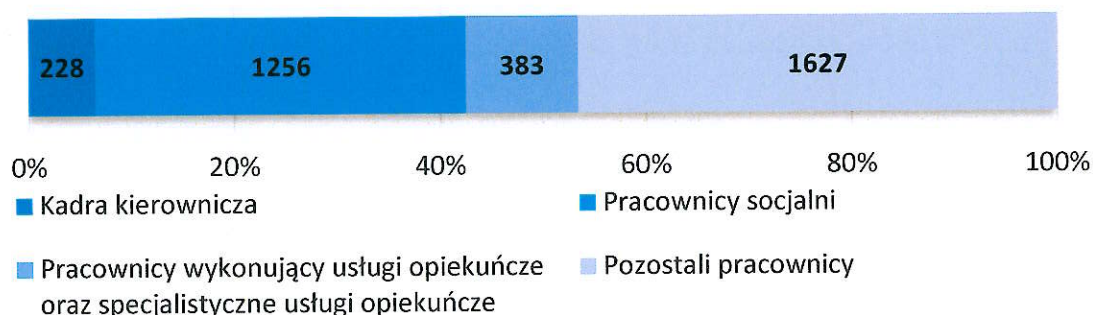

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-06.

⁸⁴ Źródło: <https://tvn24.pl/lodz/lodz-kolejny-protest-pracownikow-socjalnych-domagaja-sie-podwyzek-zarabiamy-na-poziomie-pomocy-biurowej-czy-kuchennej-st5760047> [29[05[2024].

W strukturze pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej około 7,0% stanowiła kadra kierownicza (dyrektorzy, kierownicy i ich zastępcy), 36,0% – pracownicy socjalni, 11,0% to pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze (zatrudnieni wyłącznie w ośrodkach pomocy społecznej), a 47,0% – pozostali pracownicy.

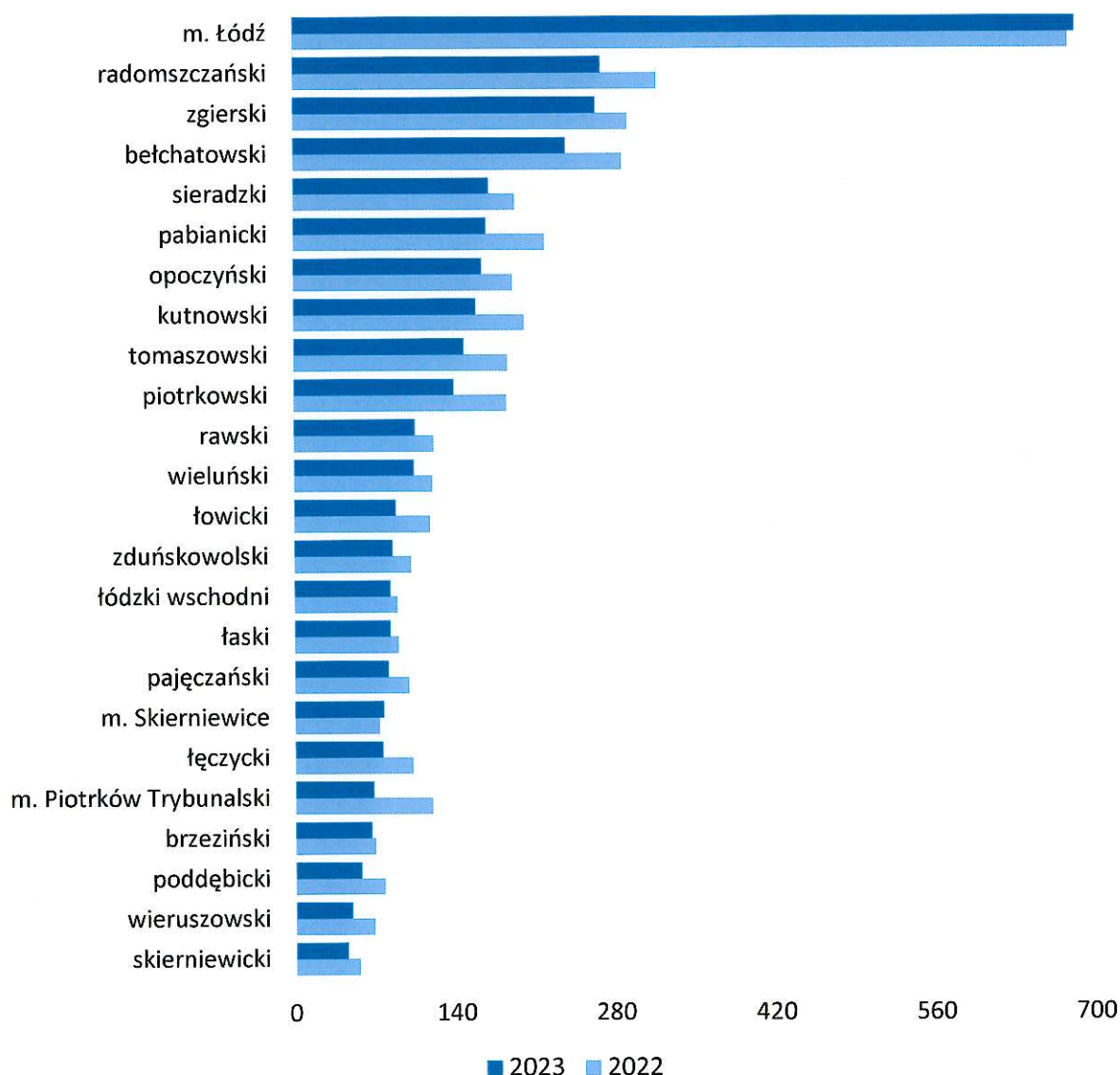
Rysunek 92. Struktura zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-06.

Najbardziej liczna kadra pomocy społecznej występowała w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w Łodzi (685 osób; podobnie, jak w roku 2022) oraz w powiecie radomszczańskim (270 osób; o około 50 osób mniej), zgierskim (265 osoby; o niespełna 30 osób mniej) i bełchatowskim (239 osób; o około 50 osób mniej niż w roku poprzednim). Najmniej pracowników pomocy społecznej odnotowano w powiatach skierniewickim oraz wieruszowskim – poniżej 50 osób.

Wykres 2. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ogółem w województwie łódzkim w latach 2022-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-06.

W 21 powiatowych centrach pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2023 roku **zatrudnionych było 320 osób**. Najwięcej pracowników odnotowano w PCPR-ach w powiatach radomszczańskim i piotrkowskim (około 30 osób) oraz bełchatowskim, kutnowskim i sieradzkim (po 22 osoby). Najmniejszymi pod względem liczby pracowników były powiatowe centra pomocy rodzinie w powiatach rawskim i pajęczańskim (po 3 osoby) oraz wieruszowskim i skierniewickim (5 osób). **W 3 miejskich ośrodkach pomocy rodzinie** funkcjonujących w województwie łódzkim, w 2023 roku **zatrudnione były łącznie 753 osoby**, z czego najwięcej (606) w Łodzi. W MOPR w Skierniewicach pracowały łącznie 74 osoby, a w Piotrkowie Trybunalskim – 69 osób.

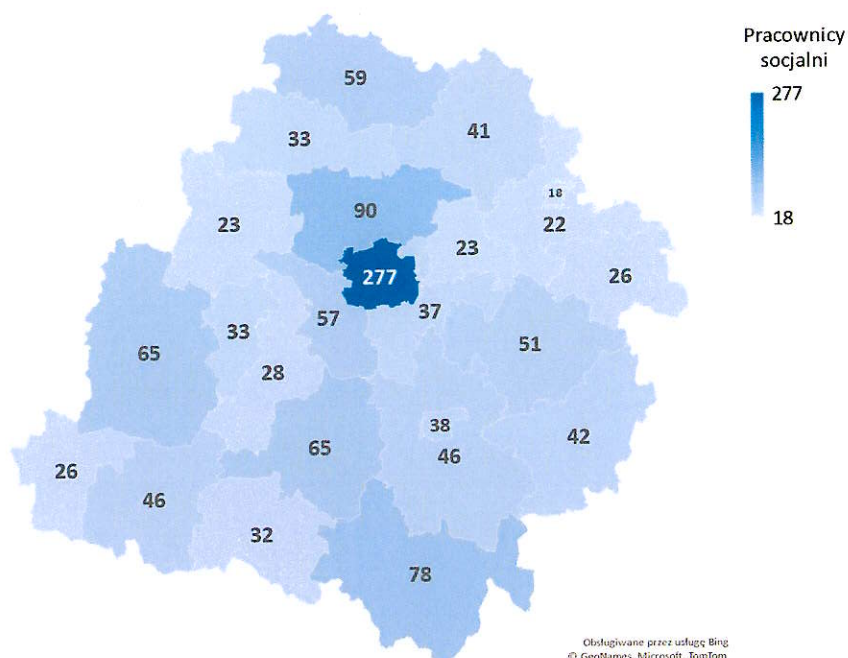
W 174 ośrodkach pomocy społecznej w 2023 roku zatrudnione były łącznie 2342 osoby.

W ujęciu powiatowym najwięcej pracowników ośrodków pomocy społecznej odnotowano w powiatach zgierskim (246 osób), radomszczańskim (237 osób) oraz bełchatowskim (217 osób), natomiast najmniej w powiecie skierniewickim, poddębickim i wieruszowskim (poniżej 50 osób).

W 2022 roku we wszystkich jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim zatrudnionych było łącznie **1256 pracowników socjalnych** (tj. osób posiadających wykształcenie w zawodzie pracownika socjalnego, których kwalifikacje określa art. 116 i 156 ustawy o pomocy społecznej). Oznacza to, że w roku oceny nastąpił **dalszy spadek liczby pracowników wykonujących ten zawód** w łódzkich jednostkach pomocy społecznej – **o 60 osób w porównaniu w roku 2022**. Zdecydowana większość pracowników socjalnych (864 osoby) zatrudnionych było w ośrodkach pomocy społecznej, 59 przedstawicieli tego zawodu pracowało w powiatowych centrach pomocy rodzinie, a w trzech wyodrębnionych jednostkach pomocy społecznej (MOPS w Łodzi, MOPR w Skierniewicach, MOPR w Piotrkowie Trybunalskim) pracowało łącznie 333 pracowników socjalnych.

Najwięcej pracowników socjalnych zatrudnionych było w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej zlokalizowanych w Łodzi (277 osób), a także w powiecie zgierskim (90 osób) i radomszczańskim (78 pracowników), natomiast najmniejszą ich liczbę odnotowano na terenie Skierniewic (18 osób) oraz powiatów: skierniewickiego, poddębickiego, brzezińskiego, wieruszowskiego, rawskiego i łaskiego (poniżej 30 osób).

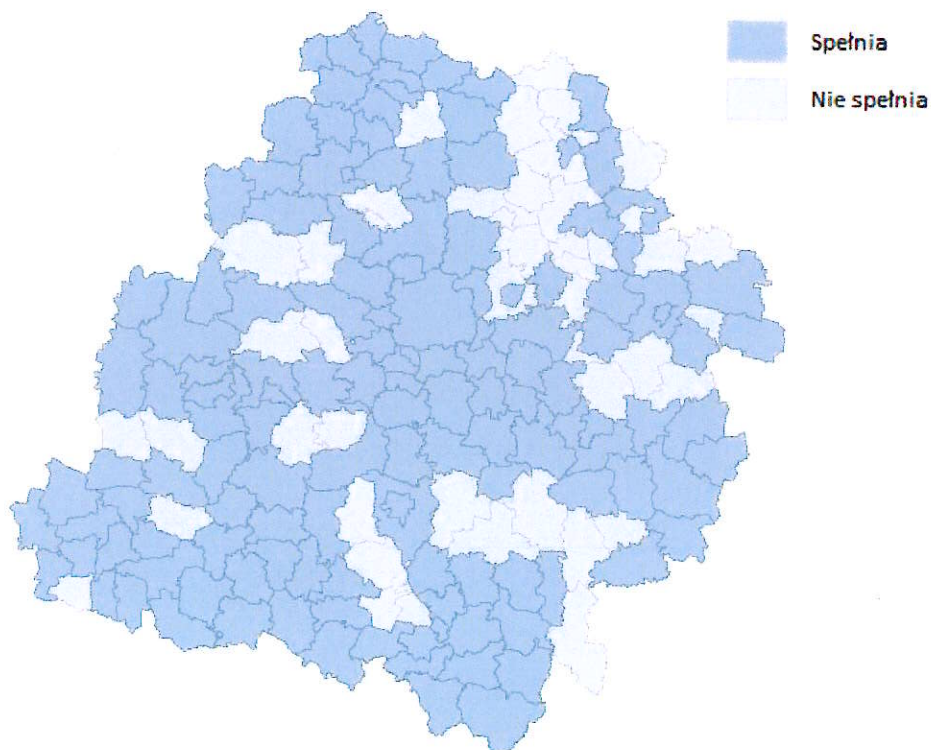
Rysunek 93. Liczba pracowników socjalnych w województwie łódzkim w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-06.

Jednocześnie, ustawa o pomocy społecznej określa szczegółowe **kryteria zatrudnienia pracowników socjalnych przez gminy**. Zgodnie z art. 110 ust. 11 i 12 ustawy o pomocy społecznej, ośrodek pomocy społecznej⁸⁵ powinien zatrudniać nie mniej niż trzech pełnoetatowych pracowników socjalnych oraz spełniać jeden z dwóch wymogów, tj. zatrudniać jednego pracownika socjalnego w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną. W 2022 roku powyższe kryteria **spełniało 131 gmin województwa łódzkiego**, a zatem **o 5 mniej niż w roku 2022**. Pozostałe 46 gmin nie zatrudniało wymaganej ustawą liczby pracowników socjalnych, w związku z czym co najmniej jeden warunek ustawowy nie został przez nie spełniony

Rysunek 94. Spełnianie ustawowych kryteriów zatrudnienia pracowników socjalnych przez gminy w województwie łódzkim w 2023 roku

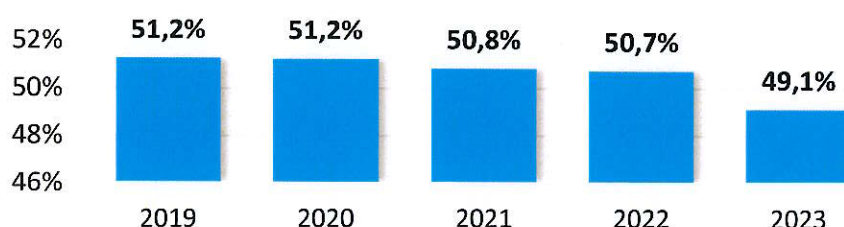
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR MRPiPS, wskaźnik obrazujący **stopień specjalizacji pracowników socjalnych** w województwie łódzkim wyniósł w 2023 roku **49,1%**. Odsetek pracowników posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie uległ zatem

⁸⁵ W przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych obowiązek ten dotyczy centrum usług społecznych.

ponownemu obniżeniu w porównaniu do wartości obserwowanych od 2019 roku. Sytuacja ta wiąże się z odchodzeniem doświadczonych pracowników z jednostek pomocy społecznej, co jest zgodne z wyraźną tendencją spadkową ogólnej liczby pracowników socjalnych w regionie. Jednocześnie w ich miejsce zatrudniani są pracownicy nieposiadający jeszcze specjalizacji w zawodzie (choć napływ do zawodu jest znacznie mniejszy niż obserwowany odpływ). Z tego względu niezwykle ważne jest **tworzenie warunków organizacyjnych i finansowych zachęcających do podejmowania pracy w zawodzie pracownika socjalnego** oraz wsparcie procesu profesjonalizacji kadr służb społecznych umożliwiającego podnoszenie kwalifikacji i umiejętności zawodowych, w tym osiąganie kolejnych stopni specjalizacji.

Rysunek 95. Wskaźnik specjalizacji pracowników socjalnych w województwie łódzkim w latach 2019-2023⁸⁶

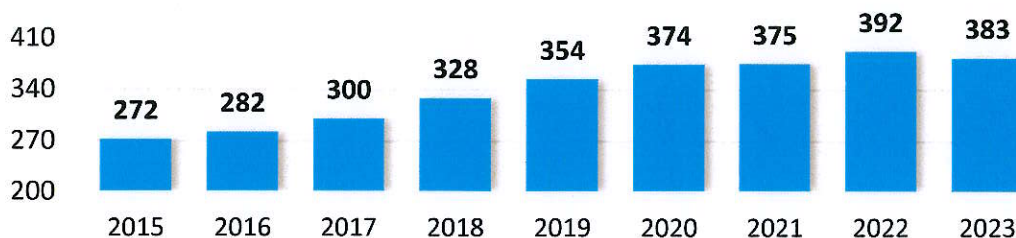

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kolejną grupę pracowników zatrudnianych w ośrodkach pomocy społecznej stanowią **pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze**. W 2023 roku w województwie łódzkim na powyższych stanowiskach zatrudnionych było łącznie **383 pracowników**, z czego **10 pracowników realizowało specjalistyczne usługi opiekuńcze**, a zaledwie **5 świadczyło specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi**. Liczba pracowników świadczących usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim ulega systematycznemu zwiększeniu, przy czym po roku 2020 roku (wybuch epidemii COVID-19) nastąpiła względna stabilizacja zatrudnienia w tym zawodzie, a w roku oceny – jego nieznaczny spadek.

⁸⁶ Wartości za lata 2019-2022 przedstawione na wykresie różnią się od zaprezentowanych w raporcie za 2022 rok ze względu na przeliczenia, jakich dokonało MRPiPS w 2023 roku.

Rysunek 96. Liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze zatrudnionych w strukturach jednostek pomocy w województwie łódzkim w latach 2015-2023⁸⁷

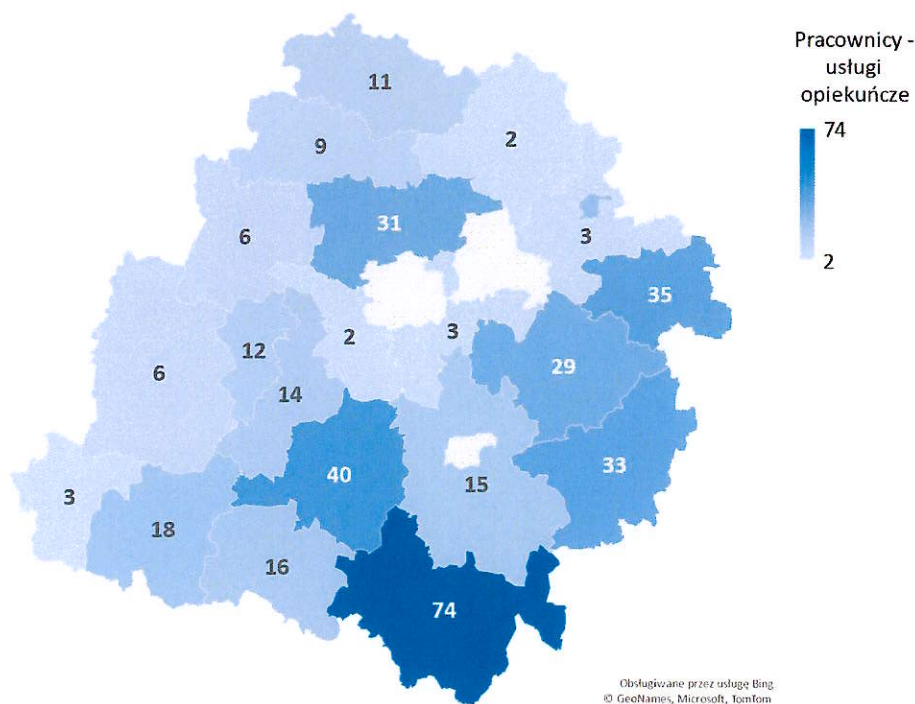

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-06.

Najwięcej pracowników wykonujących usługi opiekuńcze (łącznie) w 2023 roku zatrudnionych było w jednostkach pomocy na terenie powiatu radomszczańskiego (74 osoby, z czego 1 realizująca specjalistyczne usługi opiekuńcze) oraz bełchatowskiego (40 osób, w tym 4 świadczące specjalistyczne usługi opiekuńcze). Stosunkowo dużą liczbę pracowników wykonujących ten zawód odnotowano również w powiecie rawskim, opoczyńskim i zgierskim (od 31 do 35 osób). Pracowników wykonujących usługi opiekuńcze nie odnotowano w 2023 roku (podobnie, jak rok wcześniej) w strukturze zatrudnienia ośrodków pomocy społecznej na terenie powiatu brzezińskiego oraz w Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim.

⁸⁷ Wartości dla lat 2015-2020 zostały ponownie przeliczone zgodnie z nowym wzorem formularza dotyczącego wybranych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i innych jednostek pomocy społecznej oraz zatrudnienia w systemie pomocy społecznej MRiPS-06.

Rysunek 97. Liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne, zatrudnionych w strukturach jednostek pomocy w województwie łódzkim w 2023 roku

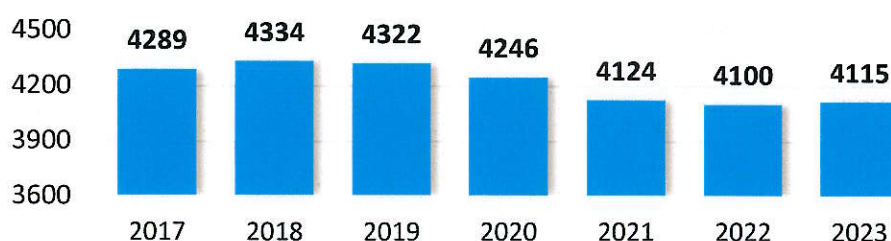
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-06.

Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Domy pomocy społecznej

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRiPS-05 za 2023 rok, w roku oceny w 54 domach pomocy społecznej funkcjonujących w województwie łódzkim **zatrudnionych było łącznie 4115 osób**, a zatem o 15 więcej niż w roku 2022. Pomimo likwidacji jednego DPS działającego dotychczas w Łodzi (patrz rozdz. IV, pkt 3), liczebność kadry omawianych podmiotów nie uległa zmniejszeniu ze względu na przeniesienie pracowników zamykanej placówki do innych jednostek zlokalizowanych na terenie miasta. Dodatkowo, liczba pracowników DPS w roku oceny nieznacznie wzrosła w porównaniu do roku poprzedniego.

Rysunek 98. Liczba pracowników domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2017-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MRiPS-05.

Zdecydowana **większość pracowników** domów pomocy społecznej (**4001 osób; 97,0%**) to **pracownicy etatowi** zatrudnieni na podstawie umowy o pracę. Kadre domów pomocy społecznej tworzyli pracownicy **zapewniający usługi bytowe**, w tym kierujący jednostkami, pracownicy administracyjni oraz gospodarczy i ds. obsługi, którzy łącznie **stanowili 34,5%** wszystkich pracowników zatrudnionych w DPS (1420 osób) oraz **pracownicy zapewniający usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające (62,7%; 2581 osób)**.

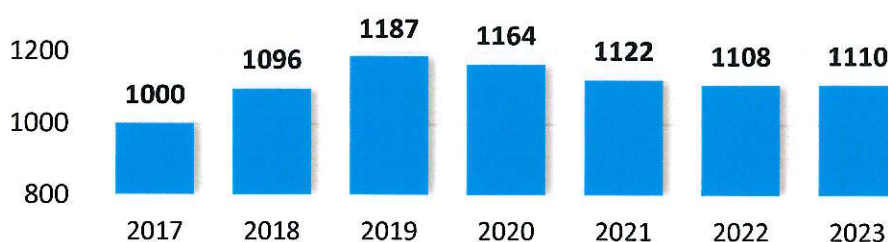
W skład drugiej z wymienionych wyżej grup wchodził w szczególności **opiekunowie** (1514 osób; 36,8% ogólnego zatrudnienia w DPS), a w dalszej kolejności **pielęgniarki** (304 osoby; 7,4% zatrudnienia), **terapeuci** (167 osób; 4,1% pracowników), **pracownicy socjalni** (130 osób; 3,2%), a także **rehabilitanci** (62 pracowników; 1,5%) oraz **lekarze** (zaledwie 1 osoba).

W 2023 roku średnio na każde 100 miejsc w domach pomocy społecznej w województwie łódzkim przypadało około 68 pracowników (wszystkich etatowych) i przeciętnie 43 pracowników zapewniających usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające.

Ośrodki wsparcia

W 2023 roku łącznie we wszystkich ośrodkach wsparcia⁸⁸ w województwie łódzkim **zatrudnionych było 1100 osób**. Liczba ta była zbliżona do obserwowanej w roku poprzednim, w efekcie czego zahamowaniu uległa tendencja spadkowa obserwowana po 2019 roku.

Rysunek 99. Liczba pracowników ośrodków wsparcia (łącznie) w województwie łódzkim w latach 2017-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MRiPS-03 oraz MRiPS-06.

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRiPS-06, w **środowiskowych domach samopomocy** w 2023 roku zatrudnionych było **671 pracowników etatowych** (o 32 osoby więcej w porównaniu do poprzedniego roku, m.in. w związku z powstaniem nowej placówki). Około 38,0% pracowników (255 osób) stanowiła kadra zapewniająca usługi bytowe (tj. osoby kierujące jednostkami, pracownicy administracyjni oraz gospodarczy i ds. obsługi), natomiast 62,0% (416 osób) to pracownicy **zapewniający usługi specjalistyczne**, w tym: **instruktorzy terapii zajęciowej** (142 osoby), **pedagodzy** (64 osoby), **psycholodzy** (44 osoby), **pracownicy**

⁸⁸ Od 2020 roku do ośrodków wsparcia nie są zaliczane noclegownie.

realizujący świadczenia zdrowotne – m.in. lekarze i pielęgniarki (37 osób), **pracownicy socjalni** (26 osób), **asystenci osoby niepełnosprawnej** (26 osób) oraz inni pracownicy zawodów specjalistycznych, które odpowiadają rodzajowi i zakresowi usług świadczonych w domach. W 2023 roku średnio na każde 100 miejsc w środowiskowych domach samopomocy w województwie łódzkim przypadało około 31 pracowników (wszystkich) i przeciętnie 19 pracowników zapewniających usługi specjalistyczne.

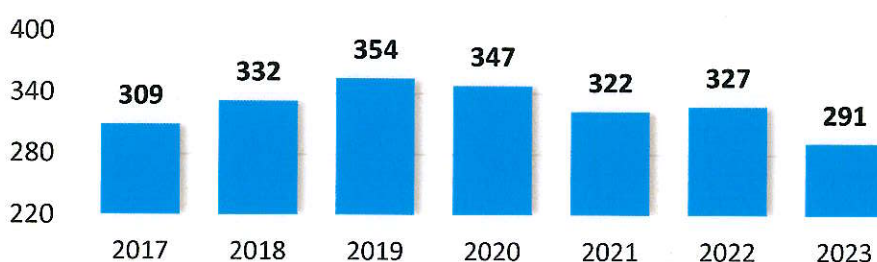
Rysunek 100. Liczba pracowników etatowych środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w latach 2017-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MRiPS-03 oraz MRiPS-06.

W 2023 roku w **dziennych domach pomocy** zatrudnionych było **291 osób**, a zatem o 36 mniej w porównaniu do roku 2022 (m.in. w związku z mniejszą liczbą jednostek). Średnio w 2023 roku na każde 100 miejsc w dziennych domach pomocy w województwie łódzkim przypadało około 17 pracowników.

Rysunek 101. Liczba pracowników dziennych domów pomocy w województwie łódzkim w latach 2017-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MRiPS-03 oraz MRiPS-06.

Zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Placówki wsparcia dziennego

W placówkach wsparcia dziennego w 2023 roku zatrudnione były **443 osoby**. W porównaniu z rokiem poprzednim liczebność kadry omawianych placówek zmniejszyła się o 60 osób. Średnio na każde 100 miejsc w placówkach wsparcia dziennego funkcjonujących w województwie łódzkim przypadało około 13 pracowników.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Zgodnie z danymi ze sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, w 2023 roku kadra zatrudniona w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim liczyła 957 osób, w tym 716 osób zajmujących się opieką i wychowaniem. Poziom zatrudnienia w powyższych jednostkach uległ w 2023 roku zwiększeniu – liczba pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych była w roku oceny o 45 osób większa w stosunku do stanu z roku 2022.

Jednostki działające w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami

Warsztaty terapii zajęciowej

Jak wynika z danych ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2023 roku w warsztatach terapii zajęciowej zatrudnione były **642 osoby**. Liczba pracowników omawianych jednostek była zatem zbliżona do wartości odnotowanej w roku 2022. Średnio na 100 uczestników zajęć organizowanych przez warsztaty terapii zajęciowej działające w województwie łódzkim przypadało około 35 pracowników.

Mieszkania treningowe oraz wspomagane

Kadra mieszkań treningowych i wspomaganych funkcjonujących w województwie łódzkim liczyła w 2023 roku łącznie **86 osób**. Pomimo przyrostu liczby podmiotów tego typu w roku oceny, liczba zatrudnionych w nich pracowników pozostała na poziomie zbliżonym do odnotowanego rok wcześniej. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2024 roku przewidywane jest zwiększenie zatrudnienia wśród kadry mieszkań treningowych oraz wspomaganych.

VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA

W niniejszym rozdziale zaprezentowano informacje i dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki organizacyjne pomocy społecznej, na wydatki w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

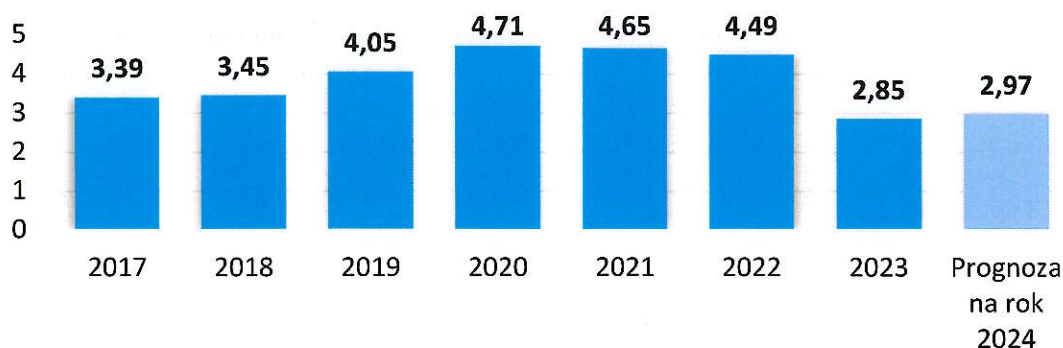
Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej ujmowane są w następujących pozycjach klasyfikacji budżetowej:

- dział 851 – Ochrona zdrowia,
- dział 852 – Pomoc społeczna,
- dział 853 – Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej,
- dział 854 – Edukacyjna opieka wychowawcza,
- dział 855 – Rodzina.

Łączna kwota wydatków poniesionych przez jednostki samorządowe województwa łódzkiego na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej wyniosła w 2023 roku **ponad 2,8 mld zł**, co stanowi wartość niższą o 37% w porównaniu do roku 2022. Zjawisko to związane jest głównie ze stopniowym przenoszeniem obsługi wypłat świadczenia wychowawczego w ramach programu „Rodzina 500 plus” z samorządów gminnych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (począwszy od 2022 roku).

Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej poniesione w 2023 w większości (ok. 62,1%; prawie 1,8 mld zł) pochodziły z budżetów ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Rysunek 102. Wydatki (w mld zł) ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w latach 2017-2023 oraz prognoza na rok 2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Struktura wydatków poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim wyglądała następująco: najwięcej (46,5%) stanowiły wydatki w ramach pomocy społecznej (dział 852) – 1325,2 mln zł, a blisko 44,3% to wydatki na wsparcie rodzin (dział 855) – 1261,4 mln zł. Na pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853) przeznaczono w 2023 roku blisko 184,3 mln zł (6,5%), natomiast środki finansowe na ochronę zdrowia (dział 851) oraz edukacyjną opiekę wychowawczą (dział 854) stanowiły łącznie 2,7% wszystkich wydatków i wyniosły odpowiednio: 65,0 mln zł oraz 12,5 mln zł.

Tabela 3. Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej (w mln zł) w województwie łódzkim według działów w latach 2020-2023

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023
Ochrona zdrowia (dział 851)	39,9	32,7	53,7	65,0
Pomoc społeczna (dział 852)	1026,96	1047,3	1565,4	1325,2
Pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853)	62,3	66,5	748,8	184,3
Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)	16,9	14,1	14,3	12,5
Rodzina (855)	3560,0	3494,0	2112,0	1261,4

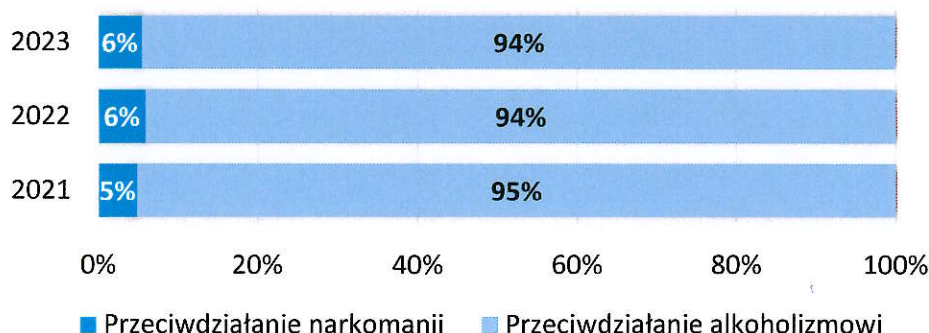
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2023 roku przewidywany jest dalszy wzrost wydatków w obszarze ochrony zdrowia i wsparcia rodzin oraz spadek w pozostałych obszarach.

Ochrona zdrowia (dział 851)

Zdecydowana większość wydatków (94,5%) ponoszonych w województwie łódzkim w ramach ochrony zdrowia (dział 851) obejmowała **środki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi**. Wartość wydatków przeznaczonych na ten cel w 2023 roku wyniosła aż **61,4 mln zł** (o blisko 10,9 mln zł więcej niż w roku 2022). Pozostała kwota – **3,6 mln zł** – stanowiła **wydatki poniesione na przeciwdziałanie narkomanii**, a ich wysokość w porównaniu z rokiem 2022 uległa zwiększeniu o 358,7 tys. zł.

Rysunek 103. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach ochrony zdrowia (dział 851) w województwie łódzkim w latach 2021-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki przeznaczone na działania związane z ochroną zdrowia jedynie w nieznacznej części (niepełna 17%) ponoszone były ze środków znajdujących się w budżetach ośrodków pomocy społecznej / miejskich ośrodków pomocy rodzinie.

Pomoc społeczna (dział 852)

W ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2023 największą część wydatków poniesiono na **domy pomocy społecznej** ujęte w rozdziale 85202. W roku oceny środki przeznaczone na ten cel wyniosły **506,2 mln zł**, co stanowiło 38,2% wszystkich wydatków w ramach pomocy społecznej. Wartość wydatków na domy pomocy społecznej wzrosła w porównaniu z rokiem 2022 o ponad 68 mln zł, tj. blisko 16%.

Stosunkowo wysokie w 2023 roku były również wydatki przeznaczone na działalność **ośrodków pomocy społecznej** (rozdział 85219). W roku oceny wyniosły one ponad **267,6 mln zł** i stanowiły około 20,2% wszystkich wydatków poniesionych w dziale 852. Wydatki na ośrodki pomocy społecznej w roku oceny były wyższe o 14,0% (blisko 32,7 mln zł) w porównaniu z wartością z roku poprzedniego.

Stosunkowo wysoka była również wartość wydatków poniesionych w ramach rozdziału 85203 - ośrodki wsparcia oraz w rozdziale 85214 – **Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe**. Wysokość środków przeznaczonych na finansowanie zadań realizowanych w ramach powyższych rozdziałów wynosiła odpowiednio: **89,7 mln zł** (6,8% wydatków działu 852) oraz **78,5 mln zł** (5,9% wydatków działu 852).

Najniższe wydatki w ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2023 roku poniesiono natomiast na centra integracji społecznej (zaledwie jedna placówka w województwie – **1,3 tys. zł**), a także na usuwanie skutków klęsk żywiołowych (**4 tys. zł**).

Odnotowano znaczący spadek wydatków w ramach: usuwania skutków klęsk żywiołowych (prawie o 100%), pozostałej działalności (spadek o 82%) oraz pomocy dla cudzoziemców (spadek o 62%).

Tabela 4. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej (dział 852) w województwie łódzkim w latach 2021-2023

Wyszczególnienie	Wartość w 2021 r. (w mln zł)	Wartość w 2022 r. (w mln zł)	Wartość w 2023 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pomoc społeczną w 2023 r. (w %)
Domy pomocy społecznej	398,6	438,1	506,2	38,2
Ośrodki pomocy społecznej	212,1	235,0	267,6	20,2
Ośrodki wsparcia	66,1	75,9	89,7	6,8
Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	78,0	74,8	78,5	5,9
Pozostała działalność	45,9	410,4	75,7	5,7
Zasiłki stałe	70,1	75,4	72,9	5,5
Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	52,9	56,1	65,0	4,9
Dodatki mieszkaniowe	43,0	51,9	64,4	4,9
Pomoc w zakresie dożywiania	39,2	39,7	41,8	3,2
Powiatowe centra pomocy rodzinie	23,4	25,6	28,0	2,1
Pomoc dla cudzoziemców	0,09	54,2	20,4	1,5
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	5,9	6,3	6,2	0,5

Wyszczególnienie	Wartość w 2021 r. (w mln zł)	Wartość w 2022 r. (w mln zł)	Wartość w 2023 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pomoc społeczną w 2023 r. (w %)
Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	4,0	4,4	5,6	0,4
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	2,2	2,4	3,2	0,2
Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	5,8	6,6	0,004	0,0003
Centra integracji społecznej	0,001	0,001	0,001	0,0001

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki ponoszone w 2023 roku przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej w około 56% finansowane były ze środków posiadanych przez nie we własnych budżetach. Jednocześnie największą ich część (36%) stanowiły środki ponoszone na pokrycie kosztów funkcjonowania ośrodków pomocy społecznej, a także na działanie domów pomocy społecznej (około 16%).

Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853)

W 2023 roku największe wydatki poniesione przez jednostki samorządowe województwa łódzkiego w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) związane były z realizacją **pozostałej działalności w zakresie polityki społecznej** – wyniosły one **ponad 111,8 mln zł** i obejmowały w roku oceny większość (60,7%) wydatków odnotowanych w tym dziale. Jednocześnie wydatki te były aż o 83,8% niższe niż w roku poprzednim. Stosunkowo wysokie były również wydatki na **zadania dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych**, na które przeznaczono **49,4 mln zł** (26,9%). W porównaniu z rokiem 2022 wysokość omawianych wydatków była wyższa o około 18,8%.

Na **finansowanie działalności zespołów orzekania o niepełnosprawności** w 2023 roku przeznaczono **14,0 mln zł** (o 15,3% więcej niż w roku 2022), co stanowiło 7,6% wszystkich wydatków poniesionych w dziale 853.

Najniższe wydatki w ramach omawianego działu w 2023 roku poniesiono na zadania realizowane w ramach **rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych** – **9,0 mln zł** (około 4,9% wszystkich wydatków w dziale 853). Wysokość środków przeznaczonych

na finansowanie powyższych zadań w roku oceny wzrosła w porównaniu z do stanu z roku poprzedniego o blisko 34,2% (prawie 2,3 mln zł).

Tabela 5. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) w województwie łódzkim w latach 2021-2023

Wyszczególnienie	Wartość w 2021 r. (w mln zł)	Wartość w 2022 r. (w mln zł)	Wartość w 2023 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pozostałe zadania w 2023 r. (w %)
Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	9,9	688,3	111,8	60,7
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	37,1	41,7	49,5	26,9
Zespoły orzekania o niepełnosprawności	10,9	12,2	14,0	7,6
Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	8,6	6,6	9,0	4,9

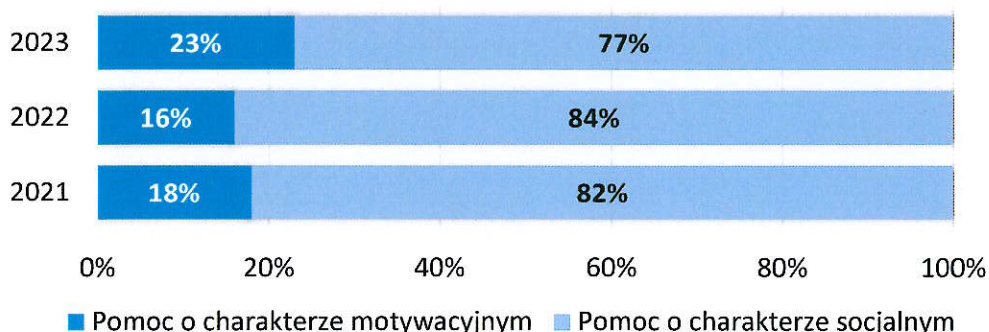
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Zdecydowana większość (71,5%) wszystkich wydatków poniesionych w 2023 roku przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim na realizację zadań w ramach pozostałej działalności w zakresie polityki społecznej stanowiły środki pochodzące z własnych budżetów tych jednostek.

Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)

Wydatki ponoszone w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej przeznaczone są na **pomoc materialną dla uczniów**. W 2023 roku środki finansowe wydatkowane na ten cel w województwie łódzkim wyniosły **łącznie 12,5 mln zł**, przy czym w zdecydowanej większości obejmowały pomoc o charakterze socjalnym (77%; 9,6 mln zł). W ramach pomocy o charakterze motywacyjnym wydatkowano w 2023 roku blisko **2,9 mln zł**, co stanowi około 23% wszystkich wydatków w ramach działu 854. W strukturze środków finansowych wydatkowanych na edukacyjną opiekę wychowawczą w województwie łódzkim obserwowany jest systematyczny spadek udziału wydatków przeznaczonych na pomoc o charakterze socjalnym na rzecz pomocy finansowej o charakterze motywacyjnym.

Rysunek 104. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej (dział 854) w województwie łódzkim w latach 2021-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki przeznaczone na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej ponoszone ze środków posiadanych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej we własnych budżetach stanowiły około 40,2% wszystkich środków finansowych wydatkowanych na ten cel w 2023 roku. Jednocześnie wydatki te niemal w całości (94,1%) obejmowały pomoc materialną dla uczniów o charakterze socjalnym, podczas gdy wydatki przeznaczone na pomoc o charakterze motywacyjnym stanowiły zaledwie 5,9% środków wydatkowanych z budżetów ośrodków pomocy społecznej.

Rodzina (dział 855)

W 2023 roku najwyższą kwotę wydatków w ramach działań mających na celu wsparcie rodzin (dział 855) w województwie łódzkim poniesiono na wypłatę **świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz opłacenie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego**. Ich kwota osiągnęła w 2023 roku wartość **861,7 mln zł**, co stanowi 68,3% wszystkich wydatków na działania w zakresie wsparcia rodzin. W porównaniu do stanu z roku poprzedniego, wartość ta była wyższa o 76,0 mln zł.

Środki finansowe przeznaczone w 2023 roku na finansowanie działalności **placówek opiekuńczo-wychowawczych** wyniosły łącznie **125,0 mln zł** (9,9% wszystkich wydatków przeznaczonych na wsparcie rodzin). Na działania związane z **utrzymaniem i rozwojem rodzin zastępczych** w województwie łódzkim przeznaczono w 2023 roku **118,2 mln zł** (9,4%), natomiast na **tworzenie i funkcjonowanie żłobków** – 111,6 mln zł (8,8%).

Zdecydowanie najniższe wydatki w 2023 roku w ramach wsparcia rodzin w województwie łódzkim poniesiono natomiast na świadczenia wychowawcze (około **1,0 mln zł**) oraz na składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby przebywające na urloпах

wychowawczych, za osoby zatrudnione jako nianie oraz za osoby sprawujące osobistą opiekę nad dzieckiem (zaledwie **15,8 tys. zł**). W ramach wsparcia rodzin, w 2023 roku nie poniesiono wydatków związanych z usuwaniem skutków klęsk żywiołowych.

Tabela 6. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach wsparcia rodzin (dział 855) w województwie łódzkim w latach 2021-2023

Wyszczególnienie	Wartość w 2021 r. (w mln zł)	Wartość w 2022 r. (w mln zł)	Wartość w 2023 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na rodziny w 2023 r. (w %)
Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	759,3	785,8	861,7	68,3
Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	98,6	97,1	125,0	9,9
Rodziny zastępcze	113,2	111,9	118,2	9,4
Tworzenie i funkcjonowanie żłobków	84,1	91,2	111,6	8,8
Wspieranie rodziny	16,1	18,5	22,9	1,8
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne oraz zasiłki dla opiekunów	9,7	11,8	15,3	1,2
Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	2,1	3,1	4,1	0,3
Dzienni opiekunowie	0,5	0,4	1,6	0,1
Świadczenie wychowawcze	2410,2	992,8	1,0	0,1
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby przebywające na urloпах wychowawczych, za osoby zatrudnione jako nianie oraz za osoby sprawujące osobistą opiekę nad dzieckiem	0	0	0,015	0,001
Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	0,1	0,3	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie większość wydatków ze środków posiadanych we własnych budżetach przeznaczyły na świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego (stanowiły one 78,6% wydatków tych jednostek w zakresie wspierania rodzin).

VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

W województwie łódzkim od lat prowadzone są działania ukierunkowane na rozwój współpracy z trzecim sektorem, a poprzez realizację projektów (w tym finansowanych ze środków unijnych) wspierany jest wzrost zatrudnienia i rozwój NGO. Jest to nie zwykłe istotne, gdyż organizacje pozarządowe odgrywają kluczową rolę w inicjowaniu, rozwijaniu i podtrzymywaniu więzi lokalnych, wpływających nie tylko na rozwój danej jednostki terytorialnej, ale też na jakość życia jej mieszkańców. Wsparcie udzielane w ramach pomocy społecznej jest bardziej efektywne, jeśli ma charakter kompleksowy. Jednym z podstawowych elementów świadczących o prowadzeniu lokalnej polityki społecznej w oparciu o tę zasadę jest współpraca z podmiotami formalnymi, jak i nieformalnymi organizacjami z otoczenia pomocy społecznej, w tym z organizacjami pozarządowymi.

W sprawozdaniu z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego gminy i powiaty mogą w dowolnej formie opisać współpracę z organizacjami pozarządowymi. Dzięki temu jednostki mogą wykazać wszystkie formy takiej współpracy, nawet te najbardziej nieszablonowe. Negatywną konsekwencją tego rodzaju dowolności jest czasem brak informacji – w 2023 roku 32 jednostek pominęło ten dział w swoim sprawozdaniu, co niekoniecznie musi być równoznaczne z brakiem współpracy z NGO. Samorządy gmin wielokrotnie też poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi rozumieją współpracę międzyinstytucjonalną np. z ZUS czy ośrodkami zdrowia.

Z informacji przekazanych przez JST wynika, że w 2023 roku niemal wszystkie powiaty i nieco **ponad 1/3 gmin podejmowały współpracę z organizacjami pozarządowymi**. Podobnie jak miało to miejsce w poprzednich latach najczęstszą formą takiej współpracy było zlecanie zadań, które obejmowało m.in. realizację usług opiekuńczych (także specjalistycznych) oraz prowadzenie różnego rodzaju jednostek pomocy społecznej. Można zauważyć również, że małe gminy najczęściej podejmują współpracę z organizacjami pozarządowymi w celu realizowania wsparcia w zakresie dożywiania, w tym w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym. Współpracują również z bankami żywności. Większe gminy i powiaty prowadzą bardziej rozbudowaną i różnorodną współpracę z organizacjami pozarządowymi. Wynika to nie tylko z możliwości finansowych, ale również z dostępności (oferty NGO na danym terenie). W przypadku większych gmin współpraca dotyczyła m.in. wsparcia osób bezdomnych w postaci prowadzenia schronisk i ogrzewalni, pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa oraz działalności na rzecz integracji

i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dość często gminy we współpracy z organizacjami pozarządowymi realizują usługi opiekuńcze. Niektóre gminy prowadzą również działania w zakresie ochrony i promocji zdrowia, w tym działalność leczniczą. Pomoc osobom z niepełnosprawnościami również stanowi przedmiot współpracy z NGO, podobnie jak działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym i osób z uzależnieniami. Często wymienianym powodem współpracy z organizacjami pozarządowymi jest również działalność na rzecz dzieci i młodzieży, realizowana m.in. poprzez organizację wypoczynku.

Z analizy przesłanych przez jednostki opisów dotyczących współpracy wynika, że ośrodki pomocy społecznej utożsamiają ją ze zlecaniem zadań lub inną formą, w ramach której następuje transfer środków finansowych (nie biorą natomiast często pod uwagę np. współpracy związanej ze wsparciem organizacyjnym czy informacyjnym). W przypadku powiatów notuje się większą świadomość i różnorodność typów nawiązywanej współpracy z organizacjami pozarządowymi.

SŁOWNICZEK

Asystent rodziny⁸⁹

Asystent rodziny przydzielany jest rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych po dokonaniu analizy sytuacji tej rodziny przez pracownika socjalnego w oparciu o przeprowadzony wywiad środowiskowy.

Do zadań asystenta należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej (w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną);
- 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- 14) realizacja zadań określonych w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- 15) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;

⁸⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11, 14-15.

- 16) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny jednostce, która organizuje w gminie pracę z rodziną;
- 17) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- 18) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- 19) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- 20) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Asystent prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną.

Centrum integracji społecznej (CIS)⁹⁰

Centrum integracji społecznej stanowi zasób instytucjonalny zatrudnienia socjalnego.

Do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centrum integracji społecznej mogą zostać skierowane osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne, uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Skierowanie do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum odbywa się na wniosek w/w osób lub wniosek zakładu leczenia odwykowego, powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodka pomocy społecznej, organizacji pozarządowej lub klubu integracji społecznej, za zgodą tych osób. Warunkiem przyjęcia do Centrum jest podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego.

Centrum integracji społecznej realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- 1) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;

⁹⁰ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873 z późn. zm.), art. 3.

- 2) nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- 3) naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- 4) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

Centrum, w ramach reintegracji zawodowej, może prowadzić działalność wytwórczą, handlową lub usługową oraz działalność wytwórczą w rolnictwie.

Czas dziennego pobytu uczestnika w Centrum nie może być krótszy niż 6 godzin. Okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum poprzedzony jest jednomiesięcznym okresem próbnym i może trwać do 11 miesięcy (w uzasadnionych przypadkach może zostać wydłużony). Uczestnikom Centrum przysługuje świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych.

Centrum integracji społecznej może być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

Długotrwale korzystający z pomocy⁹¹

Osoby, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy.

Dodatek energetyczny⁹²

Dodatek energetyczny przysługuje odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, tj. osobie której przyznano dodatek mieszkaniowy w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. 2001 nr 71 poz. 734 z późn. zm.), która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkuje w miejscu dostarczania energii elektrycznej. Wysokość świadczenia uzależniona jest od liczby osób w gospodarstwie domowym.

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 17 grudnia 2021 r. o dodatku osłonowym, w 2022 i 2023 roku nie przewidziano możliwości składania wniosków o wypłatę dodatku energetycznego⁹³.

⁹¹ Ocena zasobów pomocy społecznej. *Objaśnienia*, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, grudzień 2021 r.

⁹² Opracowano na podstawie: <https://www.infor.pl/prawo/prawa-konsumenta/konsument-dom/5317724,Dodatek-energetyczny-w-2021-r.html> (18.05.2022).

⁹³ Opracowano na podstawie: https://sprawypoleczne.krakow.pl/swiadczenia_spoleczne/256080,artykul,zawieszenie_przyznawania_dodatkow_energetycznych_w_2022_i_2023_r_.html.

Dodatek mieszkaniowy⁹⁴

Dodatek mieszkaniowy przysługuje osobom, jeżeli średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego uzyskany w okresie trzech miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku nie przekracza 40% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarstwie jednoosobowym i 30% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym, obowiązującej w dniu złożenia wniosku.

Dodatek mieszkaniowy przyznaje, na wniosek osoby uprawnionej do dodatku mieszkaniowego, wójt, burmistrz lub prezydent miasta w drodze decyzji administracyjnej. Dodatek mieszkaniowy jest przyznawany na okres 6 miesięcy, licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu złożenia wniosku.

Dom pomocy społecznej (DPS)⁹⁵

Dom pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone, dzielą się na domy dla:

- 1) osób w podeszłym wieku;
- 2) osób przewlekle somatycznie chorych;
- 3) osób przewlekle psychicznie chorych;
- 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 6) osób niepełnosprawnych fizycznie;
- 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących.

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki oraz ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańców gminy w domu pomocy społecznej należy do zadań własnych gminy. Prowadzenie i rozwój infrastruktury

⁹⁴ Opracowano na podstawie: <https://css.samorzad.lodz.pl/dla-mieszkancow/wyplacane-swadczenia/dodatek-mieszkaniowy/> (18.05.2022).

⁹⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 19, 54, 55, 56.

domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób należy do zadań własnych powiatów. Ponadto, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, domy pomocy społecznej mogą być prowadzone przez Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia, a także inne osoby prawne oraz osoby fizyczne.

Dzienny dom pomocy (DDP)⁹⁶

Dzienny dom pomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, zaliczaną do ośrodków wsparcia. W dziennych domach pomocy świadczone są między innymi usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz wydawane posiłki, głównie osobom, które ze względu na wiek wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W dziennym domu pomocy mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

Dzienny opiekun dziecka w wieku do lat 3⁹⁷

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna zatrudniana przez gminy lub osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia.

Do zadań dziennego opiekuna należy w szczególności:

- 1) zapewnienie dziecku opieki w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych;
- 2) zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka;
- 3) prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Dzienny opiekun przy sprawowaniu opieki nad dziećmi może korzystać z pomocy wolontariuszy.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w lokalu, do którego posiada tytuł prawny. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna. Rodzice są zobowiązani do ponoszenia opłat za pobyt oraz wyżywienie dzieci u dziennego opiekuna.

⁹⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

⁹⁷ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.), art. 2, 36-44.

Indywidualny program usamodzielnienia

Indywidualny program usamodzielnienia stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej. Objęcie indywidualnym programem usamodzielnienia może nastąpić na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

1) Ustawa o pomocy społecznej⁹⁸

Indywidualnym programem usamodzielnienia objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

Zobowiązanie się osoby usamodzielnianej do realizacji indywidualnego programu usamodzielniania stanowi warunek uzyskania pomocy mającej na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, w tym pomocy:

- a) pieniężnej na usamodzielnienie,
- b) pieniężnej na kontynuowanie nauki,
- c) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym,
- d) w uzyskaniu zatrudnienia,
- e) na zagospodarowanie – w formie rzeczowej.

Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest wspólnie z opiekunem usamodzielnienia i zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

W realizacji indywidualnego programu usamodzielniania osobę usamodzielnianą wspiera opiekun usamodzielnienia, którym może być pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie, wychowawca, psycholog lub pracownik socjalny domu pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii zapewniającego całodobową opiekę, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, albo inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą.

⁹⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

3) Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁹⁹

Indywidualnym programem usamodzielnienia objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu.

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletniości wskazuje osobę, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia oraz przedstawia pisemną zgodę tej osoby. Indywidualny program usamodzielnienia opracowywany jest przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielnienia lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletniości, a następnie jest zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

Indywidualny program usamodzielnienia określa w szczególności:

- a) zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem usamodzielnienia,
- b) sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia.

Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania stanowi warunek przyznania osobie usamodzielnianej pomocy na kontynuowanie nauki oraz usamodzielnienie.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności¹⁰⁰

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej.

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlega zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka.

Jeżeli osoba bezdomna przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych, indywidualny program wychodzenia z bezdomności może być opracowany przez pracownika socjalnego zatrudnionego w tej placówce, a jego realizatorem w tym przypadku jest schronisko lub dom dla bezdomnych. Jeżeli

⁹⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-145.

¹⁰⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 49.

indywidualny program wychodzenia z bezdomności wykracza poza będące w dyspozycji placówki środki pomocy lub zachodzi konieczność objęcia osoby bezdomnej ubezpieczeniem zdrowotnym, podlega on zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka pomocy społecznej.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać szczególne wspieranie osobie aktywnie uczestniczącej w wychodzeniu z bezdomności. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności, stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej realizujący program. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego¹⁰¹

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego stanowi narzędzie pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach zatrudnienia socjalnego.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęte mogą zostać osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne (realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności), uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego stanowi warunek przyjęcia do Centrum Integracji Społecznej osób skierowanych do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego opracowuje pracownik socjalny Centrum Integracji Społecznej. Program powinien określać w szczególności: zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej oraz osoby odpowiedzialne za realizację programu.

Interwencja kryzysowa¹⁰²

Interwencja kryzysowa stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin

¹⁰¹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 1, 12-13.

¹⁰² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 47.

będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz (w sytuacjach uzasadnionych) schronienia do 3 miesięcy.

Ponadto matki oraz ojcowie z małoletnimi dziećmi lub inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny¹⁰³

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi formę instytucjonalnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym umieszcza się dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na adopcję nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci. Pobyt dziecka w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia.

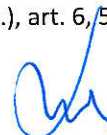
Jednostki organizacyjne pomocy społecznej¹⁰⁴

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- 1) regionalne ośrodki polityki społecznej,
- 2) powiatowe centra pomocy rodzinie,
- 3) ośrodki pomocy społecznej,
- 4) zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia:
 - a) domy pomocy społecznej,
 - b) placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego,
 - c) ośrodki interwencji kryzysowej,
 - d) ośrodki wsparcia:
 - dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi),

¹⁰³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93, 111.

¹⁰⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 51, 51a.

- dzienne domy pomocy,
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
- schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi,
- kluby samopomocy.

Jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej¹⁰⁵

Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są:

- 1) jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 2) placówki wsparcia dziennego,
- 3) organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4) placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- 5) regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
- 6) interwencyjne ośrodki preadopcyjne oraz ośrodki adopcyjne,
- 7) podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Klub integracji społecznej (KIS)¹⁰⁶

Kluby integracji społecznej stanowią jednostkę prowadzącą reintegrację zawodową i społeczną dla osób długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorych psychicznie, zwalnianych z zakładów karnych, uchodźców oraz osób niepełnosprawnych, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Kluby integracji społecznej mogą być prowadzone przez gminy, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

W klubach integracji społecznej można organizować w szczególności:

¹⁰⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2.

¹⁰⁶ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 1, 18.

- 1) działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- 2) prace społecznie użyteczne;
- 3) roboty publiczne;
- 4) poradnictwo prawne;
- 5) działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych;
- 6) staże.

Warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego.

Klub samopomocy¹⁰⁷

Klub samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczoną dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W ośrodku tym mogą być świadczone usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub udzielana pomoc w formie posiłku.

Dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, prowadzone są kluby samopomocy dedykowane tej grupie osób. Korzystanie z usług klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest nieodpłatne.

Kontrakt socjalny¹⁰⁸

Jedno z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej.

Kontrakt socjalny jest pisemną umową zawartą z osobą ubiegającą się o pomoc, określającą uprawnienia i zobowiązania stron umowy w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.

Kontrakt socjalny zawierany jest przez pracownika socjalnego zatrudnionego w ośrodku pomocy społecznej lub w powiatowym centrum pomocy z osobą lub rodziną znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej w celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów tej osoby lub

¹⁰⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51-51b.

¹⁰⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 108.

rodziny, co ma na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

W przypadku osób bezrobotnych podpisanie kontraktu socjalnego, w ramach którego realizowane są działania na rzecz wzmocnienia aktywności osoby bezrobotnej, może być dokonywane na podstawie skierowania powiatowego urzędu pracy.

Odmianą kontraktu socjalnego są indywidualne programy pomocy:

- Indywidualny program zatrudnienia socjalnego,
- Indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- Indywidualny program integracji cudzoziemców,
- Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- Indywidualny program usamodzielniania.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej¹⁰⁹

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się, na ich wniosek, opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza organizator rodzinnej pieczy zastępczej, po zasięgnięciu opinii odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;

¹⁰⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 77.

- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

Mieszkania treningowe oraz wspomagane¹¹⁰

Terminy „mieszkanie treningowe” i „mieszkanie wspomagane” zastąpiły od 1 listopada 2023 roku funkcjonującą wcześniej nazwę „mieszkanie chronione”. Zastąpienie tego terminu dwoma odrębnymi podyktowane było przyjęciem „Strategii rozwoju usług społecznych. Polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)”¹¹¹, która stanowiła podstawę przeprowadzonej w połowie 2023 roku nowelizacji ustawy o pomocy społecznej¹¹².

Mieszkania treningowe lub wspomagane mogą być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub pozarządową. Stanowią one formę pomocy społecznej, która przygotowuje osoby w nich przebywające – przy wsparciu specjalistów – do prowadzenia niezależnego życia lub wspiera te osoby w codziennym funkcjonowaniu.

Pobyt w mieszkaniu treningowym lub wspomaganim przysługuje osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki. Dotyczy to w szczególności m.in. osób z zaburzeniami psychicznymi, osób bezdomnych, pełnoletnich osób opuszczających pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład poprawczy lub schronisko dla nieletnich, a także cudzoziemców posiadających status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy.

W mieszkaniu treningowym zapewnia się usługi bytowe, pracę socjalną oraz naukę w obszarze rozwijania lub utrwalania niezależności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia niezależnego życia.

Mieszkanie wspomagane przeznaczone jest w szczególności dla osób z niepełnosprawnością fizyczną lub z zaburzeniami psychicznymi oraz dla osób w podeszłym wieku lub przewlekle chorych. W mieszkaniu tym świadczy się usługi bytowe, pracę socjalną oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania niezależności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

¹¹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 53.

¹¹¹ Uchwała nr 135 Rady Ministrów z 15 czerwca 2022 r. (M.P. z 2022 r. poz. 767).

¹¹² Zmiany wprowadzone ustawą z 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw.

Ośrodek interwencji kryzysowej (OIK)¹¹³

Ośrodek interwencji kryzysowej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej wchodzącą w skład zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej należy do zadań własnych powiatu.

Rolą ośrodków interwencji kryzysowej jest świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hotelowych dostępnych przez całą dobę, osobom, rodzinom i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej w celu zapobieżenia powstawania lub pogłębiania się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.

Ośrodek wsparcia¹¹⁴

Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, przy czym w ośrodku tym mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. Ośrodek wsparcia jest środowiskową formą pomocy służącą utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku.

W ośrodkach wsparcia świadczone są usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub wydawane posiłki osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Do ośrodków wsparcia zaliczane są:

- 1) ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi),
- 2) dzienne domy pomocy,
- 3) domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
- 4) schroniska dla osób bezdomnych oraz schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi,
- 5) kluby samopomocy.

Pieczą zastępczą¹¹⁵

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą organizuje powiat. Pieczę zastępczą jest sprawowana w formie rodzinnej i instytucjonalnej.

Rodzinna pieczę zastępcza sprawowana jest w formie:

¹¹³ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/instytucje-pomocy-spoecznej> (31.05.2023).

¹¹⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

¹¹⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 32-34, 39, 93.

- 1) rodziny zastępczej:
 - a) spokrewnionej,
 - b) niezawodowej,
 - c) zawodowej, w tym pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego i specjalistycznej;
- 2) rodzinnego domu dziecka.

Instytucjonalna piecza zastępcza sprawowana jest w formie:

- 1) placówki opiekuńczo-wychowawczej (w tym typu socjalizacyjnego, rodzinnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego);
- 2) regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- 3) interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Pieczka zastępcza zapewnia:

- 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
- 2) przygotowanie dziecka do:
 - a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
 - b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
 - c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;
- 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza (POW)¹¹⁶

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest formą sprawowania instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzoną przez powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza:

- 1) zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- 2) realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;

¹¹⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 93, 95, 101, 102, 103, 105.

- 3) umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- 4) podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny;
- 5) zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- 6) obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi;
- 7) zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

Wyróżnia się następujące typy placówek opiekuńczo-wychowawczych:

- 1) socjalizacyjna;
- 2) interwencyjna, której zadaniem jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej. W szczególności placówka zobowiązana jest przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki. Do placówki takiej dziecko przyjmuje się na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku, gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców dziecka lub osoby trzeciej w związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- 3) specjalistyczno-terapeutyczna, sprawująca opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności nad dzieckiem niepełnosprawnym, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych;
- 4) rodzinna, wychowująca dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się, umożliwiającą wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu. Placówka ta współpracuje z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

Placówka wsparcia dziennego¹¹⁷

¹¹⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 18, 23-24.

Placówka wsparcia dziennego jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej realizującą zadania z zakresu wspierania rodziny. Placówka wsparcia dziennego oferuje objęcie dziecka opieką i wychowaniem w celu wsparcia rodziny, współpracując jednocześnie z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także z placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest dobrowolny, chyba że do placówki skieruje sąd.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

- 1) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych – zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- 2) specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne oraz realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny (terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię);
- 3) pracy podwórkowej – realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne prowadzone przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Pobyt dziecka w placówce jest nieodpłatny. Prowadzić ją może zarówno gmina, jak i powiat, a także podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta lub starosty.

Plan pracy z rodziną¹¹⁸

Plan pracy z rodziną opracowywany i realizowany jest przez asystenta rodziny we współpracy z członkami rodziny, której został przydzielony, i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. W przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną plan pracy z rodziną jest opracowywany we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej.

Plan pracy z rodziną obejmuje zakres realizowanych działań mających na celu przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, a także zawiera terminy ich realizacji i przewidywane efekty.

Poradnictwo specjalistyczne¹¹⁹

Poradnictwo specjalistyczne stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

¹¹⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 15.

¹¹⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 46.

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów.

Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii.

Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną.

Powody udzielania pomocy społecznej¹²⁰

Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

¹²⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 7.

Praca socjalna¹²¹

Praca socjalna stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej). Należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym.

Praca socjalna jest działalnością zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

Praca socjalna prowadzona jest:

- 1) z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;
- 2) ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny lub projekt socjalny. Jest ona świadczona osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód.

Projekt socjalny¹²²

Projekt socjalny stanowi zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych mających na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej osób, rodzin i konkretnych grup oraz wzrost samoorganizacji i spójności środowisk lokalnych, a przez to zapobieganie procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz podnoszenia jakości życia. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania pracownika socjalnego oraz szczegóły realizacji.

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna¹²³

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi instytucjonalną formę pieczy zastępczej.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-

¹²¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 36, 45.

¹²² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, art. 45.

¹²³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93, 109.

wychowawczej. W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 30 dzieci.

Rodzina pomocowa¹²⁴

Rodziny pomocowe oferują wsparcie rodzinom zastępczym oraz rodzinnym domom dziecka, na ich wniosek. Wsparcie to udzielane jest na wniosek rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka i polega na powierzeniu rodzinie pomocowej pieczy zastępczej nad dzieckiem (dziećmi) w przypadku czasowego niesprawowania opieki przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Pieczą zastępczą nad dzieckiem może być powierzona rodzinie pomocowej, w szczególności w okresie:

- 1) czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu;
- 2) nieprzewidzianych trudności lub zdarzeń losowych.

Rodziną pomocową może być:

- 1) rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka;
- 2) małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej.

Rodzina zastępcza zawodowa, rodzina zastępcza niezawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka może przyjąć dziecko jako rodzina pomocowa bez względu na liczbę dzieci pozostających pod ich opieką. Podstawą umieszczenia dziecka w rodzinie pomocowej jest umowa między starostą a rodziną pomocową. Czas pobytu dziecka w rodzinie pomocowej nie może przekroczyć 2 miesięcy.

Rodzina wspierająca¹²⁵

Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, udziela pomocy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w:

- 1) opiece i wychowaniu dziecka;
- 2) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- 3) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

¹²⁴Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 39, 73-75.

¹²⁵Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 29-30 .

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Rodzinny dom pomocy (RDP)¹²⁶

Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających wsparcia w tej formie. Z usług świadczonych w formie rodzinnego domu pomocy korzystać mogą osoby wymagające z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób w przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu ich zamieszkania.

Rodzinny dom pomocy świadczy swe usługi w budynku mieszkalnym jednorodzinnym, którego właścicielem lub najemcą jest osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom pomocy, w którym ta osoba zamieszkuje lub organizacja pożytku publicznego w przypadku domu prowadzonego przez organizację pożytku publicznego.

Specjalny zasiłek opiekuńczy¹²⁷

Zasiłek przyznawany jest osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa (dzieci – rodzice, wnuki – dziadkowie, rodzeństwo), a także współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Kryterium dochodowe uprawniające do specjalnego zasiłku opiekuńczego to 764,00 zł. W celu ustalenia dochodu liczy się łączny dochód dwóch rodzin: rodziny osoby sprawującej opiekę i rodziny osoby wymagającej opieki.

Specjalny zasiłek opiekuńczy funkcjonuje od 1 stycznia 2013 roku.

¹²⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 52.

¹²⁷ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/specjalny-zasilek-opiekunczy> (12.05.2023).

Spółdzielnia socjalna (SS)¹²⁸

Spółdzielnię socjalną mogą założyć: osoby bezrobotne, absolwenci centrów integracji społecznej oraz klubów integracji społecznej, osoby niepełnosprawne, a także osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Spółdzielnię socjalną mogą założyć także inne osoby niż wskazane powyżej, o ile liczba tych osób nie stanowi więcej niż 50% ogólnej liczby założycieli, a także organizacje pozarządowe lub jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne.

Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- 2) zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy,

przy czym działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych

Stypendium szkolne¹²⁹

Stypendium szkolne stanowi świadczenie z pomocy społecznej udzielane przez ośrodki pomocy społecznej. Podstawową przesłanką otrzymania przez ucznia stypendium szkolnego jest trudna sytuacja materialna, w jakiej ten uczeń się znajduje, wynikająca z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe. Przyznanie stypendium uzależnione jest od wysokości dochodu na osobę w rodzinie ucznia.

Prawo do pomocy materialnej o charakterze socjalnym przysługuje zamieszkałym na terenie danej gminy (bez względu na miejsce pobierania nauki):

- 1) uczniom szkół publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych oraz słuchaczom kolegiów nauczycielskich, nauczycielskich kolegiów języków

¹²⁸ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 2; ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.), art. 2, 4.

¹²⁹ Opracowano na podstawie: <https://uml.lodz.pl/edukacja/stypendia/stypendia-i-zasilki-szkolne/> (31.05.2023).

obcych lub kolegów pracowników służb społecznych - do czasu ukończenia kształcenia, nie dłużej jednak niż do dnia ukończenia 24 roku życia;

- 2) wychowankom publicznych i niepublicznych ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych – do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki;
- 3) uczniom szkół niepublicznych nieposiadających uprawnień szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki.

Stypendium szkolne przyznawane jest na wniosek lub z urzędu. Wniosek o przyznanie stypendium mogą złożyć rodzice, opiekunowie prawni uczniów, pełnoletni uczniowie, a także dyrektorzy szkół, kolegów lub ośrodków.

Środowiskowy dom samopomocy¹³⁰

Środowiskowy dom samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczonym dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej. W środowiskowym domu samopomocy mogą być również prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu, przy czym okres korzystania z miejsca całodobowego pobytu nie może być jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy.

Środowiskowy dom samopomocy świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Osoby korzystające z usług powyższych placówek mogą otrzymać częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych oraz posiłek.

Prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych zarówno przez gminę, jak i powiat.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej (zasiłki)¹³¹

Świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej są:

- 1) zasiłek stały,
- 2) zasiłek okresowy,
- 3) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,

¹³⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 18, 20, 51a.

¹³¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

- 4) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 5) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- 6) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy,
- 7) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej)¹³²

Świadczeniami niepieniężnymi (usługami) z pomocy społecznej są:

- 1) praca socjalna,
- 2) bilet kredytowany,
- 3) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- 4) składki na ubezpieczenia społeczne,
- 5) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 6) sprawienie pogrzebu,
- 7) poradnictwo specjalistyczne,
- 8) interwencja kryzysowa,
- 9) schronienie,
- 10) posiłek,
- 11) niezbędne ubranie,
- 12) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- 13) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
- 14) mieszkanie chronione,
- 15) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- 16) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

¹³² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

Świadczenie pielęgnacyjne¹³³

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- 1) matce albo ojcu,
- 2) opiekunowi faktycznemu dziecka,
- 3) osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną,
- 4) innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób małoletnich oraz o znacznym stopniu niepełnosprawności,

jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Świadczenie to jest przyznawane niezależnie od dochodów.

Świadczenie wychowawcze¹³⁴

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie to przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka do dnia ukończenia przez nie 18. roku życia w wysokości 500 zł miesięcznie na dziecko w rodzinie.

W okresie od 1 kwietnia 2016 roku do 30 czerwca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługiwało:

- na każde drugie i kolejne dziecko w rodzinie, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę przekraczał kwotę 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością),

¹³³ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm), art. 17.

¹³⁴ Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195), art. 4, 5, 10, 11; ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 80, 115.

- również na pierwsze i jedyne dziecko w przypadku rodzin, których dochód w przeliczeniu na osobę nie przekraczał kwoty 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością).

Od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągnięty przez rodzinę.

Świadczenie wychowawcze realizowane jest w gminach, przy czym postępowania w sprawie świadczenia mogą być prowadzone zarówno w urzędach gmin/miast lub w wyodrębnionych komórkach w ośrodkach pomocy społecznej lub w innych jednostkach organizacyjnych gmin (wybór optymalnych rozwiązań należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast). W sprawach, w których zastosowanie mają unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w przypadku przemieszczania się osób w granicach Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Konfederacji Szwajcarskiej, decyzje w sprawach świadczenia wychowawczego wydaje właściwy wojewoda.

Dodatkowe wsparcie w wysokości świadczenia wychowawczego przysługuje również rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (dodatek wychowawczy w rodzinnej pieczy zastępczej), a także prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego¹³⁵

Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty (mogą być to również alimenty na podstawie ugody zawartej przed sądem), jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują:

- 1) do ukończenia przez dziecko 18 lat,
- 2) do ukończenia przez dziecko 25 lat po warunkiem, że dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej,
- 3) bezterminowo w przypadku posiadania przez dziecko orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego.

¹³⁵ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/fundusz-alimentacyjny> (31.05.2023).

Turnus rehabilitacyjny¹³⁶

Uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych (obok warsztatów terapii zajęciowej) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy mogą być organizowane:

- 1) przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które prowadzą co najmniej przez 2 lata działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i uzyskały wpis do rejestru organizatorów prowadzonego przez wojewodę;
- 2) wyłącznie w ośrodkach, które uzyskały wpis do rejestru ośrodków prowadzonego przez wojewodę – z wyłączeniem turnusów organizowanych w formie niestacjonarnej;
- 3) w domach pomocy społecznej lub w innych placówkach opiekuńczych, przy czym wyłącznie dla osób niepełnosprawnych niebędących stałymi podopiecznymi takich jednostek.

Ośrodki, w których organizowane są turnusy, zapewniają osobom niepełnosprawnym odpowiednie warunki pobytu, dostosowane do rodzaju i stopnia niepełnosprawności uczestników turnusu, oraz bazę do prowadzenia rehabilitacji i realizacji określonego programu turnusu.

Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni. Turnusy organizuje się wyłącznie na terenie kraju, w grupach zorganizowanych liczących nie mniej niż 20 uczestników, w formie stacjonarnej lub niestacjonarnej.

Usamodzielnienie¹³⁷

Pomoc na usamodzielnienie, obejmująca pomoc: 1) na kontynuowanie nauki, 2) usamodzielnienie lub 3) zagospodarowanie, przysługuje osobom opuszczającym podmioty rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze,

¹³⁶ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.), art. 10, 10c.

¹³⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-150; ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze. Osobom usamodzielnianym może zostać również udzielona pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, oraz w uzyskaniu zatrudnienia, przy czym pomoc ta nie obejmuje wsparcia finansowego.

Pomoc na usamodzielnienie dla osoby opuszczającej pieczę zastępczą przysługuje osobie usamodzielnianej, która przebywała w pieczy zastępczej przez okres co najmniej:

- a) 3 lat – w przypadku osoby opuszczającej rodzinę zastępczą spokrewnioną,
- b) 1 roku – w przypadku osoby opuszczającej rodzinę zastępczą niezawodową, rodzinę zastępczą zawodową, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo – wychowawczą, regionalną placówkę opiekuńczo – terapeutyczną.

Warunkiem przyznania pomocy na kontynuowanie nauki i na usamodzielnienie jest złożenie wniosku i posiadanie zatwierdzonego indywidualnego programu usamodzielnienia.

I. Pomoc na kontynuowanie nauki:

- 1) przyznaje się osobie usamodzielnianej, o ile kontynuuje naukę w szkole, zakładzie kształcenia nauczycieli, w uczelni, na kursach, jeśli ich ukończenie jest zgodne z indywidualnym programem usamodzielnienia, u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego,
- 2) wysokość pomocy wynosi nie mniej niż 500 zł miesięcznie,
- 3) pomoc przyznaje się na czas nauki, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 25 roku życia.

II. Pomoc na usamodzielnienie:

- 1) może zostać wypłacona, w zależności od ustaleń indywidualnego programu usamodzielnienia, jednorazowo lub w ratach,
- 2) może zostać wypłacona nie później niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26 roku życia,
- 3) w przypadku, gdy osoba usamodzielniana otrzymuje pomoc na kontynuowanie nauki, pomoc na usamodzielnienie jest wypłacana po zakończeniu pobierania pomocy na kontynuowanie nauki,
- 4) w uzasadnionych przypadkach pomoc na usamodzielnienie może zostać wypłacona w trakcie wypłacania pomocy na kontynuowanie nauki,
- 5) wysokość tej pomocy zależna jest od okresu pobytu w pieczy zastępczej i wynosi od 1 650 zł do 6 600 zł.

III. Pomoc na zagospodarowanie:

- 1) jest wypłacana jednorazowo, nie później niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26 roku życia,
- 2) w wysokości nie niższej niż 1 500 zł, a w przypadku osoby legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności – w wysokości nie niższej niż 3 000 zł,
- 3) może zostać przyznana w formie rzeczowej.

Pomoc na usamodzielnienie dla osób opuszczających inne instytucje (art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej) przysługuje w szczególności w następujących przypadkach:

- a) pomoc pieniężna na usamodzielnienie i pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki – osobie, która przebywała w domu pomocy społecznej, schronisku dla nieletnich, zakładzie poprawczym, specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, specjalnym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii zapewniającym całodobową opiekę albo młodzieżowym ośrodku wychowawczym co najmniej rok,
- b) w przypadku, gdy osoba opuszczająca dom pomocy społecznej, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy albo specjalny ośrodek wychowawczy jest zdolna do samodzielnej egzystencji.

Warunkiem przyznania pomocy na usamodzielnienie jest realizacja indywidualnego programu usamodzielnienia, opracowanego wspólnie z opiekunem usamodzielnienia, zatwierdzonego przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze¹³⁸

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze stanowią świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej).

Pomoc w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, a także osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie zamieszkujący małżonek, wstępni i zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

¹³⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 50.

Usługi opiekuńcze przyznaje ośrodek pomocy społecznej, który ustala ich zakres, okres i miejsce świadczenia.

Warsztat terapii zajęciowej (WTZ)¹³⁹

Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej (obok turnusów rehabilitacyjnych) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Wskaźniki zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa)¹⁴⁰

Dane dotyczące poziomu ubóstwa w Polsce są gromadzone i regularnie prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny w formie wskaźników zasięgu ubóstwa (stóp ubóstwa), które są szacowane na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonego przez GUS. Wyróżnia się trzy podstawowe wskaźniki zasięgu ubóstwa przyjmujące różne granice ubóstwa:

- 1) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa skrajnego (stopa ubóstwa skrajnego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków¹⁴¹ był niższy niż granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji¹⁴²) wyznaczająca poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego następuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.

Za punkt wyjścia do ustalania granic ubóstwa skrajnego bierze się poziom minimum egzystencji obliczony przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego.

- 2) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa relatywnego (stopa ubóstwa relatywnego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa relatywnego przyjęta na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków wszystkich

¹³⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.), art. 10-10b.

¹⁴⁰ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/> (31.05.2023).

¹⁴¹ Wydatki te obejmują również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość artykułów pobranych z prowadzonej działalności na własny rachunek (spożycie naturalne).

¹⁴² W skład koszyka minimum egzystencji wchodzi potrzeby mieszkaniowe i artykuły żywnościowe.

gospodarstw domowych. Wskazuje na gospodarstwa domowe, w których poziom konsumpcji jest niższy niż większości mieszkańców i odbiega znacząco od poziomu przeciętnego.

- 3) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa ustawowego (stopa ubóstwa ustawowego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków¹⁴² był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej.

Wywiad środowiskowy¹⁴³

W przypadku gdy ośrodek pomocy społecznej poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na podstawie którego dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z analizy tej wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej z wnioskiem o jego przydzielenie.

Zakład aktywności zawodowej¹⁴⁴

Zakład aktywności zawodowej prowadzi zatrudnienie w warunkach pracy chronionej. Zakład aktywności zawodowej może być utworzony przez gminę, powiat oraz fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Nie jest to samodzielna forma prawna, ale jednostka organizacyjnie i finansowo wyodrębniona z podmiotu, który utworzył ZAZ.

O uzyskanie statusu zakładu aktywności zawodowej dla wyodrębnionej przez siebie jednostki instytucje i organizacje mogą ubiegać się, jeżeli co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:

- a) zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- b) zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osób, w stosunku do których rada programowa zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej,

przy czym osoby, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, nie mogą stanowić więcej niż 35% ogółu zatrudnionych.

¹⁴³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11.

¹⁴⁴ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.), art. 2, 29.

Wymiar czasu pracy osoby zatrudnionej w ZAZ jest odpowiednio zmniejszony, a osoba objęta jest także zajęciami rehabilitacyjnymi od 60 do 120 minut dziennie.

Zakład pracy chronionej (ZPCH)¹⁴⁵

Zakład pracy chronionej oznacza warunki pracy chronionej.

Pracodawca prowadzący działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, zatrudniający nie mniej niż 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy i osiągający wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 6 miesięcy, uzyskuje status pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej, jeżeli:

- 1) wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%, a w tym co najmniej 20% ogółu zatrudnionych stanowią osoby zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, albo co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych, albo upośledzonych umysłowo zaliczonych do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 2) obiekty i pomieszczenia użytkowane przez zakład pracy odpowiadają przepisom i zasadom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych oraz spełniają wymagania dostępności do nich;
- 3) zapewniona jest doraźna i specjalistyczna opieka medyczna, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne;
- 4) wystąpi z wnioskiem o przyznanie statusu pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej.

Zasiłek celowy¹⁴⁶

Zasiłek celowy może być przyznany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w tym w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opatu, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne.

¹⁴⁵ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.), art. 2, 28.

¹⁴⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 39-41.

Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego, a także osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego lub klęski żywiołowej lub ekologicznej.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe może być przyznany specjalny zasiłek celowy w wysokości nieprzekraczającej kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny, który nie podlega zwrotowi.

Zasiłek okresowy¹⁴⁷

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

- 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

- 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 2) w przypadku rodziny – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.

Zasiłek pielęgnacyjny¹⁴⁸

Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia;

¹⁴⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 38.
Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 16.

- 4) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie umieszczonej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.

Zasiłek rodzinny¹⁴⁹

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Zasiłek rodzinny przysługuje:

- 1) rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka lub opiekunowi faktycznemu dziecka (do ukończenia przez dziecko 18. roku życia lub nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21. roku życia, albo do 24. roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności);
- 2) osobie uczącej się (osoba pełnoletnia ucząca się, nie pozostająca na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeżeli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się). Zasiłek przysługuje osobie uczącej się w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24 roku życia.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- 1) urodzenia dziecka;
- 2) opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- 3) samotnego wychowywania dziecka;
- 4) wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- 5) kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- 6) rozpoczęcia roku szkolnego;
- 7) podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Zasiłek rodzinny przyznawany jest na podstawie kryterium dochodowego. Wysokość dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiącego podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokość zasiłku rodzinnego i poszczególnych dodatków określa odpowiednie rozporządzenie Rady Ministrów.

Zasiłek stały¹⁵⁰

¹⁴⁹ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5.

¹⁵⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 37.

Zasiłek stały przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- 3) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 4) w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.

Zasiłek szkolny¹⁵¹

Zasiłek szkolny jest świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Zasiłek szkolny stanowi pomoc incydentalną, nadzwyczajną inną niż stypendium szkolne. Podstawową okolicznością uzasadniającą ubieganie się o świadczenie w postaci zasiłku szkolnego jest wystąpienie zdarzenia losowego. Zdarzeniami losowymi dającymi podstawę do przyznania zasiłku są np.: śmierć rodziców lub opiekunów prawnych, klęska żywiołowa, pożar, włamanie lub zalanie mieszkania lub inne okoliczności powodujące przejściowo trudną sytuację ucznia. Zasiłek szkolny może być przyznany w formie:

- 1) świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub
- 2) pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym.

Wysokość zasiłku szkolnego przyznanego na rzecz konkretnego wnioskodawcy uzależniona jest od charakteru zdarzenia losowego uzasadniającego przyznanie pomocy w tej formie.

Zatrudnienie socjalne¹⁵²

¹⁵¹ Opracowano na podstawie: <https://uml.lodz.pl/edukacja/stypendia/stypendia-i-zasilki-szkolne/> (31.05.2023).

¹⁵² Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 1, 2.

Przez zatrudnienie socjalne należy rozumieć zapewnianie osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym, możliwości uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej oraz w zatrudnieniu wspieranym.

Zatrudnienie wspierane¹⁵³

Zatrudnienie wspierane oznacza udzielanie osobom bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, wsparcia o charakterze doradczym i finansowym w utrzymaniu aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.

Zatrudnienie wspierane może być realizowane w formie:

- 1) prac społecznie użytecznych na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) skierowania do pracy;
- 3) rzecznictwa, poradnictwa zawodowego, psychologicznego i społecznego dla osób realizujących prace społecznie użyteczne w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, podejmujących zatrudnienie, działalność gospodarczą, zakładających lub przystępujących do spółdzielni socjalnej.

Zatrudnienie wspierane realizowane jest w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego.

¹⁵³ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 1, 2, 15b.

BIBLIOGRAFIA

Główne źródła informacji:

1. Bank Danych Lokalnych GUS, <http://stat.gov.pl/>.
2. Obwieszczenie nr 14/2023 Wojewody Łódzkiego z dnia 29 czerwca 2023 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2023 roku, <https://www.gov.pl/attachment/91661c89-1602-4eac-ac6c-426ae5462a4c> [20.05.2024]. Portal Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, <https://niepelnosprawni.gov.pl/>.
3. Portal Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <https://css.samorząd.lodz.pl/>.
4. Portal Dziennik Łódzki, <https://dzienniklodzki.pl/>.
5. Portal Fundacji Gajusz, <https://gajusz.org.pl/>.
6. Portal Głównego Urzędu Statystycznego, <https://stat.gov.pl/>.
7. Portal INFOR, <http://www.infor.pl/>.
8. Portal Komisji Europejskiej, <https://ec.europa.eu/>.
9. Portal Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki>.
10. Portal Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kutnie, <http://mops.kutno.pl/index.php?go=news&id=124>.
11. Portal Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina>.
12. Portal Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, <https://www.pfron.org.pl/>.
13. Portal senior.gov.pl.
14. Portal Urzędu ds. Cudzoziemców, <https://www.gov.pl/web/udsc/urząd-do-spraw-cudzoziemcow>.
15. Portal Urzędu Miasta Łodzi, <https://uml.lodz.pl/>.
16. Rejestr domów pomocy społecznej funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2023 roku, Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/rejestr-domow-pomocy-spoolecznej-funkcjonujacych-na-terenie-wojewodztwa-lodzkiego-w-2023-roku>.
17. Rejestr jednostek posiadających status centrum integracji społecznej, Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/centra-integracji-spoolecznej>.
18. Rejestr klubów integracji społecznej w województwie łódzkim, Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/kluby-integracji-spoolecznej>.
19. Rejestru miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, noclegowniach oraz ogrzewalniach, Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi,

<https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/rejestr-miejsc-w-ktorych-gminy-województwa-lodzkiego-udzielaja-tymczasowego-schronienia-w-schroniskach-dla-osob-bezdomnych-z-uslugami-opiekunczymi-noclegowniach-oraz-ogrzewalniach-pazdziernik-2023>.

20. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).
21. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).
22. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.).
23. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 Nr 99 poz. 1001 z późn. zm.).
24. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.)
25. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.).
26. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.).
27. Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195 z późn. zm.).
28. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.).
29. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2020 r. poz. 1359).
30. Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. 2001 nr 71 poz. 734 z późn. zm.).

Źródła danych:

1. Sprawozdania z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.
2. Sprawozdania roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach (MRiPS-03).
3. Sprawozdanie roczne dotyczące wybranych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i innych jednostek pomocy społecznej oraz zatrudnienia w systemie pomocy społecznej (MRiPS-06).
4. Sprawozdania dotyczące placówek zapewniających całodobową opiekę i wsparcie (MRiPS-05).
5. Sprawozdania z realizacji Programu "Posiłek w szkole i w domu".

6. Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (WRiSPZ-G2).
7. Baza adresowa Warsztatów Terapii Zajęciowej dostępna na stronie Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych (poddana aktualizacji),
<https://niepelnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej>.
31. Dane dotyczące stanu zatrudnienia w zakładach aktywności zawodowej,
<https://niepelnosprawni.gov.pl/p,85,dane-dotyczace-zakladow-aktywnosci-zawodowej>.

ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA ROK 2023 (WERSJA NIEDOSTĘPNA CYFROWO)

Tabela 7. Podsumowanie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej WŁ za rok 2023

				2021	2022	2023	
ELEMENTY SYTUACJI SPOŁECZNO- DEMOGRAFICZNEJ	Liczba mieszkańców (osoby)			2416902	2378483	2362519	
	Wskaźnik obciążenia demograficznego			43,1	44,4	45,4	
	Stopa bezrobocia			5,6%	5,4%	5,4%	
	Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych			50,8%	43,0%	39,2%	
	Wskaźnik zasięgu ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych			14,5%	14,1%	Publikacja: 01.2025 r.	
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY POMOCY I WSPARCIA	Mieszkania komunalne			72329	70904	69344	
	Mieszkania socjalne			4899	5241	4803	
	Rodziny	Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce		252	274	Publikacja: 08.2024 r.	
		Przedszkola		1321	1329	Publikacja: 12.2024 r.	
	Dzieci i młodzież	Placówki wsparcia dziennego		103	104	102	
		Placówki opiekuńczo-wychowawcze		77	79	83	
		Rodzinną pieczę zastępczą	Rodziny zastępcze	Liczba rodzin	2799	2678	2781
				Liczba dzieci	3860	3691	3679
			Rodzinne domy dziecka	Liczba domów	49	58	60
				Liczba dzieci	333	345	373
		Koordynatorzy pieczy zastępczej		116	114	107	
		Osoby starsze	Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów		253	263	291
	Domy pomocy społecznej		55	55	54		
	Dzienne domy pomocy		43	41	40		
	Osoby niepełnosprawne	Środowiskowe domy samopomocy		48	49	50	
		Kluby samopomocy (liczba miejsc)		427	427	352	
		Warsztaty terapii zajęciowej		41	42	42	
		Zakłady aktywności zawodowej		8	8	8	

				2021	2022	2023
	Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ⁱ	Centra integracji społecznej		1	1	1
		Kluby integracji społecznej		7	7	7
		Mieszkania treningowe oraz wspomagane (dawniej chronione)		83	87	99
KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	Liczba korzystających z pomocy i wsparcia ⁱⁱ			122358	121836	119842
	Wskaźnik deprywacji lokalnej ⁱⁱⁱ			2,5%	2,4%	2,6%
	Świadczeniobiorcy pomocy społecznej ^{iv}	Liczba osób		60169	56890	56305
		Liczba rodzin		47798	44896	44048
		Liczba osób w rodzinach		88284	82372	80604
	Udział osób korzystających ze świadczeń pieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie			70,0%	66,0%	65,4%
	Udział osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie			37,0%	40,0%	41,0%
	Struktura rodzin według powodów korzystania z pomocy społecznej	Długotrwała lub ciężka choroba		53,4%	53,7%	56,2%
		Ubóstwo		39,9%	41,0%	41,2%
		Niepełnosprawność		39,6%	40,2%	41,2%
		Bezrobocie		40,2%	37,8%	37,5%
		Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych		16,5%	15,7%	17,1%
		Alkoholizm		8,5%	8,2%	8,9%
		Potrzeba ochrony macierzyństwa		8,0%	7,8%	8,2%
		Bezdomność		3,3%	3,6%	4,4%
		Trudności po zwolnieniu z zakładu karnego		2,1%	2,0%	2,3%
ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ	Pieniężne	Ustawa o pomocy społecznej ^v	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia	47878	37697	36806
			Liczba osób pobierających zasiłek celowy	37618	31441	31133
			Liczba osób pobierających zasiłek okresowy	19282	17626	17450
			Liczba osób pobierających zasiłek stały	12828	12284	12231
	Inne ustawy ^{vi}	Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych z dodatkami		43241	35025	29617

				2021	2022	2023
			Liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka	11516	9182	6914
			Liczba rodzin korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego	8221	7420	6610
			Liczba udzielonych zasiłków pielęgnacyjnych	625386	636333	655429
			Liczba udzielonych świadczeń pielęgnacyjnych	126829	143376	159114
			Liczba udzielonych specjalnych zasiłków opiekuńczych	12651	7514	5024
	Niepieniężne	Liczba osób, którym przyznano świadczenia		22348	22981	23158
		Liczba osób objętych wsparciem w formie posiłku		14402	14455	14879
		Udział dzieci i młodzieży objętej wsparciem w formie posiłku w ogóle osób w wieku do 18 roku życia		2,9%	3,0%	3,2%
USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ	Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne	Liczba osób korzystających z usług		6523	6357	6871
		w tym: wyłącznie specjalistycznych		91	96	103
		Liczba udzielonych świadczeń (w mln)		1,5	1,4	1,4
		Kwota świadczeń (w mln zł)		33,9	34,7	38,7
	Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	Liczba osób korzystających z usług		143	143	155
	Praca socjalna	Liczba rodzin objętych pracą socjalną		47799	46060	43320
		Odsetek ludności objętej pracą socjalną ^{vii}		3,6%	3,5%	3,4%
		Liczba osób objętych kontraktem socjalnym		1655	1400	1411
		Liczba osób objętych projektem socjalnym		1050	1158	1192
	Wspieranie rodziny przeżywającej trudności	Liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego		3671	2766	2830
		Liczba rodzin objętych interwencją kryzysową		324	271	429
		Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny		2088	1982	2025
		Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych		160	166	136
REHABILITACJA ZAWODOWA	Łączna kwota dofinansowania – środki PFRON i powiatów (w mln zł)			78,9	87,0	102,6
	Liczba osób			15451	14673	14215

			2021	2022	2023
I SPOŁECZNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, sprzęt rehabilitacyjny	Dofinansowanie (w mln zł)	16,7	17,7	22,1
	Turnusy rehabilitacyjne	Liczba osób	6534	7219	7610
		Dofinansowanie (w mln zł)	9,5	11,4	13,1
	Likwidacja barier architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się	Liczba osób	2114	1702	1945
		Dofinansowanie (w mln zł)	8,9	7,8	8,9
	Wsparcie udzielone w ramach programu „Aktywny samorząd”	Liczba świadczeń	1783	1697	1894
		Dofinansowanie (w mln zł)	10,7	10,5	11,2
	Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie (w mln zł)		7,5	7,1	7,2
	Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinną pieczę zastępczą	Liczba świadczeń	6471	5871	3207
		Kwota świadczeń (w mln zł)	4,6	4,5	4,7
USAMODZIELNIENIE	Pełnoletnie osoby opuszczające instytucjonalną pieczę zastępczą	Liczba świadczeń	3173	2833	2416
		Kwota świadczeń (w mln zł)	3,2	2,4	2,2
	Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje	Liczba osób	47	40	47
		Kwota świadczeń (w tys. zł)	230,6	208,5	203,5
KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ	Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej		4066	4075	3494
	kadra kierownicza		223	226	228
	pracownicy socjalni		1371	1316	1256
	w tym:	pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze	375	392	383
		pozostali pracownicy	2 097	2 141	1627
	Dostępność pracowników socjalnych ^{viii}	Liczba mieszkańców na 1 pracownika socjalnego	1763	1807	1881
		Liczba rodzin objętych pracą socjalną na 1 pracownika socjalnego	35	35	34
		Liczba gmin spełniających warunek ustawowy ^{ix}	131	136	131
WYDATKI NA ZADANIA POLITYKI SPOŁECZNEJ	Ochrona zdrowia – dział 851 (w mln zł)		32,7	53,7	65,0
	Pomoc społeczna – dział 852 (w mln zł)		1047,3	1565,4	1325,2
	w tym:	domy pomocy społecznej	398,6	438,1	506,2
		ośrodki pomocy społecznej	212,1	235,0	267,6
		zasiłki okresowe, celowe, stałe, pomoc w naturze	148,1	150,2	151,4

		2021	2022	2023
	ośrodki wsparcia	66,1	75,9	89,7
	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej – dział 853 (w mln zł)	66,5	748,8	184,3
	Edukacyjna opieka wychowawcza – dział 854 (w mln zł)	14,1	14,3	12,5
	Rodzina – dział 855 (w mln zł)	3494,0	2112,0	1261,4
	świadczenia rodzinne i z funduszu alimentacyjnego	759,3	758,8	861,7
	w tym: placówki opiekuńczo-wychowawcze	98,6	97,1	125,0
	rodziny zastępcze	113,2	111,9	118,2

ⁱ Do innych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zalicza się m.in.: osoby bezrobotne, bezdomne oraz cudzoziemców.

ⁱⁱ Uwzględniono wszystkie osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w OPS, MOPR lub PCPR udzielone na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz innych przepisów, z wyłączeniem ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

ⁱⁱⁱ Wskaźnik ten obrazuje stosunek liczby osób pobierających świadczenia pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców (w %).

^{iv} Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

^v Dotyczy świadczeń udzielanych wyłącznie na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).

^{vi} Dotyczy świadczeń udzielanych na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej, w szczególności na podstawie ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, a także innych ustaw, tj.: ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, ustawy z dnia 20 kwietnia o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, a także ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych oraz ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne.

^{vii} Wskaźnik obliczono jako udział osób w rodzinach, które objęto pracą socjalną w ogóle mieszkańców.

^{viii} Średnia liczba odpowiednio: mieszkańców i rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną przypadających na jednego pracownika socjalnego.

^{ix} Zatrudnianie przez gminę nie mniej niż trzech pełnoetatowych pracowników socjalnych oraz spełnianie jednego z dwóch wymogów: zatrudnianie jednego pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców lub 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną.

ANEKS2: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA ROK 2023 (WERSJA DOSTĘPNA CYFROWO)

Tabela 8. Podsumowanie OZPS - elementy sytuacji społeczno-demograficznej

Elementy sytuacji społeczno-demograficznej	2021	2022	2023
Liczba mieszkańców (osoby)	2416902	2378483	2362519
Wskaźnik obciążenia demograficznego	43,1	44,4	45,4
Stopa bezrobocia	5,6%	5,4%	5,4%
Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych	50,8%	43,0%	39,2%
Wskaźnik zasięgu ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych	14,5%	14,1%	Publikacja: 01.2025 r.

Tabela 9. Podsumowanie OZPS - infrastruktura społeczna i zasoby pomocy i wsparcia

Infrastruktura społeczna i zasoby pomocy i wsparcia	2021	2022	2023
Mieszkania komunalne	72329	70904	69344
Mieszkania socjalne	4899	5241	4803
Rodziny: Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce	252	274	Publikacja: 08.2024 r.
Rodziny: Przedszkola	1321	1329	Publikacja: 12.2024 r.
Dzieci i młodzież: Placówki wsparcia dziennego	103	104	102
Dzieci i młodzież: Placówki opiekuńczo-wychowawcze	77	79	83
Dzieci i młodzież, Rodzinna piecza zastępcza, Rodziny zastępcze: Liczba rodzin	2799	2678	2781
Dzieci i młodzież, Rodzinna piecza zastępcza, Rodziny zastępcze: Liczba dzieci	3860	3691	3679
Dzieci i młodzież: Rodzinna piecza zastępcza, Rodzinne domy dziecka: Liczba domów	49	58	60

Infrastruktura społeczna i zasoby pomocy i wsparcia	2021	2022	2023
Dzieci i młodzież: Rodzinna piecza zastępcza, Rodzinne domy dziecka: Liczba dzieci	333	345	373
Dzieci i młodzież: Koordynatorzy pieczy zastępczej	116	114	291
Osoby starsze: Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów	253	263	291
Osoby starsze: Domy pomocy społecznej	55	55	54
Osoby starsze: Dzielne domy pomocy	43	41	40
Osoby niepełnosprawne: Środowiskowe domy samopomocy	48	49	50
Osoby niepełnosprawne: Kluby samopomocy (liczba miejsc)	427	427	352
Osoby niepełnosprawne: Warsztaty terapii zajęciowej	41	42	42
Osoby niepełnosprawne: Zakłady aktywności zawodowej	8	8	8
Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ^x : Centra integracji społecznej	1	1	1
Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ^{xi} : Kluby integracji społecznej	7	7	7
Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ^{xii} : Mieszkania treningowe oraz wspomagane (dawniej chronione)	83	87	99

Tabela 10. Podsumowanie OZPS - korzystający z pomocy i wsparcia

Korzystający z pomocy i wsparcia	2021	2022	2023
Liczba korzystających z pomocy i wsparcia ^{xiii}	122358	121836	119842
Wskaźnik deprivacji lokalnej ^{xiv}	2,5%	2,4%	2,6%
Świadczeniobiorcy pomocy społecznej ^{xv} : Liczba osób	60169	56890	56305
Świadczeniobiorcy pomocy społecznej ^{xvi} : Liczba rodzin	47798	44896	44048
Świadczeniobiorcy pomocy społecznej ^{xvii} : Liczba osób w rodzinach	88284	82372	80604
Udział osób korzystających ze świadczeń pieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie	70,0%	66,0%	65,4%

Korzystający z pomocy i wsparcia	2021	2022	2023
Udział osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie	37,0%	40,0%	41,0%
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu: Długotrwałej lub ciężkiej choroby	53,4%	53,7%	56,2%
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu: Ubóstwa	39,9%	41,0%	41,2%
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu: Niepełnosprawności	39,6%	40,2%	41,2%
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu: Bezrobocia	40,2%	37,8%	37,5%
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu: Bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	16,5%	15,7%	17,1%
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu: Alkoholizmu	8,5%	8,2%	8,9%
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu: Potrzeby ochrony macierzyństwa	8,0%	7,8%	8,2%
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu: Bezdomności	3,3%	3,6%	4,4%
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu: Trudności po zwolnieniu z zakładu karnego	2,1%	2,0%	2,3%

Tabela 11. Podsumowanie OZPS - świadczenia z pomocy społecznej

świadczenia z pomocy społecznej	2021	2022	2023
Pieniężne: Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia	47878	37697	36806
Pieniężne (Ustawa o pomocy społecznej): Liczba osób pobierających zasiłek celowy	37618	31441	31133
Pieniężne (Ustawa o pomocy społecznej): Liczba osób pobierających zasiłek okresowy	19282	17626	17450
Pieniężne (Ustawa o pomocy społecznej): Liczba osób pobierających zasiłek stały	12828	12284	12231
Pieniężne (Inne ustawy): Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych z dodatkami	43241	35025	29617
Pieniężne (Inne ustawy): Liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka	11516	9182	6914
Pieniężne (Inne ustawy): Liczba rodzin korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego	8221	7420	6610
Pieniężne (Inne ustawy) : Liczba udzielonych zasiłków pielęgnacyjnych	625386	636333	655429
Pieniężne (Inne ustawy) : Liczba udzielonych świadczeń pielęgnacyjnych	126829	143376	159114
Pieniężne (Inne ustawy) : Liczba udzielonych specjalnych zasiłków opiekuńczych	12651	7514	5024
Niepieniężne: Liczba osób, którym przyznano świadczenia	22348	22981	23158
Niepieniężne: Liczba osób objętych wsparciem w formie posiłku	14402	14455	14879
Niepieniężne: Udział dzieci i młodzieży objętej wsparciem w formie posiłku w ogóle osób w wieku do 18 roku życia	2,9%	3,0%	3,2%

Tabela 12. Podsumowanie OZPS - usługi pomocy społecznej

Usługi pomocy społecznej	2021	2022	2023
Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne: Liczba osób korzystających z usług	6523	6357	6871

Usługi pomocy społecznej	2021	2022	2023
Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne, w tym wyłącznie specjalistycznych	91	96	103
Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne: Liczba udzielonych świadczeń (w mln)	1,5	1,4	1,4
Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne: Kwota świadczeń (w mln zł)	33,9	34,7	38,7
Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi: Liczba osób korzystających z usług	143	143	155
Praca socjalna: Liczba rodzin objętych pracą socjalną	47799	46060	43320
Praca socjalna: Odsetek ludności objętej pracą socjalną ^{xviii}	3,6%	3,5%	3,4%
Praca socjalna: Liczba osób objętych kontraktem socjalnym	1655	1400	1411
Praca socjalna: Liczba osób objętych projektem socjalnym	1050	1158	1192
Wspieranie rodziny przeżywającej trudności: Liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego	3671	2766	2830
Wspieranie rodziny przeżywającej trudności: Liczba rodzin objętych interwencją kryzysową	324	271	429
Wspieranie rodziny przeżywającej trudności: Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	2088	1982	2025
Wspieranie rodziny przeżywającej trudności: Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	160	166	136

Tabela 13. Podsumowanie OZPS - Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych

Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	2021	2022	2023
Łączna kwota dofinansowania – środki PFRON i powiatów (w mln zł)	78,9	87,0	102,6
Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, sprzęt rehabilitacyjny: Liczba osób	15451	14673	14215
Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, sprzęt rehabilitacyjny: Dofinansowanie (w mln zł)	16,7	17,7	22,1

Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	2021	2022	2023
Turnusy rehabilitacyjne: Liczba osób	6534	7219	7610
Turnusy rehabilitacyjne: Dofinansowanie (w mln zł)	9,5	11,4	13,1
Likwidacja barier architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się: Liczba osób	2114	1702	1945
Likwidacja barier architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się: Dofinansowanie (w mln zł)	8,9	7,8	8,9
Wsparcie udzielone w ramach programu „Aktywny samorząd”: Liczba świadczeń	1783	1697	1894
Wsparcie udzielone w ramach programu „Aktywny samorząd”: Dofinansowanie (w mln zł)	10,7	10,5	11,2

Tabela 14. Podsumowanie OZPS - usamodzielnienie

Usamodzielnienie	2021	2022	2023
Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie (w mln zł)	7,5	7,1	7,2
Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinną pieczę zastępczą: Liczba świadczeń	6471	5871	3207
Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinną pieczę zastępczą: Kwota świadczeń (w mln zł)	4,6	4,5	4,7
Pełnoletnie osoby opuszczające instytucjonalną pieczę zastępczą: Liczba świadczeń	3173	2833	2416
Pełnoletnie osoby opuszczające instytucjonalną pieczę zastępczą: Kwota świadczeń (w mln zł)	3,2	2,4	2,2
Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje: Liczba osób	47	40	47
Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje: Kwota świadczeń (w tys. zł)	230,6	208,5	203,5

Tabela 15. Podsumowanie OZPS - kadra jednostek pomocy społecznej

Kadra jednostek pomocy społecznej	2021	2022	2023
Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej	4066	4075	3494
Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej, w tym: kadra kierownicza	223	226	228
Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej, w tym: pracownicy socjalni	1371	1316	1256
Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej, w tym: pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze	375	392	383
Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej, w tym: pozostali pracownicy	2 097	2 141	1627
Dostępność pracowników socjalnych ^{xix} : Liczba mieszkańców na 1 pracownika socjalnego	1763	1807	1881
Dostępność pracowników socjalnych ^{xx} : Liczba rodzin objętych pracą socjalną na 1 pracownika socjalnego	35	35	34
Dostępność pracowników socjalnych ^{xxi} : Liczba gmin spełniających warunek ustawowy ^{xxii}	131	136	131

Tabela 16. Podsumowanie OZPS - Wydatki na zadania polityki społecznej

Wydatki na zadania polityki społecznej	2021	2022	2023
Ochrona zdrowia – dział 851 (w mln zł)	32,7	53,7	65,0
Pomoc społeczna – dział 852 (w mln zł)	1047,3	1565,4	1325,2
dział 852, w tym: domy pomocy społecznej	398,6	438,1	506,2
dział 852, w tym: ośrodki pomocy społecznej	212,1	235,0	267,6
dział 852, w tym: zasiłki okresowe, celowe, stałe, pomoc w naturze	148,1	150,2	151,4
dział 852, w tym: ośrodki wsparcia	66,1	75,9	89,7
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej – dział 853 (w mln zł)	66,5	748,8	184,3

Wydatki na zadania polityki społecznej	2021	2022	2023
Edukacyjna opieka wychowawcza – dział 854 (w mln zł)	14,1	14,3	12,5
Rodzina – dział 855 (w mln zł)	3494,0	2112,0	1261,4
dział 855, w tym: świadczenia rodzinne i z funduszu alimentacyjnego	759,3	758,8	861,7
dział 855, w tym: placówki opiekuńczo-wychowawcze	98,6	97,1	125,0
dział 855, w tym: rodziny zastępcze	113,2	111,9	118,2

^x Do innych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zalicza się m.in.: osoby bezrobotne, bezdomne oraz cudzoziemców.

^{xi} Do innych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zalicza się m.in.: osoby bezrobotne, bezdomne oraz cudzoziemców.

^{xii} Do innych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zalicza się m.in.: osoby bezrobotne, bezdomne oraz cudzoziemców.

^{xiii} Uwzględniono wszystkie osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w OPS, MOPR lub PCPR udzielone na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz innych przepisów, z wyłączeniem ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

^{xiv} Wskaźnik ten obrazuje stosunek liczby osób pobierających świadczenia pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców (w %).

^{xv} Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

^{xvi} Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

^{xvii} Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

^{xviii} Wskaźnik obliczono jako udział osób w rodzinach, które objęto pracą socjalną w ogóle mieszkańców.

^{xix} Średnia liczba odpowiednio: mieszkańców i rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną przypadających na jednego pracownika socjalnego.

^{xx} Średnia liczba odpowiednio: mieszkańców i rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną przypadających na jednego pracownika socjalnego.

^{xxi} Średnia liczba odpowiednio: mieszkańców i rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną przypadających na jednego pracownika socjalnego.

^{xxii} Zatrudnianie przez gminę nie mniej niż trzech pełnoetatowych pracowników socjalnych oraz spełnianie jednego z dwóch wymogów: zatrudnianie jednego pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców lub 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną.